

ŽELEZAR

TEDNIK - GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SZ ŽELEZARNE JESENICE

JESENICE, DNE 28. DECEMBRA 1978

ŠTEVILKA: 49/50, LETO: XXVII

Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstrednik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl - Naslov: Uredništvo Železarnja, SZ - Železarna Jesenice. Številki internih telefonov: urednik 483, administracija 484. Tisk: GP Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72

TOZD JEKLOVLEK IZPOLNILA LETNI PLAN

V soboto, 23. decembra, so delavci temeljne organizacije združenega dela Jeklovlek izpolnili svoj letni plan, ki je znašal 20.000 ton skupne in blagovne proizvodnje. Planirano proizvodnjo so delavci dosegli s pomočjo postavljenih ciljev ter z izrednim obratovanjem skozi vse leto. Največje težave jim je povzročil polizdelek, ker z njim niso uspevali pokrivati vseh naročil v višini 22.409 ton, vključno z zaostanki iz leta 1977. Planske obveznosti je izpolnila domača TOZD Valjarna žice in profilov, ki je dobavljala vložek v kolobarjih in palicah. Skoraj v celoti pa je izpadel planirani vložek iz nabave v železarni Štore, ker nismo pravočasno zagotovili ustreznih naročil in vložka.

V enakem položaju so v TOZD Jeklovlek pred startom v novo gospodarsko leto 1979, ko imajo naročila in nabave še odprte in nepokrite, čeprav je v smericah plana napisano, da so za izpolnjevanje naročil in dobavnih rokov odgovorni vsi dejavniki, ki so poslovno in tehnološko povezani. Delavcem v TOZD Jeklovlek čestitamo k njihovu uspehu in jim želimo, da bi te težave premostili in uspešno startali v novo leto 1979.

BE

TOZD VALJARNA DEBELE PLOČEVINE IZPOLNILA PLAN

V TOZD Valjarna debele pločevine so 21. decembra izpolnili plan vroče valjane pločevine, plan gotove proizvodnje in plan odpreme pa je bil izpolnjen 26. decembra.

Ker je bil plan v višini 100.000 ton zelo visok, družbenopolitične organizacije in vodstvo TOZD iskreno čestitajo vsem sodelavcem v TOZD in vsem ostalim, ki so pripomogli k temu uspehu.

TOZD PLAVŽ 170.000 TON GRODLJA

Plavžarji zelo uspešno zaključujejo leto 1978, z največjo delovno zmago - 170.000 ton proizvedenega grodlja. Tako so dosedanja najboljši rezultat iz leta 1974 - 160.500 ton, izboljšali skoraj za 10.000 ton.

S tem rezultatom so se delavci TOZD Plavž močno približali cilju postavljenemu v srednjeročnem planu, doseči 180.000 ton proizvodnje grodlja letno.

Vsem sodelavcem TOZD Plavž in vzdrževalcem iskreno čestitamo k doseženemu rezultatu in jim želimo še večjih uspehov v letu 1979.

Lado Šketa

V STABILIZACIJSKEM LETU 1979 - NADALJNJA KREPITEV ŽELEZARNE

Gospodarsko leto 1978 se izteka in z njim tudi čas, ki nam je bil odmerjen za doseganje in preseganje zastavljenih nalog. Srednjeročni razvojni program za obdobje 1976 - 1980 se s tem letom že preveša v drugi del, zato je prav, da izpolnjevanje naših nalog v letošnjem letu ocenjujemo tudi širše.

Zelo podrobna analiza izvajanja srednjeročnega plana Železarnje, ki je bila izdelana v poletnih mesecih letošnjega leta je pokazala, da na nekaterih sektorjih našega dela že znatno kasnimo v razvoju. Poglobljanje socialističnega samoupravljanja

nja poteka zadovoljivo na večini področij, saj smo sprejeli vrsto družbenih dogovorov in samoupravnih sporazumov s katerimi obvladujemo in usmerjamo naše tokove. V občas-

(Nadaljevanje na 2. strani)

V DRUGEM POLČASU SREDNJEROČNEGA PLANA 1976-80

ZDRUŽENE SO SLOVENSKE ŽELEZARNE USPEŠNO SKLENILE SVOJ PRVI PETLETNI PLAN 1971 DO 1975. PORASTLI SO PROIZVODNJA, PRODUKTIVNOST IN AKUMULATIVNOST. IZVRŠEVANJE PETLETNEGA PLANA 1976 DO 1980 ZAOSTAJA. LETO 1979 BO ZA TA PLAN USODNEGA POMENA. PRIHODNOST, KI JE V PLEMENITIH JEKLIH, LAHKO OBLIKUJEJO LE ŽELEZARJI SAMI.

Težave, ki so nas pestile in pričanje, da jih bomo združeni lažje premagali, so nas pred dobrim desetletjem pripeljele do skupnega načrtovanja in lepljenja ladje slovenskega železarstva. Tisti, ki so nas od strani opazovali so bili prepričani, da bomo ob prvem viharju doživeli brodolom. Sposobni brodar-

ji so se zato umaknili in usoda je hotela, da sem moral stopiti na krmilo in neizkušeni iskati prehoda skozi čeri, ki so nam stalno pretile. Tudi vetrovi nam niso bili naklonjeni in le sprotne krpanju se lahko zahva-

(Nadaljevanje na 7. strani)

ZVEZA SINDIKATOV SLOVENIJE V LETU 1979

Na seji sveta Zveze sindikatov Slovenije 12. decembra letos, so sprejeli program dela republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije za leto 1979. Le-ta usklajuje delovanje vseh sestavin Zveze sindikatov Slovenije in zavezuje članstvo, osnovne organizacije, občinske in medobčinske svete ter republiški svet in republiške odbore sindikatov za uresničevanje osrednjih nalog, veleva pa tudi podrobno akcijsko opredelitev in delovne načrte tako za posamezne naloge kot tudi za vse oblike sindikalne organiziranosti.

Osnovna izhodišča pri oblikovanju programa so dokument Naloge Zveze sindikatov Slovenije v razvoju samoupravnih družbenoekonomskih

odnosov in političnega sistema socialističnega samoupravljanja, ki je

(Nadaljevanje na 3. strani)

PROIZVODNI STROŠKI V NOVEMBRU V PORASTU

Stroški so tudi v novembru nezadržno naraščali. Prekoračitev znaša več kot 50 milij. dinarjev in je skoraj dvakrat večja kot je bila v oktobru.

V tem obdobju so se povečali predelovalni stroški v vseh temeljnih organizacijah zaradi povečanih osebnih dohodkov in nedoseganja proizvodnih planov. Za to obdobje je tudi značilno, da so le štiri temeljne organizacije poslovale z nižjimi stroški kot so bili načrtovani. Pa še od teh je TOZD Jeklarna, če upoštevamo tudi razliko v ceni kvalitete jekel,

prekoračila načrtan obseg stroškov za 2,3 milij. dinarjev.

Najslabše poslovne rezultate so dosegli v TOZD Valjarna bluming-štel, kjer so planirane stroške presegle za 15,5 milij. dinarjev. Stroški vložnega materiala so se povečali

(Nadaljevanje na 2. strani)

PROIZVODNJA SLOVENSkih ŽELEZARN V NOVEMBRU

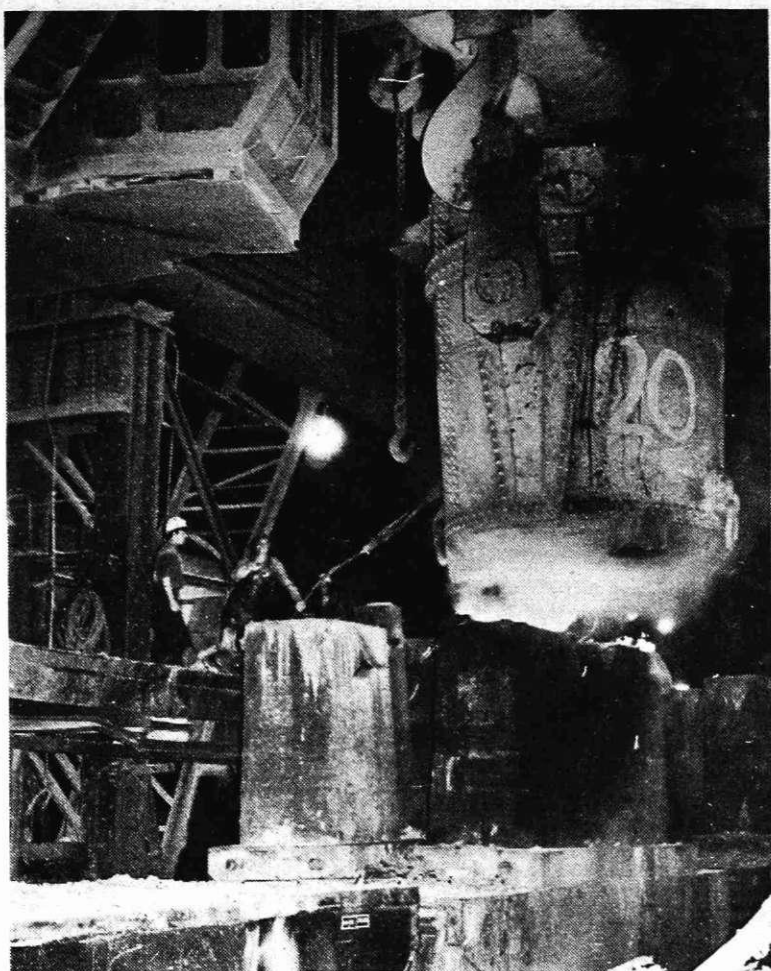
V predzadnjem mesecu doseženi proizvodni rezultati niso ničesar spremenili v prid izvrševanja načrtovanih ciljev za letošnje leto. Najboljši dosežek je vrednost prodaje, ki je 20 % večja, kot je mesečno povprečno načrtovana. Ker so zbirni rezultati vrednosti prodaje po enajstih mesecih 8 % nad planom, je bil letni plan dosežen že prve dni decembra.

Proizvodnja surovega železa je bila zopet nad načrtovano in izvršena v železarni Jesenice 106 % ter v železarni Štore 120 %. Za zbirno izvršitev letnega načrta proizvodnje surovega železa ni nobene bojazni. V železarni Štore zastajajo za zbirnim načrtom še 2.670 ton in ob 92 % izvršitvi imajo izgled, da bodo zaostanek dveh mesecev zmanjšali na okoli polmesečnega.

Proizvodnja jekla so izvršili v železarni Jesenice 98 %, v železarni

Ravne 91 % in v železarni Štore 105 % tako, da je skupni mesečni rezultat 97 %. Sedaj samo še lahko trdimo, kar smo poročali že v prejšnjem mesecu, da letos ne bomo dosegli 800.000 ton surovega jekla. Letošnja proizvodnja jekla bo le malo višja kot je bila lanskoletna, v najboljšem primeru okoli en odstotek.

(Nadaljevanje na 3. strani)

Vlivanje jekla

Uspešno delo, osebno zadovoljstvo in medsebojne topline v novem letu 1979

želijo vsem delavcem temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti Železarnje ter njihovim svojcem in vsem občanom

samoupravni in poslovni organi ter družbenopolitične organizacije TOZD, delovnih skupnosti in Železarnje ter železarskega izobraževalnega centra

KAKO SMO DELALI V DECEMBRU

Kaže, da bodo proizvodni rezultati v decembru boljši, kot so bili novembrski, čeprav s planom predvidene količine ne bodo dosežene. Operativne programe skupne proizvodnje bodo predvidoma dosegle naslednje temeljne organizacije:

Plavž, Livarna, Valjarna debele pločevine, Žičarna, Hladna valjarna Jesenice, Jeklovlek in Elektrode.

Za planirano količino bodo verjetno zaostale temeljne organizacije:

JEKLARNA: Martinarna bo s programom predvideno proizvodnjo dosegla. Zaostala bo elektro jeklarna zaradi zahtevnega kvalitetskega programa in slabše vzdržnosti ognjevarne obzidave peči.

VALJARNA BLUMING-ŠTEKEL: Z družbenim planom predvideno skupno proizvodnjo bo sicer dosegla, nekoliko pa bo zaostala za programom, ki je bil zaradi potreb postavljen precej višoko.

VALJARNA ŽICE IN PROFILOV: V valjarni žice je bilo preveč zastojev, medtem ko bo valjarna profilov programirano skupno proizvodnjo dosegla.

HLADNA VALJARNA BELA: Bile so težave z vložkom dinamo kvalitete, kar je pogojevalo tudi nižjo proizvodnjo. Razen tega je bilo tudi preveč tehnoloških zastojev na Sendzimir valjarskem ogrođu, zaradi slabe kvalitete toplo valjanih trakov, izvaljanih na štelu ogrođu.

PROFILARNA: Glavni vzrok nižje skupne proizvodnje so bile težave z vložkom.

VRATNI PODBOJI: Za izpolnitev programa ni bilo dovolj naročil.

ŽEKLARNA: Vzrok nižje proizvodnje je pomanjkanje naročil.

... IN V LETU 1978

Družbeni plan skupne proizvodnje bodo v letu 1978 predvidoma dosegle naslednje temeljne organizacije:

Plavž, Valjarna debele pločevine, Žičarna, Hladna valjarna Jesenice, Jeklovlek, Elektrode in Željarna.

Bolj ali manj bodo za letnimi planskimi obvezami zaostale naslednje temeljne organizacije:

JEKLARNA: Martinarna ga bo dosegla, medtem ko bo elektro jeklarna precej zaostala.

LIVARNA: Zaostanek bo precejšen.

VALJARNA BLUMING - ŠTEKEL: Valjarna bluming bo plan preseгла, medtem ko bo valjarna štel precej zaostala.

VALJARNA ŽICE IN PROFILOV: Valjarna žice bo precej zaostala medtem, ko ga bo valjarna profilov precej preseгла.

HLADNA VALJARNA BELA: Zaostanek bo velik.

PROFILARNA: Zaostanek ne bo velik.

VRATNI PODBOJI: Zaostanek bo precejšen.

Z ZNANJEM IN DELOM DO VEČJEGA KOSA KRUHA

PRODUKTIVNOST NI SAMA SEBI NAMEN, GOTOVO PA JE EDEN NAJPOMEMBNEJSIH KAZALCEV GOSPODARSKEGA NAPREDKA ALI NAZADOVANJA

Učinkovitost slovenskega gospodarstva v zadnjih letih nenehno pada, delovne organizacije se - kot kaže - čedalje manj ubadajo s problemi proizvodnosti, gospodarno-

sti in donosnosti in vedno bolj prepuščajo gibanje dohodka trenutnim dogajanjem v gospodarskem

(Nadaljevanje na 8. strani)

ŽELEZARNE

(Nadaljevanje s 1. strani)

nih kritičnih trenutkih so se že pojavile nove ideje za urejanje medsebojnih odnosov, ki bodo v kratkem vnešene v nove – dopolnjene samoupravne sporazume. Ravno to vrenje idej kaže, da na poglobljanju samoupravljanja ni mrtvila temveč si z načrtnim delom in usmerjanjem gradimo solidno notranjo zakonodajo, ki bo omogočala močno decentralizirani železarni sproti urejati naše vsakodnevne in dolgoročne interese in to tako posameznikov kot tudi temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti.

Večja stopnja organiziranosti, ki smo jo nakazali z dopolnjenim samoupravnim sporazumom v SOZD Slovenske železarne, sicer še ni zažvela v celoti, upam pa da nam bo ob postopni uveljavitvi omogočala zlasti hitrejši razvijati dva sektorja naše dejavnosti – izboljšanje našega izvoza in pa hitrejšo krepitev materialne osnove razvoja, predvsem investicijske izgradnje.

Zaostanek v investicijah tudi v letošnjem letu ni zmanjšal – nasprotno, ob koncu leta lahko ugotovimo, da smo se nekoliko bolj zaostali. Naša nova jeklarina v pripravah sicer teče na področju izdelave projekta po planu, vendar pa se začetek izgradnje že odmika v leto 1980 – torej zadnje leto srednjeročnega programa, ko bi po tem planu morali že proizvajati plemenito jeklo v novih agregatih. Tudi na napravi za kontinuirno vlivanje, ki bi morala pričeti delati v letošnjem letu bomo prvo šaržo vliili v začetku naslednjega leta.

Blagovna proizvodnja iz leta v leto narašča in v letošnjem letu smo naredili velik skok, skoraj 10 % je večja od lanskoletne, vendar še vedno zaostaja za planirano v srednjeročnem planu. Lahko bi rekli, da v blagovni proizvodnji v tempu zaostajamo približno leto dni. Glede na to, da investicije kasnijo nekoliko dlje, je to zelo dober uspeh. Nekoliko slabše pa moramo oceniti asortiment blagovne proizvodnje. Vsekakor pri tem najbolj zaostaja hladna valjarna Bela, ki kar ne more pričeti s proizvodnjo nerjavnih pločevin kljub velikim naporom tako v hladni valjarni sami, kot tudi v drugih delih železarne.

Rast dohodka in s tem možnost za zadovoljevanje naših osebnih, skupnih in splošnih potreb poteka dokaj skladno s srednjeročnim planom. Nekoliko ugodnejše tržne razmere so predvsem posledica večji skrbri naše družbe, da bi železarstvo kot prednostna panoga ne zapadlo v globoko izgubo, kot se to dogaja s to, za družbeni in gospodarski razvoj pomembno, panogo v nekaterih drugih zahodno evropskih deželah. Delno pa je rast dohodka iznad dosežkov blagovne proizvodnje tudi posledica manjših pa tudi bolj skrbnih investicij. Seveda je tak prirastek na dohodku kaj kratkoročen učinek in še dvorezni meč je.

Leto 1978 tako zaključujemo poslovno uspešno z občutkom, da smo imeli izjemno ugodno priliko tudi za še boljši rezultat, ki pa jo žal nismo znali oziroma mogli v celoti izkoristiti. Tu mislim predvsem na uveljavitev nerjavnih kakovosti v hladni valjarni Bela, nekaterih asortimentov v debeli pločevini, elektrodah in vlečni žici ter na koncu tudi na event. večji blagovni proizvodnji. Zaskrbnjuje pri tem je le to, da so v nekaterih temeljnih organizacijah vse preveč prepričani, da so naredili vse in da za več niso imeli pogojev. Ob takih samozadovoljnih razmišljanjih je seveda večji napredek kaj težko dosegati.

Za naslednje plansko leto smo si zadali številne naloge. Skladno z zakoni in našimi plani je program nalog izdelan strokovno, v predvidenem roku in samoupravno potrjen. Skupek posameznih ciljev se združuje v mogočen cilj, ki nas v letu 1979 ponovno nekoliko približa srednjeročnemu planu. Ali bomo tem nalogam kos?

Odgovor je samo eden, moramo izpolniti zastavljene naloge. To je naša samoupravna obveza in naš prispevek k hitrejšemu razvoju železarn in s tem tudi družbe, katere sestavni del smo.

V letu 1979 pričakujemo nekatere nove pogoje dela. Iz resolucije razvoja tako republike Slovenije kot Jugoslavije izhaja, da bo leto izrazito stabilizacijsko s številnimi uvoznimi restrikcijami, z manjšimi investicijskimi vlaganji, da ne bi spodbudili prevelike inflacije itd. Kot bazna industrija bomo pa kljub težavam pri oskrbi z nekaterimi rezervnimi deli in surovinami imeli na razpolago domače tržišče, ki bo za naše proizvode imelo dokaj veliko zanimanje.

Planirano blagovno proizvodnjo 475.000 ton je možno doseči, ker razpolagamo z novimi napravami, ki še niso bile v letošnjem letu v celoti izkoriščene, kot sta hladna valjarna in valjarna žice na Beli, ali pa nove naprave, kot je kontiliv, ki bo omogočal ob večjem izplenu boljše oskrbeti tako valjarno žice kot tudi preko

drugačnega proizvodnega asortimenta bluminga, druge valjarne. Stanje proizvodnih naprav je zadovoljivo, le za bluming in štelki bo tudi v naslednjem letu veljala polna prioriteta pri oskrbi z rezervnimi deli in vzdrževalnimi posegi. Znanje, izkušnost in številčnost našega kadra je taka, da omogoča doseganje tudi zapletenejših tehnologij in s tem večvrednostnih asortimentov. Čeprav bo likvidnost kritična, pa na samem začetku leta še ne pričakujemo težav, tako da je start zaradi finančnih sredstev lahko povsem normalen. Z dobrim delom pa bo nato možno grožnje likvidnostnih škarij odkloniti.

Z doseganjem zastavljenega plana bomo dosegli dokaj visoko raven produktivnosti na enega zaposlenega. Ob minimalnem porastu cen naših proizvodov naj bi poprečno zaposleni ustvaril milijon dinarjev prihodka od prodaje na trgu. Seveda pa je ob ustreznem asortimentu za doseg tega potrebno mesečno odpremiti iz železarn 40.000 ton zelo raznovrstnega in kvalitetnega blaga. Takega nivoja odpreme še nismo dosegli, zato je potrebno že od prvega dne leta 1979 skrbeti za tak tok materiala, da jeklo ne bo zastajalo pred blumingom, temveč naj se eventualno kopiči kot gotova proizvodnja v odpremnih skladiščih.

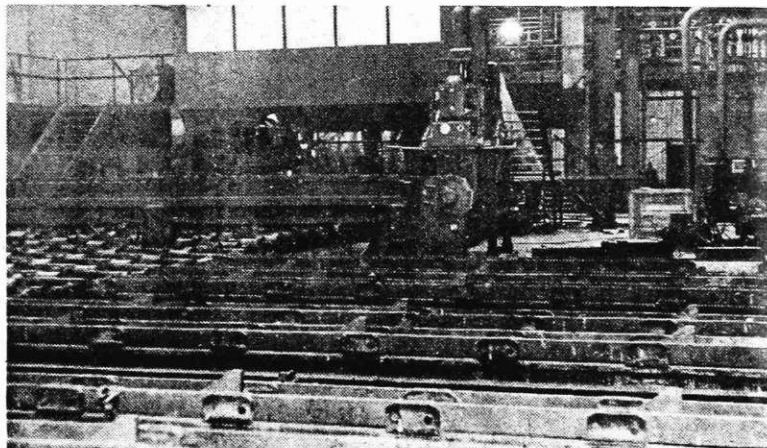
Organiziranost v železarni je taka, da daje možnost polne stimulacije vsakemu delu železarn, zlasti pa vsaki temeljni organizaciji združenega dela za izpolnjevanje zastavljenih nalog. Samoupravni sporazumi o skupnem dohodku in prihodku skupaj z ostalimi samoupravnimi sporazumi pa nas povezujejo v celo-

to, ki nam edina zagotavlja ustvarjati dobre poslovne rezultate. Če bomo bomo združeni bomo nalogam kos, preveč razdrobljeni pa bomo kaj lahko že ob polletju ugotovili, da so za nas naloge pretežke in zatekli se bomo k zelo pogostim izjavam češ, da ni vložka, da naprave niso povsem v redu, da nimamo dovolj delavcev itd. Za izpolnjevanje plana bomo pa morali pozabiti na prakso, da si predvsem prizadevamo poiskati opravičilo zakaj nečesa nismo naredili, pa pričeti iskati razloge in poti kako bomo naloge opravili. Po tem koliko je kdo naredil za izpolnjevanje plana, pa bomo morali nagravati tudi naše delo.

Predsednik
poslovnega odbora
Peter Kunc

V 11 MESECIH 91 TEHNIČNIH IZBOLJŠAV

V letošnjih enajstih mesecih so novatorji v naši železarni izvedli 91 tehničnih izboljšav in ne le 11 kot smo pomotoma poročali v zadnji številki našega glasila. S temi izboljšavami so ustvarili 23.247.000,00 din čistega inovacijskega dohodka in prejeli za to 789 tisoč dinarjev posebnih nadomestil, kar predstavlja 3,4 % od čistega inovacijskega dohodka.

V hali novega konti liva

PROIZVODNI STROŠKI V NOVEMBRU V PORASTU

(Nadaljevanje s 1. strani)

cejšnje postavko v njihovi lastni ceni.

Razen tega so na slab posloven rezultat vplivale v TOZD Energetika še višje cene električne energije, ki je za 294,44 višja od povprečne letne cene in zmanjšana proizvodnja vodnih central, remont HC Zasip ter odvoz gošče iz vsedalnih bazenov.

Nedoseganje proizvodnih planov količinsko, kakor tudi v asortimentu, večja poraba materiala za popravila in pa seveda povečani stroški OD, so glavni vzroki za preokrajšev planiranih stroškov v ostalih TOZD.

V novembru so dosegli dobre rezultate le v TOZD Hladna valjarna Jesenice, Žičarna in Livarna.

V Hladni valjarni Jesenice so izboljšali izplen za 1,5 %, v Žičarni pa kar za 2,1 %. Obe sta tudi prihranili pri nabavi vložka, ker so bili toplo valjani trakovi in žica cenejši kot so načrtovali.

TOZD Livarna pa je dosegla znižanje zaradi sprememb v asortimentu v jeklolivarni. Če izvajamo stroške OD, so bili tudi stroški predelave nižji.

Alenka Jasnič

ZVIŠANJE OZIROMA ZNIŽANJE STROŠKOV V NOVEMBRU

TOZD	november	jan. – november	povprečje
Plavž	699.812	6.496.817	590.620
Jeklarina	1.977.821	11.421.787	1.038.344
Razlika v ceni kvalitete	4.320.303	42.621.970	3.874.724
Jeklarina skupaj	2.342.482	54.043.757	4.913.068
Livarna	301.585	3.983.253	362.114
Valj. Bluming-Štelki	15.510.225	95.454.915	8.677.720
Valj. žice in profilov	1.726.061	28.726.895	2.611.536
Valjarna debele pločevine	2.508.742	5.286.473	480.588
HV Bela	7.524.978	37.195.331	3.381.394
HV Jesenice	2.279.161	31.972.757	2.906.614
Žičarna	1.624.993	27.711.996	2.519.272
Profilarna	656.087	270.711	24.610
Vratni podboji	426.986	2.918.179	265.289
Jeklovke	159.960	9.551.406	868.310
Elektrode	1.445.378	4.412.965	401.179
Zelbljarna	263.450	1.112.313	101.119
Strojne delavnice	1.643.205	1.194.644	108.604
Remontne delavnice	3.830.545	6.357.811	577.983
Vzdrževanje	4.302.071	8.881.768	807.433
Energetika	7.174.756	8.037.783	730.708
Transport	4.085.649	3.762.412	342.037
Skupaj	50.094.648	140.240.660	12.749.350

Z izredno hitrimi utripi se bliža kazalec polnoči dne, s katerim zaključujemo koledarsko leto, oziroma začnemo novo leto. Leto, ki ga zaključujemo bi lahko opredelili kot leto intenziviranja naših naporov pri uresničevanju ustave, zakona o združenem delu in drugih sistemskih zakonov, k čemur so veliko prispevali in dali nove spodbude kongresi zveze komunistov, zveze sindikatov, zveze socialistične mladine in zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojske. Čeprav smo nekje šele na začetku in drugje na pol poti pri uresničevanju novih družbenoekonomskih odnosov, odnosov v katerih delavci resnično postajajo gospodarji svojega dela in rezultatov tega dela, sta se močno okrepila zavest in zaupanje v naš politični sistem socialističnega samoupravljanja, kar se odraža tudi v nenehni krepitvi in podružbljanju splošnega ljudskega odpora in družbene samozasčite. To je najtežji dokaz, da so naši delavski razred, naši delovni ljudje in občani sprejeli pridobitve socialistične revolucije kot svoje in da so pripravljeni se upreti komurkoli, ki bi pridobitve ogrožal, ki bi ogrožal našo svobodo, neodvisnost in v krvi skovano bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti.

V letu, ki se nam izteka smo bili znova priča doseženih velikih rezultatov v materialnem in družbenem razvoju. Danes v enem mesecu proizvedemo več kot smo pred tridesetimi leti v celem letu. To je povezano s stalnim razvojem tehnologije in tehnike ter strokovnega in splošnega znanja tako na področju industrijske proizvodnje, kmetijstva, gradbeništva, energetike, prometa, turizma, trgovine, kakor na področju družbenih dejavnosti – šolstvu, zdravstvu, kulturi... Stalna krepitev materialne osnove pa pogojuje tudi to, da naši ljudje živijo bolje in bolj bogato, kajti njihova kupna moč se je povečala skoraj za četrtino. Žal pa le še prevečkrat ugotavljamo, da to boljše in bogatejše življenje ni vedno povezano tudi z boljšim, kvalitetnejšim in bolj odgovornim delom.

Niso redka mnenja, da za tak družbeni in osebni standard, za tako kupno moč delamo premalo, predvsem pa premalo odgovorno. Še zdaleč niso izkoriščene vse notranje rezerve pa kjerkoli že delamo, še vedno se premalo zavedamo, da bomo in da lahko delimo le tisto kar bomo ustvarili v materialni proizvodnji in da se ne moremo zanašati več na različne prodajne in druge konjunktore. Če bi le za nekaj odstotkov izboljšali tiste kazalce, ki pogujejo večjo produktivnost, boljšo kvaliteto, nižje proizvodne in poslovne stroške in podobno – to je delovno in tehnološko disciplino, delovno odgovornost, odnos do družbene lastnine in drugo – bomo ob letu lahko še bolj zadovoljni in srečni, ker bo za povečano kupno močjo tudi naše boljše in odgovornejše delo. To pa je edino jamstvo za nadaljnjo krepitev in dviganje osebnega in družbenega standarda.

V NOVO LETO STOPAMO Z VELIKIM OPTIMIZMOM PA TUDI ODGOVORNOSTJO

Ob sklepu leta bi bilo prav, da vsak pri sebi in vsi skupaj v svojih delovnih in življenjskih okoljih naredimo objektivno in kritično bilanco o svojem in našem prispevku k doseženim rezultatom. Ta bilanca pa ne bo popolna, če vanjo ne bomo vključili tudi naših medsebojnih odnosov. Žal je pri nas še vedno močno prisotna malomeščanska psihologija potrošniške družbe, ki nas med seboj vedno bolj odtuja, dehumanizira naše odnose in vpliva na razvrednotenje človeka, njegovih naporov in rezultatov dela. Vse preveč smo lepote človekovega življenja opredelili le na materialne vrednote, ki so za mnoge postale največji življenjski cilj. Preveč smo pozabili na znano resnico, čim več lepote življenja človek spozna v jih sprejema v svoje življenje, lepše in vrednejše ter polnejše je njegovo življenje. Mnogo premalo je v naši družbi razvita še bralna kultura, likovno-estetske vrednote, filmska, glasbena in druge kulture, ki nam ne le bogatijo življenje, temveč tudi dvigajo našo zavest, razgledanost, humanost in sploh kulturno raven, ki so predpogoj kvalitetnega in odgovornega samoupravljanja.

Vsi, predvsem pa socialistične in demokratične ustvarjalne sile družbe, se bomo morali mnogo bolj zavedati te resnice in se bolj ustvarjalno in zavestno vključiti v prizadevanja za ohranjanje, negovanje in nadaljnje razvijanje dragocenih moralnih vrednot in kvalitet naše narodnoosvobodilne borbe in socialistične revolucije – humanost, tovarištvo, solidarnost, samoodpovedovanje in samopremagovanje, doslednost, borbenost, samodisciplino, ljubezen do domovine, bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, internacionalizem itd.

Ohranjanje in razvijanje teh moralnih kvalitet je danes sestavni del naše neposredne socialistične demokracije. Sestavni del naših prizadevanj za neposredno udeležbo delovnih ljudi in občanov pri reševanju vseh družbenih vprašanj, kar je pravzaprav bistvo naše socialistične samoupravne demokracije. To je kontinuirano nadaljevanje naše socialistične revolucije, ki je pri nas uveljavila delegatski sistem, ki omogoča, da se pobude milijonov ljudi lahko izrazijo kot ustvarjalna sila družbe. Tu smo še mnogokje na začetku poti, čeprav smo po prvem delegatskem mandatsnem obdobju naredili krepak korak naprej pri demokratizaciji naših odnosov. Jugoslovani smo prvi na zemeljski obli stopili na to pot, na pot izgrajevanja političnega sistema socialistične demokracije, s čemer smo ustvarili realne možnosti za dokončno odpravo odtujenosti človeka od političnega odločanja, ustvarili možnosti, da vsak človek zares lahko upravlja družbo. Trasiranje take poti pa zahteva izredno veliko znanja, široko kulturno razgledanost in prisotnost vseh tistih moralnih kvalitet, ki so pogojevale zmago naše revolucije in jo naredile veliko.

Ko si bomo ob vstopu v novo leto 1979 stisnili roke in zaželeli srečno, si bomo zaželeli tudi boljše in odgovornejše delo, lepše in humanjše medsebojne odnose. Naj bi novo leto pomenilo tudi prelomnico vsemu sistemu kar je oviralo naš še hitrejši razvoj. Naj novo leto pomeni tudi prelomnico za vse tiste, ki so doslej preveč videli le svoje pravice in premalo tudi svoje dolžnosti, ki še niso čutili prave odgovornosti do svojih sodelavcev in do družbe kot celote. Vsi skupaj pa si zaželim, da bi bili v novem letu še bolj uspešni pri uresničevanju socialističnih družbenoekonomskih odnosov, oziroma pri krepitvi oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi in občanov. Da bi bili naši uspehi še večji in boljši, da bi bili ob letu še srečnejši.

ZVEZA SINDIKATOV SLOVENIJE ...

(Nadaljevanje s 1. strani)

bil sprejet na 9. kongresu Zveze sindikatov Slovenije in resolucija 8. kongresa Zveze sindikatov Jugoslavije.

S tem programom republiški svet Zveze sindikatov Slovenije ne opredeljuje vseh nalog in aktivnosti, temveč predvsem tiste, ki morajo biti trajno prisotne, oziroma, ki zahtevajo trajno, organizirano aktivnost članstva, osnovnih organizacij in organov Zveze sindikatov Slovenije. V programu so zajete tudi naloge za katere morajo republiški svet in njegovi organi po sklepih kongresa sprejeti celovitejši in bolj podrobne usmeritve za delovanje organizacij in članstva Zveze sindikatov Slovenije.

Program v bistvu pomeni uresničevanje kongresnih sklepov in besed predsednika Tita na 8. kongresu Zveze sindikatov Jugoslavije. Posebna prizadevanja morajo veljati usmerjanju aktivnosti osnovnih organizacij zveze sindikatov, sindikatov dejavnosti in občinskih ter medobčinskih svetov zveze sindikatov v reševanju konkretnih in perečih življenjskih vprašanj delavcev, ki jih odpira vsakodnevna praksa. Ta vprašanja morajo biti stalno prisotna na vseh sejah.

Program dela republiškega sveta torej pomeni tudi usmeritev za delovanje sindikatov posameznih dejavnosti in izhodišče za delovanje občinskih in medobčinskih svetov ter osnovnih organizacij zveze sindikatov. Ko bodo te organizacije in organi oblikovali svoje lastne programe, morajo izhajati seveda predvsem iz nalog, ki jih narekuje konkretna praksa in problemi, ki izhajajo iz položaja in interesov delavcev v osnovnih organizacijah zveze sindikatov in v občinah. Seveda pa morajo pri tem upoštevati tudi program republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije, da bo tako zagotovljena usklajenost dejavnosti Zveze sindikatov Slovenije.

Med akcijske naloge, ki zadevajo vse članstvo Zveze sindikatov Slovenije sodijo naloge, katerih uresničevanje bo prispevalo k hitrejšemu uveljavljanju socialističnih samoupravnih družbenoekonomskih odnosov in politiki gospodarske stabilizacije ter k skladnemu uveljavljanju potreb in interesov delavcev. Seveda bodo morale osnovne organizacije in organi zveze sindikatov iz te generalno opredeljene akcijske naloge na osnovi konkretnih razmer izdelati tudi konkretne akcijske programe, ki bodo morali zajemati področja: uveljavljanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov; uveljavljanje načel delitve po delu

in rezultatih dela; prizadevanja za uspešnejše gospodarjenje in gospodarsko stabilizacijo; uveljavljanje samoupravnega družbenega planiranja in priprave na oblikovanje srednjeročnih planov razvoja za obdobje 1981-1985; uveljavljanje delegatskih odnosov; uveljavljanje hodočinskih odnosov in svobodne menjave dela; uveljavljanje usmerjenega izobraževanja; uveljavljanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov na področju stanovanjskega gospodarstva in številna druga vprašanja s področja izobraževanja in usposabljanja delavcev, kulturnega življenja delavcev, telesne kulture, uveljavljanja ustreznih življenjskih in delovnih razmer delavcev, s področja splošne ljudske obrambe in družbene samozagrade, kadrovske vprašanja in podobno.

Programi osnovnih organizacij in organov zveze sindikatov pa bodo toliko bolj konkretni in prodorni, kolikor bolj konkretna in kritična ter samokritična bo ocena dosedanjega razvoja, oziroma ocena aktualnih nalog v konkretnih okoljih.

Pri oblikovanju programov bomo morali biti konkretni tako pri oblikovanju posameznih nalog, kakor tudi pri opredeljevanju izvajalcev nalog in pri spremljanju uresničevanja nalog. Dosedanja praksa nam namreč kaže, da smo bili dosti spretnejši pri oblikovanju nalog, mnogo manj pa smo bili učinkoviti pri njihovem uresničevanju. Da smo v osnovnih organizacijah pa tudi v marsikaterem organu zveze sindikatov preveč hodili mimo osrednjih nalog zveze sindikatov, da se nismo dovolj zavedali svojih ustavnih nalog in nalog, ki izhajajo iz dokumentov slovenskega in jugoslovanskega kongresa zveze sindikatov.

Dokument, o katerem je govora, zavezuje vse organe in osnovne organizacije zveze sindikatov, da na osnovi programa dela republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije do 20. januarja 1979 izdelajo svoje programe dela. To pa je dosti odgovorna naloga, če želimo in to moramo, da bo zveza sindikatov resnično zaživela kot najširša organizacija delavskega razreda v boju za tak položaj delavskega razreda, kot ga določa ustava in zakon o združenem delu ter drugi sistemski zakoni.

KAKO DOLGO ŠE TEŽAVE V TOPLOTNI ENERGIJI?

Dotaknil bi se nekaterih problemov, ki nas v toplotni energiji spremljajo iz leta v leto in to zagledaj, ker imam občutek, da se stanje ne izboljšuje, temveč iz leta v leto slabša. Tri stvari so predmet splošnega nezadovoljstva in to nizek osebni dohodek, kadrovanje ter nadurno delo.

Kot prvo naj navedem nagrajevanje. V sosednjem TOZD je zaposlen moj znanec, kot strojni ključavničar z redno urno postavko 29,77 din neto. Isto plačilno skupino imamo tudi pri nas, pa vendar je njegov dohodek iz meseca v mesec višji za okrog 500 din. To navajam zaradi tega, ker on dela samo na dopoldanski izmeni, pri nas pa delamo v sistemu 4+1. Da pri nas prideš do 11. plačilne skupine moraš biti prav tako izučen neke kovinske stroke. Vendar, najprej moraš najmanj tri leta delati v obratu, kar se šteje kot praksa, da dobiš dovoljenje za opravljanje strokovnega izpita za strojnika parnih kotlov z avtomatsko komando. S tem izpitom dobiš čez čas 8. do 10. plačilno skupino. Po nadaljnjih dveh letih ti dovolijo, da opraviš še strokovni izpit za strojnika parnih turbin. Tovrstno usposabljanje je v Ljubljani in izpite je treba opraviti pred republiškim inšpektorji parnih kotlov in turbin. Ko opraviš ta izpit, čez nedoločen čas dobiš 11. plačilno skupino, iznad ka-

tere pa se ne moreš več dvigniti. Povrh vsega pa moramo za to skupino opraviti še okoli osem internih izpitov. Razen tega imamo na delovnem mestu opravka še s plavžnim plinom in podtlakom. Zato se sprašujem, kako je mogoče, da znanec samo na dopoldanski izmeni zasluži več kakor pri nas, kjer delamo na tri izmene pa tudi v nedeljah in praznikih? Rekli boste, saj drugi delajo v slabših delovnih pogojih. Res je, res pa je tudi to, da pri nas odgovarjaš za milijone, razen tega pa še za življenje.

Ker so osebni dohodki v odnosu na druge obrate pa tudi druge delovne organizacije znatno nižji, imamo že vsa leta velikanski problem s kadrom. Kot rečeno, moraš pri nas leta in leta delati, da dobiš potrebno prakso za opravljanje določenih nalog in opravil. In letos nas je zapustilo lepo število strojnikov. Zamenjave za njih pa ni. Zapuščajo pa nas verjetno zaradi boljše stimulacije ali pa tudi zaradi boljših delovnih pogojev v drugih podjetjih. Posledica tega seveda je, da preostali moramo delati nadure, ki se jih vsaj pri nas branim, ker je vsak človek rad malo prost, da se posveti družini ali pa ima še kakšne druge obveznosti. Zima je na pragu in že naprej vemo, da bomo morali zopet non-stop delati, ker ravno sedaj dajemo v pogon vse možne naprave, da lahko zadovoljimo potrebe po pari, topli vodi in delno elektriki. Ker pa nimamo dovolj kadra, zato nekateri moramo delati tudi po ves mesec brez prostega dne. Po drugi strani pa nam za te nadure, ki jih moramo delati, ne zaradi sebe, poberejo prispevki kar precejšnjo vsoto denarja. Marsikdo pa je zaradi teh nadur že izgubil pravico do otroškega dodatka ali štipendije.

Za zaključek naj poudarim, da pri boljšem zaslužku slehernega delavca v toplotni energiji, nikoli ne bi prišlo do kadrovskega problema, pa tudi nadur nam ne bi bilo treba delati.

Milan Marolt

Andrej Vidic

USPEŠEN SEMINAR ZA DELAVCE SPLOŠNE VARNOSTNE SLUŽBE

V dneh od 11. do 15. decembra je oddelek za izobraževanje ob delu priredil seminar za vse delavce zaposlene v oddelku za splošno varnostno službo v Železarni. Program seminarja je obsegal skupno sedemnajst šolskih ur, večdninskega sistema pa je bil organiziran v dveh izmenah.

V program so bile zajete teme oziroma gradivo, ki ga mora obvladati vsak delavec, če hoče dobro izvajati svoje delovne naloge v službi varstva ali čuvaja. Poleg splošne problematike o družbenopolitični ureditvi, ekonomski politiki, o dolžnostih in pravicah ter svoboščinah človeka, o samoupravnih organiziranih in družbenopolitičnem delovanju v Železarni, je program v glavnem zajemal problematiko varnosti oziroma družbene zaščite, ki je vsebovala delovanje raznih institucij, kot so: družbena samozagrade, splošni ljudski odpor, služba zavarovanja, obveščanja, komuniciranja ter spoznavanje raznih pravilnikov in zakonov.

V glavnem so celotni program izvajali strokovnjaki Železarne, le dva predavatelja sta bila izven Železarne. Vsi predavatelji so celotno gradivo, kljub temu, da je bilo za tako obširno tematiko odmerjeno posamezniku zelo malo časa, podali zelo razumljivo ter zanimivo. Podajanje je bilo namreč izredno pomembno glede na to, da je bil sestav udeležencev

seminarja zelo različen v pogledu osnovne izobrazbe.

Vsem udeležencem je bilo že takoj na začetku povedano, da bo po končanem seminarju izveden tudi preizkus znanja v obliki testa. Predavatelji so pripravili več kot 100 vprašanj iz vseh tem seminarja, ki so jih vključili v vprašalne pole, oziroma teste v štirih različnih variantah. Vsak je moral odgovoriti na dvajset vprašanj, seveda pa je vsako vprašanje imelo tri ali več odgovorov, od katerih pa je bil v glavnem le eden pravilen.

Od 102, kolikor je bilo vabljenih na seminar, se je istega udeležilo kar 73. Odsotnost je bila v glavnem zaradi bolezni in rednih dopustov. Od teh 73 se je odzvalo na preizkus znanja 71 delavec, ki so dosegli naslednje rezultate: Zelo uspešno je zaključilo seminar 32, manj uspešno pa 37 udeležencev, samo dva pa nista zadovoljivo opravila testa. Glede na zelo obširno tematiko in na tako različen sestav udeležencev, je rezultat zelo spodbuden in ga lahko smatramo kot pohvalo tako predavateljem kot tudi slušateljem. TOST

OBVESTILA KOLEKTIVU - OBVESTILA KOLEK

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK - 1. 1.	ZIDAR JOŽE	LEBAN IVO
TOREK - 2. 1.	ROTAR VINKO	NEČIMER FRANC
SREDA - 3. 1.	RAVNIHAR PETER	SVETINA BOGOMIR
ČETRTEK - 4. 1.	LOGAR IGOR	PRISTAVEC BOŽIDAR
PETEK - 5. 1.	ZUPAN ALOJZ	STARE BRANKO
SOBOTA - 6. 1.	CUZAR ALOJZ	KRAPEŽ BERTI
NEDELJA - 7. 1.	SITAR ANTON	KOVAČ JANEZ

Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je: 358
vezni telefon je: 410
Na redne delovne dni dela dnevni dežurni od 14.00 do 1.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure
Na proste sobote, nedelje in praznike dela:
dnevni dežurni od 6.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure
Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni zgradbi TOZD Vzdrževanje.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

Od 3. do 6. januarja bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopoldan: III. in IV. obratna ambulanta - dr. med. Vesna Sitar,
popoldan: I. in II. obratna ambulanta - dr. med. Branimir Čeh.
V soboto, 6. januarja, samo dopoldan I. obratna ambulanta - dr. med. Branimir Čeh.
V zobni ambulanti:
dopoldan: II. zobna ambulanta - dr. stom. Alojz Smolej,
popoldan: I. zobna ambulanta - v. den. Viktor Stražišar.
V soboto, 6. januarja, samo dopoldan II. zobna ambulanta - dr. stom. Alojz Smolej.
V četrtek, 4. januarja, dodatno za Železarno od 7. do 13. ure I. zobna ambulanta - v. den. Viktor Stražišar in od 13. do 19. ure II. zobna ambulanta - dr. stom. Alojz Smolej.
Od 8. do 13. januarja pa bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopoldan: I. obratna ambulanta - dr. med. Branimir Čeh in II. obratna ambulanta - dr. med. Vesna Sitar.
popoldan: III. obratna ambulanta - dr. med. Želimir Cesarec in IV. obratna ambulanta - dr. med. Vesna Sitar.
V soboto, 13. januarja, samo dopoldan III. obratna ambulanta - dr. med. Želimir Cesarec in IV. obratna ambulanta - dr. med. Vesna Sitar.
V zobni ambulanti:
dopoldan: I. zobna ambulanta - v. den. Viktor Stražišar,
popoldan: II. zobna ambulanta - dr. stom. Alojz Smolej.
V soboto, 13. januarja, samo dopoldan I. zobna ambulanta - v. den. Viktor Stražišar.
V torek, 9. januarja in v četrtek, 11. januarja, dodatno za Železarno, od 7. do 13. ure II. zobna ambulanta - dr. stom. Alojz Smolej in od 13. do 19. ure I. zobna ambulanta - v. den. Viktor Stražišar.
Ordinacijski čas dopoldan od 6.30 do 13. ure, popoldan od 13. do 19.30. V soboto samo dopoldan od 6.30 do 13. ure.

Na osnovi sklepa odbora za delovna razmerja pri DS TOZD Valjarna debele pločevine z dne 19. decembra.

OBJAVLJAMO PROSTE DELOVNE NALOGE

ŽERJAVOVODJA šifra 1382, D-3, 7. kategorija, 1 oseba

Pogoji: uspešno zaključen žerjavovodski izpit.

Prijave s podatki pošljite v roku 15 dni kadrovniku valjarn.

Na osnovi sklepa odbora za delovna razmerja TOZD Profilarna z dne 21. decembra in v skladu s samoupravnim sporazumom o medsebojnih razmerjih in odgovornosti delavcev v TOZD

OBJAVLJAMO proste delovne naloge

8507 U-3 kalkulant 10 ktg 1 oseba

Za opravljanje delovnih nalog se zahteva:

- dokončana ekonomska srednja šola,
- najmanj 3 leta ustreznih delovnih izkušenj.

Kandidati naj pošljejo prijavo in dokazila o izpolnjevanju pogojev v roku 15 dni po objavi na kadrovske sektor železarne Jesenice z oznako »za TOZD Profilarna«.

Posebne prijavnice dobite pri kadrovniku in v sprejemni pisarni kadrovskega sektorja.

Na osnovi sklepa odbora za delovna razmerja TOZD Remontne delavnice z dne 19. 12. 1978 in v skladu s samoupravnim sporazumom o medsebojnih razmerjih in odgovornosti delavcev v TOZD dajemo:

OBJAVO

za proste delovne naloge

8883 U-3 gradbeni tehnolog 1 oseba

Pogoji za opravljanje delovnih nalog:

- TSS gradbene smeri ali
- delovodska šola gradbene smeri
- 5 let delovnih izkušenj v gradbeni dejavnosti

Čas uvajanja je 30 dni.

Prijave z osnovnimi podatki in podatki o strokovnosti pošljite v roku 15 dni na posebni prijavnici na Kadrovske sektor z oznako »za TOZD Remontne delavnice«.

Zveza inženirjev in tehnikov občine Jesenice - društvo strojnih inženirjev in tehnikov vabi v torek, 9. januarja, na predavanje

NC - TEHNOLOGIJE Z UPORABO PROCESNIH RAČUNALNIKOV, ki bo v spodnjih prostorih Kazine na Jesenicah.

Predaval bo dr. Janez Peklenik.

JUBILANTI 50-LETNIKI

V januarju bodo praznovali petdeset let življenja naslednji naši sodelavci: Jakob MERLIN, jeklarna - 4. januarja, Franc GASER, profilarna - 5. januarja, Ante KRNJAJIČ, žičarna, 7. januarja, Valentin KLINAR, strojne delavnice - 7. januarja, Dane KNEŽEVIČ, valjarna žice in profilov - 10. januarja, Albin BOŽIČ, DS za kadr. in splošne zadeve ter informiranje - 16. januarja, Anton ZALOKAR, jeklovlek - 17. januarja, Vinko KOSMAC, plavž - 18. januarja, Anton PREŽELJ, remontne delavnice - 19. januarja, Vinko ZALIK, plavž - 21. januarja, Agata PAVLOVIČ, remontne delavnice - 28. januarja, Ivan KRISTAN, DS za el. OTK - RO. novogradnje - 28. januarja, Anton DRAKSLEK, strojne delavnice - 28. januarja, Franc LAZAR, DS za kadr. in spl. zadeve ter informiranje - 29. januarja, Albin TRIPLAT, strojne delavnice - 29. januarja, Franc KORBAR, jeklarna - 30. januarja, Franc ROBIČ, transport - 30. januarja in Franc CRV, DS za ek., OTK - RO, novogradnje - 30. januarja.

Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

PROIZVODNJA SLOVENSKEH ŽELEZARN V NOVEMBRU

(Nadaljevanje s 1. strani)

Mesečni načrt blagovne proizvodnje je bil izvršen v Železarnah z 99% in pri predelovalcih žice 89%. Slabo izvršitev so imeli v Plamenu z 72% in v Verigi kjer so dosegli 86%. Nekoliko boljši rezultati so bili v železarni Ravne 94% in v železarni Jesenice z izvršitvijo 97%. Preostale tri delovne organizacije so presegle mesečni načrt blagovne proizvodnje in sicer: železarna Store 9% in Tovil ter Žična vsaka po 7%. Skupen rezultat za železarne in predelovalce je 98% izvršitve mesečnega načrta.

Količinski in vrednostni načrt izvoza sta izvršili samo železarna Jesenice in Žičarna Celje. Izvožena količina izdelkov je bila skupaj za SOZD SZ celo večja, kot je načrtovana dvanajstina za letošnje leto, vrednost pa le 71%, kar je razumljivo glede na strukturo izvršenega izvoza navedenih delovnih organizacij, ki sta presegli mesečni načrt in pokrili vsaj količinski zaostanek ostalih.

Razen v Žični - kjer so realizirali le 85% vrednosti mesečno načrtovane prodaje so v vseh delovnih or-

ganizacijah presegli mesečne načrte. V železarni Jesenice celo 27%, v železarni Store 25%, v Tovilu Ljubljana 16%, čeprav so sorazmerno precej zaostali za načrtovano količino proizvodnje, so presegli mesečno načrtovano vrednost prodaje.

Letošnje koledarsko leto se bliža svojemu koncu. Izvršitev nalog in ciljev sprejetih z gospodarskim načrtom za leto 1978 ne bo po doslej ugotovljenih rezultatih najboljša. Proizvodni rezultati še ne dajejo celovite slike poslovnega uspeha. Dobro izvrševanje načrta vrednosti prodaje nam pa daje upanje, da za leto lahko pričakujemo tudi dobre poslovne uspehe.

Milan Marolt

Andrej Vidic

ČESTITAMO

S študijem ob delu so v novembru diplomirali: CIRIL BUGAR, el. rač. center, na drugi stopnji visoke ekonomske šole v Mariboru in si pridobil naziv dipl. ekonomist tehniške smeri.

ZDENKO CUND, TOZD Remontne delavnice, na prvi stopnji visoke šole za organizacijo dela Kranj.

IVANKA VISTER, prodajni sektor, na prvi stopnji visoke ekonomske komercialne šole v Mariboru in si pridobila strokovni naziv ekonomistka.

DUSICA VARL, nabavni sektor, na poklicni administrativni šoli.

Vsem diplomantom iskreno čestitamo in jim želimo veliko delovnih uspehov in osebnega zadovoljstva.

PREGLED SESTANKOV SDS

V minulih dveh tednih se nam je nabralo kar dobrošto šteto zapisnikov s sestankov samoupravnih delovnih skupin, kar je razumljivo, saj so morale delovne skupine v drugi polovici novembra in v decembru podati svoja stališča k številnim pomembnim vprašanjem (pridružitve Tehno-Impeksa k SOZD SŽ, dopolnila k temeljem planov SIS, pravilnik o delovnih razmerjih, če naštejemo samo najpomembnejša). Nekaj zapisnikov pa je, ker smo dali prednost izpisovanju in posredovanju številnih pripomb na pravilnik o delovnih razmerjih ustreznih službi, ostalo še od prej in jih vključujemo v ta pregled. Kljub velikim zasedenostim z omenjenimi aktualnimi zadevami, pa so nekatere delovne skupine našle čas tudi za obravnavanje različnih vprašanj ožjega obratnega značaja. Ker smo prejeli kar 218 zapisnikov s sestankov delovnih skupin iz 16 TOZD in vseh treh delovnih skupnosti (35 skupin nam je v tem času posredovalo zapisnike z dveh sestankov), se bomo tokrat zadržali zgolj pri pregledu le-teh. Omenim naj še, da smo tokrat prvič dobili tudi zapisnik z zbora delavcev TOZD Kovinoservis, medtem ko iz naše TOZD Monter – Dravograd nismo prejeli nobenega.

Iz TOZD Jeklarne smo prejeli šest zapisnikov SDS. Tri skupine so postavile vprašanja oziroma opozorile na probleme, ki jih zapažajo. **SDS peči 2** je razpravljala o varnosti pri delu, kajti zapaženo je bilo, da posamezniki ne nosijo varnostnih čelad. **SDS peči 4** zanima, če so resnične trditve nekaterih delavcev, ki imajo svoje zaposlene v drugih republikah, češ, da tam pod enakimi pogoji dobijo več dopusta, ter zakaj je temu tako. **SDS livna jama 2** pa postavlja zahtevo, da se jim omogoči enodnevno praznovanje tistih državnih praznikov, ki trajajo dva dni.

V TOZD Livarna se je sestalo šest delovnih skupin. Vse so razpravljale samo o pravilniku o delovnih razmerjih in podale svoje pripombe k osnutku pravilnika.

Tudi v TOZD Bluming štelok so skupine (devet) v glavnem razpravljale le o pravilniku o delovnih razmerjih. **SDS adjustaža štelok Bela** pa naslovila več vprašanj na vodilne delavce. Tako vprašuje kdaj bo rešen več let star problem ropota na liniji rezanja ter zakaj se nič ne ukrene na signalizaciji svitkov v valjarni štelok. Po mnenju skupine se v kaosu, ki vsled tega nastaja, ne da več dobro delati. Skupina razen tega zahteva, da se uredi pranje delovnih oblek in sicer na tak način, kot je to urejeno v novi hladni valjarni. Na sestanku **SDS bluming 4** pa so bile s strani tistih, ki se zadržujejo na centru izrečene pripombe glede sanitarij in postavljena zahteva, da bo treba nekaj okreniti glede kopalnice, stranišča, omare, razsvetljave ter čiščenja sanitarij. **SDS adjustaža bluming 4** pa je opozorila na pomanjkanje tople vode ter na vprašanje pranja delovnih oblek.

V TOZD Valjarna žice in profilov je osem delovnih skupin razpravljalo o pravilniku o delovnih razmerjih ter o dopolnitvi sporazuma o stanovanjski graditvi. V zvezi s pravilnikom o delovnih razmerjih kaže omeniti problem, na katerega je opozorila **SDS valjarna žice 1**, namreč, da je kantina tako oddaljena od valjarne, da je za malico 30-minutni odmor prekratek in da bi ga zato kazalo podaljšati na 45 minut (za pot v eno smer rabijo delavci 10 minut). Skupina meni, da ta kantina ustreza le službam, ki so v tej stavbi ter da bi za delavce kazalo usposobiti staro kantino. Eden od vzrokov pa je tudi ta, da delavci na poti na malico pridejo iz vročine na skoraj neznozen prepih v podhodu. To še zlasti občutijo starejši delavci. Skupina je poleg tega izrazila mišljenje, da je proizvodno delo nepravilno oziroma skrajno slabo plačano in da delavci prav na to, kar se v raznih referatih in občilih najbolj poudarja, nimajo nobenega vpliva. Opozorila je tudi, da so nekatera administrativna delovna mesta v nekaj letih napredovala v plači tudi do 4 plačilne skupine. Skupina nadalje meni, da bi moralo vodstvo TOZD oziroma delavski svet obravnavati valjarska delovna mesta, ki naj bi dobila glede na nevarnost, vodo, plin, prah in vročino ter troizmensko delo beneficirani staž **SDS valjarna žice 2** opozarja v zvezi z dopolnilom k sporazumu za stanovanjsko graditve, da bi tisti, ki je stanovanje dobil od Železarne pa gre potem drugam v službo, moral stanovanje prepustiti Železarni, sicer stanovanjski problemi v železarni ne bodo nikdar rešeni. Ta SDS, ki je imela sicer podobne ugotovitve, kot zgoraj omenjena skupina, je poleg tega opozorila še na preveliko oddaljenost rešilne postaje za reševanje v zares nujnih slučajih ter na orodje, ki ga potrebujejo valjarni na progi 3508 pri svojem delu. **Valjarna žice 3** pa zahteva od vodstva TOZD, da naj apelira na »Viatorju« za boljše ureditev prevoza z dela in na delo. **SDS valjarna žice 4** postavlja zahtevo po priznanju beneficirane delovne dobe za valjarno žice ter predlaga povišanje kategorije za signerja.

Enak dnevni red kot SDS v valjarni žice in profilov so imeli tudi sestanki SDS v TOZD Valjarna debele pločevine. Izven tega okvira je posegla od sedmih le ena delovna skupina, ki je opozorila na pripombo delavcev iz sosednjih republik, ki smatrajo, da ni pravilno da plačujejo samoprispevek za dve občini.

V TOZD Hladna valjarna Jesenice se je sestalo 12 SDS. Vse so obravnavale pravilnik o delovnih razmerjih, dopolnila k temeljem planov SIS ter vprašanje priključitve Tehno-Impeksa SOZD SŽ. **SDS hladna valjarna 2** ter **adjustaža hladne valjarne** sta postavili vprašanje, kaj je z žerjavom na polju 3. **SDS hladna valjarna 3** se pritožuje zaradi hladne kopalnice, okvarjenih radiatorjev in pomanjkanje tople vode (zlasti na prvi izmenici). Razen tega opozarja, da bo na oknu v garderobi treba zamenjati steklo ter vprašuje, kaj je s toplimi delovnimi oblekami, ki so jim bile obljubljene. **SDS žarilnica 3** je ponovno opozorila na nerešeno vprašanje odsesavanja plinov na globinskih pečeh. **SDS lužilnica hladne valjarne** pričakuje,

da se bo pričelo z gradnjo sanitarij v lužilnici. **SDS odprema** pa se pritožuje zaradi hladne vode v kopalnici.

V TOZD Žičarna so vse delovne skupine (15) obravnavale pravilnik o delovnih razmerjih in nanj podale številne pripombe. **SDS patentirnica 2** pa je opozorila, da vprašanje pranja delovnih oblek ni dobro urejeno (precej jih pri pranju manjka).

V TOZD Profilarna so posamezne skupine – prejeli smo šest zapisnikov – poleg tekočih zadev obravnavale še ožje notranje probleme. **SDS profilarna 1** meni, da zaradi nedoseganja plana ne bi smeli biti prikrasani pri osebnem dohodku. To utemeljuje s trditvijo, da je nedoseganje plana posledica pomanjkanja vložka in iz tega izhajajočih preprostih menjav. **SDS vodstvo TOZD, profilarna 2** ter **predelava profilarne** pa so obravnavale neveljavno delo in nepazljivost pri delu na liniji za proizvodnjo diskov. Napaka na proizvodih pa je manjša in jo bodo odpravili sami. Skupine razen tega ugotavljajo, da bo potrebno proučiti problematiko v zvezi s povišanjem kategorije za opravljanje delovnih nalog pripravljavcev orodja. Koristniki avtobusov na relaciji Čufar – Javornik so opozorili, da bi bilo potrebno razmisliti o delni povrnitvi njihovih stroškov.

Tudi v TOZD Elektrode so delovne skupine (prejeli smo devet zapisnikov) poleg tekočih obravnavale tudi nekatere ožje obratne zadeve. Zbor delavcev na katerem so se skupaj sestale **SDS vodstvo TOZD, oplaševalnica 1** ter **rezalnica 1** je ugotovil, da za Curo linijo ni bil dobavljen ustrezen prašek iz uvoza ter opozoril na vprašanje ogrevanja prostorov in prepih. **SDS izdelava elektrodnih mas** je ugotovila, da se zaradi preobremenjenosti vzdrževalcev odlagajo dela na napravah, ki bi prispevale k izboljšanju delovnih pogojev in v zvezi s tem opozarjajo na določbe novega pravilnika o delovnih razmerjih. **SDS ognjevzdržni materiali** pa je razpravljala o delovni disciplini in o varčevanju z materialom.

Na sestankih SDS v TOZD Strojne delavnice odkoder smo prejeli 17 zapisnikov je bilo kar precej razprave o ožjih obratnih problemih. **SDS materialna služba** je razpravljala o slabi delovni disciplini. **SDS strugarna 1** je ponovno postavila vprašanje delitve toplega obroka v kantini strojnih delavnic. Skupina meni, da bi se morala povečati kapaciteta kantine, kajti delavci čakajo, da pridejo na vrsto tudi po pol ure. O preslabi delovni disciplini je bilo govora tudi na sestanku **SDS orodjarna 1** in **2** ter na **SDS ključavničarji strojev**. Na **SDS kovačnice-kalilnice** se je postavljalo že mnogokrat postavljeno vprašanje beneficirane delovne dobe za kovače. Kovači so dobili pojasnilo, da se bo glede na zadnje informacije to vprašanje reševalo na podanem katalogu delovnih nalog. **SDS konstrukcijska delavnica 1** se je pritoževala, da delovne obleke niso vedno odpremljene na pranje. **SDS orodjarna 1** ter **SDS ključavničarji strojev** sta izrazili tudi željo, da bi dobili na leto dve delovni obleki.

Iz TOZD Remontne delavnice smo tokrat prejeli kar 40 zapisnikov s sestankov SDS (od 15 SDS po dva). Skupine so, seveda različno od ene do druge, obravnavale kar pestro problematiko: od sklepov samoupravnih organov do pravilnika o delovnih razmerjih in ožje obratne problematike. **SDS RTA 1** opozarja, da zadnje čase ne dobivajo prečiščenega gradiva sprejetih pravilnikov ter na težave z internimi prevozi materiala, ki jih ovirajo pri izpolnjevanju delovnih obveznosti. **SDS RTA 3 (TTZ)** ugotavlja, da so z nabavo avtomobila za TTZ načelno odklonjeni vsi prevozi »oddelka cestnih prevozov«. Očitno pa je, da je vozilo, ki ga 70 % zaseda TTZ premalo za cel obrat RTA. Skupina ugotavlja, da je s tem skrajšan čas na poti in podaljšan učinkovit delovni čas ter predlaga ostalim SDS v RTA, da bi razpravljali in se odločile za nabavo še enega tako cenenegega vozila. Zaradi kadrovske problematike so se potrebe po prevozi v TTZ še povečale. **SDS montaža 1** je razpravljala o sobotnem in nedeljskem remontu dvotonskega žerjava v Hladni valjarni Jesenice ter o uporabi in varčevanju zaščitnih sredstev. **SDS RTA 4** je soglašala s sklepom SO – RTA o nabavi priklole, vendar meni, da naj bi se zaenkrat nabavila samo ena prikolica, da pa bi se predhodno poskrbelo za zagotovilo, da zaradi tega ne bi okrnili mesta za letovanje v počitniških domovih za njihov obrat. **SDS ključavničarji 1 in 2** med drugim opozarjata, da nista dobili odgovora na vprašanje, ki sta ga skupini postavili dne 30. X. Skupini ponovno naglašata, da zaradi pomanjkanja rezervnih delov priha do težav ob izvajanju del v proizvodnih obratih. Delavci menijo, da so za to krivi gospodarji, ker ne preskrbijo rezervnih delov, zapažajo pa tudi, da se ob pomanjkanju rezervnih delov na remontih niti ne trudijo ugotoviti, kaj manjka. Ocenjujejo tudi, da priprava dela ob večjih remontih ne odigra svoje vloge. Nihče se ne prepriča, ali je, z ozirom na to, če so ali niso na razpolago rezervni deli, remont sploh možen ali ne. Skupini ponovno postavlja vprašanje na katerega nista dobili odgovora. Zanimaja ju, kakšni so izgledi za ureditev sanitarij in garderobe za ključavničarje. **SDS hidravlike in pnevmatike** pa ponovno opozarja na prečo prostorsko problematiko. Prostori starih javniških garderob so prenizki, premalo zračni in pretemni za normalno delo. Skupina meni, da pod sedanjimi prostorskimi pogoji ni možen sodobnejši pristop k vzdrževanju naprav in vprašuje, kdaj bo to vprašanje rešeno ter kdo je za to odgovoren, pa tudi, kdo bo odgovoril na vprašanje, ki ga je postavila pod točko dve v zapisniku 11. avgusta. **SDS instalacija 1** vprašuje zakaj vodja oddelka še ni razdelil 11. skupine ter zakaj se večkrat ne udeleži njihovega sestanka. **SDS tesarji** vprašuje, če je prispevek za malico prenizek ali kvaliteta malice prešlaba. Na slabo kvaliteto malice opozarja tudi **SDS kleparji**, ki pa meni, da je tudi vrednost bona prenizka. Skupina razen tega opozarja, da je bila večkratna intervencija vodstva za popravilo strojev, ki so v slabem stanju, brezuspešna. **SDS delavnica elektrostrojev 1** pa je na razširjenem sestanku (prisostvovali so tudi vodja TOZD, vodja ERD in vodja DES) razpravljala o poteku del na

popravilu sinhronskega motorja 1250 HP za valjarno štelok. Povod za ta sestanek je bila izjava Valentina Markeža (Vzdrževanje Bela), da je bilo v nočnem času opravljenega premalo dela na popravilu motorja. Sklenila je, da se v Železarni objavi natančen potek del (o popravilu je pisal ing. Noč Miro v zadnji številki), od tovariša Markeža pa pričakuje, da se ji opraviči ali pa pojasni svojo trditve.

Iz TOZD Vzdrževanje smo prejeli 19 zapisnikov SDS (od 17 skupin). Tri skupine so poleg pripomb na splošne zadeve podale določene pripombe tudi na tekoče probleme ožjega značaja. Tako **SDS vzdrževanje plavž 2** opozarja na slabo preskrbo s toplo vodo ter na sanitarije. **SDS vzdrževanje Bela 1** je razpravljala o ureditvi delavnice in skladišč, o individualni odgovornosti za izvršena dela v večji angažiranosti neposrednih vodij dela itd. (zapisnik je na posameznih mestih nečitljiv). Skupina opozarja tudi na neustrezno delitev malice, ki na dopoldanski dnini traja celo uro ter da dnini manjkata ključavničarja ter varilec, predlaga pa tudi ekološke meritve za uveljavitev beneficirane delovne dobe. Razen tega je bilo na sestanku ugotovljeno, da se navodila vodje vzdrževanja glede menjave valjev štelka s strani proizvodnje ne izvajajo. **SDS vzdrževanje Bela 4** pa opozarja, da se zaradi oddaljenosti kantine, čas malice vedno podaljša. Skupina se tudi ne strinja s planom kadrov za leto 1979. Z nadurnim delom že sedaj ne morejo pokrivati vseh potreb po vzdrževanju, poleg tega pa, tako meni, so tudi osebni dohodki premalo stimulativni in grozi odhod dobrih delavcev. Skupina predlaga, da vsaka večja predelava na področju posameznih obratov ne bi šla v breme vzdrževalnega zastoja, ker preveč obremenjuje odstotek gibljivega dela osebnega dohodka.

V TOZD Energetika so imele od osmih delovnih skupin pripombe na obratno in podobno problematiko štiri delovne skupine. **SDS delavnica elektroenergije** je predlagala, da naj se za njihov obrat in TOZD pospeši izdelava kataloga delovnih nalog in opravil ter da naj delavnico elektroenergije čisti pospravljalca na popoldanski izmeni. **SDS delavnica toplotne energije** je zahtevala sestanek z vodstvom TOZD Energetika in kadrovske službe zaradi neusklajenosti osebnih dohodkov med TOZD Energetika in ostalimi TOZD. **SDS PIV 2** je v zapisniku posredovala mnenje delavcev na mazutni postaji Bela, da naj bi le-ti imeli v zimskih mesecih 15 % dodatka zaradi težjih pogojev dela (mraz, veter) na razkladalni rampi. Na sestanku **SDS PIV 5** so čistilke predlagale, da naj se jim pri nadomeščanju manjkajočih pišejo ure za manjkajoče.

V TOZD Transport je od šestih SDS, ki so se sestale, o obratni problematiki razpravljala le **SDS avtomobilski prevozi**. Skupina se ni strinjala z odgovorom vodje CT glede povišanja kategorij, zadovoljna pa ni bila tudi z odgovorom, ki so ga dobili na delavskem svetu TOZD, glede slabega stanja cest v Železarni, češ, da naj pač vozijo bolj počasi. Skupina predlaga, da naj bi se pri valjarni 2400 namestilo ogledalo kot prometni pripomoček ter označilo, katera cesta je prednostna.

SDS kantine je edina skupina od petih, kolikor se jih je sestalo v TOZD Družbena prehrana, ki je razpravljala o ožjih notranjih vprašanjih in sicer o lomu drobnega inventarja (pazljivše ravnanje, izstavitve cenika za zaračunavanje nenamerne loma) ter o potrebi po pravočasnem javljanju remontov, da bi bilo moč pravočasno zagotoviti odgovarjajočo količino toplega obroka.

Iz delovne skupnosti za komercialne in finančne zadeve smo prejeli 11 zapisnikov. Delovne skupine so obravnavale predvsem tekoče zadeve splošnega značaja. Omenimo naj le **SDS stroškovno računovodstvo**, ki je razpravljalo o predlogu, da naj bi, namesto sedanje ene, organizirali dve skupini stroškovnega računovodstva.

V delovni skupnosti za splošne in kadrovske zadeve ter informiranje od koder smo prejeli osem zapisnikov, ni bilo postavljenih pomembnejših vprašanj v zvezi z ožjo obratno problematiko.

V delovni skupnosti za ekonomiko, TKR in novogradnje, od koder smo prejeli 21 zapisnikov, pa je bilo postavljenih v zvezi s tovrstno problematiko nekaj vprašanj, ki jih kaže omeniti. Tako **SDS operativna novogradnja** še vedno pričakuje odgovor na vprašanje, ki ga je postavil 7. 11. v zvezi s Tehno-Impeksom. Na sestanku **SDS oddelka investicijske dokumentacije** je bilo govora o izpraznitvi prostora za ing. Čopa ter skupino za novo jeklarne ter o beljenju prostorov OJD, pa o potrebi spremembe delovnih mest (dobili so dva nova stroja za katera še nimajo primernege sodelavca) **SDS operativna novogradnja** je postavila tudi več vprašanj v zvezi s prevozi na delo in sicer: zakaj se z avtobusi, če so plačani s strani Železarne, prevažajo tudi drugi potniki, ki ustvarjajo gnečo; zakaj se ne povrne stroški delavcem, ki se na delo vozijo s svojimi avtomobili. Skupina razen tega predlaga, da bi pozimi kazalo povečati število avtobusov za prevoz na delo ter opozorila na kritičen prevoz ob 14. uri na relaciji Jesenice – Koroška Bela, izrazila pa je tudi nezadovoljstvo z odgovorom kadrovskega sektorja v zvezi z vprašanjem povrnitve stroškov prevoza (ni pojasnjeno, zakaj se povrnejo delavcem iz doline ostalim pa ne). **SDS oddelka za študij dela in časa** postavlja vprašanje regresiranja cen prevoza v lokalnem prometu v zvezi z novo podražitvijo. Razen tega jo zanima, če se bo začelo reševati vprašanje parkiranja, ki je po njenem mnenju nevezdno. Na sestanku **SDS priprava vzorcev** pa je bilo s strani nekaterih članov skupine izrečeno mnenje, da bi bilo treba paziti na to, da bi vsi vzorkovalci enako, kvalitetno in količinsko, opravljali svoje delovne naloge in opravila ter kar najbolje izkoristili delovni čas.

Center za proučevanje samoupravljanja ter informiranje – Božidar Lakota

SAMOUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

TOZD Energetika

22. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

Predsednik odbora za delovna razmerja Rudi Buh je konec novembra sklical 22. redno sejo odbora. Na začetku seje so ugotovili, da so bili vsi sklepi realizirani.

V nadaljevanju so obravnavali kadrovska vprašanja in na novo sprejeli enega delavca, v obratu so izvedli štiri preemistitve, enega delavca pa so sprejeli iz druge TOZD.

Odbor ponovno opozarja, da v prihodnje ne bo več odobral prošnje za nazaj. Prošnje za daljšo odsotnost morajo biti pred izvršitvijo obravnavane na seji odbora, dočim se krajša odsotnost lahko izvede, vendar s predhodnim soglas-

jem vodja TOZD, oziroma od njega pooblaščen osebo. O tem pa je potrebno informirati odbor na prvi naslednji seji.

Odbor je obravnaval prošnjo dijakov IV. letnika TSS – strojni oddelek, s katero prosijo za honorarno delo. Sprejeli so sklep, da bodo vodje dejavnosti EE in PIV ugotovili možnost občasnega dela pri čiščenju podrastja pod daljnovidni in v okolici kisikarne. KN

15. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

V začetku decembra je predsednik Aleš Soklič sklical 15. redno sejo odbora za gospodarstvo v TOZD Energetika.

Odbor je obravnaval samoupravni sporazum o združevanju sredstev rezerv in ga soglasno sprejel.

Sprejeli so tudi predlog sprememb OD in poračun za deset mesecev.

Glede na to, da energetske medije TOZD tudi proizvaja in prodaja tudi izven Železarne, člani odbora za gospodarstvo smatrajo, da TOZD Energetika ne spada med storitvene temeljne organizacije, temveč med proizvodne in zahtevajo odgovor na to vprašanje.

Odbor za gospodarstvo ugotavlja, da je finančno stanje TOZD ugodno in priporoča članom kolektiva, da si prizadevajo obdržati to stanje še naprej. KN

19. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Predsednik DS TOZD Energetika Jože Starc je 8. decembra sklical 19. redno sejo.

Na seji so ugotovili, da so SDS soglasno sprejeli dopolnila k temeljem plana SIS za leto 1979 do 1980.

Sprejeli so tudi samoupravni sporazum o združevanju sredstev.

Potrili so izplačilo poračuna OD za deset mesecev v višini 52,6 % in povečanje vrednosti OD za 5 % s 1. 12. 1978.

Za delegata TOZD Energetika v KS Gorje so imenovali Jožeta Kunšiča.

Soglasno so sprejeli samoupravni sporazum o oblikovanju I. enote SIS EOT.

Naročili so, da je treba čimprej usposobiti vročevodni kotel, ker bi na ta način pridobili paro za povečano proizvodnjo električne energije.

Naročili so tudi, da je treba uvesti strožji režim koriščenja električne energije in pričeti s solidarnostnimi redukcijami, to je z ugašanjem nepotrebne razsvetljave in pogonov.

Predlagali so, da SDS čimprej obravnavajo analizo informacij, ki je bila podana v Železarni št. 43 in 44. KN

Železarski globus

LR KITAJSKA

V bližini kitajske železarne Pao-tou, ki leži v Notranji Mongoliji so odkrili nova nahajališča železove rude, ki jih cenijo na milijardo ton in tudi premoga za koksiranje. To bo dalo nove proizvodne možnosti za to železarno, ki je že nekaj časa imela težave s surovinami. Zato bodo tudi povečali njeno proizvodno zmogljivost in do leta 1985 predvidevajo, da bo namesto sedanjih 1,6 milij. ton proizvajala 3 milij. ton surovega jekla letno.

DESETI KONGRES ZSMJ

Pred nedavnim je v Beogradu zaključil s delom 10. kongres zvez socialistične mladine. V prazničnem mestu se je zbralo 1441 delegatov iz vse Jugoslavije, poleg njih pa številne tuje delegacije mladih, ki so spremljale delo kongresa.

Mladi so se prvi dan zbrali najprej na plenarnem zasedanju in toplo pozdravili vse goste kongresa. Še posebno pa pozdravno pismo tovariša Tita, ki ga je poslal mladim. V njem je med drugim rečeno, da so se tudi mladi aktivno vključili v politično aktivnost v naši državi. Starejša generacija, posebno tiste, ki so na svojih plečih nosile breme NOB in povojne obnove in izgradnje, pričakujejo od mladih, da bodo nadaljevali delo in krepili temelje, na katerih bomo lahko gradili še boljše in srečnejše življenje. Tovariš Tito pravi, da je globoko prepričan, da bodo mlade generacije dostojno prevzele svoj del zgodovinske odgovornosti in da bodo dobro nadaljevale začeto delo. Vse tisto, kar smo doslej dosegli, lahko še naprej izvajamo. Čaka nas bitka, katere glavni nosilec morajo biti prav mladi. To je bitka za dvig kvalitete življenja v vseh vidikih, na delovnem mestu, v šoli, tam kjer stanujemo in preživljamo svoj prosti čas. Sedanje mlade generacije so imele precej boljše pogoje za vzgojo in izobraževanje in zato tudi razpolagamo s precej večjim znanjem in ustvarjalnimi sposobnostmi. Zato je naloga mladih, da delajo vestno, da so vztrajni pri izpolnjevanju svojih nalog in da smelo korakajo po poti, za katero so se čvrsto opredelili naši narodi in narodnosti. Seveda pa morajo mladi imeti tudi bogato idejno in teoretično znanje in poznati osnovne zakonitosti razvoja sodobne družbe, posebno pa razvoja socializma. Posebno pomembno pa je, kot je napisal tovariš Tito, da se ZSM vse bolj obrne h konkretnim življenjskim vprašanjem, posebno pohvalno pa je, da je spet obnovljeno prostovoljno mladinsko delo.

Da pa bi ZSM res odgovorno lahko nadaljevala svoje delo mora veliko pozornost nameniti krepitvi osnovnih organizacij in razviti množično politično delo in zajeti čimveč članstva.

Potem, ko je bivši predsednik konference ZSMS prebral pismo tovariša Tita, so delegati skupaj z združenimi pevskimi zbori iz Beograda zapeli Druže Tito, mi ti se kunemo.

Po dopoldanskem plenarnem zasedanju so delegati popoldne nadaljevali s delom v šestih komisijah in sicer v komisiji, ki je obravnavala družbenoekonomske odnose, politični sistem, ljudski odpor in družbeno samozagotovo, in statutarna vprašanja, komisiji za idejnopolitično delo, marksistično izobraževanje, kulturo in informiranje, komisiji, ki je obravnavala samoupravno preobrazbo vzgoje, izobraževanja in znanosti, komisiji, kjer so spregovorili o drugih organizacijah ter za mednarodno aktivnost. Jaz sem delala v komisiji in sodelovala v razpravi na temo o načrtu in usmerjenem usposabljanju mladih novinarjev ter o informiranju v združenem delu.

Tudi drugi kongresni dan je minil v znamenju dela komisij in skoraj 400 mladih je sodelovalo v razpravah o vprašanjih, ki se kako zadevajo mlado generacijo.

V petek smo se spet zbrali na plenarnem zasedanju, kjer smo med drugim sprejeli tudi akcijski program aktivnosti mladih v prihodnje, ZMJ in družbene organizacije v socialistični vzgoji ter resolucijo o mednarodni aktivnosti in sodelovanju.

SESTANEK PREDSEDSTVA OO ZSMS ŽIC

V začetku decembra se je sestalo predsedstvo OO ZSMS ŽIC na izrednem sestanku. Program je obsegal le eno točko in sicer izključitev referenta za idejnopolitično delo zaradi nedelavnosti.

Referent za PD je bil sprejet v predsedstvo v začetku šolskega leta 1978/79. Priznanja, pohvale in udarniške značke, ki jih je prinesel iz mladinskih delovnih akcij širom po naši domovini, so kazale, da smo sprejeli v vodstvo mladince »na mestu« v pravem pomenu besede. V tem štirimesečnem obdobju dela pa smo ugotovili, da komisija za IPD praktično še ni storila ničesar, saj ni imela pripravljenega niti osnovnega programa. Naj zapišem še to, da je referent mirno, s ponosom sprejel odločitev predsedstva in s tem dokazal, da vsak, naj bo še tako zagnan brigadir »buldožer« kot jim pravijo, mogoče le ni sposoben voditi komisije, kaj šele osnovne organizacije.

nju ZSMJ, dopolnjeni statut ZSMJ ter nekatere druge dokumente.

Delegati smo za predsednika zvezne konference izvolili Leva KRETA iz Ljubljane, podpredsednik bo Vasil Tupurkovski iz Skopja, sekretar pa Darko Mrvoš iz Pazina.

Novi, dopolnjeni statut podrobneje opredeljuje vlogo ZSMJ v delegatskem sistemu, hkrati pa tudi krepitev osnovnih organizacij in njihovo usposabljanje za delovanje v različnih okoljih in to, da je OO potrebno ustanoviti povsod tam, kjer so za to pogoji.

Posebej pa velja opozoriti, da so mladi sprejeli pobudo tovariša Tita o načelu kolektivnega vodenja in jo vnesli v akcijsko politični program.

Vsekakor pa velja opozoriti na zaključni govor novega predsednika zvezne konference ZSM, ki je poudaril vrsto nalog, ki čakajo mlade v prihodnjem obdobju. Kdor ga ni slišal, ga lahko prebere v sobotnem Delu.

Seveda pa nismo vsega časa preživeli le v Sava centru in hotelu. Mladi Beograščani in njihove kulturne skupine so pripravili prijeten kulturni večer, popestren z nastopi znanih folklornih skupin, pevskih zborov, vokalno instrumentalnih skupin in posameznikov, imeli pa smo tudi slovenski večer, katerega se je udeležil tudi podpredsednik ZIS Andrej Marinc.

Beograd smo zapuščali polni vtisov in delovnih nalog, ki nas čakajo v vseh okoljih, kajti sedaj je na vrsti akcija, v kateri morajo sodelovati vsi mladi. Kajti zavedati se moramo, da ni nič tako dobro, da ne bi moglo biti jutri z voljo in znanjem milijonov boljše, boljše za nas vse.

Rina Klinar

Pripravljenost je vedno
boljša kakor
golo pričakovanje ... 12

Tito

STALNE ZALOGE HRANE
V IZJEMNIH POGOJIH

OPREMA ZA PRIMER EVAKUACIJE PREBIVALSTVA
IN ZA IZLETE ALI TABORJENJA

SEZNAM OPREME ZA PRIPRAVO HRANE	
Vrsta izdelka	Namen uporabe, vsebina
Špirtni kuhalnik z 1 ali 2 gorilnikoma	za kuhanje doma, na izletu in taborjenju
Plinski kuhalnik z 2 gorilnikoma	za kuhanje doma, na izletu in taborjenju
Aluminijasta ali emajlirana plitva kozica ali lonec: premer dna 160 mm, zmogljivost 1,5 l za samsko gospodinjstvo ali 3 l za 4-člansko gospodinjstvo	za pogrevanje konzerv, za segrevanje vode
Plitva posoda, aluminijasta, emajlirana ali iz nerjaveče pločevine: premer dna 145 mm, zmogljivost 7,5 dl za samsko gospodinjstvo ali 1 liter za 4-člansko gospodinjstvo	za segrevanje manjših količin vode, za kuhanje čaja ali kave
Plastični komplet	2 zaprti posodi 6 krožnikov 4 kozarci 4 garniture jedilnega pribora
ali Plastični komplet	1 zaprta posoda 8 krožnikov
ali Papirnati komplet	2 x po: 10 krožnikov 10 kozarcev 10 prtičev
Jedilni pribor Kuhinjski nož Lesen krožnik ali deščica Posoda za vodo Papirnate brisače in prtiči	

SEZNAM OSEBNE OPREME		Število kosov
Vrsta oprema	Material	
Pumparice ali dolge hlače ali krilo	volneni štruks, kamgarn, gaberden, deftin ali kord	1
Sportna srajca ali bluza	bombaž	2
Pulover ali jopica	volna, sintetika	1
Vetrni jopič s kapuco (anorak)	sintetika-nylon	1
Nepremočljiv dežni plašč	polivinil	1
Spodnje perilo	bombaž	1
Nogavice	bombaž, volna	2, 1
Robci	papirnati	
Gorski čevlji ali kombinirani čevlji za smučanje in hojo	profiliran gumijast podplat	1
Umivalni pribor, pribor za britje, krema za kožo		
Odeja (ali spalna vreča)	volna, sintetika	1
Čepica ali ruta	volna	1
Nahrbtnik pokončne oblike, debelo podložen pod oprtni in boki	nepremočljivo platno	1
Legitimacije		
Nož		
Čutara		

SEZNAM SKUPNE OPREME
ZA 4-ČLANSKO GOSPODINJSTVO

Sotor s priborom (iz šotorskega platna z gumijastim dnom, po 1,5 kv. metra na osebo), spalne vreče ali ležalne blazine (4 kosi), šivalni pribor, pisalni pribor, vžigalice, žepna svetilka ali plinska svetilka z rezervnim vložkom, ročna lekarna, oprema za pripravo hrane, mobilna hrana, cigarete, baterijski radijski aparat z rezervnimi baterijami.

Konec!

ŠPORTNICE
IZ ČSSR
V ŽELEZARNI

Prejšnji teden so predstavniki koordinacijskega sveta zvez socialistične mladine železarne Jesenice pripravili srečanje z mladimi namiznoteniškimi igralci Sparte iz Prage, ki so na Jesenicah nastopile na mednarodnem turnirju v namiznem tenisu za pokal sejemskega mesta v okviru praznovanja 40-letnice namiznega tenisa na Jesenicah. Predstavniki koordinacijskega sveta so mladim čehoslovanskim namiznoteniškim igralcem pokazali tehnični muzej Železarne, v razgovoru pa so jih seznanili z delom mladih v največjem jeseničnem delovnem kolektivu. Ti-homir Kostić je predstavil delo koordinacijskega sveta zvez socialistične mladine v Železarni, Štefan Šterbič, predsednik sindikata Železarne pa je spregovoril o samoupravni organiziranosti v kolektivu.

J. R.

OO ZSMS ŽIROVNICA
VAS VABI NA KONCERT
ALEKSANDRA MEŽKA
ki bo v petek, 29. decembra ob 19. uri v dvorani
DPD Svoboda na Breznici.

Plavžarja

TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI

V NAŠI OBČINI JE 3.646 ZAPOSLENIH
Z NEDOKONČANO OSNOVNO ŠOLO

Po najnovejših podatkih, ki sta jih zbrala občinski svet zvez sindikatov Jesenice in delavska univerza Jesenice, je v naši občini 3.643 zaposlenih z nedokončano osnovno šolo, kar ni samo demografski in humanistični problem, temveč tudi ekonomski in politični.

To pomeni, da se tudi v naši občini, ki spada med razvitejše v Sloveniji, soočamo z nepismenostjo, polpismenostjo in sploh z visokim številom tistih, ki nimajo dokončane osnovne šole. Nizka splošna in izobrazbena raven delavcev pa ni v skladu s potrebami našega družbenoekonomskega razvoja, niti z družbeno vlogo delavca v samoupravno organiziranem združenem delu.

Ce bomo hoteli dvigniti splošno in strokovno raven zaposlenih v naši občini in to uskladiti s potrebami družbenoekonomskega razvoja, bo potrebno v okviru samoupravnih or-

ganiziranega združenega dela razčleniti vzroke sedanjega stanja in poiskati materialne in moralne spodbude za vključevanje zaposlenih brez dokončane osnovne šole v nadaljnjo izobraževanje.

Kljub jasnim družbenim stališčem, da je potrebno zagotoviti hitrejši dvig izobrazbene ravni in strokovnosti zaposlenih, je od 3.643 delavcev z najnižjo izobrazbo, prijavljenih za dokončanje osnovne šole le 1.689 delavcev. Za takšno nizko število prijav zaposlenih za nadaljnjo osnovno splošno izobraževanje je treba iskati vzroke zlasti v pomani-

kanju načrtnega usmerjanja zaposlenih v nadaljnje izobraževanje, v nezadostni motivaciji zaposlenih v morebitnem njihovem nezaupljivem odnosu do izobraževanja. Pri zavzetem pridobivanju in spodbujanju zaposlenih za nadaljnje osnovno šolsko izobraževanje bodo morale biti organizacije združenega dela tesno povezane z delavsko univerzo kot institucijo za izobraževanje odraslih.

Za našo družbeno skupnost, ki gradi socialistične samoupravne družbene odnose, je zelo pomembno tudi spoznanje, da se delavec z nizko splošno izobrazbo ne more v zadostni meri vključiti v samoupravljanje, da ne more enakovredno odločati in se tako tudi ne more uveljaviti kot celovita osebnost. V tej smeri se bi morali zamisliti tudi v železarni Jesenice, kjer je kar 2.558 zaposlenih z nedokončano osnovno šolo, oziroma skoraj 40 %.

Zato mora biti pridobivanje in dopolnjevanje osnovne splošne izobrazbe tesno povezano s perspek-

tivnim razvojem delavca in njegovo usposobljenostjo za delo in samoupravljanje. To pomeni, da mora biti skrb za osnovno splošno izobraževanje zaposlenih tudi dolžnost organizacij združenega dela.

Osnovno splošno izobraževanje pa lahko povežemo z usposabljanjem za delovno mesto, s poklicnim usposabljanjem in izobraževanjem. To pomeni, da lahko osnovno splošno izobraževanje zaposlenih načrtujemo hkrati z načrtovanjem poklicnega izobraževanja in izpopolnjevanja delavcev. Da bi zagotovili to povezanost, je potrebno, da se v prizadevanja za dvig splošne in strokovne ravni zaposlenih vključijo tudi oddelek za izobraževanje odraslih pri ŽIC.

Poglavitno vlogo pri osnovnem splošnem izobraževanju zaposlenih pa ima delavska univerza, ki bo morala posvetiti posebno pozornost vključevanju odraslih oz. zaposlenih v učni proces glede na različno raven prejšnjega znanja, novih navad in motivacije. Seveda bo osnovno iz-

obraževanje ob delu organizirano po učnem programu za odrasle tako, da bo težišče učenja na pouku pod neposrednim učiteljevim vodstvom in vodenim samoizobraževanjem. Zaposleni, ki končajo osnovno izobraževanje ob delu imajo zadostno osnovno za nadaljnje izobraževanje v šolah in v drugih oblikah izobraževanja ob delu.

Nujno je torej, da v naši občini takoj in čimbolj organizirano pristopimo k odpravljanju nepismenosti in polpismenosti ter da zaposleni z nedokončano osnovno šolo pridobijo osnovno splošno izobrazbo najpozneje do 1985. leta. Družbeno prizadevanje, da bi zaposleni pridobili osnovno splošno izobrazbo pa lahko poteka v skladu z geslom Platona, ki je učil, da je učenje potrebno tudi zreli osebnosti.

Srečko Krč

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

DRUŽBENA PREHRANA

V četrtek, 14. decembra, je bila sedma seja izvršnega odbora. Najprej so pregledali sklepe sprejete na šestih sejah, in ugotovili, da so bili izpolnjeni. V nadaljevanju se je imenovali Janeza Korena za delegata v skupščini delegatov krajevne skupnosti Sava.

V tretji točki dnevnega reda so obravnavali prošnjo za dodelitev denarne pomoči sodelavcu Jožetu Kalanju. Denarno pomoč so mu dodelili, vloga pa je treba napraviti tudi izvršnemu odboru sindikata Železarne. Nato so obravnavali in ugodno rešili še prošnjo za dodelitev denarne pomoči Janez Bohinc. V peti točki dnevnega reda pa so določili blagajniški maksimum. Pri izdelavi finančnega plana je treba upoštevati 15 % povečanje sredstev iz sklada skupne porabe in prav tako tudi pri članarini, ker je tak porast dohodkov predviden s planom realizacije OD v Železnari.

Delavskemu svetu TOZD Družbena prehrana predlagajo imenovanje nadomestnega člana v odbor za delovna razmerja iz delovne skupine samski domovi, in sicer sodelavko Lidijo Hrast, v kolikor je nekdo lahko član v dveh izvršnih organih. V nasprotnem primeru bo delovna skupina samski domovi predlagala drugega člana.

V obravnavi je bil predlog stališč, sklepov in priporočil za oblikovanje in izvajanje politike na področju družbene prehrane v SR Sloveniji. Sprejet je bil naslednji sklep:

Osnovna organizacija sindikata ugotavlja, da je oskrba delavcev s toplim obrokom zaenkrat urejena, če pa bi morali nuditi 7.000 toplih obrokov, bi prišel v poštev enotni koncept industrijske priprave hrane, toda vprašanje je za koliko bi bila hrana dražja, odprto pa bo tudi vprašanje zaposlenosti njihovih delavcev.

Predsednica OO sindikata Tina Kernc je poročala o delu delegacij in konferenc delegacij za zbor združenega dela skupščine občine Jesenice. Ob tem osnovna organizacija sindikata ugotavlja, da med delegacijami ni zadostnega zanimanja, da bi predvsem mladi morali biti bolj zainteresirani (SIS za otroško varstvo). Seje so več ali manj med delovnim časom, zato ni bilo predlogov, da bi za udeležbo na sejah uvajali sejnine.

Seznanjeni so bili s samoupravnim sporazumom o skupnih merilih in osnovah za delitev osebnih dohodkov in dela sklada skupne porabe v delovni organizaciji.

Izvršnemu odboru je bila še posredovana informacija glede praznovanja dedka Mrza. Osnovna organizacija sindikata za vsakega zaposlenega prispeva po 30 din v skupni sklad, tako da so sleherni otrok deležen radosti novoletnega praznovanja in bodo vsi otroci enako obdarjeni.

V sklepnem delu seje je predsednica obvestila navzoče, da bo na Bledu organiziran dvomesečni politični tečaj, kamor naj bi usmerjali predvsem mlade delavce.

Obravnavali so še predlog programa RTV Ljubljana za leto 1979. OO sindikata TOZD Družbena prehrana pripominja naj usposobijo pretvornik na Mežakliji, da bo manj izpadov pa tudi program ni dovolj dober. Izvedli naj bi skupen sestanek v okviru sindikata za celotno delovno organizacijo, skupaj z novinarji, na katerem naj bi obravnavali program RTV Ljubljana. Osnovna organizacija sindikata bo pristojnemu organu posredovala predlog za podelitev priznanja sodelavki, medtem ko predlogov za podelitev priznanj OF sindikalna organizacija TOZD Družbena prehrana nima. Sprejeta je bila še informacija o zaposlovanju žensk v jeseniški občini.

REMONTNE DELAVNICE

V sredo, 13. decembra, je bila 16. redna seja predsedstva OO sindikata. Najprej so se dogovorili, da bodo že v januarju začeli s pripravami za razstavo Človek, delo, kultura, ki jo bodo organizirali v počastitev praznika dela 1. maja.

V drugi točki dnevnega reda so obravnavali priprave na volitve v krajevnih skupnostih ter o izobraževanju delegatov. TOZD Remontne delavnice je lokacijsko na področju KS Sava in KS Javornik - Koroška Bela. V KS Sava so predlagali Lovra Oblaka in Jaka Rotarja, v KS Javornik - Koroška Bela pa Ivana Tušarja in Pera Pačiča.

Glede izobraževanja delegatov v združenem delu ter v samoupravnih interesnih skupnostih, si bodo prizadevali za kar najboljšo udeležbo na seminarjih. Če bo potrebna udeležba članov kolektiva na dvomesečnem političnem tečaju, bodo predlagali kandidata iz vrst OO ZSMS. Vodjem sindikalnih grup so naročili naj do prihodnje seje pripravijo predlog možnih kandidatov.

V zvezi z zaposlovanjem žensk podpirajo sprejete sklepe na problemski konferenci, vendar s predlogom, da vsa podjetja v občini analizirajo in poiščejo možnosti razširitve tistih dejavnosti, ki so ekonomsko upravičene in dovoljujejo pretežno zaposlovanje žena.

V TOZD Remontne delavnice nimajo ustreznih kandidatov za podelitev priznanja sveta za spremljanje družbenoekonomskega položaja žensk, kakor tudi ne kandidatov za podelitev priznanja OF. Iz zapisnika seje OO ZSMS TOZD Remontne delavnice je razviden napredek na področju organiziranosti ter pri političnem delovanju in vključevanju v samoupravno odločanje. Večjo pozornost in pomoč vseh družbenopolitičnih organizacij ter vodstva pa bo treba nameniti aktivu ZSMS v SRD. Predlagajo, da bi povečali naklado glasila Remont, ki ga izdaja OO ZSMS v njihovem TOZD.

Poiskati je treba načine in sredstva za premostitev finančnih težav, v kolikor bi nastale.

Komisiji za šport pri OO sindikata in v ZSMS naj pripravita predlog za nabavo rekvizitov iz sredstev sindikata, ki bodo namenjena športnorekreacijski dejavnosti v TOZD.

V sklepnem delu seje je bila obravnavana pritožba vodij SRD glede osebnih dohodkov. Podpirajo sklep DS TOZD, da je treba izdelati analizo in predlog za vse vodilne delavce v njihovi TOZD. Pri tem opozarjajo na razmerja med kvalifikacijami in vodilnimi delavci. Skladno z zapisnikom sindikalne grupe ERD z dne 20. 11. 1978 je bilo sklenjeno:

— vodja TOZD naj da pismeni odgovor SG RD k zapisniku točka 2 in 3,

— popisi delovnih nalog se morajo izdelati realno ob upoštevanju potrebnega strokovnega znanja in usposobljenosti za opravljanje posameznih delovnih nalog. Pri določanju pogoja izobrazbe je treba upoštevati realne potrebe in možnosti in ne vsako vodilno mesto vrednotiti po strokovnosti visoko zaradi tega, da se ga pri določanju OD tudi lahko zelo visoko vrednoti.

— Razpise za opravljanje del in nalog je treba uskladiti s popisi delovnih nalog in se morajo izvajati po pravilniku.

Predsedstvo je nato rešilo še nekaj tekočih zadev, sicer pa ugotavljajo visoke cene v kantinah in predlagajo povečanje vrednosti bona za malice.

HLADNA VALJARNA BELA

V sredo, 20. decembra, je bila 15. redna seja izvršnega odbora sindikata. V obravnavi je bil predlog družbene samozagrade z omenitvijo varnostnih razmer. Uvodno besedo je posredoval Miro Eržen in poudaril vlogo družbene samozagrade in pri tem tudi vlogo družbenopolitičnih organizacij v sedanjih razmerah. V zvezi s to problematiko je bilo sprejetih na seji več stališč.

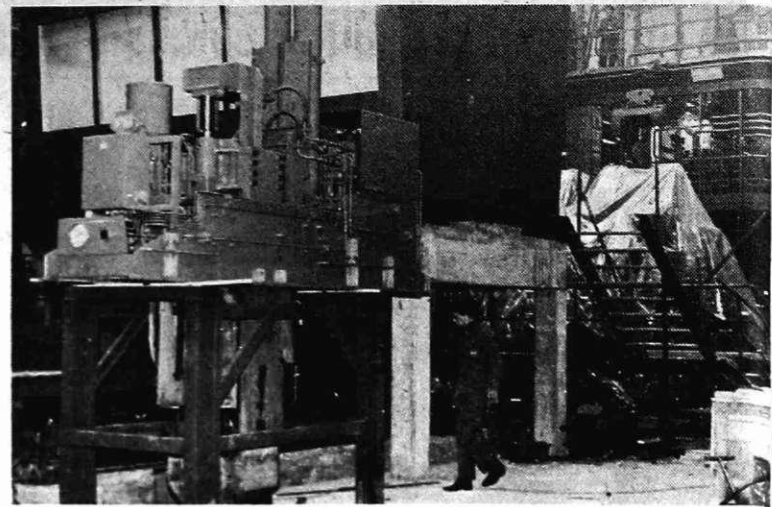
V drugi točki dnevnega reda so potrdili predvideni finančni načrt za prihodnje leto in določili blagajniški maksimum v višini 2.000 dinarjev.

Izvršni odbor osnovne organizacije sindikata predlaga, da bi vsi člani odbora v prihodnjem letu prejeli časopis Delavska enotnost.

V prihodnjem letu naj bi pri organizaciji izletov upoštevali predvsem množičnost. Ugotavljajo tudi, da delegati posameznih SIS ne pišejo zapisnikov, tovarišu Haskiču pa so naročili, da v prihodnjem letu vabi na seje predsednike SIS.

Izvršni odbor apelira na ostale sindikalne organizacije v Železnari, da se zavzamejo za plačilne skupine čistilk. Njihove plačilne skupine se niso spremenile odkar obstajajo. Imajo drugo plačilno skupino. Predlagajo četrto ali peto plačilno skupino.

Prihodnje leto v marcu bodo volitve novih članov DS. Vsi sedanji člani niso bili dovolj aktivni in zato naj vsaka SDS dobro razmisli in predlaga nove člane za delavski svet.

V hali novega konti liva

Na seji je bila imenovana komisija za inovacije v sestavi: Ravnik, Cundrič, Smolej in Koselj.

Obravnavana je bila še pritožba delavcev, zaposlenih pri regeneraciji kislin. Vabila na sejo delavskega sveta, na kateri bi obravnavali njihovo pritožbo so sprejeli, vendar se vabilu ni nihče odzval. Ob sklepu seje so rešili še nekaj tekočih zadev in se dogovorili, da bodo ob novoletnih praznikih obiskali na domu sodelavce, ki so dalj časa odsotni z dela zaradi bolezni.

TOZD PROFILARNA

Trinajsta seja izvršnega odbora je bila 15. decembra. Skupni disciplinski komisiji v Železnari bodo posredovali mnenja za štiri sodelavce — kršitelje delovnih dolžnosti. Poudarili so, da pri tem upoštevajo širši družbeni vidik in jih opozarjajo na nedisciplino ter jim skušajo zagotoviti socialno varnost v družbi. Toda kot so poudarili, so dolžni nedisciplino odpravljati, ker kvarno vpliva na ostale delavce in zato menijo, da je postopek disciplinske komisije pravilen.

Na osnovi obširne razprave so v politično šolo predlagali sodelavko Jano Kos.

Pregledali so tudi možnost zaposlovanja žensk in ugotovili, da v njihovi TOZD ni za to primernih mest. Dela za ženske so pretežka (dviganje bremen), delovno okolje ni primerno zaradi prepiha, prahu in olja. Imajo delovno mesto na tri izmene, na katerem pa žensk ne bi zaposlovali.

V zvezi s prehrano med delom imajo naslednje pripombe: delavci, zaposleni v zunanji delovni organizaciji, naj upoštevajo dogovorjene roke glede prihajanja k malici. Tako bi se izognili gneči v kantinah. Zboljšati je treba kvaliteto in raznolikost obrokov. Glede na množičnost kolektiva bi morala biti hrana kvalitetnejša in cenejša.

Izvršni odbor je prejel poročila delegacije za zbor združenega dela ter aktivna mladine o svojem delovanju. Pripomb ni bilo.

DELOVNA SKUPNOST ZA KADROVSKE IN SPLOŠNE ZADEVE TER INFORMIRANJE

V sredo, 13. decembra, je bila seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata. Analizirali so udeležbo na nedavnem referendumu. Ob analizi so ugotovili, da je skupno od 375 delavcev volilo, oziroma glasovalo 297 delavcev ali 79,20 odstotka. Po knjigi odsotnosti je bilo na dan referenduma 59 opravičeno odsotnih ali 15,73 %. Tako je bilo 19 volilcev ali 5,07 % neopravičeno odsotnih. Analiza je pokazala, da je bil tudi volilni imenik nepopoln in so bili v njem vpisani delavci, ki so že upokojeni ali pa prebivajo izven Jesenic, odnosno so v bolezenskem staležu. Sprejet je bil sklep, da naj bi se pred vsakimi volitvami oziroma glasovanjem sestale samoupravne delovne skupine, da bi delavcem razložili pomen glasovanja oziroma referenduma.

V nadaljevanju seje so za delegata v skupščino krajevne skupnosti Hrušica imenovali Ignaca Prezlja, v skupščino KS Plavž pa sodelavca Angela Žnidaršiča.

Navzočim je bil posredovan odgovor na vprašanje glede sproščanja stanovanj, odnosno, kdaj pripada stanovanje delavcu kljub temu, da zapusti delovno organizacijo.

Dogovorjeno je bilo, da bodo vsi delavci, ki so bili v letošnjem letu upokojeni in tudi tisti, ki so bili zaradi bolezni odsotni z dela v decembru, prejeli novoletne čestitke. Do prihodnje seje izvršnega odbora pa je treba pripraviti predlog socialno ogroženih sodelavcev.

Izvršni odbor je bil informiran o osebnih dohodkih, ter o zvišanju osnovnih tarifnih postavk za pet odstotkov ter poročanju za leto 1978. Seznanjeni so bili tudi s poročilom o finančnem poslovanju organizacije, ki so ga sprejeli brez pripomb. Sprejet je bil tudi finančni plan za leto 1979. V zvezi z dopisom občinskega sveta zveze sindikatov o organiziranju družbene prehrane, izvršni odbor meni, da imamo le-to organizirano že v Železnari.

SAMOUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

TOZD vzdrževanje

18. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Delegati delavskega sveta TOZD Vzdrževanje so se, dne 8. decembra, sestali na 18. redni seji. Pri pregledu sklepov zadnje seje so ugotovili, da so bili izvedeni.

Na osnovi predhodne razprave v samoupravnih delovnih skupinah so sprejeli dopolnila k samoupravnim sporazumom o temeljih plana razvoja SIS in prispevne stopnje za leto 1979 in 1980. Delegatom SIS so predlagali, da na skupščinah zastopajo stališča naj se preko plana zbrana sredstva vračajo gospodarstvu.

Brez bistvenih pripomb je bil sprejet samoupravni sporazum za združevanje sredstev rezerve.

V nadaljevanju seje je vodja TOZD podal informacijo o sklepih odbora za gospodarstvo pri DS Železarne, s katerimi predlagajo, da se v novembru izplača poračun OD v iznosu od 50 do 55 % doseženega poprečnega mesečnega OD v prvih desetih mesecih. V storitvenih TOZD in delovnih skupnostih se poračun izvede v poprečnem iznosu TOZD, ki znaša 52,6 %. Delegati so s tem sklepom soglašali. Strinjali pa so se tudi s tem, da se s 1. 12. 1978 poveča vrednost obračunskih postavk za 5 %.

Delavski svet je obravnaval interni pravilnik za napredovanje v TOZD Vzdrževanje in sklenil, da mora odbor za delovna razmerja pri razporejanju upoštevati že obstoječi pravilnik, vendar pa v določenih primerih lahko odstopa, če je

podana posebna obrazložitev vodje področja. Novosprejeti s srednjo izobrazbo, oziroma poklicno šole brez prakse, startajo vsi s šesto kategorijo s tem, da tehnik lahko v petih letih pride do DM specialist, kar pomeni da ima glede na izobrazbo možnost hitrejšega napredovanja. O tem mora razpravljati odbor za delovna razmerja in stališče posredovati delovskemu svetu.

Potrjen je bil predlog odbora za gospodarstvo TOZD vzdrževanje, ki predlaga naj se vrednost pogodbene ure zviša od 35,00 din na 45,00 din.

Delavski svet je potrdil spremembo kategorije za delovne naloge mazalnega tehnologa, šifra 7620, U5 in sicer iz 16. na 17. kategorijo.

Potrjeni so bili trije delegati TOZD v naslednje krajevne skupnosti:

KS Kranjska gora: FRANC KANALEC, vzdrževanje HVZ, KS Begunje: JOŽE KLINAR, VZDRŽEVANJE PLAVŽ,

KS Podbrdo: STANE FEKNER, vzdrževanje plavž.

Samoupravne delovne skupine TOZD Vzdrževanje so obravnavale pripojitve Tehno-Impeks k SOZD SZ. V teh razpravah je bilo postavljenih dosti vprašanj, na katere pa ni bilo moč dobiti ustreznih odgovorov, zato je delavski svet smatral, da iz predloženega gradiva ni razviden obojestranski interes, pod takšnimi pogoji pa samoupravni sporazum o združitvi ni možno sprejeti.

Na vprašanje predsednika IO OO sindikata TOZD Vzdrževanje, pod kakšnimi pogoji je bil razporejen na delovno mesto asistent za vzdrževanje na plavžu, ki ne ustreza pogojem, je vodja TOZD povedal, da je bila izstavljena le začasna odločba za dobo enega leta. V tem času pa mora kandidat zaključiti študij, v nasprotnem primeru bo razpored obnoven.

Vodstvo TOZD mora do prihodnje seje pripraviti predlog kategorizacije za delo in opravila — strojniki vetrila aglomeracije.

CB

TOZD Valjarna debele pločevine

21. SEJA

ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

Predsednik odbora za delovna razmerja Ivan Malej je sklical 21. redno sejo 19. decembra in najprej obravnaval izvajanje sklepov zadnje seje, pri čemer so ugotovili, da so v celoti izvršeni.

Obravnavali so poročilo odsotnosti delavcev v TOZD v mesecu oktobru, ki je bila 688 dni in v novembru 536 dni.

V mesecu novembru je bil povišan normativ za eno osebo in je znašal 220 oseb.

Ker je v TOZD veliko pomanjkanje žerjavovodij je odbor sklenil, da se objavi razpis za dela in opravila žerjavovodij na žerjavu št. 2.

Potrili so: sprejem dveh novih delavcev, tri prejemstive, enemu pa je treba izstaviti odločbo o začasnem nadomeščanju. Prav tako so sklenili, da je treba prvega novo sprejetega delavca razporediti na dela in opravila »čistilec pločevine (brusilec)«.

Odbor je zavrnil prošnjo za ponovni sprejem v TOZD Valjarna debele pločevine Rasimu Brguljak, odobril pa je dve izredno plačani odsotnosti.

Odbor je bil mnenja, da je nujno treba zagotoviti nadomestilo za dela in opravila »strojniki odbrižgovalne naprave«, ker bo sedanji upokojen.

(IS)

Železarski globus

NIZOZEMSKA

LR Kitajska je postala zanimiv kupec tudi za nizozemsko-zahodnonemško železarsko družbo Estel (Hoersch-Hoogovens). Njena železarna v Ijmuidenu na Nizozemskem je dobavila letos v LR Kitajsko do 350.000 ton raznih železarskih proizvodov. Na podobno količino izvoza računa ta železarska družba tudi v letu 1979.

V DRUGEM POLČASU SREDNJEROČNEGA PLANA 1976-80

(Nadaljevanje s 1. strani)

limo, da je naša ladja okrepljena zaplaval v varnejše vode.

Ponižnega in skromnega me je rodila Meselova domačija v Mojstrani. Sestre so me vodile skozi meščansko šolo ter zatem skozi tehniško srednjo šolo in ta me je pripeljala v železarnstvo. V poletju leta 1932 so me gospodje kranjske industrijske družbe prvič sprejeli in to na počitniško prakso in šest tednov sem s kolegom prihajal na šit in pri mojstru Dovjaku navijal elektro motorje. Za delo, ki sem ga vestno in s priznanjem opravljal, nisem dobil niti fika. Takrat sem prvič globoko ponizhan zapustil železarno. In to se mi je zgodilo še naslednje poletje. Sestri natakari, sta financirali moje opravljeno delo.

In vendar sem bil presrečen, ko sem bil po dveh letih iskanju dela za stalno sprejet v železarno. Tekmovanju na smučeh se moram največ zahvaliti. To mi je krepilo ponos in odprlo tudi vrata tovarne. Se sanjalo se mi ni, kakšna bo zatem moja pot v slovenskem železarnstvu.

Začel sem pri proizvodnji cevi, nadaljeval na konstruiranju metalurških naprav in po osvojitvi bil vodja splošnega sektorja železarne Jesenice, pa direktor železarne Ravne in na koncu generalni direktor Slovenskih železarn. Vedno sem si želel, da bi obstal na obrobju, tok pa me je brez obzira na osebno počutje sam nosil naprej. Najtežje je bilo takrat, ko me je odtrgal od lastne grude.

SLOGA DAJE USPEHE

Železarne Jesenice, Ravne in Štore so poslovno vsa leta po osvojitvi stalno sodelovale. Tudi pretok drugih informacij je bil stalen, kar je delno vplivalo tudi na usklajevanje razvoja in poenotenje notranjega obnašanja. To pa ni bilo dovolj za iskanje optimalne poti napredka slovenskega železarnstva. To in poslabšanje ekonomskega položaja vseh treh železarn v letu 1967 je rodilo in razvilo zahtevo za združitev železarn Jesenice, Ravne in Štore v enotno proizvodno poslovno tvorbo.

Že v pripravljalnem obdobju združevanja so direktorji železarn tvorili koordinacijski odbor, ki je že prevzel vlogo usklajevanja proizvodnih programov in enotnejše prisotnosti na tržišču ter zlasti skladnejšega razvoja proizvodnih zmogljivosti. To je tudi pogojevalo želeno zasnovo, da se vsi proizvajalci jekla združijo v enotno podjetje. Ta ambicija se je pokazala neustvarljiva, po uspešno izvedenem referendumu pa smo 30. septembra 1969 končno dosegli prvi, sicer krajši pa vendar pomemben korak za usodo našega železarnstva – sklenitev pogodbe o ustanovitvi združenega podjetja Slovenske železarne.

Začetki skupnega življenja železarn Jesenice, Ravne in Štore so bili težavni. Vezala nas je sorodnost, proizvodne vezi pa so bile predvsem prijateljsko čustvene in le skromno tudi posledica medsebojne ekonomske soodvisnosti. Ko sem prevzel krmilo tako skrapne ladje slovenskih železarn, smo bili brez stalne posad-

ke, brez strokovne službe na sedežu združenega podjetja. Nosilci in usmerjevalci vseh skupnih in medsebojno usklajenih akcij so bili poslovodni delavci železarn in njihovi strokovni sodelavci. Kljub tako skromnemu začetku pa so bili prav v prvem obdobju združenih železarn doseženi največji rezultati.

Pravočasno, v prvem letu skupnega poslovanja leta 1970 je bil izdelan srednjeročni plan razvoja za obdobje 1971 do 1975. Kljub temu da sta bili zvezni in republiški družbeni plan sprejeta šele sredi tega petlet-

nega obdobja, so slovenske železarne uresničevale dinamiko in cilje svojega plana. Sanirale so finančno stanje, postale kreditno in reproduktivno sposobne, povečevale proizvodnjo, dokončale začete investicije, odpravljale ozka grla in vstopile v novo obsežnejšo razvojno obdobje. Rezultati tega srednjeročnega obdobja so dokaz uspešnega štarta združenega podjetja Slovenske železarne.

Petletni plan za obdobje 1971 do 1975 so združene železarne Jesenice, Ravne in Štore dosegle takole:

	1970	1975	indeks
– surovo jeklo – ton	630.309	795.008	126,1
– blagovna proizvod. – ton	527.450	704.111	133,5
– realizacija – mio din	1.527	6.428	420,9
– izvoz – 000 dol.	9.406	28.357	301,5
– akumulacija bruto – mio din	137,2	964	702,6
– poslovni sklad – mio din	897,3	4.093,3	456,2
– število zaposlenih	11.568	13.827	119,5
– povprečni OD	1.335	3.667	274,7

Iz teh podatkov se vidi, da so v tej petletki slovenske železarne postale večje, produktivnejše, donosnejše, konkurenčnejše in bogatejše. To pa ni bil edini resnično velik uspeh tega srednjeročnega obdobja.

Pomemben je bil uspeh tudi na področju naložb – dokončane so bile investicije po 47. natečaju ter zgrajeni novi obrati proizvodnje in predelave jekla v vseh treh železarnah. Napredovanje združenega podjetja je postalo predmet pozornosti in leta 1973 so se slovenskim železarnam pridružile še predelovalne delovne organizacije: Veriga Lesce, Plamen Kropa, Tovil Ljubljana, Žična Celje in Metalurški inštitut Ljubljana. Tako so v preteklem srednjeročnem obdobju Slovenske železarne dosegle pomemben proizvodno poslovni skok, spremenile svojo fizionomijo in se iz horizontalnega združenega podjetja pretvorile v horizontalno-vertikalno sestavljeno organizacijo združenega dela z znatno povečanim obsegom proizvodnje, poslovanja in zaposlenih.

Leta 1975 je razširjena organizacija združenega dela Slovenske železarne postala največja v Sloveniji in dosegla 7,5 milijarde dinarjev realizacije in to od izvoza 38,7 milijona dolarjev, zaposleni pa so porastli na 16.460 delavcev. Vedeti je treba, da so ta razvoj železarne dosegle izključno z lastnim prizadevanjem, saj v naši republiki jeklarska proizvodnja nima velike podpore. Večkrat se sicer sliši očitke, da so železarne za senitev dobile doto v obliki državnega kapitala. Leta 1971 so res bile deležne 51 milijonov dinarjev sredstev v obliki dolgoročnega kredita, državni kapital v obliki posojil, plasiranih v razne objekte Slovenije, največ v železarne, in z republiškim zakonom preko skupnosti izdelave in predelave jekla, dan za razvoj črne metalurgije, pa ima svoje učinke šele v sedanjem petletnem obdobju. Pokrival bo okrog 5 % predvidenih naložb sedanjega petletnega obdobja.

DELOVNI ELAN JE POPUSTIL

V srednjeročnem obdobju 1976 do 1980 nam proizvodnja ne gre tako dobro kot v predhodnem petletnem planu. Ohrabreni po uspehih 1971 do 1975 smo hitro in prvi med SOZD v naši republiki oblikovali predlog samoupravnega sporazuma o temeljnih srednjeročnega plana proizvodnje in razvoja Slovenskih železarn za obdobje 1976–1980 in ga po opravljeni samoupravni poti sredi leta 1976 s podpisovanjem dokončno verificirali. Pri izvrševanju pa se je zataknilo že na štartu.

Vsa prizadevanja naše samoupravne družbe, da bi dosegla dinamičen razvoj ob stabilnem gospodarstvu, rast proizvodnje ob zadržani inflaciji in zmanjševanje bremen gospodarstva so do sedaj ostala brez uspeha. Mlini inflacije in bohotenja administracije meljejo najučinkovitejše. To se je zlasti pokazalo v letu 1976.

Poskus, da se z zaostroeno kreditno-monetarno politiko stabilizira gospodarstvo, je povzročil zastoj v stopnji rasti proizvodnje, povečani izvoz pa je le delno kompenziral probleme domače prodaje. Kakor da bi bili stabilizacija in dinamična rast gospodarstva medsebojno skregani, ena noče obstati ob drugi, kar pa je prav poseben fenomen, le inflacija se ob obeh redi. Zaradi denarnih problemov se je leta 1976 zmanjšala investicijska poraba in z njo tudi proizvodnja kovinske industrije ter poraba izdelkov Slovenskih železarn. Res da smo v tem letu izvoz povišali na 44,6 milijona dolarjev ali za 15 %, kar pa ni občutno kompenziralo padca porabe doma, ekonomsko pa dodatno poslabšalo položaj. In tako v prvem letu sedanjega petletnega plana nismo zabeležili napredka in tudi zboljanje v letu 1977 ni Slovenskih železarn pripeljalo na tirnico srednjeročnega plana. V prvih dveh letih obdobja 1976–1980 smo dosegli naslednje:

	1975	1977	indeks
– surovo jeklo – ton	795.008	779.402	98
– blagovna proizvod. – ton	740.841	759.310	102,5
– realizacija – 000 din	7.464.806	8.549.169	115
– izvoz – 000 \$	38.750	39.798	103
– akumulacija bruto – 000 din	1.074.829	1.012.104	94
– poslovni sklad – 000 din	4.493.732	6.996.256	156
– število zaposlenih	16.460	17.247	105
– povprečni OD na fiz. zaposlenega	3.657	4.829	132

V fizičnem obsegu je proizvodnja stagnirala in realizacija kljub inflaciji bila skromna. Bruto akumulaci-

ja, ki je v petletnem obdobju 1971 do 1975 porastla za sedemkrat, je v prvih dveh letih novega petletnega plana nominalno padla za 6, realno pa vsaj za 25 %. Le število zaposlenih smo pridno povečevali in stalež dvignili za 5 % ter tako produktivnost, merjeno z blagovno proizvodnjo, znižali za 2,5 %. Tudi željo, da bi v tretjem letu našo ladjo Slovenske železarne naravnali na kurz srednjeročnega plana, smo le delno uresnili. To kaže zaključek prve polovice petletnega obdobja.

V dveh in pol letih srednjeročnega obdobja 1976 do 1980 so Slovenske železarne izdelale 1.958.278 ton surovega jekla in za dinamiko petletnega plana zaostale za 4 %; blagovne proizvodnje so dosegle 1.867.287 ton in zaostale za 6 %; izvoza so dosegle 103.995.246 dolarjev in za planom zaostale za 30 %. Le pri povečevanju zaposlenih smo bolj učinkoviti in smo na najboljši poti, da bomo že v naslednjem letu dosegli stalež, predviden za kraj petletnega obdobja.

Glavni razlogi za zaostajanje v dinamiki rasti proizvodnje v sedanjem petletnem obdobju so:

– zapoznelo sprejemanje sistema družbenega planiranja in družbenih planov federacije in republike,

– zapoznelo sprejemanje spremljajočih dokumentov – dogovora o razvoju črne metalurgije in dogovora o olajšavah za prioriteten dejavnosti,

– pomanjkljivo prizadevanje za izkoriščanje obstoječih proizvodnih

potencialov ali slabitev delovne in tehnološke discipline,

– zaostajanje pri planiranih investicijskih naložbah v osnovna sredstva.

To pomeni, da obstajajo objektivni in subjektivni razlogi zaostajanja v dinamiki rasti proizvodnje v srednjeročnem planu Slovenskih železarn.

Veliko je bilo opravljenega truda v prilagajevanju dela z zakonom o združenem delu. Delovne organizacije so dobile nove samoupravne sporazume o združitvi tozdov, sozd pa nov sporazum o združitvi delovnih organizacij v Slovenske železarne. Sprejetih je bilo vrsto drugih dokumentov, ki urejajo odnose notranjega življenja, odnose do zunanjih organizacij združenega dela, asociacij in samoupravnih interesnih skupnosti. Vsi usmerjevalci našega obnašanja pa na žalost še niso dali primernih učinkov v materialni proizvodnji. Redna prisotnost na delu je samo od leta 1977 padla za 1 %, odsotnost pa je narasla že na 22 %, kar pomeni, da je od 100 delavcev na staležu na rednem delu le 78 zaposlenih.

Največji problem uresničevanja ciljev srednjeročnega plana pa je zaostajanje pri naložbah v razširjanje in posodabljanje proizvodnih zmogljivosti.

V prvi polovici petletnega obdobja je po nominalni vrednosti v Sloven-

skih železarnah realiziranih le okrog 1,7 milijarde din ali 33 % za celo obdobje predvidenih naložb. Največje zaostajanje je pri naložbah v jeklarne. Poprečna kasnitve investiranja za dinamiko plana znaša okrog leto, pri jeklarnah pa celo dve leti. To je tudi bil razlog, zakaj smo republiškim organom predložili znižanje predvidene proizvodnje surovega 392 jekla v letu 1980 od milijon na 900.000 ton.

Kljub takemu stanju pa obstaja realna možnost, da z enoletno zakasnitvijo dosežemo vse glavne cilje sedanjega srednjeročnega obdobja. Železarne Štore bo dosegla planirano zmogljivost surovega jekla in povečano proizvodnjo valjev, na Ravnah bo vpeljana ponovna tehnologija in razširjeno pretapljanje jekla pod žlindro, povečana kovačnica, zgrajena livarna in uresničeni nekaj razvojnih projektov v predelavi jekla. V Železarni Jesenice bo ob rekonstrukciji žične valjarne, naprave za neprekinjeno litje, uvedbe vakuumске tehnologije in nekaj spremljajočih naložb v energetiko ter ekologijo celotna razširitev jeklarne, ki pogojuje plemenitenje proizvodnega programa celotne tovarne, preložena v naslednje petletno obdobje. Naložbe v predelovalne delovne organizacije ne bodo zaostale za planom, zaostala pa bo preorientacija proizvodnje na vrednejše izdelke.

USMERJANJE NA PETLETNI PLAN

Gospodarski načrt za leto 1978 smo takole uresničevali:

	načrt	izvršitev	načrt/izvrš.	indeksi
				načrt/izvrš. 78/1977
– surovo jeklo – ton	807.250	785.000	97,2	100,7
– blagovna proizvod. – ton	822.526	790.762	96,1	104,1
– realizacija – mio din	10.401	10.900	104,5	127,6
– izvoz – 000 \$	54.684	38.777	71,0	97,4
– število zaposlenih	17.936	17.665	98,5	102,4

Ni še možno podati tudi ekonomskih učinkov Slovenskih železarn doseglih v letu 1978, ki jih bo odkril šele zaključni račun. Na podlagi devetmesečnega obračuna pa že lahko sklepamo, da se je ekonomski položaj vendar poboljšal.

Po neto dohodkovni meri, ki kaže učinkovitost poslovanja, organizacija združenega dela pa je normalno poslovno učinkovita, če doseže vrednost 1,00, je SOZD Slovenske železarne od leta 1977 napredoval od 0,83 na 0,99 ali za 19 %. Med vsemi organizacijami je na prvem mestu železarne Ravne, ki je dosegla 1,37 neto dohodkovne mere, na drugem mestu pa je Tovil z rezultatom 1,26. Vse druge DO Slovenskih železarn so z neto dohodkovno mero pod 1,00; pomembnejše pa je gibanje. Razen Verige in Plamena, ki sta zdrknili pod 1,00, so vse ostale delovne organizacije napredovale, kar pomeni, da smo s finančnimi rezultati poslovanja v letu 1978 lahko zadovoljni. Nobena delovna organizacija Slovenskih železarn ne bo breme družbe, poslovne izgube TOZD: Hladna valjarina Bela – Jesenice, Traktorske tovarne Štore in proizvodnje sidernih verig v Lescah pa bodo sanirane znotraj delovnih organizacij.

Naslednje leto 1979 je za uresničevanje ciljev srednjeročnega plana odločilnega pomena. V tem letu se mora zato intenzivirati delo na investicijskih projektih petletnega plana, pospešiti izdelava dokumentacije in pospešiti investicijska dela na projektih, ki se že uresničujejo. To bo omogočilo delno nadoknado izgubljenega časa, težko pa bo v železarni Jesenice, kjer za jeklarno osnovni koncept razvoja še ni dogovorjen. Pospešeno delo na razširjeni reprodukciji ne sme tolažilo delovati na izkoriščanje obstoječih proizvodnih zmogljivosti. Radi se namreč izgovarjamo, da proizvodnja ne raste, ker se ni novih agregatov, ob tem pa na obstoječih ne dosegamo niti tistega, kar je bilo doseženo že v prejšnjem srednjeročnem obdobju. Jeklarna železarne Jesenice je v letu 1978 celo za 6 % ali za 29.000 ton zaostala za dosežkom iz leta 1975, kar kvari sliko proizvodnje surovega jekla celotnega slovenskega železarnstva. Drugače pa je v blagovni proizvodnji, kjer je ta železarne občutno povečala proizvodnjo in vplivala na rast celotnega szoda.

Zasnova gospodarskega načrta za leto 1979 predvideva:

		Indeks
		79/78
– surovo jeklo	815.000 ton	103,8
– blagovna proizvodnja	821.207 ton	103,8
– realizacija	13.402 mio din	124,3
– izvoz	65.610 tisoč \$	169,1
– število zaposlenih	18.211	103,0

Usoda prihodnosti SOZD Slovenske železarne, izdelave in predelave jekla, je v rokah železarjev samih. Znan je razvoj jugoslovanskih železarn, ki bo omogočal proizvodnjo okrog 7,8 milijona ton jekla navadnih kakovosti in da za železarno Nikšič ter slovenske železarne ostane prostor le na področju kakovitih in plemenitih jekel. Visoko vredna jekla z večstopensko predelavo so edina pot v prihodnost za slovenske železarje. Ves svet se giblje v smeri ozke specializacije, ki je pogoj kvalitete, produktivnosti in konkurenčnosti, zato se je tudi mi ne moremo odreči.

Za ozko specializirane izdelke plemenitih jekel je domače tržišče preozko, zato je tako proizvodnja pogojena z izvozom in to po možnosti v finalnih izdelkih. Ekonomičnost, produktivnost in uspešen nastop na zunanjih tržiščih morajo zato biti značilnosti proizvodnje jekla v Sloveniji. Na tako naravnano nas obvezujejo: srednjeročni plan SOZD SŽ, dogovor o temeljnih družbenega plana in resolucija SR Slovenije za leto 1979. Taka usmerjenost mora biti vključena tudi v dogovor o razvoju jugoslovanske črne metalurgije do leta 1985.

DRAGI ŽELEZARJI!

Moja izpoved me bremeni s tistim, kar kljub dobri volji in prizadevanju zaradi premajhne učinkovitosti nisimo dosegli. Epidemije izvirnega greha, da vse slabosti prekrijemo s ceno, se nismo znebili. Razgaliti se je treba in z lastnim znojem speljati

želim vsem delavcem in svojcem zdravo in uspešno novo leto 1979.

Gregor Klančnik

Z ZNANJEM IN DELOM DO VEČJEGA KOSA KRUHA

(Nadaljevanje s 1. strani)

toku. Ekstenzivno gospodarjenje s povečanjem zaposlenosti v delovnih kolektivih, nepreračunane naložbe v obrate, ki bodo še vedno zahtevale novo zaposlovanje, vse to še ostaja motiv večine naših organizacij združenega dela, čeprav ugotavljamo, da je reševanje slovenskega gospodarstva v novih tehnologijah, v vpeljevanju znanosti in novih tehnik v delovne postopke, v hitrem prilagajanju tržnim zahtevam, skratka, v novih kvalitativnih premikih.

Produktivnost res ni sama sebi namen, je sicer le eden od dejavnikov povečevanja gospodarske učinkovitosti, prav gotovo pa ostaja eden najpomembnejših kazalcev gospodarskega napredka ali nazadovanja. Čas »fizičnega udarnišča« je sicer že mimo, produktivnost je več ali manj plod uvajanja novih delovnih postopkov, organiziranja, novih tehnologij in svežega znanja. Rezina kruha, ki jo gospodarstvo reže za prispevke in davke, je že kar praviloma vsako leto debelejša, zato bi morale delovne organizacije zgneti čim večji hleb kruha, da bi ob koncu vsakega leta ostalo več debelih drobtin za akumulacijo. Rešitve ne smemo iskati v povečanju cen, ki hlebec napihujejo, ustvarjajo pa že itak nestabilen položaj v gospodarstvu, temveč v gospodarjenju samem, predvsem pa v zvišanju produktivnosti in povečanju gospodarnosti ter donosnosti. Nekaj gospodarskih organizacij je, ki se tega že zavedajo ali pa so nujnost take usmeritve spoznale že prej.

Gospodarske organizacije, ki so produktivnost povečevale na način, da so stalno stremele za povečanjem učinkovitosti zaradi potreb, ki jih je narekovalo tržišče, bi se danes morale pohvaliti s sadovi svojega dela, trdi prof. Viljem Nemec s slovenske gospodarske zbornice, ki pravi, da se mora produktivnost dela letno povečati najmanj za dva odstotka, če ni novih naložb. Samo z boljše organizacijo in izboljšavo drobnih pripomočkov se mora iz leta v leto ohranjati ta odstotek. Tako pa se lahko srečamo s paradoksom, ko v neki delovni organizaciji povečajo produktivnost celo za petdeset odstotkov v enem letu, zmanjšala pa se jim je ekonomičnost. Če ekonomičnost ni vsaj ohranjena ali večja, se tudi rentabilnost ni mogla povečati, posebno še, če izdelujejo enake izdelke kot prej. In tu je po Nemčevih trditvah srž problema: veliko delovnih organizacij tudi z novimi stroji izdeluje enake, mogoče nekoliko izboljšane proizvode, namesto, da bi se na trgu pojavile z novimi izdelki, ki so plod novih investicij in strokovnega znanja. Ločiti je treba med golo delovno produktivnostjo in tako imenovano produktivnostjo kreativnega znanja. Obe je treba povečevati, vendar je slovenska industrija že na taki razvojni stopnji, da jo bo ta, druga, produktivnost morala že mnogo bolj zanimati.

Razvito tehnologijo iz uvoza je potrebno plačati z visoko vrednimi izdelki, saj »navadne« proizvode lahko izdelujejo tudi v tistih deželah, ki nimajo strokovnjakov in potreb po razvoju v kapitalno intenzivno industrijo, ki bi visoko razvito tehnologijo sploh že potrebovala. Prodajati je treba tistim, ki imajo denar, ti pa za svoj denar zahtevajo take izdelke, ki so visoko kvalitetni, modno oblikovani, z veliko pristnostjo in značajem prestiža, torej s tistimi, ki so bili proizvedeni z veliko znanja. Inventivnost je pravzaprav produktivnost možganov, zagotavlja pa nekaj novega – tudi če sta storilnost delovnih rok in ekonomičnost razmeroma slabi, so izdelki visoko rentabilni, pravi Nemec. Da produktivnost prepočasno raste, niso krive samo delovne organizacije kot posamezni dejavniki gospodarstva, pač pa tudi ekonomska politika. Tako je prav gotovo napačno, da imamo v tovarnah delavce, ki se popoldne ubadajo še s svojo kmetijo ali pa popoldansko obrtjo, ker za dopolnilno delo nimajo dovolj zanimanja. Delovne navade in pridonost slovenskega delavca, po čemer je bil nekdanji znan, so – na žalost – preteklost, z uravnilovko in pretiranim »egalitarizmom« pa se manjša tudi zanimanje strokovnjakov, da bi v zadostni meri uporabljali svoje znanje. In to v času, ko bo uspešnost gospodarstva vse bolj odvisna od praktične uporabe znanja. V tem času pa delamo najmanj še eno napako, najmodernejšo tehnologijo dajemo praviloma v tiste kraje, kjer je ljudje ne znajo dobro izkoristiti, dohodek iz te naložbe prikapa mnogo pozneje, če sploh prikapa. Pri tem so pogosti lomi in številne nepotrebne okvare še postranskega pomena. Ugodna italijanska avtomobilna tovarna je pri Neaplju zgradila svoj doslej najmodernejši obrat, že leto dni po svečani otvoritvi pa so namesto pričakovanega dobička naračunali sto milijard izgube. Kozarec grenke točkolice, ki ga je morala popiti tovarna, ni vse,

tudi na prtlj celotnega gospodarstva je kanila kapljica novega grenkega spoznanja.

Na zavodu za produktivnost dela pravijo, da je predvsem pomembna organiziranost v delovni organizaciji, v sami proizvodnji imajo težo tehnološki postopki, tipizacija, študij časa in kontrola kvalitete, izven nje pa pravilna težna, finančna in naložena usmeritev. V resnici pa se mnogokrat zatakne že v samem začetku. Pri naložbah imamo opraviti z desetimi, pa tudi stotimi milijoni zneski za zidove in stroje, že petdeset novih tisočakov za izobrazbo človeka, ki bo v novi tovarni delal, pa je za »varčne« (!) gospodarstvenike preveč. Organizacija dela se ne načrtuje skladno z investicijo. Velika proizvodna dvorana, ki so jo letos spomladaj zgradili v sklopu neke zelo znane gorenjske tovarne, ob novem letu še ne bo imela dovoljenja za delo, sivi zidovi bodo molče opozarjali na grobe nepravilnosti pri investicijskih odločitvah. Čas pa teče... Denar, ki ga pravzaprav družba preko bank posoja za podobne investicije, bi se pri bolj skrbno pretehtanih naložbah moral že nekaj časa obračati.

Tudi ljubljanska Velana je imela težave pri novih naložbah, ne samo letos, ko je prav zaradi zakasnitve pri dobavi novih strojev nekoliko zmanjšala svojo doslej zelo uspešno rast, temveč že pred dobrim desetletjem, ko so se odločili, ali naj ostanejo pri starih prostorih, stari tehnologiji in enakem izboru svojih proizvodov, ali naj pa naredijo križ čez svojo zastarelo izdelavo in se loti specializirane proizvodnje. Od leta 1964, ko so se odločili za izdelavo sintetičnih zaves, se je povečala zaposlenost le za dvakrat, medtem ko so se skladi povečali osemnajstkrat, dohodek je tridesetkrat večji, amortizacija se je povečala kar 170 krat. Cene na drobno v Jugoslaviji so se v tem času šestkrat povečale, zato je po resnični rezultati šestkrat manjši, še vedno pa zelo ugodni.

Če hočemo žeti nadaljnje uspehe, morajo biti kapitalno intenzivni in opremljeni z najsodobnejšo tehnologijo. V prihodnje ne mislijo zaposlovati novih delavcev, morali pa bodo skrbeti, da bodo stroji vedno čim bolj polno izkoriščeni. Zato ne bodo ukiniteli četrte izmene, poskrbeli bodo le za ukinitve nočnega dela žensk, stroji pa morajo teči vseh 24 ur na dan. S tem, da so stroji do 90-odstotno izkoriščeni, so med drugim dosegli, da so med slovenskimi tekstilci (teh je 70) po celotnem prihodku na dvajsetem mestu, po akumulaciji pa kar na tretjem, ker pa imajo razmeroma malo zaposlenih (so šele na 29. mestu), pa so po akumulaciji na zaposlenega prvi.

Kot se zavedajo, da stroji zastarajo najkasneje v petih letih in jih je treba menjati s sodobnejšimi, vedo tudi, da brez strokovnih kadrov ne bi mogli nadaljevati začrtane poti. Polovico delavcev ima srednjo izobrazbo ali pa so kvalificirani, pet odstotkov jih ima visoko ali višjo šolo, le 45 odstotkov zaposlenih je priučenih v domači organizaciji, kar pa je za tekstilce nadpovprečna sestava.

Večja strokovnost je nujna, saj v zadnjih letih ne težijo za pretiranim povečevanjem količin, temveč za zvišanjem kvalitete. Letos bo povprečno zaposleni izdelal petnajst odstotkov več zaves kot pred petimi leti, vendar pa se zavesa zelo razlikuje po kakovosti in s tem po

težavnosti dela. Nov pristop jim narekujejo večja donosnost, ki jo zagotavljajo bolj kvalitetni izdelki, večje možnosti za prodor na tuji trg in pa zlasti pritisk jugoslovanske konkurence, ki je pripravljena enostavnejše vrste zaves prodajati po dokaj ugodnejši ceni, celo pod dejanskimi izdelavnimi stroški. Konkurenčne tovarne v razvitih republikah in pokrajinah imajo prav tako visoko razvito tehnologijo, prednost imajo tudi v tem, da je delavcu treba ob koncu meseca nameniti manj denarja za njegov osebni dohodek pa tudi dajatve družbi so bistveno manjše. Prispevki in davki Velani zmanjšujejo njeno akumulativnost, pred petimi leti so lahko namenili iz svojega dohodka polovico za sklade, letos pa komaj še desetino. Če bi se letos odločili za specializacijo in nove naložbe, bi verjetno ne zmogli vseh sredstev zbrati brez pomoči bančnih posojil. Ujeti pravi čas in stalno korakati z njim ali pa ga celo prehitovati, je načelo, ki zagotavlja, da plamenček razvoja ne prične počasi ugašati.

V loških tovarnah hladilnikov so se tega zavedali verjetno že prej kot v Velani. Organizacija dela, ki jo izpolnjujejo že dolgo vrsto let, njen načrt pa so si zastavili že pred dvestoletjem, jim omogoča vsako leto močan porast fizične produktivnosti in ekonomske stabilnosti. Njihova produktivnost poraste vsako leto precej več, kot je slovensko povprečje, v posameznih letih pa imajo izjemne rezultate, leta 1975 kar 16-odstotno rast, lani pa so jo povečali za 14 odstotkov. Značilno je, da so po uspešnosti v škofjelški občini vedno med prvimi, pri tem pa nimajo bistvenih odstopov v razvojnem trendu. Letos sicer pričakujejo manjšo stopnjo v rasti produktivnosti, za kar pa niso krivi sami. Poleg zavlačevanja z uvozom opreme – šele decembra so dobili tri stroje, ki bi morali steči najpozneje v marcu – jih pesti tudi dobava materiala, v večji meri domačega, ker so pogodbeniki zelo nesolidni. Načrtovani porast produktivnosti se bo od 15 odstotkov zmanjšal za polovico.

V tovarni prislunhejo zahtevam trga in njegove zahteve upajajo v proizvodnjo, vendar to ni njihova glavna značilnost. Koordinacija med službami, sočasnost dela pri novih odločitvah in naložbeni preračunljivost pri uvajanju novih tehnologij in postopkov ter zelo natančno zasledovanje stroškov, so bistveni dejavniki njihovega uspeha. Potrebe po visoki strokovni sposobnosti kadrov so spoznali že na začetku. Pred desetimi leti so imeli več kot pet odstotkov delavcev z visoko in višjo izobrazbo, še danes je odstotek isti, saj se razmeroma malo maturantov odloča za tehnične poklice. Denar, ki ga namenijo vsako leto za štipendije, ostaja nerazdeljen. To gotovo ni ugodno, saj bo sodobna tehnologija, ki jo načrtujejo z novo naložbo, zahtevala strokovne delavce s srednjo šolo tudi na strojih. Nova naložba, ki bo zahtevala 80 novih delavcev, bi leta 1981 morala prispevati že 700 milijonov novih dinarjev v celotnem prihodku, izdelavni čas zamrzovalnika naj bi se zmanjšal za tretjino, če bo za obe izmeni dovolj delavcev.

700 milijonov pa pri letošnji milijardi pomeni tudi 70 odstotkov več realizacije. Kot trdijo zahodnonemški strokovnjaki, je že obstoječa tovarna v Škofji Loki na ravni povprečne nemške produktivnosti za

podobna podjetja, z novo proizvodno dvorano pa bi povprečje prekorajčili. Kot doslej, se bodo tudi pri tej naložbi naslonili zlasti na domače vire akumulacije, čeprav jim akumulativnost iz leta v leto pada. Še lani je bila akumulacija skoraj 7 odstotkov celotnega prihodka, letos pa ne bo niti 5, to pa je kar bistveno manj kot delež, ki ga bodo prispevali za družbo; ta se bo sukal blizu osmih odstotkov. Ko bo stekla izdelava v novi tovarni, bodo zaposlovanje novih delavcev krepkeje omejili, čeprav že zdaj velja, da mora za vsakega novega režijskega delavca »soglasje podpisati« tudi glavni direktor, ki trdi, da vsaka administracija zelo lahko zmanjša vrednost rezultatov delovnega kolektiva.

To vedo tudi v bližnjih Železnikih, v Alpesu. Organizacija, kot je današnja, je bila zasnovana nekaj kasneje kot LTH, vendar je nekaj let po uspešnosti gospodarjenja posega v vrh loške občine. V tovarni pohištva, po katerem je Alpess najbolj znan, še vedno vztrajno raste produktivnost. Leta 1976 so jo dvignili za 10, lani za 12, letos pa kar za 14 odstotkov. Kot LTH, tudi tu niso opustili obračunskih oziroma delovnih enot in delitve dohodka po strokovnih mestih, »osebni dohodek je delavcem ostal blizu«, kar rojeva tudi motivacijo in zainteresiranost posameznega delavca, v celotnem kolektivu pa ustvarja pozitivno medsebojno vzdušje, brez katerega, pravijo v tovarni, je težko delati. Nove delavce zaposlujejo le v prodajalnah in servisih po Jugoslaviji, da bi s tem približali svoje izdelke potrošnikom, v proizvodnji pa morajo novo tehnološki postopki brez novega zaposlovanja prinašati večje plodove. Tehnologija, ki jo imajo, je med najboljšimi tudi v Evropi.

Ta jim pravzaprav omogoča, da so se lahko usmerili predvsem na zahteve trga, marketinški pristop je eden njihovih poglavitnih dejavnikov uspeha. Izdelek, ki ga lansirajo, mora biti tržno sprejemljiv (za to skrbijo v prodaji in razvoju), dobra organizacija pa zagotavlja, da se ideje čim hitreje organizirajo v proizvodnjo. Tu priredijo tehnologijo, v komercialni pa pripravijo metode prodaje od ekonomske propagande dalje. Pomembno je delo v razvojnem oddelku, zamisli morajo biti nove, vsako kopiranje je nevarno za uspešen prodor na trg, razdobje od zamisli do prodaje mora biti čim krajše, dve leti je že skrajna meja. V Alpesu hočemo prodajati naše znanje, so poudarili, zato smo se lotili tudi izdelave strojev za lesno

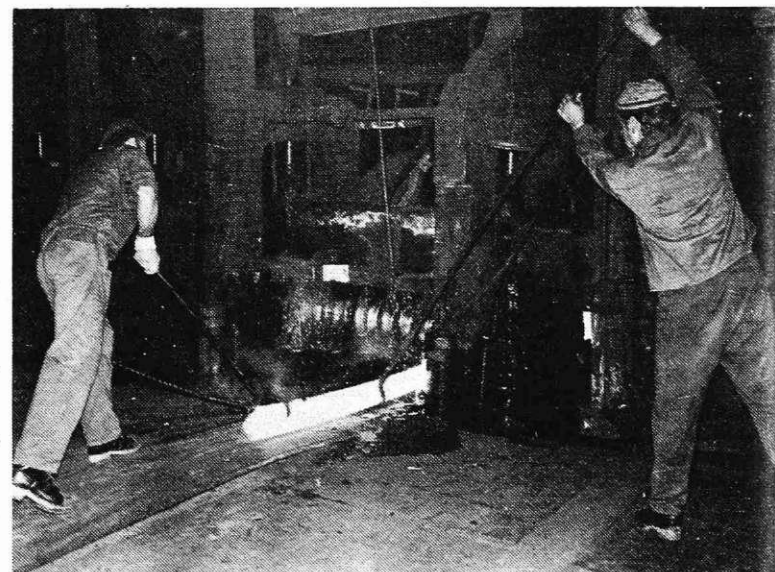
industrijo, v prodajnih metodah pa uveljavljamo inženiring, dosedanje delovne izkušnje prenašamo v nove načrte.

V Ferralitovem novem TOZD Strojni obrat v Žalcu nimajo dolgoletnih izkušenj v organiziranju delovnih postopkov, tudi s specializacijo proizvodnje so se pričeli pravkar ukvarjati, čeprav bo delovna organizacija v naslednjem letu slavila že stoletnico. V strojnem obratu dela 99 delavcev, ki so še pred nekaj leti izdelovali od posameznega vijaka, ki ga je nekdo naročil, do vakuumске črpalke. Povečano povpraševanje, ki se je pojavilo v začetku lanskega leta, jih je postavilo pred dejstvo, da z organizacijo, kot so jo do tedaj imeli, ne bodo mogli zadostiti potrebam trga. Povabili so delavce zavoda za produktivnost dela, da bi jim pri organizaciji dela pomagali in to v času, ko jim je po dolgih letih »dobro šlo«. Na eni strani je res, priznavajo, da beseda ljubljanskega strokovnjaka pomeni več kot domača, je pa tudi res, da se prvi sadovi »sodelovanja z znanostjo« že kažejo. Ker so izbrali posamezne proizvode, ki jih bodo vnaprej proizvajali, so zaradi večjih serij dvignili produktivnost, povečali pa so tudi ekonomičnost, ker so z natančno kontrolo pri prevzemu, proizvodnji in oddaji, s skrbnim planiranjem in njegovim spremljanjem ter sploh z boljšo organizacijo zmanjšali stroške. Letos bodo pri praktično enakih cenah izdelkov dosegli skoraj milijon dinarjev celotnega prihodka, kar je za tretjino več kot lani. Plan so dosegli že na koncu novembra, dohodek pa bo letos 2,5 krat večji kot je bil lanski, to pa predvsem zaradi stroškov, ki so jih načrtovali 15 odstotkov več, kot jih dejansko bo. Zato so že dvakrat v letošnjem letu delavcem izplačali stimulativni znesek, del denarja pa morajo privarčevati, ker razmišljajo o novi investiciji v naslednjih nekaj letih. Kot kaže, jim bo načrt uspel, saj imajo za prihodnje leto v načrtu že sto milijonov celotnega prihodka, z naročili pa so preskrbljeni do začetka leta 1980.

Nekateri torej znajo biti uspešni, verjamemo, da jih je mnogo več in da so med njimi celo bolj učinkoviti. Morda pogled skozi gospodarski periskop niti ni tako mrglen; ko se bo megla pričela dvigati, bomo izpluli – nekaj pare je v podmorjskem kotlu še ostalo...

Janez Tušek

(Gospodarski vestnik, 21. decembra 1978)

V valjarni profilov

POMEMBNI PREDLOGI IN SKLEPI ODBORA AKTIVA ZB NOV ŽELEZARNA

V sredo, 20. decembra, se je sestal odbor aktivna ZB NOV železarne Jesenice. Na seji je Dušan Stare poročal o pripravah za postavitev ustreznega spominskega obeležja štirim herojem delavcem – železarjem. Spomenik naj bi odkrili v letu 1980. Navzoči so bili obveščeni, da je kadrovskega sektorja poskrbel za to, da zobna ambulanta Železarne dela dve uri več na teden, in sicer za delavce – borce NOV. Na seji so v zvezi s tem menili in predlagali, naj se za borce NOV, ki jih je v Železarni 370, natančno določi in objavi čas ordinacije.

V nadaljevanju seje so sprejeli poročilo o šestem srečanju borcev NOV, ki je bilo 26. avgusta v Sentanelu na Koroškem. V zvezi s tem so dali nekaj pripomb na pogoje za udeležbo in nesorazmerno udeležbo predstavnikov aktivov iz TOZD. Prihodnje leto bo sedmo srečanje v Svetinah pri Storah, kjer je bila ustanovljena celjska četa. V letu 1980 bodo organizirale to srečanje delovne organizacije predelave, naslednje leto, to je leta 1981 pa bo zopet gostitelj železarne Jesenice.

Razpravljali so tudi o določilih zakona o delovnih razmerjih, ki se nanašajo na zaposlovanje upokoje-

cev. Ugotovili so, da je v Železarni zaposlenih nad 100 upokojecev, med njimi številni borci NOV, ki imajo nizko pokojnino in so si doslej z dodatno zaposlitvijo izboljševali svoj življenjski standard. Ker bo novi zakon o delovnih razmerjih predvidoma dopuščal samo 20 ur tedenske dodatne zaposlitve upokojevcem, so predlagali, da naj se za kritične primere najde drugačne rešitve, morda v okviru maksimalno dovoljene dodatne zaposlitve ali v ustrezni regulaciji pokojnin.

Na seji so razpravljali tudi o osnutku poslovnika aktivna. Sprejeli so sklep, naj o predlogu razpravljajo vsi člani in dajo svoje pripombe na sektorskih sestankih. Razpravljali so tudi o določilih predloga pravilnika o delovnih razmerjih. Imenovali so posebno komisijo, ki bo pripravila pripombe in spreminjevalne predloge, za ustrezno dopolnitev določil, ki se posebej nanašajo na borce NOV.

Ob koncu seje pa so se dogovorili tudi o udeležbi na praznovanju dneva JLA na karavli na Korenskem sedlu. Železarne je namreč pokrovitelj te karavle in ima stalne stike z graničarji na tem območju.

B.

HVALA VSEM ZA ODSTOPLJENO ZGODOVINSKO-DOKUMENTARNO GRADIVO

Vsem, ki so odstopili zgodovinsko dokumentarno gradivo tehničnemu muzeju železarne Jesenice, oddelku za delavsko gibanje in NOV, se muzejski kolektiv najtopleje zahvaljuje.

Ob tej priliki se ponovno obračamo zlasti na delavce starejše generacije, da pregledajo stare papirje in zapise, ter dokumente iz predvojnih dni, kakor tudi za časa okupacije. Opremiti jih s kratkim opisom in vašimi spomini. Mnogo dragocenega gradiva, s katerim bi lahko osvetlili in oteli pomembne dogodke pozabi, se uničuje, kajti generacija iz časov naprednega delavskega gibanja odhaja in z njo vred spomin na delo in boje za osnovne pravice delovnih ljudi. Žal je nemogoče priti do vsakogar, ker je to fizično nemogoče, zato pa ob tej priliki prosimo: pogledjte vaše stare zapise ali napišite sedaj svoje spomine in osebno ali po pošti pošljite tehničnemu muzeju železarne Jesenice. Hvala za razumevanje in sodelovanje.

Antifašistične organizacije Avstrije: Vinko Ambrožič Jesenice; Ela Bertoncelj Radovljica, Janez Bertoncelj Lesce, Jože Blagne Koroška Bela, Ivan Čelensnik Jesenice, Tone Dolenc Rodine, Marija Dolinšek Jesenice, Bojan Erjavšek Jesenice, Nežka Frelj Jesenice, Franc Hirsensfelder Jesenice, Majda Ipavec Jesenice, Pavel Jerman Celje, Jože Jan Kranj, KO ZB NOV Sava Jesenice, Zdravko Kavalir Hrušica, Cveto Kalan Jesenice, Jože Kobentar Hrušica, Tone Kobobel Jesenice, Franjo Kristan Ljubljana, Jelko Klinar Rodine, Stane Kovač Ljubljana, Jožica Kovač Ljubljana, Odbor 5. srečanja pihalnih orkestrrov Jesenice, Občinski komite ZK Jesenice, Simon Rešek Jesenice, Jože Rozman Jesenice, Ivanka Robič Jesenice, M. Račič Jesenice, Nace Sterlekar Litija – Ljubljana, Boris Smrke Jesenice, Marija Svete Jesenice, Marija Spicar Ljubljana, TOZD Plavž Jesenice, Peter Zupančič Javorniški rovt, ZB NOV obč. odb. Jesenice, Anton Žerjav Jesenice, Tajništvo železarne Jesenice.

Delavci tehničnega muzeja Železarne

DANAŠNJE STANJE NA PODROČJU DIREKTNE REKUDCIJE ŽELEZOVE GOBE

V svetovnem merilu vedno bolj naraščajo zmogljivosti za proizvodnjo železove gobe. Danes se giblje proizvodnja okoli 11,5 milij. ton in bo dosegla ob koncu leta 1981 približno 27 milij. ton. Sicer majhen delež proizvodnje železove gobe, ki danes ne dosega dva odstotka svetovne proizvodnje surovega jekla, vztrajno narašča. Pri napravah za proizvodnjo železove gobe, ki jih danes gradijo ali pa jih načrtujejo, prevladujejo postopki, pri katerih uporabljajo kot reducent zemeljski plin. In to predvsem v tistih državah, ki imajo velike zaloge tega goriva. Ocene doslej znanih naprav, ki bodo pričele obratovati do leta 1981 kažejo, da odpade okoli 91 % zmogljivosti na postopke, ki uporabljajo kot reducent plin, ostale pa na postopke s trdim gorivom. Pri postopkih s plinastim reducentom zavzemata daleč največji delež ameriški Midrex s 43 % in mehiški HyL postopek.

Postopki, ki uporabljajo kot reducent trdno gorivo, imajo sicer določeno prednost, ker so na področju uporabe železove rude zelo giblivi in ker lahko uporabljajo neomejene količine premogov, ki niso primerni za koksiranje. Kljub temu, pa se postopki v rotacijskih pečeh niso uspeli tako razširiti kot postopki, ki uporabljajo kot reducent plin. Eden izmed vzrokov je v tem, da je bila razvojna faza teh postopkov zaradi problemov, ki so se pojavljali med obratovanjem prvih naprav, precej daljša kot so predvidevali.

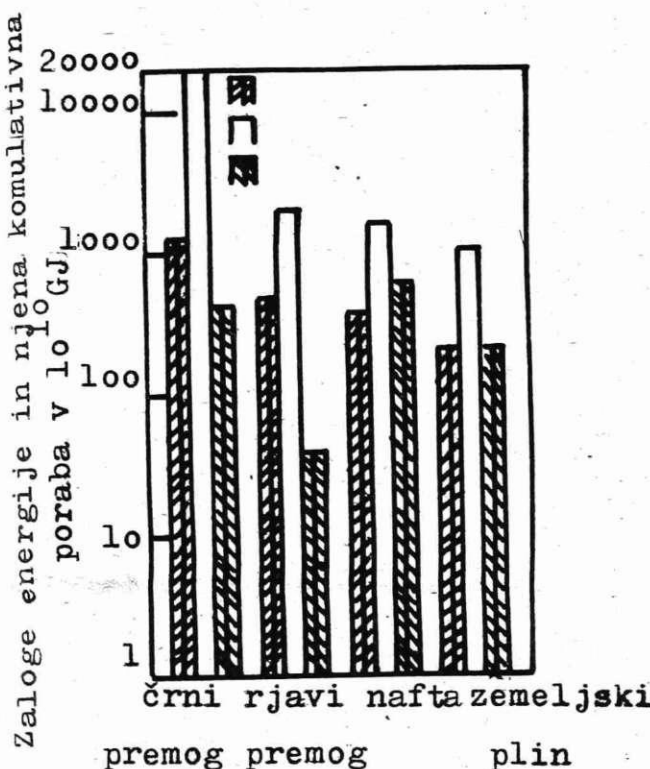

DIAGRAM št. 1

Glede na velike energetske rezerve oziroma premogov, ki niso primerni za proizvodnjo koksa, bodo postali postopki v rotacijskih pečeh v prihodnosti nedvomno bolj razširjeni. Iz diagrama št. 1 je razvidna ocena svetovnih rezerv za črni in rjav premog, nafto in zemeljski plin, kakor tudi kumulativna poraba energije do leta 2000 v giga (milijardah) joulih (joule je enota za energijo). Diagram št. 1 sicer jasno kaže, da se bodo rezerve nafte in zemeljskega plina do leta 2000 močno znižale. Pri tem pa je seveda treba upoštevati, da izvajajo raziskave novih nahajališč zaradi visokih investicijskih stroškov le do takšne mere, da so zagotovljene energetske rezerve za približno porabo v prihodnjih 25 letih.

V zvezi z uporabo železove rude pri direktni redukciji je treba omeniti, da pri danes znanih zalozah, kljub visokim kvalitnim zahtevam, ne bodo nastopile v prihodnosti težave s preskrbo. Vendar pri tem ni izključeno, da bodo pri vedno večjem pomanjkanju surovin, postali vedno bolj zanimivi tudi elementi, ki spremljajo železo kot, na primer, svinec ali cink. Zato so nekatere postopke že tako spremenili, da so primerni tako za redukcijo železove rude, kakor tudi za predelavo odpadnih materialov.

Kljub stalnemu povečevanju svetovnih proizvodnih zmogljivosti za železovo gobo, je v zadnjem času zaradi gospodarske situacije, opazna določena strategija. Nekatere naprave so prenehale obratovati, novo zgrajene niso pričele z delom ali so bili opušteni posamezni načrti za gradnjo teh naprav. To je bilo v glavnem opazno v industrijsko razvitih državah, v katerih je zaradi slabe železarske konjunktore tako padla cena jeklenega odpadka, da sicer visoko kvaliteten železova goba, ki je proizvodnjena po starih cenah, ni bila več konkurenčna jeklenim odpadkom. Na to ni vplivalo niti dejstvo, da se je zaradi vedno večje uporabe kontinuirnega vlivanja zmanjšala količina visoko vrednega lastnega jeklenega odpadka v železarnah.

Diagram št. 2 kaže mesečna gibanja proizvodnje surovega jekla v Zvezni republiki Nemčiji po letu 1971 in s tem povezano spreminjanje cen jeklenega odpadka. Iz diagrama je jasno razvidno, da je bila proizvodnja železove gobe v letu 1974 ekonomsko zelo ugodna. V sredini leta 1978 pa je bila cena kvaliteten železove gobe v višini okoli 280 nemških mark za ton, v primerjavi s ceno jeklenega odpadka 175 nemških mark za ton, že precej problematična.

Druga je situacija pri proizvodnji železove gobe v nerazvitih državah. Tu ni konkurenčni pritisk jeklenega odpadka tako močan, ker ga je treba uvažati iz tujine. Vzporedno s tem pa sta pogosto na razpolago iz domačih virov in po primerni ceni energija ter železova ruda. Zato bi morali biti stroški proizvodnje za železovo gobo v Mehiki ali Venezueli za več kot tretjino nižji kot v Zvezni republiki Nemčiji. Pri transportu železove gobe iz Južne Amerike v Evropo, je treba prišteti vsaj 25 nemških mark za ton za stroške transporta in prekladanja. Vendar so danes proizvodne zmogljivosti za železovo gobo v deželah z nizkimi proizvodnimi stroški še premajhne, da bi lahko poleg kritja lastnih potreb, večje količine tudi izvažale.

Pri transportiranju železove gobe je treba upoštevati posebne napotke, ker jo je treba zaščititi pred ponovno oksidacijo, posebno še, če je bila reducirana pri nizkih temperaturah

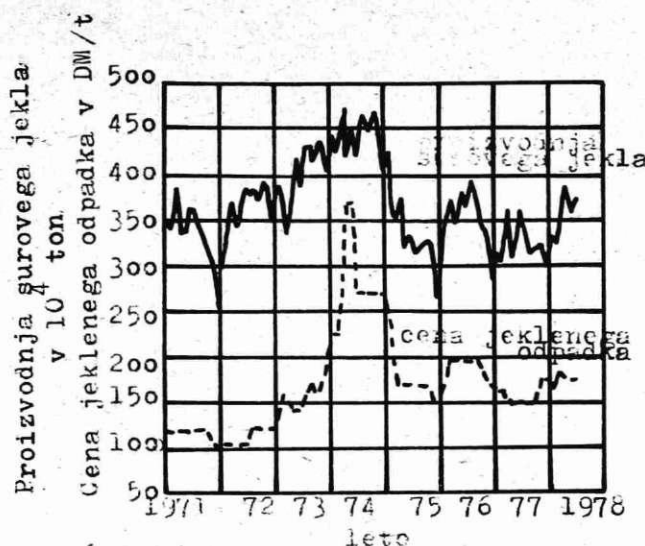

DIAGRAM št. 2

in ker ima obliko majhnih zrn. Napotke za transportiranje in vskladiščenje železove gobe pripravijo proizvajalci in jih določijo za vsak transport posebej. V teku so priprave, da bi tudi na tem področju pripravili enotne predpise in standarde.

ŽELEZARSKA INDUSTRIJA LATINSKE AMERIKE

Izmed vseh nerazvitih področij na svetu ima Latinska Amerika največ realnih izgledov, da postane ob koncu tega stoletja važen in močan proizvajalec železarskih izdelkov. Zato ima tudi vse pogoje: veliko in naglo naraščajoče rezerve železove rude na svetu (27 % svetovnih rezerv), velike možnosti za izkoriščanje hidroenergije in v Mehiki so razvili svojo lastno tehnologijo za proizvodnjo železove gobe (HyL postopek), ki je na tem področju vedno bolj razširjena.

Venezuelska železarna SIDOR povečuje svoje proizvodne zmogljivosti surovega jekla s sedanjih 1,25 na 4,8 milijona ton letno. Mehška SICARTSA je zgradila prvo fazo nove integralne železarne v mestu Las Truchas ob obali Pacifika z letno proizvodnjo 1,2 milijona ton surovega jekla. Brazilija želi povečati današnjo proizvodnjo surovega jekla iz 12 milijonov ton na 37 milijonov ton v letu 1986.

Vse to kaže, da so prisotni močni napori latinsko ameriških dežel, da bi v obdobju prihodnjih 20 let dosegle znatno višjo proizvodnjo železarske industrije kot jo imajo danes. Zato bo zanimivo pogledati to situacijo nekoliko podrobneje.

PORABA IN PROIZVODNJA JEKLA

Iz spodnje razpredelnice je razvidna poraba in proizvodnja železarskih izdelkov držav Latinske Amerike, izražena v tisočih tonah surovega jekla v letu 1985.

Država	Poraba	Proizvodnja
Argentina	9,400	9,520
Brazilija	30,000	35,000
Čile	1,280	1,500
Kolumbija	1,560	1,590
Mehika	15,000	16,000
Peru	1,250	2,350
Venezuela	8,300	10,000
Ostali	1,300	1,000
Skupaj	68,090	76,960

Zgornje številke kažejo cilje, ki so si jih postavile te države. Vendar glede na izkušnje v preteklosti predvidevajo, da bodo zgoraj navedene številke dosežene s 85 %. To pa pomeni okoli 65,5 milijonov ton proizvedenega surovega jekla v letu 1985.

PRESKRBA Z ŽELEZOVO RUDO

Količina nakopane železove rude na področju Latinske Amerike spada med največje na svetu, saj je njena udeležba v svetovni trgovini s to železarsko surovino 34 %. Sedanji projekti na področju povečanja izkopa zagotavljajo, da se bo vloga držav s tega področja na tržišču železove rude v svetu v bodoče še povečala.

To pa predvsem zato, ker železarne industrijsko visoko razviti dežel uporabljajo v vsipu svojih plavžev vedno več visoko kvaliteten železove rude iz prekomorskih dežel. Vendar bo kljub močnemu izvozu lahko proizvodnja železove rude v Latinski Ameriki zadovoljila tudi lastne potrebe. Te se bodo povečale s 30 milijonov ton v letu 1975, na več kot 120 milijonov ton v letu 1985.

Leta 1985 bosta samo Argentina in Kolumbija deficitarni pri preskrbi z železovo rudo. Argentino bo preskrbovala z železovo rudo predvsem Brazilija, Kolumbijo pa, če bo zgradila svojo prvo integralno železarno ob obali Pacifika, verjetno Venezuela.

REDUKCIJSKI POSTOPKI

Prvi v letu 1985 predvideni proizvodnji surovega jekla v višini 77 milij. ton, bo glavni redukcijski postopek plavž s koksom. Povečalo se bo tudi število naprav za direktno redukcijo – predvsem tistih s plinastim reducentom – kakor tudi plavžev na oglje. Ti so zanimivi zaradi pomanjkanja zaloz premoga, primerne za koksiranje.

V letu 1985 bo Brazilija proizvedla 5,1 milij. ton surovega jekla, ob uporabi grodlja, proizvedenega v plavžih na oglje. K temu je treba prišteti še manjše količine v Argentini, Urugvaju in Paragvaju. Tako se bo povečala količina na približno šest milij. ton.

Količina surovega jekla, ki bo proizvedena preko direktne redukcije, oziroma železove gobe, bo leta 1985 dosegla količino okoli 14,5 milij. ton. Od tega v Argentini milijon ton, Braziliji 3,5 milij. ton, Mehiki 5,5 milij. ton in Venezueli 4,5 milij. ton.

Delno integralne železarne, ki bodo uporabljale v vložku namesto železove gobe jekleni odpadke, bodo proizvedle v letu 1985 okoli 7 milij. ton surovega jekla. Ostanek približno 46 milij. ton bodo proizvedle integralne železarne s plavži na koks. Zato bodo morale države Latinske Amerike takrat uvažati letno 12 milij. ton premoga za koksiranje.

Med leti 1985 in 2000, bo proizvodnja surovega jekla preko direktne redukcije prizadela zmanjševanje svetovnih rezerv zemeljskega plina in nafte. To bo povzročilo težave pri nabavi in seveda visoko ceno. Zato bo to zavrlo gradnjo novih naprav

za direktno redukcijo, dokler ne bodo našli primerne zamenjave. To bi lahko bila jedrska energija ali pa morda tudi vodik.

Vendar za Latinsko Ameriko uporaba jedrske energije za te namene pred letom 2000 ne pride v poštev. Zaenkrat na tem področju ne smatrajo kot realno oceno, da bo lahko prišlo že v tem obdobju do težav zaradi pomanjkanja nafte. Računajo na novo odkrita nahajališča kot je, na primer, bilo pred leti na Aljaski. Vendar je treba predvidevati, da bosta v zadnjem desetletju tega stoletja verjetno nafta in zemeljski plin vedno bolj zanimiva samo za tiste namene, ki bodo prenesli vedno višjo ceno. To bosta predvsem petrokemija in transport.

Na osnovi teh predvidevanj kaže, da bodo v letu 1990 podvojili proizvodnjo surovega jekla na osnovi železove gobe, ki jo bodo dosegli leta 1985. Tako se bo količina na ta način proizvedenega surovega jekla povečala na okoli 30 milij. ton.

Pri proizvodnji surovega jekla, ki sloni na grodlju iz plavžev na oglje, pričakujejo do konca tega stoletja največjo proizvodnjo okoli 15 milij. ton. In sicer 10 milij. ton v Braziliji in 5 milij. ton v drugih državah tega področja. Večjeje porasta te proizvodnje ni mogoče predvidevati zaradi omejitev, povezanih z izsekavanjem in ponovnim pogozdovanjem gozdov.

Danes se v državah Latinske Amerike zavedajo nujnosti vedno večje uporabe domačih premogov. Pri tem je tehnološko možno dodati večje količine mešanici za koksiranje. Vse nove koksarne na tem področju kakor tudi tiste, ki že obratujejo, bodo lahko opremljene z napravami, ki omogočajo takšen način proizvodnje. Predvidevajo, da bo v obdobju let 1985 do 2000 takšna tehnologija proizvodnje koksa splošno uporabljena v celotni Latinski Ameriki.

Dobri izgledi so za uporabo premoga, ki ni primeren za proizvodnjo koksa, za njegovo vplnjenje. Nekaj postopkov so že preizkusili za proizvodnjo plina, potrebne pri direktni redukciji.

Kaže, da bo po letu 1985, zaradi vedno večjih težav z nabavo in visoke cene nafte, že možno obratovanje naprav za uplinjevanje premoga. Zato predvidevajo, da bo leta 2000 že za 15 milijonov ton letno proizvodnih zmogljivosti za surovo jeklo na osnovi direktne redukcije in z reducentom iz uplinjenega premoga. K tej količini je treba prišteti še 30 milijonov ton surovega jekla na osnovi direktne redukcije z reducentom zemeljskim plinom in 15 milijonov ton na osnovi grodlja iz plavžev na oglje. Skupno bo to okoli 60 milijonov ton ali 20 do 25 % taktarne celotne proizvodnje surovega jekla na področju Latinske Amerike.

Povečanje proizvodnje surovega jekla z jeklenim odpadkom in v delno integralnih železarnah bo omejeno, zaradi manjše možnosti za nabavo te železarske surovine. Zato se bo ta proizvodnja gibala med 5 in 10 % celotne količine. Iz tega razloga bodo tudi v bodoče imele pri proizvodnji surovega jekla najvažnejšo vlogo integralne železarne s plavži in koksarnami.

Kljub uporabi tehnologije, ki bo omogočala izkoriščanje lokalnih rezerv premoga v državah, kot so Brazilija, Mehika in Venezuela, bo še vedno potreben velik uvoz premoga za koksiranje. Ob koncu tega stoletja se bo gibala ta količina med 60 in 70 milijoni ton letno.

Zato bodo edine večje zaloge premoga za koksiranje, ki so v Kolumbiji, postale v bodoče še važnejše kot so danes. Omogočale bodo v precejšnji meri preskrbo ostalih držav Latinske Amerike s tem premogom.

REDUKCIJA ŽELEZOVE RUDE

Vsaj do leta 2000 bo ostal v državah Latinske Amerike plavž glavni proizvodni agregat za grodlj. Njegova tehnologija bo sledila znanim trendom v svetu: velike dimenzije in ustrezno visoka proizvodnja, lokacija na krajih kjer je omogočena pravočasna preskrba in skladiščenje velikih količin vložnega materiala, vedno večji delež sintra in peletov v vsipu, visok pritisk plina na žrelu, vodenje procesa z elektronskim računalnikom in razžvepljanje raztaljenega grodlja izven plavža v livni poncvi.

Plavži na oglje bodo obratovali v majhnih integralnih železarnah v tistih državah, ki imajo dosti gozdov. To so predvsem Argentina, Brazilija, Čile, Paragvaj in še nekatere države v Centralni Ameriki.

Za proizvodnjo grodlja bodo manj pomembne električne peči, razen v izjemnih primerih, ko bo na razpolago dosti cenene električne energije. Pri proizvodnji raznih železnih zlitin, bodo električne obločne peči obdržale tudi v bodoče svojo vodilno vlogo.

Direktna redukcija železove rude bo obdržala svoj vzpon v bodoče in zato pričakujejo tudi določen tehnološki napredek. Postopki, ki uporabljajo kot reducent zemeljski plin, bodo po letu 1985 v precejšnji meri nadomeščeni ali predelani v postopke, ki bodo uporabljali kot reducent plin, proizveden iz premoga, ki ni primeren za proizvodnjo koksa ali pa bodo uporabljeni postopki z reducentom v trdem stanju (na primer s premogom).

V velikih integralnih železarnah s plavži bo šel razvoj v smeri naprav za direktno redukcijo železove rude v železovo gobo ob uporabi koksarniškega plina kot reducenta. Na takšen način proizvedeno železovo gobo bodo uporabljali kot vsip za plavže in kot vložek v kisikovih konvertorjih.

PROIZVODNJA SUROVEGA JEKLA

Ob koncu stoletja bosta pri proizvodnji surovega jekla prevladovala dva postopka: okoli 70 % kisikovi konvertorji in 30 % obločne električne peči. Predvidevajo tudi, da bodo nove železarne uporabljale tudi kisikove konvertorje za vpihavanje skozi dno.

Leta 2000 bodo imele SM peči le še majhno vlogo pri proizvodnji surovega jekla na področju Latinske Amerike. Električne obločne peči bodo glavni proizvodni agregat za surovo jeklo v delno integralnih železarnah, v tistih, ki bodo proizvajale tudi železovo gobo in pri proizvodnji posebnih vrst jekel. Sama tehnologija bo šla v smeri uporabe peči z zelo močnim transformatorjem (UHP), kontinuirnega skladanja železove gobe, čim večje vzdržnosti ognjestalne obzidave in elektromagnetne mešanja raztaljenega jekla. Dodatno k temu pa bo naraščala uporaba ponvične metalurgije (vakuumiranje in podobno).

KONTINURNO VLIVANJE JEKLA

V železarnah Latinske Amerike bo v prihodnjih letih delež kontinuirno odlitega jekla bolj naraščal kot v nekaterih deželah, ki so sicer industrijsko bolj razvite. Vzrok za to bo, ker bodo pri vseh novogradnjah in modernizacijah obstoječih železarn, vključili tudi ta postopek. Zato bo vlivanja raztaljenega jekla v kokile na tem področju v bodoče vedno manj.

BODOČI RAZVOJ

V deželah Latinske Amerike je na razpolago dovolj železove rude, redukcijskih sredstev in strokovnih ter ostalih delavcev. Zato predvidevajo, da bodo do leta 2000 postavljene cilje na področju razvoja železarske industrije uresničili takole:

– V letu 1985 bodo dosegli 85 % načrtovane proizvodnje surovega jekla.

– V letih 1985–2000 bo naraščala poraba jekla na področju Latinske Amerike s 7 % stopnjo.

– Leta 2000 bo proizvajala Latinska Amerika dovolj železarskih izdelkov za kritje lastnih potreb.

Soklič pravi, da je zvezo z njimi dobil prek neke ženske. Čeprav ne navaja njene imena, gre verjetno za neke enega od teh zabitnikov.

V Selški dolini je skrivalec povezal Oblakov Janez. Oblakova družina s Stipnika v Selški dolini je bila 1941. leta vsa goreča za osvobodilni boj. V družini je bilo 13 otrok: pet fantov in osem deklet. 9. februarja 1942. leta je prišel v hišo narodni heroj Jaka Bernard, ki je nameraval likvidirati nekega izdajalca. Jaka je bil izdan in je zbežal po grapi navzdol. Ranjen ni mogel po globokem snegu ujeti nemškimi vojakom, zato se je sam ustrelil.

Policisti, ki so prišli iz Golice že malo pijani, so zažgali Oblakovo domačijo, družino pa izgnali v Nemčijo. Ko se je to zgodilo, sta brata Janez in Slavko drvarila v gozdu. Slavka so kasneje ujeli in odpeljali v koncentracijsko taborišče, kjer je umrl.

Oblakova družina je bila v izganjanstvu, le sin Janez je partizanal v Selški dolini. V času, ko je v Selški dolini vodil osvobodilno fronto dr. Janez Kmet (1942/43), je bil Oblakov Janez znan kot vnet aktivist OF, je okrog sebe zbiral skrivale, jih povezoval in pripravljal za četniško enoto. Prve dni februarja 1944. leta je varnostno-obveščevalna služba OF razkrila izdajalsko vlogo Oblakovega Janeza. Janez je bil obsojen na smrt in ustreljen.

Soklič si ni zapomnil imen skrivalec, s katerimi je govoril, toda vsa kršna pomota je izključena, ker je bila takrat povezana samo Oblakova skupina (nekateri zabitniki - domačini - niso bili z nikomer povezani). Oblakov Janez je širil propagando, da »bodo prišli jugoslovanski oficirji v Selško dolino organizirati in voditi jugoslovansko vojsko v domovino, torej četnike. Z njimi (skrivale) je bil povezan tudi četniško-gestapovski agent Franc Podboršek iz Železnikov.

Podboršek je bil mesar, srednje velik, že malo plešast, poročen, v odnosih do ljudi surov in neznanek neotesan. S partizani je imel zvezo že od 1941. leta. Pri razčlenjevanju Podborškove dejavnosti opažamo, da je partizanom najraje predlagal, koga naj likvidirajo. Kdor se mu je zameril, je prišel na njegov spisek za likvidacijo. Njegova navidezna maskevalnost ni bila samo osebnost, ampak v tesnem sodelovanju z gestapom, kar se je odkrilo pozneje. In prav ta agent je preprečil poskus Prešernove brigade, da bi osvobodila dvajset talcev.

Zakaj je Prešernova brigada prepozno napadla nemške tovarnjake in policiste, ki so pripeljali talce na morišče?

Poročilo štaba gorenjskega odreda pravi o tem naslednje: (Zbornik dokumentov NOV, VI/6, str. 114.) »14. VII. 1943. leta je bil štab gorenjskega odreda obveščen, da bodo Nemci streljali 20 talcev, in to na kraju, kjer je IV. bataljon 9. julija razbil 2 avtomobila. Padlo je 7 Nemcev, 18 je bilo hudo in 30 lahko ranjenih. Takoj, ko smo prejeli obvestilo, smo poslali I. bat., da prepreči streljanje. Obvestilo je prišlo ob 11. uri. Nemci pa so streljali že

ob 9. uri zjutraj. Po tem dejanju so Nemci še vedno držali zasedo. Le-to je naš I. bataljon takoj v jurišu napadel. Takoj je v prvem spopadu padlo okrog 20 sovražnikov...«

Glavni štab NOV in PO Slovenije je 24. junija 1943. leta ustanovil za Gorenjsko II. operativno cono. Za komandanta cone je bil imenovan Pero Popivoda, za politkomisarja Jože Brilej. Z odredbo štaba te gorenjske operativne cone je bila 12. julija 1943. leta ustanovljena Prešernova brigada, ki se je v začetku imenovala gorenjska. Dva dni pred tem so partizani zvedeli veselo novico o izkrcanju anglo-ameriške vojske na Sicilijo. Že prvi dan po ustanovitvi se je brigada iz Davče premaknila v Martinj vrh nad Železniki.

Seznani smo se s tem, kako je o talcih poročal gornjski odred, zdaj pa si še oglejmo, kako je Stanko Petelin-Vojko zamudo opisal v knjigi Prešernova brigada:

»Naslednjega dne je iz doline prišlo obvestilo, da nameravajo Nemci pri Dolenji vasi ustreliti dvajset talcev, kar naj bi bilo maskevanje za uspešen napad, ki ga je pet dni prej izvedel 4. bataljon bivšega gorenjskega odreda na tem kraju na dva nemška kamiona.

Brž ko je za to štab zvedel, je sklenil preprečiti Nemcem to namero. Nemudoma so sklicali zbor 2. in 3. bataljona in ju poslali v dolino z nalogo, da napadeta sovražnikove kamione, ki so prihajali iz Škofje Loke. Čeprav so borci pod poveljstvom bataljonskih komendantov Albina Drolca-Krtine in Ota Vrhunca-Blaža Ostrovrharja vso pot tekli, da bi Nemce prehiteli, so le bili prepozni; preden so prišli do ceste, so se iz doline oglasile sovražnikove salve.

Talcev ni bilo več mogoče rešiti, lahko pa so jih še maskevali. Zato so borci z novo silo planili navzdol, da bi se spoprijeli z nemškimi morilci...«

Kdo je obvestil brigado, da bodo Nemci streljali talce? Prvi je bil o tem obveščen že omenjeni mesar Franc Podboršek. Le-ta je o tem obvestil partizansko obveščevalko Marto Biček iz Železnikov. Marta je takoj pohitela k Marinkovcu v Potok pri Železnikih, kjer je bil štab gorenjske operativne cone.

»Podboršek mi je rekel, naj vam povem, da bodo jutri dopoldne pri Dolenji vasi postrelili talce, med njimi bo tudi Mišo,« je vsa zadihana komaj izdahnila. Poveljnika Pero Popivoda in Jože Brilej sta napeto poslušala. Morda bo to prvič, da bomo rešili talce, sta razmišljala. Vprašala sta jo še to in ono, nakar je odšla. Spotoma je razmišljala o Mišu, s katerim je tako rada sodelovala.

Miran Klopčič-Mišo je bil sin delavca in majhnega posestnika. Kot partizan je največ hodil z dr. Janezom Kmetom, sekretarjem rajonskega komiteja KPS za Selško dolino. Dne 17. aprila 1943. leta sta se Mišo in partizan Jože Kristan v hajki zatekla v neko hišo v Železnikih. Nemci so ju opazili in obkolili hišo. Ker na poziv nista prišla ven, so hišo zažgali. Jože je zgorel, medtem ko je Mišo ves opečen prišel iz ognja.

Opečenega in izmučenega so odpeljali v begunjske zapore. Marta je o njegovi usodi razmišljala vso pot od Marinkovca do doma. Žrtvovala bi življenje, samo da bi rešila tega pogumnega in lepega 21-letnega mladinskega funkcionarja. Morda se jim bo posrečilo... mora se jim, je govorila sama s seboj in pri tem stiskala pesti. Nekaj ur pozneje je sledilo prvo razočaranje.

Popoldne jo je obiskal Podboršek in dejal: »Pojdi takoj nazaj in obvesti brigado, da ne bo ustrelitve talcev.« To je povedal tako lagodno, kot bi šlo za zobjanje češenj in ne za človeška življenja. Marta je stisnilo pri srcu, upi so se razblinili, tiho je zapustila dom in odhitela v štab.

Drugo jutro se je Podboršek spet prikazal na vratih Martinega stanovanja: »Hitro se obleci in teči v Farji potok. Danes popoldne jih nameravajo pobiti.«

Marti je vzklikelo srce: morda jih bodo le rešili. Tekla je vso pot. Sonce je neusmiljeno pripekalo in izvajalo debele znojne kaplje. Jože Brilej in Pero Popivoda sta se čudila. Kaj pomeni: zdaj bodo, zdaj ne bodo streljali? Bodo ali ne bodo? Marti je bilo nerodno.

Komaj se je vrnila, že se je Podboršek prikazal na vratih: »Vrni se in povej, da jih danes ne bodo.«

Marta je vzklikela: »Poslušaj, koga imaš za norca? Mene ali partizane? Kar sam pojdi.«

A je le šla.

Zjutraj se je spet ponovilo. »Danes ob 11. uri dopoldne jih bodo streljali,« je sporočil Podboršek.

Dva bataljona Prešernove brigade sta tekla vso pot, da bi prišla pravočasno na položaj. Že od daleč so slišali strele. Krtina je pogledal na uro. »Saj je šele devet,« je zamrmral in se spet pognal v dir.

»Prav takrat, ko so počili strelji, je spet prišel Podboršek in povedal, da so jih pravkar ustrelili,« se spominja Marta tistega dogodka. »Zajokala sem. Podboršek je nesramno vprašal mamo, kaj mi je. Tisto popoldne je iz Davče prišel aktivist Janez Žbontar. Zdj imamo dosti Podborškovih svinjarij, je dejal. Vse sem mu povedala. Tudi to, kako sem nekoč Podboršku zaupala, da je moj brat v četi Jelovici. Takoj so hajkali četo. Kdo jim je povedal, kje je četa? Podborška so poklicali na zvezo na Ojstri vrh. Obsodili so ga na smrt. Sodbo je opravił Blaž Ostrovrhar.«

Si je Podboršek sam izmišljeval: bodo, ne bodo streljali? O tem lahko samo razmišljamo. Po moje je bilo takole: Nemci so zvedeli za veliko koncentracijo partizanskih enot v Davči, kjer se je zbralo več bataljонов, ki so bili vključeni v novo formirano Prešernovo brigado. Brigado so hoteli zvažiti na določen kraj - talci naj bi bili za vabo - zemljišče bi naskrivaj obkolili in nato skušali uničiti brigado. Verjetno so vojaški razlogi terjali uporabo enot na drugem kraju. Spočetka se morda niso zedinili in so se načrti križali. To je povzročilo zmedo, ki je s posredovanjem nemške tajne policije segla do njihovega agenta v Železnikih. Kožono so spoznali, da nimajo dovolj enot, in so načrt opustili, talce pa ustrelili dve uri prej kot je bilo najavljeno Podboršku. Verjetno so prav v tem času morale biti nemške vojaške enote v pripravljenosti in so čakale na ukaz iz Berlina, kam jih bodo usmerili zaradi zavezniškega izkrcavanja na Sicilijo.

Nadaljevanje prihodnjik

Strazarja sta mu zagrozila, da bo še prišel k njima, tepla in mučila ga bosta tako dolgo, dokler ne bo vsega priznal. Še zmerom je bil Stani odločen, da ne pove. Čutil pa je, kako drhti, kako ga mimo njegove volje, da vztraja, grabi strah pred novo, neznosno bolečino.

Lepejev prestrašeni obraz, grozljiv pogled je Staniju razkril, da ima na sebi znake, kako kruto so ravnali z njim. V slutnji, da se to kaže na njegovem obrazu, je previdno s prsti tipal po licih. Troje nateklin je obtipal. Tolkla sta ga tudi po licih, ko je izgubil zavest. V jezi ali ker sta sumila, da hlina nezavest.

»Je bilo hudo?«, je sočutno vprašal Martinšek.

»Precej,« je suho odvrnil Stani, užaljen, da tudi v tem trenutku Martinšek ni sposoben pokazati pravega sočutja.

»Sumijo te, da nekaj prikrivaš,« je zbehan zmencal Lepej.

»Najbrž. Čudno, zakaj le mene,« je užaljen scedil Stani.

Martinšek in Lepej kot bi se počutila kriva. Začela sta ga vpraševati, če kaj potrebuje, s čim lahko pomagata. Prav ta pozornost je še bolj zdražila Stanija, dokler ni divje obema izbruhal nekaj kletvic in jima zabičal, naj ga pustita v miru.

Lepej, kot da ga hude besede niso prizadele. Martinšek pa ni skrival užaljenosti. Stani ni vedel, kaj ga je huje prizadelo, očitek ali kletvice, ki so žalele Martinškov občutek za spodobnost.

Njemu je bilo vseeno. Bolečine, ki jih občuti, ga pečejo kot krivica. Vsi trije so bili partizani, vsi trije ujeti, zakaj mučijo samo njega? In na tako strahoten način? Ko bi samo mlatili po hrbtu, zadnjici, stegnih kot doslej. A so tudi po trebuhu, spolovilih. Zadržel je ob bolečini.

O, ko bi dobil gestapovca, je začel premišljati. Njega bi prav z užitkom ustrelil. Kot povračilo za vse hudo, kar je napravil. Zamoti se z izmišljanjem muk, ki bi jih namenil gestapovcu. Dolgo tako pozabljala na bolečine, ko se vse zruši ob slutnji, da bo gestapovec v zadnjem trenutku pobegnil. Izkoristil bo skoraj zadnji trenutek. Gestapovec ima upanje, on pa lahko le upa le na izjemno srečo.

VINKO JABLANE TRINKAUS

4

Ko ječar odpre vrata in jim zakliče, naj gredo na sprehod, Stani zastoka, da ne more hoditi. Ječar ga pusti v sobi. Prej je bil jezen na zapornika, zdaj se jezi nad osamljenostjo. Ko bi lahko pobegnil, ga spreleti.

S težavo vstane, gre proti oknu in ugotovi, da ni mogoče. Skozi vrata? Če bi jih kako odklenil? Vendar koliko je še vrat, strazarjev? Prekleti Karl May, pomisli. Kar naprej si bil ujet in zmeram si ušel. Jaz bi rad le enkrat. In potlej, to vem zanesljivo, me ne bi nikoli več ujeli.

Martinšek se je vrnil s sprehoda hudo zaskrbljen. Lepej ni mogel skriti groze v zbeganih očeh. Stani je najprej pomislil, da sta slišala nekaj hudega, kar ju je prizadelo. Njuna izmikajoča pogleda pa sta ga navdala s slutnjo, da bi utegnilo nekaj, česar se bojita, zadeti prav njega. Nekaj trenutkov je strpel v tihi jezi, potem pa je zdražen zarohnel:

»Kaj hudiča pa molčita? Mislita, da ne čutim, da mi nekaj skrivata?«

Lepej je vprašujoče pogledal Martinška, če naj pove. Zadržani mož pa je neodločno skomignil s rameni. Lepeju je obraz prebrzadala bolečina; krčevito je povijal prste, potem pa razboljeno bruhal:

»Stani, kmalu te bodo ustrelili.« Polile so ga solze, zelo sočutno je hlipal in skušal s kimanjem glave tolažiti Stanija. »Zvedela sva na sprehodu. Okrajnega voditelja iz Celja so ubili. Iz zasede.«

Za hip Stani ni občutil bolečine. Vrglo ga je s slamnjace, da je zbehan zakrožil po celici. Seveda ga bodo ustrelili. Zaradi policista, ki ga je on ubil, je padlo deset talcev. Okrajni vodja, dolgoletni fašist pa po nacističnih cenitvah zasluži več žrtev. Petdeset, sto? Precej, zlasti če je bil star enesedepejevec.

»Ustrelili!« je Stani prikamal obema in obstal. »Le to ne vem, kako veliko družbo bom imel.«

Zapornika sta se spogledala. Nista precej razumela, kaj je želel povedati. Lepej je za hip prenehal hlipati in mu spet sočutno prikamal.

»Koliko naj bi jih ustrelili za vodilnega nacistar?« je tiho, z zadržano drhtavico vprašal Martinšek.

»Petdeset, sto. Že za mojega policista so jih deset, pa ni bil v stranki. Nič izjemnega,« je odvrnil Stani.

Martinšek je tiho premikal široke, trde ustnice, kot bi računal. Potem je dvignil utrujeni pogled in se zadržal v Stanija.

»Te zapore bodo počistili...«

»Sto jih bodo težko našli. Posebej, ker zadnje čase žensk ne streljajo. Morali bodo pobrati vse.«

Lepej je prestrašen trzil z glavo in povil vrat. Nekaj hipov je zamaknjen premišljal.

»Saj, potlej lahko ustrelijo tudi mene,« je kriknil z glenim glasom.

SIČILIJA - OTOK BOGASTVA IN BEDE

19

PIŠE TC:

O antični Taormini pa ni več nobenega sledu. Razen skromnih ostankov grškega teatra so jo Arabci uničili, ker se jim je do zadnjega upirala, ko so jo naskokovali.

Ne vem, ali zaradi dežja in nizkih oblakov, staro mesto številnih manjših in večjih hotelov, restavracij in trgovin, kamnitih stopnišč, bujnih cvetličnih parkov in vitkih palm, v tisti dolgočasni sivini, ni naredilo na nas posebnega vtisa. Najbrž tudi zato ne, ker skoraj nobena trgovina ni bila odprta in nikjer ni bilo običajnega vrveža turistov. Po trgih in ulicah so postopali le redki izletniki. Tako kot mi, so iskali kakšen odprt lokal za nakup razglednic in spominkov, pa tudi za okrepčilo, ki smo ga bili že pošteno potrebni. Nekaj kioskov in trafik smo naposled uspeli izslediti na zgornjem trgu v središču mesta. Tu so tudi prijetne kavarnice, restavracije in vabljive »pizzarije«. Cene niso hudo visoke, vsekakor pa ne tolikšne, da si ne bi smeli privoščiti izdatni obrok »paste«, ali okusne »pizze«. Tudi vino in kava, če je upoštevati sloves najbolj svetovljanskega letoviška v južni Italiji, ni pretirano drago. Res je sicer, da je tod marca najbolj mrtva sezona, vendar pa iz izkušnje v naših turističnih krajih, bodisi v Sloveniji ali ob morju, vemo da cene niso kaj prida nižje od sezonskih.

Taormina me najbolj spomni na Dubrovnik. Morda je v sezoni res lepša in živahnjša, a težko verjamem. Čeprav šteje nekaj nad 7000 prebivalcev in sprejme skoraj prav toliko turistov, da premore kar spodobno število starih klasičnih hotelov in penzionov in vrsto najsodobnejših hotelskih objektov izven kategorije, ji nekaj manjka. Kaj točno, ne morem ugotoviti.

Morda je temu krivo preveliko pričakovanje nekaj izredno razkošnega, mogočnega in nenavadnega, kot je Taormina v resnici. Skoraj gotovo pa je po sredi tudi nekaj v globini mojega patriotičnega srca skrite ljubezni do vsega kar je naše. Vsekakor pa se po monumentalnosti belih obzidij in srednjeveških palačah, ozkih ulicah in prostranosti trgov, z reklamami in vse-mogočno kramo načikana Taormina ne more primerjati z Dubrovnikom. Preveč je vse amerikanizirano, sejmarsko in vsiljivo.

Dopovedujem si, da je najbrž poleti drugače. Lahko, da je tudi dolgočasno deževno vreme vplivalo na klavirno razpoloženje? Dejstvo je, da Taormina ostane tako kot pišejo prospekti, najbolj vabljivo južnoitalijansko turistično središče. Rezervacije za hotele morajo gostje prigrasiti že leto naprej. V sezoni ni prostih mest.

Nekaj sto metrov dolgo peščeno plažo smo zagledali šele s teras nad strmo pečino. Razen majhnih paviljonov okrepčevalnic in sanitarij, doli v dnu ni nobenih objektov. Kopalci se z žičnico spuščajo iz hotelov na obalo. Dvestometrsko višinsko razliko premagajo v slabi minuti. Prevoz je vračunan v penzijo za vsoto, ki je za navadnega zemljana vse prej kot dostopna. Hotele so namenoma zgradili zgornj na robu pečin. Zaradi klime, nam pove Eleonora. Poleti spodaj ob morju doseže temperatura zraka tudi do 40 stopinj, medtem ko je zgoraj zaradi stalnega vetra in bujne vegetacije, ki hladi ozračje najmanj 10 stopinj nižja. Tudi azurno modra in vselej kristalno čista voda zaradi morskega strujanja iz mesinske ožine privablja turiste. In še ena posebnost, edinstvena v Evropi: gladina morja se nenehno spreminja. Razlika nivoja je pol metra, tok struje pa doseže 20 km na uro.

Kako je kopalcem in kaj počno v takšnem morju nismo zvedeli. Bržčas pa nobenemu ne pade na misel, da bi se oddaljeval od varne obale.

Taormina je navzlic navidezno težko pristopni legi dobro prometno povezana z ostalimi kraji. Pred petimi leti so jo priključili na novo avtocesto proti Mesini in Cataniji, razen tega pa je dobra cesta speljana tudi tik ob obali na sever in jug. Po tej smo se tudi mi vračali v Catanijo.

NASELJA Z ENAKIM IMENOM ACI

Vožnja ob obali je veliko bolj zanimiva kot po avtocesti. Takoj pod Taormino je v zalivu več miniaturnih skalnatih otočkov poraščenih s šopi zelenja in osamljenimi drevesci, ki so v zasebni lasti. Bogataši, ali bolje rečeno snobi, so si na njih zgradili majhne pomole za čolne in nekaj metrov teras za sončenje. Pravzaprav so ti otočki višji kot širši, zato ni na njih kaj prida prostora, razen na največjem Isola Bella, ki je pol manjši od blejskega otoka.

Sploh mi ni jasno zakaj ljudje kupujejo tisti kupček kopnine, ki pod milim nebom ničesar ne predstavlja.

Cesta se blago vijuga med zelenim pobočjem in obalo brez vsakega vzpona. Če bi bilo jasno vreme, bi vso pot lahko z desne videli Etno, tako pa so nas spremljali le terasasti nasadi limon, pomaranč, oljk in stožci ugaslih ognjenikov višje v pobočju, do kamor se niso spustili oblaki.

Vsa naselja od Taormine proti Cataniji ob obali, kjer se prebivalstvo ukvarja v glavnem z ribištvo in v zadnjem času s turizmom, se imenujejo Aci, ki se izgovarja Aci. Vozimo se skozi Aci-Ceale, Aci-Trezza, Aci-Castello in še nekatera, ki se začnajo z Aci. Nekaj podobnega imajo tudi Madžari ob Blatnem jezeru, kjer se cela vrsta mest začneta z imenom Balaton.

Turistični vodniki na Siciliji imajo kajpak takoj pripravljeno razlago kako je prišlo do takšnih imen. Tudi naša Eleonora. Pove nam dve verziji. Prva izhaja iz legende, druga pa naj bi bila resnična?

Po legendi je v pradavnih časih ob teh obalah s svojimi čredami ovac samotaril pastir Aci. Bilo mu je strašansko dolgočas, bilo pa bi mu še bolj, če se mu ne bi večkrat prikazala brhka in zapeljiva nimfa Galotea. Porednica ga je toliko časa dražila, da se je slednjič vanjo zaljubil. Nimfi očitno zamerjeni hrust ni odgovarjal, zato ga je zavrnila. Iz maskevanja jo nesrečnež spremeni v reko in jo imenuje Aci. Ta se dandanašnji teče tod in bo tekla do sodnega dne (če bo dovolj dežja).

Druga razlaga se zdi bolj verjetna, ker sloni na ustnih izročilih tukajšnjega prebivalstva. Pravijo, da je pred stoletji živel na mali ribiški vasici Aci številna družina.

NOVICE

IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Izvršni svet OS Radovljica je na 30. seji 18. decembra v dopoldanskem času obravnaval in potrdil predlog odloka o spremembah in dopolnitvah odloka o proračunu občine Radovljica za 1978. leto in predlog odloka o proračunu za 1979. leto, predlog odloka o spremembah odloka o davkih občanov, osnutek družbenega dogovora o usklajevanju davčne politike v 1979. letu, predlog odloka o spremembah odloka o komunalnih taksah ter vloga Zavoda za šolstvo SRS — enote Kranj za odobritev 130.000 din kot udeležbo radovljiške občine za sofinanciranje ureditve zavodskih prostorov v Kranju. Seja se je nadaljevala v popoldanskem času v sejni dvorani tovarne Veriga Lesce, na kateri so v navzočnosti predstavnikov delovnih organizacij Verige in Plamena Kropa ocenili devetmesečno gospodarjenje in izgleda do konca leta v obeh delovnih organizacijah. Spregovorili so tudi o uresničevanju načrta investicijskih vlaganj za 1978. leto in zasnovi nadaljnjega razvoja kovinske industrije v občini v prihodnjih letih.

Zadnja letošnja skupna seja vseh treh zborov občinske skupščine Radovljica je bila 27. decembra. Delegati so potrdili program dela za I. polletje 1979 in sprejeli poslovnik skupščine. Sprejeli so odlok o rebalansu občinskega proračuna za leto 1978 in odlok o proračunu občine Radovljica za 1979. leto, razen tega so sprejeli še odlok o spremembi odloka o davkih občanov, odlok o določitvi zemljišč za stanovanjsko in komunalno ureditev na Jaršah, odlok o spremembi odloka o nadomestilu za uporabo stavbnega zemljišča, odlok o spremembi in dopolnitvi odloka o upravljanju in razpolaganju s stavbnimi zemljišči v občini, predlog odloka o prepovedi prometa, parcelacije in graditve na območju namenjenem gradnji ceste Lesce — Bled — Bohinjska Bela ter izrekli soglasje k sklepu samoupravne stanovanjske skupnosti za prispevne stopnje amortizacije stanovanjskih hiš in stanovanj v radovljiški občini.

Na osrednji občinski proslavi praznika JLA, ki je bila v festivalni dvorani na Bledu v četrtek, 21. decembra zvečer, s slavnostnim govorom polkovnika Staneta Čuferja in kulturnim programom, so podelili zaslužnim rezervnim starešinam, pripadnikom TO in organizacij za SLO šest plaket ljudske obrambe republikanske sekretariata za LO, štiri plakete LO sveta za LO OS Radovljica, tri srebrne, devet bronastih plaket in 11 priznanj ZRVS ter 20 plaket borcem za severno mejo. Na svečanosti so bili prebrani tudi ukazi o napredovanju rezervnih starešin v višje čine.

Delegati občinske konference ZKS Radovljica so na sedmi seji, 26. decembra, ocenili izvajanje srednjeročnega plana občine Radovljica v 1976. in 1977. letu, gospodarska gibanja v tekočem letu in resolucijo o politiki izvajanja družbenega plana občine za 1979. leto. Na dnevnem redu je bila tudi obravnava pripomb z javnih razprav o statutarnem sklepu o organiziranosti in delovanju organizacij ZKS in o poslovniku OK ZK v občini. Sprejeli so tudi poročilo o realizaciji finančnega načrta OK ZK do 30. novembra 1978 ter predlog finančnega načrta za prihodnje leto. Sejo so sklenili s potrditvijo nekaterih kadrovskih sprememb v OK ZK in s tekočimi nalagami organov OK ZK.

V mali sejni dvorani radovljiške občinske skupščine so 21. decembra pooblašeni predstavniki TOZD, OZD, poslovnih enot in drugih skupnosti, podpisovali dopolnila k samoupravnim sporazumom o temeljnih planih SIS za leti 1979 in 1980 na osnovi ugotovitev sklepov, ki so jih sprejeli na zborih delavcev v novembru.

V okviru spominske slovesnosti Zmaga mrtvega bataljona na Pokljuki in 37-letnice bohinjske vstaje, ki jo proslavljajo v Bohinju v spomin na 16. decembra 1941. leta, so v soboto, 16. decembra svečano izročili svojemu namenu prenovljeno štirirazredno osnovno šolo na Koprivniku, ki je bila zgrajena že 1897.

ZA OBVEŠČANJE NI DENARJA?

Želja, da bi si krajski Mojstrane in ostalih vasi, ki spadajo pod to krajevno skupnost na javnih oglašnih deskah lahko ogledali o kakšnih zadevah mešajo in razmotavajo klobčiče organi krajevne skupnosti, SZDL ali delegacije, je za krajske neuresničljiva. Tudi o tem, da bi dobili v roke ciklostirano poročilo o izvajanju programa krajevne skupnosti ter predlog programa za naslednje leto (hkrati z

vabilom za zbor občanov) krajski lahko samo sanjajo, kljub profesionalcu na krajevni skupnosti. To bi, kot je na zboru krajanov v Mojstrani pojasnil bivši predsednik sveta krajevne skupnosti Aleksander Kotnik, ko je odgovarjal na vprašanje, kako je z javnostjo dela organov krajevne skupnosti, zahtevalo prevelika sredstva.

Ob tem je treba opozoriti na to, da je takoj v uvodnih določbah statuta

krajevne skupnosti obveščanje posebej poudarjeno, kot eden primarnih skupnih interesov občanov, posebna določba statuta pa tudi pravi, da je delo organov krajevne skupnosti javno. Pa tudi sicer velja za našo družbo, ki je samopravna in socialistična (to moramo posebej poudariti) načelo, da je prav razumljivo, popolno, resnično in pravočasno obveščanje eden od temeljev, ki omogoča samoupravo in racionalno presojo in odločanje ter onemogoča sprivatiziranje določenih krogov in forumov. Temu načelu z ustreznim informiranjem na zboru občanov, ki je sklican največ dvakrat letno, vsekakor ni zadoščeno, pojasnilo, da se lahko vsak krajan udeleži vsakega sestanka kate-regakoli organa krajevne skupnosti, pa je ob dejstvu, da za ta sestanek ve le tisti, ki je član organa (le kdo bi hodil vsak dan buljit v oglasno desko v veži izpred krajevne skupnosti, kjer menda visijo vsa vabila) pa je naravnost smešno. Upoštevati pa je treba tudi to, da so krajski samo ljudje, ne pa računalniki, ki bi vskladičili vso kopico na hitro prebranih podatkov in da je v množici ljudi na zboru, kaj lahko kaj pomembnega tudi preslišati, pozornost poslušalcev pa ob dolgem dnevnem redu slabi. Zbran in trezen premislek o prioriteta nalogah v programu krajevne skupnosti na tak način ni možen. Tako občani pravzaprav ne morejo sklepati o programu, temveč lahko samo dvignejo roke za kopico križem kražem nametanih želja. Odločitev, kakršna koli že je, je tako zgolj formalnost, ki jo je treba opraviti.

Zdi se, da se v nas še ni zakoreninilo spoznanje, da je vprašanje obveščanja razrednega značaja. Dobro in pravilno obveščanje lahko v veliki meri prispeva k izkoreninjenju mezdne in birokratske miselnosti, ki je še kako prisotna, ne le med krajski, temveč tudi med

delegati in funkcionarji in ki se sila jasno razkriva v tako v zasebnih pogovorih kot na sestankih v spoprijemih na relaciji »mi-Vi« ali »mi-Oni«, v besedovanju, ki jasno razkriva, da smatramo za »naše«, »moje« le tisti dinar, ki ga dobimo v kuverti ali nakazane na hranilno knjižico, ne pa tudi tistega dinarja, ki ga tako od osebnega kot od skupnega dohodka združujemo na občinskih in drugih ravneh, dinarja, za katerega se zdi, da ga moramo izprositi od »Njih« oziroma za katerega se nam ne zdi, da ga razpolagamo (preko naših delegatov). Če bi nam bilo kot krajanom jasno predstavljeno, koliko denarja so delavci naše krajevne skupnosti združevali na občinski ravni in kolikšen del tega denarja se je vrnil v krajevno skupnost za zadovoljevanje potreb krajanov, bi takšna miselnost verjetno kaj kmalu izgnila, krajski pa bi se začeli zanimati, kaj se s tem denarjem pravzaprav dogaja. Samo od sebe bi se vsakomur postavilo vprašanje, koliko so pa moje potrebe zadovoljene s tem mojim denarjem, mar se ni prav s tem mojim denarjem omogočil ta ali oni bogatejši in popolnejši, celovitejši osebni razvoj, medtem ko jaz sam komajda zadovoljujem le svoje najbolj osnovne potrebe (npr.: stanovanjske).

Prav mezdna miselnost je po drugi strani podlaga birokratizma in ga kot takega sploh omogoča. Mezdna miselnost omogoča forumsko delo, odločanje in sklepanje za zaprtimi vrati, ki sicer v našem samoupravnem sistemu nima več nikakršne

pravne podlage in je torej voda na mlin tistih, ki jim položaj daje v roke moč razpolaganja s sredstvi, ki so jih ustvarili drugi, če hočejo obdržati to moč, pa seveda ni dobro, da je javnost obveščena o njihovem delu, kajti tisti, ki ne ve, kaj se godi, tudi ne more imeti pripomb na dogajanje in ne more uveljavljati svoje iz dela izvirajoče pravice do usmerjanja porabe vrednosti, ki je tudi plod njegovega dela.

Postavlja se torej vprašanje, ali se ne bi iz teh združenih sredstev moglo dobiti nekaj dinarjev za ciklostiranje najnujnejših gradiv, ki omogočajo samoupravno opredeljevanje in odločanje ter za pripenjanje vabil na krajski, ki so kar najbolj dostopna javnosti (trgovina npr.). Razmišljati pa bi kazalo tudi o čitalnici, oziroma prostoru, kjer bi bila javnosti dostopna vsa delegatska gradiva, različne publikacije ter sredstva javnega obveščanja.

Novoizvoljeno vodstvo v krajevni skupnosti Mojstrane, pa tudi drugje, kjer vprašanje obveščanja ni zadovoljivo rešeno, ima v novem mandatsnem obdobju in na pragu novega srednjeročnega plana še dovolj časa, da se spoprime s temi vprašanji. Seveda pa bi kazalo ukrepati čimprej. Kazalo pa bi se seznaniti tudi z izkušnjami, ki jih imajo v obveščanju druge krajevne skupnosti, npr. KS Javornik — Koroška Bela. Dobro obveščanje v krajevni skupnosti bi tudi delavcem v OZD olajšalo odločanje glede raznih prispevkov.

Božidar Lakota

leta. Preurejeni sta dve učilnici ter prostori za knjižnico, zbornico in kuhinjo in povsem preurejena zunanost objekta v katerem bo letos nabiralo učenost okoli 25 učencev od 1. do 4. razreda iz Koprivnika in Gorjuš. Kljub slabemu vremenu se je pri srčne slovesnosti s kulturnim programom udeležilo izredno veliko domačinov, pripadnikov teritorialne obrambe in predstavnikov skupščine, DPO in SIS radovljiške občine.

Na razširjeni seji koordinacijskega odbora za sodelovanje z zamejskimi Slovenci, zdromci in drugimi jugoslovanskimi narodi pri OK SZDL Radovljica so na zadnji seji, 18. decembra, ocenili prizadevanja družbenopolitičnih organizacij, kulturnih, športnih in drugih društev ter gospodarskih in turističnih organizacij na vzpostavljanju in utrjevanju stikov in sodelovanja s slovenskimi organizacijami, podjetji in društvi v Avstriji in Italiji. Ugotovili so precejšen napredek, pa tudi nekaj pomanjkljivosti, ki zadevajo predvsem tiste organizacije in društva, ki niso delovale načrtno v skladu s stališči SZDL. Na seji so spregovorili tudi o dosedanjem sodelovanju z društvom Bled iz Essna in o utrjevanju stikov s pobratenimi občinami Brus in Svilajnac.

Občinski odbor ZZB NOV Radovljica je na zadnji letošnji seji izrekel priznanje komisiji za reševanje priznanj posebne delovne dobe in vsem krajevnim odborom ZB NOV, ki so uspešno v skladu z zakonskimi določili in roki zelo vestno opravili svoje naloge. Ugotovili so, da so obravnavali in tudi po večkratnih naknadnih obdelavah povsem zaključili reševanje 223 vlog. Od vseh vloženih je bilo pozitivno rešeno 58 % vlog, od teh pa nekaj nad 60 %, ki so jih posredovale ženske. Da je komisija dobro opravila svojo nalogo dokazuje tudi dejstvo, da od pristojnih regionalnih in republiških organov ni bilo nobenih naknadnih ugovorov ali zavrnitev.

Na 4. zasedanju občinske konference ZSMS Radovljica, 25. decembra, so sprejeli operativni program dela za 1979. leto. Delegati, ki so zastopali radovljiško mladino na kongresih ZSMS in ZSMJ so poročali o sklepih in stališčih obeh kongresov, katere so že upoštevali tudi v svojem programu OO in OK ZSMS. Spregovorili so tudi o predlogih za priznanja OK ZSMS Radovljica najprizadevnejšim OO ZSMS in mladincem v 1978. letu, ki jih bodo prejeli za dan mladosti prihodnje leto.

V dvorani GG Bled je bila 18. decembra 4. seja konference Ljubljanske banke — enote Radovljica na kateri so delegati sprejeli spremembe in dopolnitve samoupravnega sporazuma o združitvi v temeljno banko Gorenjske in njen statut, poročilo o uresničevanju srednjeročnega plana temeljne banke Gorenjske in program za 1979. leto. Sprejeli so tudi limite za odločanje poslovnih odborov v 1979. letu, sklep o prerazporeditvi sredstev sklada solidarnosti v poslovni sklad, predlog samoupravnega sporazuma o oblikovanju in uporabi prihodkov ter razporejanju skupnega dohodka v temeljnih bankah ter sprejeli stališča k gradivu za zbor združene banke, ki se ga bodo udeležili delegati radovljiške enote Ljubljanske banke konec decembra.

Z novim odlokom občinske skupščine Radovljica bodo od 1. januarja 1979 plačevali delavci iz dohodka TOZD in iz delovnih organizacij 0,5 % občinskega davka. Letos je veljal začasni odlok o plačevanju tega davka le za zadnjih šest mesecev, odslej pa bo davek reden vir prihodkov občinskega proračuna. Za 1979. leto načrtujejo iz tega vira 8 milijonov din.

Če bo resolucija o družbenem planu razvoja občine Radovljica v celoti sprejeta, kot je predlagana v razpravi, ki so bile v združenem delu in KS, bodo obveljali predlogi, da se bo v radovljiški občini v 1979. letu družbeni proizvod povečal za 7 %, prav toliko se bo povečala industrijska proizvodnja, kmetijstvo bo doseglo 4,5 % višjo rast, zaposlenih bo za 2 % več delavcev, izvoz naj bi se povečal za 10, uvoz pa za 4 %. Investicijske naložbe, ki so bile doslej precej v zaostanku naj bi se povečale za 15 %.

Po občinskem odloku, ki so ga sprejeli vsi trije zbori občinske skupščine Radovljica na osnovi ugotovitev sklepov zborov delavcev v združenem delu in skupščine vseh SIS, bodo v 1979. letu znašale prispevne stopnje od planiranih 1.598.311.000 bruto OD zaposlenih v občini skupaj 29,50 %, kar je za 0,94 % manj od prispevnih stopenj, ki so veljale za 1978. leto.

V predvolilnih pripravah za delegate v krajevno konferenco SZDL, ki se v teh dneh zaključujejo po vseh uličnih in vaških konferencah v KS Radovljica, obravnavajo tudi predloge za možne kandidate vodstva KK SZDL Radovljica, ki jih je posredoval izvršni odbor KK SZDL. Za predsednika KK SZDL je predlagan Boris Robič, za podpredsednika Franjo Gerce, za tajnika Pavla Avenek in za blagajnika Janez Gorčnik. O njihovi izvolitvi se bodo delegati odločili na konstituantni seji KK SZDL v prvi polovici januarja.

V KS Koprivnik — Gorjuše so v začetku decembra že opravili volitve v skupščino in druge organe KS, prav tako pa tudi v krajevno konferenco SZDL. Obe delegatski skupščini se bosta morali do konca leta še konstituirati. Novost v tej KS predstavljajo izvolitev delegatov iz vrst lastnikov počitniških hišic, ki bodo delali v organih KS in KK SZDL, kar bo bistveno pripomoglo k večji povezanosti z domačini, nadejajo pa se tudi učinkovitejšemu reševanju vseh krajevnih problemov.

Na osnovi novembrskega referenduma, ko so se občani KS Srednja vas v Bohinju odločili za samoprispevek v višini 1,5 % od neto OD zaposlenih, upokoencev in obrtnikov ter 4 % katastrskega dohodka kmetov od negozdnih površin, od 1. januarja 1979 do 31. decembra 1983. leta, bodo sredstva namenili za asfaltiranje cest, gradnje kanalizacije, del sredstev pa bodo združevali za izgradnjo muzeja Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici. Stroški za izgradnjo komunalnih naprav v KS bodo znašali predvidoma 2,5 milijona din. Svoj delež v višini 500 din letno pa bodo prispevali tudi vsi lastniki počitniških hišic na območju KS Srednja vas.

Kot je bilo pričakovati so vsi gostinsko turistični obrati v radovljiški občini že od začetka decembra razprodali vsa razpoložljiva mesta za silvestrovanje. Pri tem velja omeniti, da so v večini blejskih hotelov cene silvestrskih večerij precej višje, ko so bile prvotno objavljene, kar gre pripisati, po vsemu sodeč, izpadu hotela Jelovica, ki ne posluje in velikemu poprašanju zlasti gostov iz drugih republik.

Na vsakoletni slovesnosti na škofjeloškem gradu so v ponedeljek, 18. decembra, svečano podelili pet nagrad Staneta Severja za najuspešnejše poklicne in amaterske dramske igralce. Med njimi je nagrado sklada za 1978. leto prejel tudi član Linhartovega odra KUD Radovljica Miran Kenda, direktor delavske univerze Radovljica.

V festivalni dvorani na Bledu je bila v soboto, 23. decembra, osrednja gorenjska prireditev na kateri so proglasili najuspešnejše gorenjske športnike za 1978. leto. Prireditve je organiziralo ZTKO Radovljica v sodelovanju ČP Glas. Pokroviteljstvo nad najboljšimi športniki pa so prevzele radovljiške delovne organizacije Elan Begunje, Vezenine Bled in Murka Lesce.

V KS Radovljica bodo po osnutku programa, ki je v javni razpravi v uličnih in vaških zborih občanov, prihodnje leto namenili za potrebe komunalnih, PTT, vzgojno varstvenih, telesnokulturnih, kulturnih in drugih naprav in objektov skupaj 19.870.000 din. Od tega je predvideno, da bo KS zbrala 1.180.000 din, občani s samoprispevki 650.000 din, TOZD, OZD, SIS otroškega varstva, zdravstva in telesne kulture 1.470.000 din, komunalno gospodarstvo TOZD Radovljica 1.815.000 din in samoupravna interesna komunalna skupnost 14.755.000 din.

V prodajalni športnih izdelkov tovarne Elan v Begunjah so v novembru ustvarili že 12,5 milijona din prometa, to je toliko kot so v tej trgovini ustvarili 1975. leta v šestih mesecih, od takrat dalje pa se je novembrska prodaja vsako leto podvojila. Spričo vsakoletnih izkušenj v Elanu računajo, da bo decembrska prodaja še precej višja, brez dvoma pa rekordna doslej.

Delavci trgovskega podjetja MURKA v poslovalnici Elgo Lesce so v sodelovanju s strokovno sodelavko Elo Kovačič pred novoletnimi prazniki pripravili vsakoletna strokovna javna predavanja in prikaze o pripravi in zmrovanju gotovih jedil, o pripravi drugih jedil ter vrsto praktičnih nasvetov za novoletne večerje in zakuske. Zainteresirane kupce so povabili že prejšnji teden, predavanja pa bodo tudi od 26. do 29. decembra v prodajalni Elgo v popoldanskih urah.

POSEBNA PRIZNANJA OB DNEVU JLA

V počastitev dneva republike so delovni kolektivi in organizacije obiskali karavle, kjer so pripravili proslave in tovariška srečanja. Osrednja proslava v počastitev tega dne je bila 21. decembra zvečer v dvorani gledališča Tone Čufar na Jesenicah. Na proslavi so razglasili in podelili številna priznanja ter plakete.

BRONASTE PLAKETE občinske konference ZRVS so prejeli: Rudolf Knežević, Ivan Kavčič, Vuko Lešnjak, Alojz Mertelj in Franc Tomšič.

SREBRNE PLAKETE republiške konference ZRVS sta prejela: Stanke Potočnik in Ančka Stojan.

OBČINSKA PRIZNANJA za prizadevno delo na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite so prejeli: Slavko Humerca in Milan Polak ter mladinski alpinistični odsek PD Jesenice.

REPUBLIŠKA PRIZNANJA za uspešno delo na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite so prejeli: Valentin Jeršin, Janko Perne, Ilika Šmit, splošna bolnišnica Jesenice in SE TOZD Hidrocentrala Moste.

Za posebno prizadevno in uspešno delo na področju teritorialne obrambe so prejeli priznanja: Brane Iskra, Srečko Vengar in enota Stane Žagar. Komandant za teritorialno obrambo na Gorenjskem pa je za izredna prizadevanja podelil posebno priznanje: Ivanu Daksoberlju, Vladimirju Hledetu, Božu Kristanu, Rafaelu Peniču, Jožetu Starcu in enoti TO krajevne skupnosti Žirovnica.

B.

Dopisujte v Železarja

ŽELEZAR

11

NA JAVORNIKU IZVOLILI SAMOUPRAVNE ORGANE V KS

V petek, 22. decembra, je bila prva skupna seja skupščine delegatov krajevne skupnosti ter krajevnih konferenc SZDL. Prva skupna seja obbeh novoizvoljenih organov je bila lepo obiskana. Skupščini delegatov je bilo posredovano poročilo volilne komisije o poteku predkandidacijskih in kandidacijskih postopkov. Tudi volilna komisija ugotavlja živahno aktivnost med pripravi na volitve. Nadalje so ugotovili na seji, da so bile skladno z zakonom o volitvah izvoljene vse delegacije po teritorialnem načelu, kakor tudi delegati, ki jih delegirajo samoupravni organi v TOZD in družbenopolitične organizacije ter društva na sejah izvršnih odborov. Ker TOZD Valjarna blumingštel in delegirala delegata v skupščino KS, bodo skladno z veljavnimi predpisi vabili na sejo skupščine KS vsakokratnega predsednika delavskega sveta TOZD Valjarna blumingštel.

Koordinacijski odbor za kadrovska vprašanja je v nadaljevanju seje posredoval predlog kandidatov za predsednika in podpredsednika skupščine ter za predsednika, podpredsednika in člane sveta KS.

Skupščina se je strinjala s tem, da bo tudi v prihodnji mandatni dobi delo tega organa vodil dosedanj predsednik Franc Brelih, njegov namestnik pa bo Lovro Brce.

Dolžnost predsednika sveta KS bo tudi v prihodnji upravljaval Marjan Tomaš, njegov namestnik pa bo Niko Praprotnik. Člani novoizvolje-

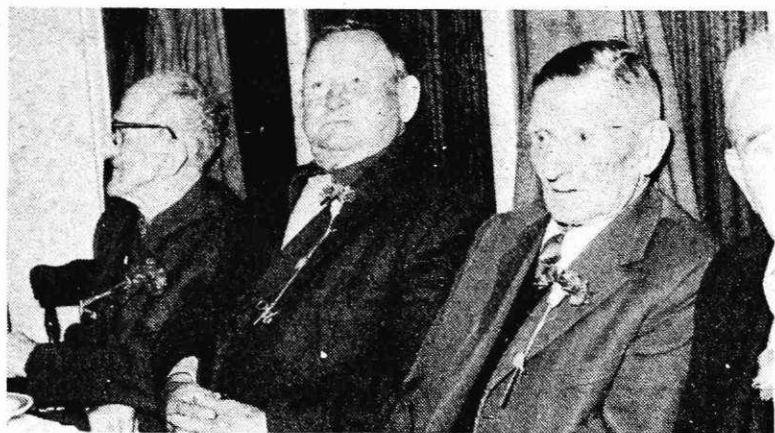
nega sveta KS bodo predsedovali naslednjim komisijam: Niko Praprotnik bo vodil komisijo za gospodarska in komunalna vprašanja, Franci Gašper bo predsednik komisije za varstvo okolja, Marija Logar bo vodila komisijo za socialno zdravstvena vprašanja in Uroš Krže komisijo za pomoč hišnim svetom. Predsednik odbora za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito bo Niko Jezeršek, Milan Lempl bo vodil svet potrošnikov in Drago Grobovšek poravnalni svet. Za tem je koordinacijski odbor za kadrovska vprašanja pri krajevni konferenci predlagal, da bo predsednik komisije za plan in finance Majda Vidovič, Danilo Svetlin bo vodil odbor za uveljavitev COŠ, člana sveta bosta še Zdravko Smolej in Peter Zupančič.

Po končani prvi seji skupščine KS se je sestala na prvi seji novoizvoljenega krajevna konferenca SZDL, ki šteje 49 članov.

Krajevno konferenco in njen izvršni odbor bo tudi v prihodnje vodil Stanko Podobnik, podpredsednik bo Ivan Tušar, sekretar pa Edo Žagar.

Po krajši razpravi so za delegate v občinski konferenci SZDL izvolili Teodorja Kreuzerja in Olgo Pervanja.

Na osnovi razprave je bilo sprejetih več sklepov, ki jih bodo posredovali na prvih rednih sejah tako svetu krajevnih skupnosti, kakor tudi izvršnemu odboru krajevnih konferenc SZDL Javornik - Koroška Bela.

Trije upokojenci - železarji, z leve proti desni: Jož Nadižar, Franc Pristov in Jože Vidic, vsi trije ustanovitelji delavskega društva v Žirovnici

SILVESTROVO V KONCENTRACIJSKEM TABORIŠČU

Kakor v vseh koncentracijskih taboriščih nacistične Nemčije, tako je bilo tudi v taborišču Flossenbürg na Zgornjem Bavarskem, zaprtih veliko Slovencev. Do jeseni leta 1943 je bilo sicer tu le malo število naših rojakov, koncem septembra tega leta, pa so pripeljali z Renicja v Italiji okoli 700 naših rojakov in potem so prihajali vse do konca vojne.

Težko se je zamisliti nazaj v težka leta okupacije, ko je primanjkovalo vsega in ko je človeško življenje tako malo pomenilo. Borci v gozdovih, zaporniki, interniranci, izseljenci in njihovi svojci, doma ali pa v izseljeniških taboriščih, skoraj vsa ta leta, niso poznali silvestrovanja. Krepak stisk roke in želja, da bi bilo kmalu konec vojne, je morda pomenila dosti več, kot najbogatejša darilo. Želja po izgonu okupatorja, želja po svobodi in vrnitvi domov, je bila tako velika, da jo danes le težko razumemo.

Po več mesecih napornega dela v kamnolomu, v transport komandi in pri najtežjem delu, v tako imenovani »rumpelsbach komandi« taborišča Flossenbürg, sva prišla s pokojnim Janezom Makovcem, proti koncu leta 1943 v delavnico, kjer sva se končno oddahnili od težkega in napornega dela v tej komandi. Čudno se sliši, a vendar je le res, da naju je tja spravil zloglasni kapo August Beckman, kar je bilo verjetno eno redkih dobrih dejanj v njegovem dolgoletnem življenju v raznih zaporih in taboriščih. Na vesti je imel nešteto človeških žrtev. Tudi na novem delovnem mestu je bilo treba krepko prijeti za delo in da kapo Martin Richter ni poznal človeškega čuta, vendar bila sva pod streho in na suhem, kar je že veliko pomenilo, ob slabi hrani in slabi obleki. Da bi pa le ne pozabili, da smo v enem izmed najtežjih taborišč, je poskrbel naš rojak Polde, ki je bil tu nekaj predelavec.

Tudi na silvestrovo leta 1944 smo delali, kot vse druge dneve, le s to razliko, da popoldne ni bilo blizu nobenega esesovca pa tudi civilni nojster se je nekam izgubil. Ker smo dobro poznali kapoja Richarja, kot strastnega kadilca smo mu podarili nekaj cigaret in tako nas je tudi on pustil pri miru. Kapo je veliko kadil in cigarete so bile zanj nekaj opij in

je pri kajenju pozabil na vse. Če pa ni imel cigaret, je bil pravi divjak in pretepač ter se mu ni nihče smilil.

Tako smo se tudi mi bolj pogovarjali med seboj kot delali, seveda v vseh mogočih jezikih, saj so bili tu zaposleni delavci kar trinajstih narodnosti. Seveda smo največ uporabljali »lagersko« nemščino. Namestnik kapoja, Poljak Marjan Kowalski in njegov rojak Jusef Satovski, prvi doma z Varšave, drugi pa z Lodža, sta se zanimala o naših krajih in partizanskih borbah, o katerih sva mu z Makovcem večkrat pripovedovala. Onadva pa sta nama pravila o svoji Poljski in o svojem življenju pred vojno in nato v raznih taboriščih. Res nekam praznično je postalo, ko smo po dolgih mesecih in letih čeprav lačni in izčrpani, bolj mirno in praznično zadihali, ter vsaj za uro ali dve pozabili na vse prestano trpljenje. Poljaki so na tihem zaburili neke nabožne pesmi, Rudi pa nekaj udarnih. Iskreno smo si čestitali in si stiskali roke ter si želeli, da bi bilo to poslednje silvestrovanje v taborišču. Tako iskreno se lahko rokujejo le ljudje, ki preživljajo skupaj težko življenje in katere družijo ista misel, na skorajšnji konec fašizma.

Tudi na povratku z dela v taborišče, ki je bilo oddaljeno nekaj sto metrov, ta večer ni bilo običajnega vpitja in pretepanja. Pred glavnim vodom v taborišče so čez dan postavili veliko jelko na kateri so se svetile žarnice in to nam je vlivalo nekako svečano razpoloženje in zaupanje v bližnji konec vojne. Žal pa smo bili kaj kmalu močno razočarani in tudi ta večer doživeli hud pretres, razočaranje, katerega so nam pripravili nacistični krvniki. Ta večer nismo šli, kakor običajno naravnost čez »apelplac« (zborno mesto), temveč smo morali napraviti ovinek mimo visle, katere so nacisti postavili čez dan in nanje obesili osem zapornikov. Prav na silvestrovo so jih pomorili, njim v zabavo, nam pa v opomin. Nismo zvedeli, kdo so bili ta dan umorjeni in od kod so jih pripeljali. Nekateri so vedeli povedati, da so to nekdanji kapo, ki so preveč vedeli o dogajanjih v koncentracijskih taboriščih, drugi pa, da so to nekateri od zarotnikov proti Hitlerju in nacizmu. Znano je namreč, da so v zadnjih mesecih vojne pripeljali v taborišče tudi mnoge, do tedaj ugledne nacistične veljake, med njimi tudi nekega admirala, katerega so prav tako tu umorili.

OB DNEVU JLA V OSNOVNI ŠOLI PREŽIHOV VORANC

20. december 1978, zbrali smo se na proslavi, da počastimo praznik naše jugoslovanske ljudske armade in da med nami pozdravimo predstavnik - aktivne vojake naše armade. Obiskali so nas graničarji, bili so na naši proslavi in prijazno odgovarjali na vprašanja učencev, le-teh pa ni bilo malo.

Mi vsi že dobro vemo, da je bila JLA ustanovljena 22. decembra, leta 1941 - ko so se v malem mestu Rudo v Bosni zbrali borci - srbski in črnogorski partizani prve proletarske brigade, ki jo je prav na ta dan ustanovil vrhovni komandant partizanskih enot - tov. Tito. Borci te brigade so pred poveljnikom in zastavo prisegli, da se bodo borili za osvoboditev vse naše domovine. Obljubo so držali. Moč partizanske vojske je bila kljub velikim izgubam velika. Premagovali so sovražnika in iz

majhnih partizanskih čet - trojk - tudi pri nas na Gorenjskem - je zrasla močna armada, ki je dokončno osvobodila našo domovino 9. maja 1945. leta, prekorčila naše stare meje in osvobodila zatirane Slovence na Koroškem in Primorskem.

Danes je naša armada močna, vedno pripravljena braniti našo domovino, našo svobodo in neodvisnost.

JLA pa je pripravljena pomagati ljudem tudi ob raznih nesrečah:

- Vojake smo videli na potresnih področjih, kjer so popravljali ruševine, gradili domove, popravljali ceste in napeljevali električno napeljava.

- Vojaki delajo nove ceste.

- Vojaki pomagajo ljudem na poljih.

- Vojaki rešujejo ob poplavih.

PARTIZANSKI KURIR NAM JE PRIPOVEDOVAL

Na našo šolo je prišel bivši partizanski komandir kurirjev iz postojanske G-8 tovariš Ivan Mozi-Martin.

Leta 1943 je bil partizan v četi pod Stolum, njihov vod pa je bil pod Golico. Z vodom so morali vzdrževati stalne stike, kar pa je bilo seveda težko. Nekega dne pa je prišel politdelegat in jim ukazal, naj ustanovijo redno linijo kurirskih zvez za Gorenjsko. Takoj se je odločil, da bo postal kurir. Odločil se je zato, ker se je zavedal, da kurirjev primanjkuje, da so kurirji nujno potrebni in ker ni bil domačin, zato ga ljudje niso poznali.

Kurirji so s kurirske postojanke G-8 morali hoditi na tri zveze in sicer: na Pokljuko, na Mežaklo in na Plavski rovt, od tod pa na Markejevo planino. Najtežje je bilo vzdrževati stike z Markejevo planino, saj so morali preko železniške proge, preko ceste, največja ovira pa je bila Sava, ki kurirjem ni prizanašala. Morali so jo prebrsti tudi v zimskem času in tudi takrat, kadar je močno narasla. Pošta je morala naprej in nobeden od kurirjev ni smel odkloniti zaupne naloge. Preti- la jim je nevarnost zasledovanja, kajti sovražnik je imel odprte oči, pomagali pa so mu tudi domači izdajalci. Nekajkrat so Nemci odkrili njihove postojanke, toda vedno so bili kurirji obveščeni, oziroma je njihova straža dobro opazovala okolico, zato so se pravočasno umaknili, pobrali pošto in sovražniku ni ostalo nič.

Samo na pustni dan leta 1945 so jih Nemci napadli nepričakovano.

Nastala je zmeda in panika. Kurirji so kar boski poskakali ven na sneg, samo da bi rešili kožo. Po tistem dogodku sta morala dva kurirja v bolnišnico zaradi ozeblin, ki sta jih dobila, ko sta se bosa skrivala po snegu. Tistega dne so izgubili tudi tovariša, ki je dobil strel skozi trebuh in je kmalu umrl.

Leta 1943 so bili izdani terenci, ki so imeli svojo postajo blizu G-8. Takrat so Nemci ubili dva terenca. Iskali so tudi kurirje iz G-8, vendar jih niso dobili, zaradi skrbno izbranih sledov.

Kurirji so prenašali tudi zelo zaupno pošto, ki ni smela priti v roke sovražniku. Če so kurirji slučajno padli v zasedo, so morali sporočiti uničiti in večkrat se je zgodilo, da je pošto kurir stlačil v usta in jo pogoltnil.

Ob koncu vojne je bila postojanka G-8 na Petelinu, na varnem mestu med skalami. Tudi konec vojne so kurirji te postaje dočakali na petelinu. Od veselja, da je konec skrivanja, konec trpljenja, so kurirji izstrelili rafal, ki pa je hudo prestrašil njihovega stražarja. Pa vendar je bil vesolj in prav nič se ni hudoval zaradi strahu, ki so ga mu pripravili tovariši.

Iz te pripovedi smo še bolj spoznali, kako težko je bilo življenje med vojno, nasploh pa življenje kurirjev. Zato si danes vsi želimo, da bi vedno živeli v svobodi in miru.

Marijana Kavčič 8. c

Zgodovinski krožek

OS Karavanskih kurirjev

NOV

OBISK DRAŽGOŠKEGA NARODNEGA HEROJA

Pred kratkim je našo šolo obiskal narodni heroj Janez Kavčič-Orlov. Rodil se je v znani gorenjski vasi Dražgoše, kjer so bile že kmalu po pričetku vojne hude borbe z okupatorjem.

Partizan Orlov nam je pripovedoval o mnogih dogodkih iz narodnoosvobodilne borbe. Številni njegovi prijatelji, borci, junaki naše revolucije, niso dočakali svobode. Med njimi so bili Stane Žagar, ki je padel pri Črngrobu nad Škofjo Loko leta 1942, brata Biček - junaka dražgoške bitke ter Jože Gregorčič, komandant jeseniške čete, ki je padel na Lipniški planini.

Zanimivo je bilo prisluhniti njegovim spominom o dražgoški bitki. V njej so partizani kljub tridesetkratni premoči sovražnika premagali in prizadejali Nemcem hude izgube. V visokem snegu in hudem mrazu (- 32 stop. C) je padlo v ogorčeni borbi le nekaj partizanov. Nemci so svoj bes nad porazom stresli na vaščane. Ljudi, med njimi tudi otroke, so prignali iz hiš in dvorišč ter jih pred očmi drugih zverinsko umorili. Med njimi

je bil oče Orlova, mater pa so odpeljali v taborišče. Tudi vasi niso prizanesli, saj so jo do tal požgali.

Janez Kavčič se je po dražgoški bitki priključil partizanom in kljub številnim bojem s sovražnikom srečno dočkal konec vojne. Bil je vedno nasmejan, nikoli lačen ali utrujen borec. Vsi tovariši so ga imeli radi, ker jim je vedno znova, tudi v najhujših trenutkih vzbujal vero v novo svobodno domovino.

Po vojni je bil pilot in tudi tu je bilo njegovo življenje polno dogodivščin: Zanj največja čast in nagrada je bila pripeljati z avionom v Adis Abebo draga nam tovariša Tita.

Tovariš Orlov se je našemu vabilu z veseljem odzval in se je k nam pripeljal iz Kranja, kjer sedaj živi. Rad se pošali, kako so ga bodisi prijatelji ali sovražniki že trikrat proglasili za mrtvega, pa jo je vedno srečno odnesel. Vesel je, da danes mladi v naši domovini lepo živimo in ne pozabljamo na tiste, ki so za nas žrtvovali svoja življenja.

Irina Vauhnik, 4. c - OS Prežihov Voranc

ODKRIVALA SEM LEPOTE SVOJE DOMOVINE

Domovina! Kako lepo in prijazno zveni ta beseda. Pri vseh ljudeh najde svoj odmev.

Lepo se oglašja v meni občutek, da živim v njej. Domovina - moja druga mati, ki me varuje pred tujimi brezni. Tako prijazna in dobra se mi zdi, da sem srečna, ker sem njen otrok. Vidim njene lepote, čeprav opazujem morda samo cvetico, ki raste na travniku; občutim to lepoto in ljubezen, kot občutim, da me ima rada mati.

Ponudila se mi je prilika, da bolje spoznam domovino, v kateri živim, njene lepote in znamenitosti. Da jo spoznam na potovanju, tako kot je ne iz knjige kakšnega pisatelja.

Odrinili smo že zgodaj zjutraj, ko je bil Stol še ovit v rahlo meglico in je sonce že začelo vzhajati. Med vožnjo po Sloveniji so nas spremljale visoke gore, ki so se kopale v jutranjem soncu, spremljale so nas hitre reke in zeleni potočki, pozdravljali so nas zvonovi z bližnjih cerkva na griških. Ko pa smo se pripeljali v Hrvaško in ko je postal Savin tok že len, smo nadaljevali pot po obse-

nih ravninah, posejanih s pšenico in koruzo. Tu pa tam je na majhnem kosčku zemlje zrastle še gozd, skozi katerega je vodila potka in v kateri sem si se lahko odpočil od vožje. Tu pa tam je bil tudi kakšen majhen griček, osamel in zelen od travnikov in pašnikov. Že pod večer smo se pripeljali v Vojvodino, tako imenovano žitnico Jugoslavije. Sebe naslednji dan sem razumela, zakaj jo imenujejo tako. Kamor je seglo oko, je bila zemlja posejana z rumeno pšenico, ki je nežno valovala v vetru. Tu pa tam je stalo ob robu njive kakšno osamelno drevo, ki se je zdelo kot pastir, ki čuva svojo drobnico.

Potem smo krenili ob Donavi do Beograda, kjer se Sava izliva v Donavo. Stali smo na bregu in gledali v valove dveh rek, ki sta veselo poskakovali in zazdelo se mi je, da slišim, kako si izmenjujeta pozdrave in govorita o krajih, mimo katerih sta valovali. Prespali smo pri teti v Beogradu in že naslednje jutro odhiteli naprej, kajti kdo bi bil dolgo na enem mestu, če je pred nami še toliko lepota! Potovanje po Srbiji se

- Vojaki sodelujejo z mladinci v delovnih brigadah.

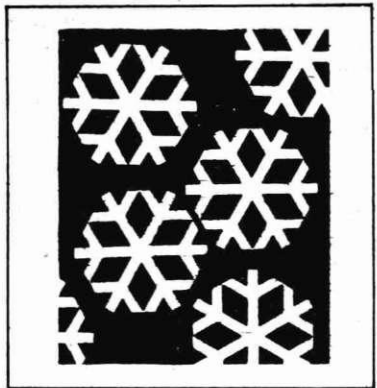
- Vojaki so povsod, kjer jih potrebujejo delovni ljudje.

Tudi učenci višjih razredov so počastili ta praznik. Učenci 4. a, 5. a, 6. a so poslušali predavanje tovariša Križnarja - Zaključne operacije IX. korpusa.

Na praznični dan, 22. decembra, je pet mladincev naše šole obiskalo graničarje na karavli France Prešeren pod Rožco. Pripravili so jim program in jim podarili skromno darilo - rokometno žogo. Verjemite mi, veseli so je bili. Našim mladincem so se pridružili tudi člani planinskega krožka, ki deluje v naši šoli.

Tako smo učenci osnovne šole Prežihov Voranc na Jesenicah proslavili dan JLA.

Bor Rojnik, 3. b

PROSLAVA OB DNEVU JLA

Iz src rasto v srca mostovi - to je bilo geslo proslave ob 22. decembru - dnevu JLA. V dvorani delavskega doma Julke in Albina Pibernik v kateri je ves čas vladalo prijetno vzdušje, se je zbralo res precej krajanov, predvsem pa mladine.

Po uvodnem govoru Nika Jezerška, so tri učenke osnovne šole Karavanskih kurirjev iz Koroške Bele prebrale nagrajene spise na temo JLA. Zatem je pevski zbor osnovne šole zapel nekaj pesmi pod vodstvom - Davorina Rastoharja. Predvsem zadnja pesem je bila nagrajena z močnim aplavzom.

Sledil je nastop ansambla graničarjev, ki so zelo navdušili gledalce, predvsem pa mlade, saj so jih še med izvajanjem najbolj živahnih skladb spremljali s ploskanjem. To je bil prvi obisk ansambla graničarjev na odru javniškega delavskega doma. Naj omenim še to, da je bilo to tradicionalno srečanje z graničarji in osnovno šolo tokrat omejeno samo na to proslavo, ker je nova karavla v Javorniškem rovtu v izgradnji.

V nadaljevanju obsežnega programa pa smo lahko spremljali tudi prisrčen nastop najmlajših, ki so šele pred mesecem dni postali pionirji. Učenke osnovne šole Karavanskih kurirjev pa so nam prikazale vaje s kolobnicami, kot že tradicionalni, vsakoletni, rekreativni del proslave, ki ga je dopolnjeval še nastop članov TVD Partizan, ki sta nam ju predstavila dva pionirja in za konec še nastop mlajšega pevskega zbora po zaslugi tovarišice Pavle Berce, ki je najmlajše pionirke naučila peti nekaj pesmic in se ob pesmicah o Titu zavrteli še v kolu. Uspešen je bil tudi nastop dueta blok flavt.

Pester program četrtnove proslave, pa so s ponovnim nastopom zaključili graničarji s svojo glasbeno skupino.

Branka Smole

PIHALNI ORKESTER JESENIŠKIH ŽELEZARJEV OB ZAKLJUČKU LETA 1978

Vsi delovni ljudje ob koncu vsakega leta pregledamo, kaj smo storili, kako smo delali in kakšni so bili rezultati našega dela, naj si bo na področju gospodarstva, družbenopolitičnega dela, v delegatskem sistemu, športu, kulturi in drugje. Zadolžni smo, če smo uspeli. Zadovoljni smo, če so rezultati dela taki ali boljši, kot smo jih načrtovali. To nam je tudi v spodbudo, da bomo v prihodnje delali še boljše, s še večjo zagnanostjo in odgovornostjo, da bo naš jutri še boljši, lepši in srenejši. To je vodilo vsakega posameznika, vsake organizirane družbe, posebno se take kot je naša, kjer je vsak posameznik neločljivi člen velike družine samoupravljalcev v samoupravni socialistični družbi, v kateri združujemo svoje delo in uživamo rezultate tega dela po načelu bolje si delal, več si ustvaril, več boš delal.

Zato menim, da je prav, da ob koncu leta seznanimo širšo javnost tudi z rezultati dela, ki jih je ustvaril naš pihalni orkester, čeprav v tem primeru ne moremo govoriti z običajnimi kazalci, s kakršnimi vrednotimo rezultate dela. Rezultati dela so številni nastopi, na katerih poskušamo delovnemu človeku in občani nuditi tudi drugačno obliko hrane, skušamo ga notranje obogatiti, duševno oplemenititi in razvedriti ter mu vliati novih moči, za uresničevanje dela in nalog, ki jih prinaša naš razvoj.

Zadovoljni smo, če smo v tem vsaj delno uspeli, kar pa nam potrjujejo zadovoljni obrazi in pohvale vse številnejših poslušalcev, številna javna priznanja in pohvale in ne nazadnje želje mnogih, da se še večkrat srečamo in jim skušamo vedno znova dati vsaj delček tistega bogastva, ki ga nudi glasba.

Delali smo veliko, veliko smo nastopali. V letu, ki ga zaključujemo, smo imeli 95 vaj, 53 raznih nastopov, 34 občanov pa smo spremljali na njihovi zadnji poti k večnemu počitku. Skupno smo delali kar 182 dni, kar je za amatersko dejavnost veliko. Nastopali smo doma, po Sloveniji in Jugoslaviji ter v zamejstvu. Skupno smo prepotovali okoli 6000 km. Povsod, posebno pa še v tujini smo nastopali s polno odgovornostjo. Zavedali smo se, da predstavljamo del kulturnega poustvarjanja jeseniškega železarja, občana Jesenic, socialistične Slovenije in Jugoslavije. To ni majhna odgovornost. Vendar velika pripadnost kolektivu in družbi, profesionalni odnos do dela, ustrezna disciplina in odlično strokovno vodstvo dirigenta Ivana Kuritica smo dali svoj kvalitetni pečat.

Zaupanje v delo odloča in ne nazadnje razumevanje in veliko potrpljenja naših žena in družin so bili dovolj veliko jamstvo, da smo vse naše naloge lahko dostojno in uspešno zaključili.

Spoprijemali smo se tudi s problemi, saj nikoli ne gre brez težav. Priznati moramo, da smo večkrat izostali pri še kako potrebnih vajah, včasih tudi pri nastopih pa čeprav brez pravega opravičila. Vse to pa ustvarja nepotrebno nervozno in psihično napetost ostalih godbenikov. Vendar tako je življenje v amaterizmu. Nekdo čuti večjo pripadnost, drugi manjšo, pa vendar mora teči delo dalje. Kljub tem nekoliko kritičnim ugotovitvam je bil povprečen obisk na vajah okoli 70 %, na nastopih pa preko 80 %. Če pri tem upoštevamo še izostanke zaradi službe, bolezni in podobno, smo kljub vsemu z obiskom lahko zadovoljni.

Kljub temu, da je naštevane suhoparno in nezanimivo, ne morem mimo nastopov, za katere menim, da so sestavni del ocene našega dela. Že prvi samostojni koncert, ki smo ga namenili našim upokojencem, smo pripravili s posebno skrbjo. Zavedali smo se, da so prav ti naši občani, ki so dolga leta svojega življenja ustvarjali in gradili sedanjo, zaslužili, da se jim tudi mi oddolžimo vsaj z enim koncertom, ki so ga nadvse toplo sprejeli. Sledijo nastopi v okviru tradicionalnega praznovanja dneva Osvobodilne fronte in praznovanje prvega maja ter sprejem Titove štafete. Že 7. maja smo odpotovali v Mauthausen, kraj prepojen s krvjo vseh narodov in narodnosti Evrope, kraj, kjer je fašizem uprizoril strašne sadiščne orgije nad nemočnimi taboriščniki. To je kraj nečloveških muk in trpljenja. Na tem mestu smo se na žalni komemoraciji v imenu delovnih ljudi socialistične Jugoslavije poklonili žrtvam, ki so za vedno ostale v teh masovnih grobiščih, kot opomin vsem rodovom, da bo takšne morije nikoli več ne bi prišlo.

Eden od izredno uspešnih nastopov je bil nastop na petem tradicionalnem srečanju pihalnih orkestrrov slovenskih železarjev. To je bila enkratna kulturna manifestacija slovenskih železarjev, ki je naletela na izredno ugodne ocene.

V juniju smo skupaj s planinci obiskali Bazovico na tradicionalnem srečanju zamejskih slovenskih planinskih društev in planincev iz jeseniške občine. Sledilo je kar osem koncertov v turistični sezoni na Bledu, kjer smo bili deležni veliko pohval, koncerti v spominskem parku na Jesenicah, nastopi ob občini-

skem prazniku, na različnih proslavah v krajevnih skupnostih itd. Po letu dni premora smo v avgustu ponovno zelo uspešno nastopili v Zagrebu in nekaj dni kasneje sodelovali na centralni proslavi ob 200-letnici prvega pristopa na Triglav. Posebno pozornost moram omeniti nastopu v Reziji ob odkritju spominske plošče padlim partizanom. S svojim nastopom smo tamkajšnjim rojakom skušali prikazati vsaj delček naše bogate kulture, naše slovenske pesmi in melodije.

V oktobru pa smo bili deležni izredno velikega priznanja, ko smo bili določeni, da kot edina kulturna skupina Gorenjske spremljamo naše nekdanje izseljence z vlakom bratstva in enotnosti v socialistično republiko Srbijo, v pobrateno mesto Valjevo, v Lazarevac in naprej v Titovo Učice. Težko je v nekaj besedah opisati izredno tople sprejem in veliko pozornost gostiteljev do vseh udeležencev vlaka. Zavedali smo se, da se jim samo z dobrimi koncerti vsaj delno zahvalimo za gostoljubnost. Vseskozi pa nas je spremljal prijeten občutek, da prikazemo del našega kulturnega življenja, kulturnega življenja jeseniškega delavca.

Z izrednim veseljem smo se odzvali, da sodelujemo na tradicionalnem festivalu »Revolucija in glasba«, kjer so letos prvič sodelovali tudi slovenski pihalni orkestri iz Trbovelj, Raven, Jesenic in iz Hrastnika. Žal se temu festivalu niso odzvali godbeniki iz Velenja, saj bi bili tako zbrani vsi trenutno najboljši amaterski orkestri na Slovenskem. S svojim nastopom smo prav gotovo opravičili zaupanje, ki smo ga bili deležni z vabilom.

Že smo pri zadnjih nastopih ob praznovanju 40-letnice ŽIC, proslavi ob prazniku dneva republike in dneva Jugoslovanske ljudske armade. To je le bežen pregled najvažnejših nastopov. Bilo jih je še več manjših, zato pa nič manj pomembnih. Mirno lahko trdim, da ni bilo večje prireditve ali proslave, kjer pihalni orkester Jeseniških železarjev ni sodeloval.

Ob tako pestrem koledarju nastopov ne zasluži nič manjše pozornosti izbor skladb, ki smo jih izvajali. Po bežnem pregledu lahko trdim, da smo izvajali okoli 30 različnih koncertnih skladb vseh glasbenih zvrsti. Razen tega še številne koračnice, ki smo jih vključili v vsak naš nastop. Med koncertnimi skladbami je nekaj takih, s katerimi smo vzbudili pri poslušalcih posebno pozornost. Omenim naj le simfonično pesnitev Desant na Drvar, ki jo je z velikim uspehom recital Franci Pogačnik ob spremljavi pihalnega orkestra, nadalje uverturo Kosovka in druge. Že v navadi je, da večkrat nastopamo z zbori in solisti. Med solisti sem že predstavil Francija Pogačnika, z orkestrom pa sta nastopala tudi Marica Balohova in solist ljubljanske opere Jaka Jeraša. Ob teh pa ne morem prezreti našega stalnega spremljevalca in napovedovalca Janeza Kavčiča, ki je zelo uspešno vodil večino naših koncertov.

Erica JONG: Strah od letenja. Grafički zavod Hrvatske 1978.

Spet je naneslo tako, da poročam o knjigi, ki je v slovensčini še nimamo; na Hrvaškem je medtem ugledala luč dneva že druga izdaja.

Novi naturalizem oziroma verizem se zadnje čase uveljavlja v slikarstvu, TV drami, gledališču, v literaturi pa niti ni tako nov, saj reportažni roman poznamo že dolgo in tudi avtobiografski roman ni nič novega: eden kakor drugi sta zadnji čas spet bolj v ospredju. Kaže, da je v modi to, kar je nekoč veljalo kot nekaj manjvrednega: neposredno prenašanje nekaterih plasti realnosti v umetnost. Dober primer za to je, če na primer slikar pri svojem ustvarjanju uporabi fotografijo ali kakšno sorodno tehniko. »Prenosovanje« oziroma »prepisovanje« sveta samo na sebi bi utegnilo biti dokaj dolgočasno. V literaturi toliko bolj kot recimo v filmu. Kako lahko pisatelj te vrste računa na uspeh? Recept je samo eden: sveža informacija. Ponuditi nam mora nekaj, česar ne slišimo (ne beremo) vsak dan. Zato so romani te vrste pogo. to nekakšne kronike skandalov.

V čem je škandaloznost **Strahu pred letenjem**? Pravijo, da gre ta knjiga v opisovanju spolnosti dlje, kot vse, kar je bilo napisanega po svetu v času seksualne revolucije. Ta, ki je to rekel oziroma napisal bržkone ne obvlada slovensčino in zatorej ni mogel brati naše **Igre s hudičevim repom**. V primeri z

Programsko politiko smo skušali voditi tako, da smo vedno stremeli za vsebinsko in idejno primeren izbor. Tako smo izvajali skladbe z bogato tematiko naše revolucije, skušali smo vključiti čimveč novih, sodobnih skladb slovenskih in jugoslovanskih avtorjev ter ne nazadnje tudi skladbe s področja zabavne glasbe. Na ta način smo skušali ustreči čim širšemu krogu poslušalcev, proslavam pa tudi po tej plati dodati še večji poudarek prazniku, ki smo ga proslavljali. Prav gotovo je tak način dela zahteval od vsakega posameznega godbenika veliko naporov in truda.

Poleg številnih vaj in nastopov so bili naši godbeniki tudi kot delegati družbenopolitično aktivni v samoupravnih organih v Železarni, v krajevnih in interesnih skupnostih ter tako prispevali svoj delež k razvoju socialističnega samoupravljanja.

Tudi na področju gospodarjenja je bil dosežen velik napredek. Obnovili smo še nekaj instrumentov, žal še vedno ne vseh. Zmanjkalo je finančnih sredstev, razen tega pa so še občutne podražitve in restrikcije uvoza okrnile naše načrte. Velika pridobitev za nadaljnje delo pa je adaptacija naše godbene sobe. Ob finančni pomoči kulturne skupnosti in ZKO, ter s prostovoljnimi delom godbenikov smo uspeli usposobiti naš delovni prostor, tako da bo zadostil vsem potrebam za nadaljnje delo. Primeren je pa tudi za razna snemanja in podobno.

In kakšni so načrti za bodočnost? Želimo veliko, želimo predvsem delati in nastopati. Želimo, da bi vsi lahko prišli na vaje in nastope, da bi tako še dvignili kvalitetni nivo orkestra ter lažje zadostili vsem potrebam po našem sodelovanju. Prav bi bilo, da v prihodnjem letu le zaključimo akcijo za obnovu instrumentov, kajti v novem letu bomo slavili že 105-letnico našega uspešnega dela. Seveda bi za to potrebovali pomoč združenega dela.

Želimo čim več mladih, da se vključijo v naše vrste in sčasoma pomladajo orkester. Predvsem pa si želimo obdržati in še razširiti krog poslušalcev. Naša velika želja je tudi, da bi kmalu pričeli z gradnjo novega kulturnega doma, saj bi v ustreznih prostorih za nastope lahko prikazali še veliko več in bolj kvalitetno kot v sedanjih razmerah.

Na koncu naj se zahvalim vsem godbenikom za veliko opravljeno delo. Zahvala gre tudi vsem, ki so nam pomagali pri reševanju problemov in omogočili normalno delovanje, tako združenemu delu kot družbenopolitičnim organizacijam, kulturni skupnosti, zvezi kulturnih organizacij občine Jesenice, vsem zvestim poslušalcem in prijateljem, ki so nas s svojim obiskom na nastopih spodbujali pri delu.

Ta zapis naj ne izzveni kot samohvala. Je odraz naših prizadevanj, združeno delo in ostali dejavniki pa naj ocenijo, koliko smo uspeli in če smo opravičili sredstva in zaupanje, ki nam je bilo namenjeno.

Ob vstopu v novo leto želimo godbeniki vsem delovnim ljudem in občanom srečno, zdravo in uspešno novo leto 1979. SM

PESTER KULTURNI PROGRAM OB PROSLAVI DNEVA JLA

V organizaciji občinske konference ZRVS in občinskega štaba TO in SLO Jesenice je bila v počastitev dneva JLA 21. decembra v dvorani amaterskega gledališča Tone Čufar Jesenice slavnostna proslava. V kulturnem programu so sodelovali: pihalni orkester Jeseniških železarjev, pod vodstvom podpolkovnika Ivana Knifca, ženski pevski zbor pevskega društva Jesenice, pod vodstvom profesorja Milka Skoberneta, moški pevski zbor Vintgar Blejska Dobrava, pod vodstvom Alojza Vengarja, solista Marica Baloh, članica ženskega pevskega zbora Jesenice in Jaka Jeraša, stalni član opere SNG Ljubljana ter recitator Slavko Polanc, rezervni kapetan I. razreda JLA.

Po državni himni Hej Slovani, ki jo je izvedel pihalni orkester Jeseniških železarjev, je imel slavnostni govor Branko Iskra, predsednik občinske organizacije ZRVS Jesenice. Po podelitvi občinskih in republiških priznanj nekaterim organizacijam in občanom za dosežene uspehe na področju obrambnih priprav v okvirih SLO se je proslava nadaljevala s pestrim in kvalitetnim kulturnim programom.

Pihalni orkester Jeseniških železarjev se je predstavil z dvema novima koračnicama, ki sta bili prvič izvedeni na Jesenicah. Koračnica Ljudska obramba Vinka Savnika in Po poteh XIV. divizije, katero je napisal Ladislav Laško, sta prijetna osvežitev repertoarja pihalnega orkestra. Obnovljeni Venček partizanskih pesmi Gvida Učakarja je tudi popestril program pihalnega orkestra. Dirigent Ivan Knific je priredil za pihalni orkester pesem Janeza Kuharja Slovo partizana, ki jo je ob spremljavi pihalnega orkestra zapel solist Jaka Jeraša. Sledila je še ena solo točka, in sicer pesem Aleksandra Korača Piši mi vsak dan v izvedbi solistov Marice Baloh in Jaka Jeraša, ob spremljavi pihalnega orkestra. Oba solista sta potrdila svoj umetniški renome. Balohova je bila z obsežnim in lepo oblikovanim glasom, zanesljivo intonacijo in dinamično, dostojno partnerka Jaku Jeraši, ki je s svojim toplim barbanasto obarvanim baritonom in z vsemi glasbenimi svojstvi popolnega umetnika, enostavno povedano, navdušil poslušalce. Orkester je bil tokrat v vlogi spremljevalca solistov zelo diskreten, primerno uglasen in tehnično popolnoma pripravljen. Dirigent Ivan Knific je s prefinjeno orkestrsko spremljavo na prepričljiv način povezoval navdušujočo koncertno sproščenost solistov v kvalitetno muzikalno celoto. Ne moremo prezreti tudi dveh uspešnih solo parov v orkestru, in sicer Tatjane Lazar, v Koračevi skladbi Piši mi vsak dan, solo piccolo in Davorina Mikula v Učakarjevem Venčku partizanskih pesmi, solo krilovka.

S tem nastopom je pihalni orkester Jeseniških železarjev zaključil letošnje intenzivno in resno zastavljeno delo, katero upravičeno ocenjujemo kot zelo uspešno in ga uvrščamo celo med zavidljive kvalitetne dosežke letošnje koncertne dejavnosti.

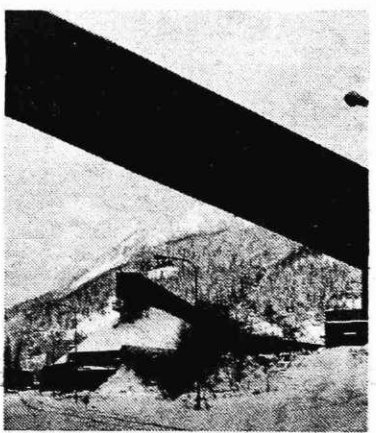
Ženski pevski zbor Jesenice, pod vodstvom profesorja Milka Skoberneta, nadaljuje z uspešnimi nastopi. Tokrat je zapel skladbe: Goetingovo Dekle pri oknu in Ljubomira Bošnjakovića Pesme iz Prespe, z vso zanesljivostjo, neoporečno tehniko, intonacijo, dikcijo. Nežni cvrkutajoči glasovi v Goetingovi skladbi so zveneli skladno, dinamično vzorno. Bošnjakovića Pesme iz Prespe pa so potekale razsežno, ritmično s presenetljivo vokalno tehniko v hitrih tempih, ki jih zahteva skladba. Melita Jelene je s svojim uspešnim kratkim solo partom zaokrožila dosežek tega nastopa. Tudi ženski pevski zbor Jesenice je na svoj poseben način podal zgleden prikaz dosežkov v tem letu, v katerem so pevke proslavile desetletnico obstoja in uspešnega dela pod vodstvom profesorja Milka Skoberneta.

Moški pevski zbor Vintgar Blejska Dobrava, pod vodstvom Alojza Vengarja, smo ob proslavi dneva republike slišali »v boljši formi«. Ne bom razlagal njihove pomanjkljivosti, ker smo slišali, da so povezane z »višjo silo«. Zbor je nastopil brez desetih članov, ker so »moral« biti na svojih delovnih mestih v delovnih organizacijah – v Železarni. Vodstvo zbora in organizatorji proslave so pravočasno posredovali pri pristojnih(?), da bi člani zbora dobili dopust za nastop na proslavi dneva JLA, toda nekje se je »zataknilo« pa dopusti niso bili odobreni. Kdor za sleduje sedanje delo moškega pevskega zbora Vintgar, je moral ugotoviti rahel vzpon v kvaliteti in prizadevanja, da bi čim bolj napredovali. Vsi ljubitelji zborovskega petja vedo, kako težko je stanje zborovskega petja na Jesenicah, pa se kljub temu dogodi nekaj, čemur bi se lahko izognili, samo malo dobre volje in razumevanja bi bilo potrebno, saj proslava dneva JLA ni vsak dan.

Recitator in povezovalac Slavko Polanc, rezervni kapetan I. razreda, je bil uspešen.

Ob tako pomembni proslavi dneva JLA ne moremo mimo še ene ugotovitve. V dvorani je bilo zelo malo tistih, ki so dobili za proslavo pisna vabila. Da ne bi bilo vojakov, bi bila dvorana zasedena zelo skromno.

Franjo Ropret

NOVOSTI NA POLICAH JESENIŠKE KNJIŽNICE

Zupanom izpade Jongova dokaj nedolžna, morda zato, ker je v osnovi zdrava. Pravzaprav človeku ni jasno, zakaj so se tiskarji (v Ameriki) uprli, da bi tiskali to knjigo. Res, v njej je nekaj ducatov grdih besed, takih, ki jih dandanes na debelo uporabljamo, ne da bi sploh še občutili njihovo grdoto. Isto velja za dokaj shematične opise oziroma bolj omenjanja nekaterih manj pogostih spolnih tehnik.

S čim torej privlači knjiga? Morda predvsem s tem, da tu ženska govori o tistem, o čemer je do novejšega časa menda v glavnem molčala: o svojem doživljanju spolnosti, o svojih občutkih, o svojem stališču do moških. Znani sovražnik žensk O Weininger je poudarjal, navajajoč Nietzscheja, da ženska molči o ženski. To v drugi polovici 20. stoletja niti ne drži več. Spomnimo se samo Violete Leduc, francoske pisateljice, ki je z bolečo odkritostjo priznala svojo lezbiznost. Njena **Bastardinja** je napisana tako, da ni dvoma, da avtorica govori o sami sebi.

Strah pred letenjem pa mogoče vabi občinstvo prav s tem, da je v tem pogledu dvoumen. Napisan je v prvi osebi, vendar se junakinja ne piše Jong ampak Wing. Podobno, vendar ne isto! Na nekem mestu se obrača na nas (bralce) nekako tako: »pa mi ja ne boste verjeli, da sem vse to v resnici doživela?« V tem je torej ta mikavnost: pripovedujem ti nekaj, morda je, morda ni. Znana igra, navadno zelo učinkovita.

Nekaj kar nas draži, pa nam niti ni tako prijetno (govorim o moških bralcih). Tu ne gre le za ženske občutke, do besede prihaja tudi nekakšna ženska ideologija, ki bo

ugajala predvsem bralkam. Menim, da bo marsikatera živahno pritrjevala sama pri sebi. Tako je! Točno! Take smo! Taki so (moški)! Na drugi strani pa je moškemu zoprno, če pripovedovalka (ki si jo predstavljaš kot zanimivo osebo) opisuje, kako je zapustila moža, kako je omahovala med njim in ljubčkom, kako se je konec koncev, ko je videla, da jo je ljubček izbral, vrnila k možu. S kom naj se bralec tu identificira? Z možem rogonoscem? Z impotentnim in v bistvu neznačajnim ljubcem (ne moreš razumeti, kaj ta ženska najde na njem??). In konec koncev: kako se lahko tako mirne duše vrne k možu, po tem, ko jo je ljubček dal na čevljev?

Vendar, kot rečeno: vse to utegne biti prijetno in zabavno za bralke. Na marsikatero bo zgodba glavne junakinje delovala ohrabrujoče. Res, tu se dogajajo po vrsti same žalostne reči: otroštvo v prepirljivi židovski družini. Prvi mož vsestranski genij, ki pa se kaj kmalu izkaže kot težek duševni bolnik. Drugi mož – psihoanalitik kitajskega rodu – je molčec in ob njem se junakinja počuti osamljeno. Vse avanture z drugimi moškimi so konec koncev nekaj klavnega. Pa vendar, pripovedovalka vse to spremlja z nekakšnim prešernim smehom. Z nekakšnim ameriškim optimizmom. Živeti je treba, prav, pa bomo živeli, tako nekako izzveni vse skupaj.

Če gre torej tu za pogum, potem bi bilo smešno govoriti o pogumu, da se napiše nekaj, kar pred leti ni sodilo na papir. Tudi ni bilo smešno govoriti o pogumu, v kolikor pripovedovalka razkriva temne plati

svoje duševnosti: saj se vendar giblje med samimi psihoanalitiki, njihova razkritja vseskozi ironizira, hkrati pa nekako ne more iz njihovih mrež. Evropskemu bralcu, ki ni navajen na to, da mora vsakdo imeti svojo psihoanalitiko (kot nekoč spovednika), se zdi ta plat ameriškega življenja kar malce preveč čudaška. Sicer pa sem hotel reči tole: tu je kljub vsemu nekakšen pogum. Nekaj, kar izhaja iz avtoričinega temperamenta. Če sem že prej navedel Nietzscheja, pa ga bom še enkrat. Nietzsche pravi takole: Resnica je grda. S tem je vsekakor mislil na tisti del resnice, ki se skriva. S psihoanalizo je prav ta plat resnice začela udarjati na dan. In takle roman, kot je ta, nam prostodušno pripoveduje majhen delček te grde resnice in s tem izpričuje, da je človek lahko teži grdoti kos.

Mogoče naši bralci pričakujejo odgovor na konkretno vprašanje: ali gre v tem primeru za pornografijo ali za erotiko? Sklenil sem, da si s tema dvema oznakama ne bom pomagal; zdelo se mi je, da bi s takimi oznakami povedal premalo stvarnega in preveč apriorističnega.

DOPISUJTE
V ŽELEZARJA

VABILO NA KONCERT OB ZAKLJUČKU LETA

Kulturna skupnost Jesenice v sodelovanju z ZKO Jesenice organizira koncert ob zaključku starega leta v soboto, 30. decembra, ob 19.30 v dvorani gledališča na Jesenicah. **SODELUJEJO: ŽENSKI PEVSKI ZBOR** pod vodstvom dirigenta prof. Milka Škoberneta, **SOPRANISTKA** Olga Gracelj, **PIANISTKA** Nataša Kerševan in **BARITONIST** Jaka Jeraša.

PROGRAM:

1. Po poljskem izvirniku: Gondolirjevo pesem (zbor)
2. S. Jenko-Vinko Vodopivec: Po slovesu (zbor)
3. Ivan Jenko-Adolf Gröbming: Dekle pri oknu (zbor)
4. H. Volarič: Rožmarin (bariton)
5. F. Gerbič: Pojdem na prejo (bariton)
6. S. Prek: V kristalni vazi (bariton)
7. R. Simoniti: Preveč je sreče (sopran)
8. A. Lajovic: Pesem o tkalcu (sopran)
9. R. Simoniti: Uspavanka (sopran)
10. A. Lajovic: Kaj bi le gledal (sopran)
11. F. Schubert: Kam (bariton)
12. E. Adamič: Planinc (bariton)
13. F. Chopin: Mazurka - cis mol (klavir solo)
14. R. Leoncavallo: Arija Nede iz opere Glumači (sopran)
15. G. Rossini: Arija Figara iz opere Seviljski brivec (bariton)
16. R. Leoncavallo: Duet Silvia-Nede iz opere Glumači
17. F. Chopin: Poloneza Es dur op. 22 (klavir solo)
18. W. A. Mozart: Uspavanka (zbor)
19. E. Adamič: Mara v jezeru (zbor)
20. Vojislav Simić: Pošla moma (zbor)

Pridite, skupaj se bomo s pesmijo poslovili od starega leta.

JESENIŠKI NOGOMETAŠI SO BILI V MINULEM LETU IZREDNO USPEŠNI

Jesenški nogometaši so v letošnji sezoni dosegli vrsto lepih uspehov na domačem igrišču in na številnih gostovanjih. Kako aktivni so bili, najbolj zgovorno pove podatki, da je v letošnjem letu samo člansko moštvo odigralo 46 tekem. Razen tega je vrsto tekem - odigralo tudi mladinsko in pionirsko moštvo.

Danes nekaj več o članskem moštvu nogometnega kluba Jesenice, ki šteje 23 aktivnih igralcev, ki jih trenira Marjan Žurman.

Letošnjo sezono, ki so jo zaključili nad vse uspešno, so začeli sredi februarja. Najprej so trenirali na snegu in v telovadnici, sredi marca pa so se začeli s tekami. Najprej so odigrali več prijateljskih tekem z moštvi iz Nove Gorice, Tolmina in z nekaterimi gorenjskimi moštvi. Uvod v spomladansko sezono ni bil najbolj obetaven. Na treningih ni bilo dovolj discipline, saj so posamezni igralci mislili, da bodo tudi brez predhodnih priprav dobro igrali na tekah. Slaba kondicijska pripravljenost se je kmalu pokazala, predvsem v spomladanskem delu gorenjskega nogometnega prvenstva, v katerem sodelujejo tudi jeseniški nogometaši. Na koncu prvenstva so zasedli šele četrto mesto.

Z večjo vpeno pa so se nogometaši potem lotili letnih priprav. Udeležba na treningih je bila zelo dobra, igralci pa so bili tudi izredno prizadevni pri nabiranju telesne kondicije. Resne in vsestranske priprave so zatem prišle do izraza na poletnih tekah jeseniškega moštva s prvotligiškimi moštvi, predvsem Partizanom in Borcem. Odigrali so tudi prijateljsko tekmo s članom druge zvezne lige Crvenko in z nekaterimi slovenskimi nogometnimi klubi. Velja omeniti, da so prijateljske tekme, predvsem s Partizanom in Borcem vzbudile veliko zanimanje tudi med gledalci, saj si je tekmi ogledalo več tisoč jeseniških ljubiteljev nogometa. Zatem so igralci v poletnih mesecih gostovali v Italiji, nastopili so na turnirju "Tri meje", jeseni pa so začeli s tekmovalnim v gorenjski nogometni ligi. Že na prvih tekah se je pokazalo, kako upravičene so bile skrbne letne priprave, predvsem prijateljske tekme, s kvalitativnimi moštvi, na katerih so si igralci pridobili izkušnje. Z odličnimi igrami na domačem in na tujih igriščih so ob zaključku jesenskega nogometnega prvenstva Gorenjske, jeseniški nogometaši na prvem mestu z gol razliko kar 32:2. Izgubili niso niti ene tekme, le s Triglavom so v Kranju igrali neodločeno. Moštvo je sedaj precej pomlajeno, saj je povprečna starost igralcev 21 let. Pri tem velja še dodati, da jih je sredi sezone zapustil najboljši igralec Omanovč, ki je odšel v JLA.

Po zaključku tekmovalnega v gorenjski ligi pa so nogometaši dosegli še en lep uspeh. Zmagali so na turnirju v Beljaku, ki ga je organiziral nogometni klub naših rojakov Jugoslavija. Pred dnevom republike pa so nogometaši gostovali v pobrateni občini Valjevo. Ker so bili zelo oslabiljeni, so prijateljsko tekmo z domačini izgubili z rezultatom 1:0.

Že čez dober mesec dni se bodo jeseniški nogometaši začeli pripravljati na novo sezono. Po 15. januarju bodo najprej dvakrat trenirali v telovadnici in na snegu, spomladi pa imajo že dogovorjene prijateljske tekme. Njihov cilj v prihodnjem letu bo

najprej osvojitve naslova gorenjskega nogometnega prvaka, kar jim potem daje možnosti, da se potegujejo za republiškega amaterskega prvaka. Poleg tega pa tudi upajo, da se bodo uvrstili v polfinale za pokal maršala Tita. Letos so se že uvrstili v drugo kolo.

Ob izredno uspešnih letošnjih pa seveda jeseniškim nogometašem ne manjka tudi težav. Razen težav z večjimenskim delom posameznih igralcev, imajo največje probleme z igriščem. Najbolj nenavadno pri tem je, da morajo igralci sami skrbeti za igrišče in ga tudi urejati. Pri tem se upravičeno sprašujejo, zakaj, saj se vendar od nogometnega kluba odvajajo denar za vzdrževanje igrišča.

Še bolj pomembno pa je vprašanje, kakšne so pravzaprav perspektive jeseniškega nogometa. Gorenjska liga, kjer sedaj nastopajo nogometaši, je zgolj rekreativnega značaja in jeseniško moštvo v njej ne

vidi prihodnosti. Po mnenju strokovnjakov, jeseniško moštvo po kvaliteti in še po marširanjem sodi med republiška moštva. Na prijateljskih tekah so nogometaši že pokazali, da zmage z moštvi iz republiške lige niso vprašljive. Ker sedanja nastopi v gorenjski ligi resnično nimajo perspektiv za nadaljnji razvoj in vzpon jeseniškega nogometa, bi kazalo razmisljati o tem, kakšne so možnosti oziroma pogoji za vstop med slovenska nogometna moštva. Pri tem je treba gledati tudi na to, da ima nogomet na Jesenicah več kot 60-letno tradicijo. In še nekaj. Na Jesenicah je zanimanja za nogometne tekme dovolj, to pa je tudi zagotovilo, da bodo igralci tudi v prihodnje imeli podporo od zvestih navijačev. Z začetim delom, ki že prinaša želene rezultate morajo jeseniški nogometaši nadaljevati tudi v prihodnje. Mladi igralci še niso dosegli vrhunca forme, za njimi pa je stojičaja najmlajši nogometaši, ki se že sedaj uspešno kosajo s sovratniki na Gorenjskem. Dovolj je, če povemo le, da je tudi mladinsko moštvo v nastopih v gorenjski ligi ob koncu jesenskega prvenstva na prvem mestu.

J. Rabič

ZELO USPEŠNA TEKAŠKA PRIREDITEV V RATEČAH

Nad vse marljivo rateški športni delavci so v nedeljo, 24. decembra izvedli že 15. Rožičev memorial in smučarskih tekah. Prireditelj je povsem uspešno tako v organizacijskem kot v tekmovalnem pogledu. Proga, katere je bila speljana od državne meje poleg Plavca vse do Podkorena in je ena najlepših v Sloveniji, je bila zelo dobro pripravljena. Zasluga zato, da je bila proga lahko tako kvalitetno pripravljena pa gre delavcem TOZD Žitnice iz Kranjske gore, ki so nam odstopili teptalni stroj. Da pa je bila prireditelj tudi v tekmovalnem pogledu najkvalitetnejša v letošnjem letu pri nas v Sloveniji pa pričajo podatki, da so se prijavili res vsi najboljši tekmovalci iz 25 slovenskih klubov, nekaj gostov iz Italije in naših rojakov onkraj meja iz SK - Devin pri Trstu. Tako se je na štartu zbralo nič manj kot 240 tekačev in tekačic vseh kategorij. Ravno zaradi tako velikega števila tekmovalcev se je tekmovaljevanje odvijalo od 9. pa vse do 13. ure.

Kot prvi so šli na štart mlajši mladinci, med njimi kot prvi favoriti tudi Stefan Kustec iz Kranjske gore, ki je kljub zamudi na štartu preprečljivo zmagal in upravičilo vlogo prvega favorita. Da pa je bil uspeh še večji je poskrbel njegov klubski tovariš Marko Gracer, ki je bil uvrstjen na drugo mesto. Pri starejših mladincih pa so imeli glavno vlogo tekmovalke Olimpije in Triglava. Pri mlajših mladinkah pa sta bili sestre Martinovič iz Kranjske gore zopet zelo uspešni z osvojitvijo drugega in tretjega mesta. Dušan Đuričić iz Mojskote je bil zopet preprečljivo prvi in dokazal, da v svoji kategoriji nima doračlega tekmeča. Pri mlajših članih je zmagal Carman iz Triglava. Za mlajšimi člani pa so se podali na progo člani, ki so bili tokrat letos prvič zbrani res vsi najboljši, za nameček pa je štartalo še nekaj gostov iz Italije. Že od vsega začetka je bilo na dlani, da bo

nekdanji italijanski reprezentant ugnal vso jugoslovansko elito in to se je tudi zgodilo. Za drugo mesto pa so se zagrizeno borili Poklukar, T. Đuričić in Cvajnar. Na koncu je slavil Poklukar, T. Đuričić pa je bil tretji, za malenkost boljši od Cvajnarja. Omeniti velja, da je bil Tone šele pred mesecem operiran za slepic, saj je njegov otrok hiter povratek med najboljši še bolj razveseljeval. Soliden je bil tudi Slavko Mrak iz Mojskote z desetim mestom.

Za starejšimi so se na pot podali še najmlajši in sicer kot prvi mlajši pionirji. Prav pri najmlajših so bile borbe za najboljša mesta najbolj zagnane, saj je lahko vsakih nekaj sekund že pomenilo mesto nižje. Najboljši od naših je bil Robert Kerštain iz Rateč na drugem mestu, zelo dobro pa sta tekla tudi Matej Minar, iz Rateč, ki je bil šesti in Marjan Trstenjak iz Kranjske gore, ki se je uvrstil na sedmo mesto, zadovoljil pa je tudi Tomaž Butinar iz Rateč, ki je z nekoliko smole pristal na desetem mestu. Pri mlajših pionirkah smo imeli samo eno zastopnico in sicer Andrejo Purkart iz Kranjske gore, ki je bila peta. Dejan Maškovič iz Kranjske gore je pri starejših pionirjih dokazal, da letos v svoji kategoriji verjetno ne bo imel resnega tekmeča, saj je zmagal zelo preprečljivo. Maškovičev uvrstitev pa sta dopolnila še Radežana Božidar Tarman s tretjim in Janec Cuznar s sedmim mestom. Kot zadnje pa so šle na pot še starejše pionirke, kjer nam je Jana Mlakar iz osvojitve še enega prvega mesta samo še dopolnila še tako uspešen nastop tekačev iz naše občine.

Tekmovaljevanje je bilo tudi ekipno za katero so šteli en član, en starejši mladinec in en mlajši mladinec in tako smo tudi tolovoričnem preprečljivo osvojili s Tonetom Đuričićem in Dušanom Đuričićem ter Stefanom Kustecom, pred Gorjani in Olimpijo.

Iz doseženih rezultatov tekmovalja lahko ugotovimo, da so se tekači naše občine res marljivo pripravljali skozi vse leto in bi bilo zares škoda, da ob zelo skromni finančni situaciji OZSO ne bi mogli dobro zastavljeno delo nadaljevati in se udeleževati najpomembnejših tekmovalnih tekm izven naše občine.

Rezultati: 1. Uroš Velepč Dol 7.31.31, 2. Robert Kerštain Rateče 7.42.61, 5. Matej Minar Rateče, 7. Trstenjak Marjan Kranjska gora, 10. T. Butinar, 14. J. Kavalir, 16. P. Stojanovič vsi Rateče, 25. B. Potočnik, 27. I. Sajovic vsi Mojskote in 37. A. Zupan Žirovnica.

Starejše pionirke: 1. Jana Mlakar Kranjska gora 15.35.68, 2. Kokalj Zvonka 16.45.75.

Starejši pionirji: Dejan Maškovič Kranjska gora 13.39.12, 2. Robert Slabonija Dol 14.33.26, 3. Božidar Tarman Rateče 14.43.98, 7. Cuznar J., 13. S. Leskovek, 21. R. Pušar vsi Rateče, 27. M. Čebuli, 31. B. Miklič oba Mojskote, 34. V. Kreselj, 35. M. Zupan, 36. M. Strojcar vsi Žirovnica.

Mlajše pionirke: 1. Andreja Smrekar Dol 8.11.16, 5. Andreja Purkart Kranjska gora 9.37.55.

Mlajši mladinci: 1. Stefan Kustec Kranjska gora 20.21.67, 2. Marko Gracer Kranjska gora 20.34.38, 6. B. Trstenjak Kranjska gora, 13. R. Minar Rateče, 17. I. Ozmeč, 19. V. Erlih, 20. D. Pretnar vsi Žirovnica.

Mlajše mladinke: 1. Tatjana Smolnikar Kamnik 21.59.88, 2. Branka Martinovič Kranjska gora 22.33.34, 3. Mirjana Martinovič Kranjska gora 22.41.93.

Starejši mladinci: 1. Dušan Đuričić Mojskote 40.08.74, 2. Jože Klemenčič Dol 43.09.55, 7. Miro Lebar Kranjska gora.

Člani: 1. Paolo Rupi Italija 57.10.64, 2. Vinko Poklukar Gorje 58.51.01, 3. Tone Đuričić Mojskote 1. 00.09.02, ... 10. Slavko Mrak Mojskote.

bef

SILVESTROVANJE TUDI V SMUČARSKEM DOMU NA ČRNEM VRHU

Za prijeten zaključek leta 1978 je poskrbljeno tudi v smučarskem domu na Črnem vrhu nad Jesenicami. Vsi, ki bi radi preživeli silvestrski večer v tem domu, se lahko prijavijo oskrbnici doma Ivanka Teran do petka, 29. decembra, v bifeju spodnje postaje žičnice na Španov vrh.

Rezervacija, ki se bo upoštevala kot kavčija, je 50,00 din. Za jedajo in pijačo je poskrbljeno. Poleg večerje, ki bo servirana od 21.30 do 22.30 bo možno dobiti še številna druga, predvsem domača jedila.

Iz pisarne ŠD Jesenice.

Veseli in nasmejani na poti iz šole

ŽIVALI NAŠEGA GORSKEGA SVETA

V našem gorskem svetu je naseljen mnogo vrst sesalcev in raznovrstnih ptic, ki so pravi okras planinskega raja.

V Veliki in Mali Pišnici, v Martuljku, Srednjem Vrhu in dolini Tamarja, so med ruševjem in med skalami pasejo gamsi. Na Kriških podih in v Triglavskem pogorju ter v dolini Trente kraljuje kozorog. Srne pa se pasejo skupaj z jeleni po gorskih pašnikih.

V Planici in Karavankah je bila letos tudi medvedka.

V naših krajih je dosti lisic in malo zajcev. Beli planinski zajec prebiva v planinah nad 1000 metrov nadmorske višine.

Divjih petelinov je zelo malo, ker so jih precej postrelili. Precej je še malih petelinov - ruševcev, ki pojo po vrhovih planin, kjer prebiva tudi planinska jerebica ali belka (snežni jereb).

Na Vršču in v Planici je doma tudi še naš planinski orel kot stalni prebivalec višin.

Zaradi velikega pogina gamsov, ki so oboleli za nevarno kužno garjavostjo, so se zelo razmnožili krokarji (mrhovinarji). Čez 300 gamsov je poginilo samo v lovišču v Kranjski gori.

Med skalovjem in po grapah v gozdovih se skrivajo jazbeci.

Ob posekah in gozdovih prebiva gozdni jereb, ki se hrani z jagodičjem.

Bolj redki prebivalci naših gozdov sta kuna belica in kuna zlatca.

Dobro zastopan je rod podlasic (mala, srednja in velika podlasica ali hermelin, ki ga pristejajo tudi h kurnam).

Leta 1968 so pri nas naselili prvo kolonijo svizcev z Dobrč in iz Švice, kateri so se že kar lepo razmnožili po planini Grašci nad Srednjim vrhom.

Takoj ko zapade prvi sneg po gorah, že priletijo jate črnih planinskih kark v dolino in v naselje. Letos se je pojavil par sivih čapelj, en par belih štokelj in celo par črnih štokelj, ki so se zadrževale v bližini Kranjske gore nekaj dni. To je edinstven primer v našem gorskem svetu. Zaradi pogostih padavin so se pojavile v poletju jate morskih galebov. Črna poljska vrana sta zelo pogosti pri nas. Zaščitena je samo črna vrana.

V Rušju, kjer je ogromno smetišč z najrazličnejšimi odpadki, se zbira vsa naša ptičja farma. Šoje, srake, krokarji, kosi, brinovke, zelenčki, sinčke, ščinkovci, pogorevčki, šmarnice, vrabci, srakoperji, taščice, drozgi in penice.

Rdečepisani kalin, prebivalec gorskih gozdov, se približa pozno jeseni naseljem, kjer ostane do pomladi.

Novejši gostje naših krajev so tudi turške grlice ali gututke (približno 20 parov jih je v okolici).

Vsako pomlad pa se k nam vračajo iz toplih krajev škorci in lastovke. Prva znanilka pomladi je kukavica, ki zelo zgodaj odleti na jug.

Lepe in redke ptice v naši okolici so smrdokavre ali vobebi, ki prav tako zgodaj odletijo v tople kraje.

Razen vseh naštetih ptic je pri nas tudi nekaj ujed, skobcev, škrančarjev, kanj in krugljev. Sove so tudi stalne prebivalke temnih gozdov: mali čuk, čuk, lesna sova.

Pestre so tudi družine žoln, od katerih se v naših gozdovih zadržujejo: mali detel, pisani srednji detel, zelena žolna, črna žolna ter siva žolna ali pivka.

V Zelencih so naselili divje race, ki ljubijo močvirje.

Sredi tega pisanega živalskega in gorskega sveta pa živijo še ljudje, ki ne znajo ceniti tako lepe narave.

Mojca Hostnikar, 8. a
COS Kranjska gora

NAŠI MLADI SMUČARJI USPEŠNI

Tudi za alpske smučarje se je pričela tekmovalna sezona. Preteklo soboto in nedeljo so se pomerili na številnih tekmovalnih. Naši tekmovalci so na teh tekah dosegli nekaj izredno dobrih rezultatov, kar nam pove, da so za novo sezono solidno pripravljeni.

Že v soboto, 24. decembra, so prvi tekmovali starejši in mlajši pionirji v slalomu na Starem vrhu. Tekmovaljevanje je prirejela gorenjska tekmovalna skupnost, veljalo pa je za kategorizacijo. V izredno težkih tekmovalnih pogojih, saj je bila proga izredno mehka, snežena plast na njej pa pretanka, sta z izredno vožnjo navdušila Matej Oblak in Robi Zan, ki sta premočno zmagala. Pri starejših pionirkah je bila Kunčeva druga.

REZULTATI:
Starejši pionirji: 1. Oblak - Jes. 76.31, 2. Kralj - Tržič 79.81, 3. Presterel - Jes. 81.62, 4. Lavtizar - Krg. g. 81.81, 7. Vidic - Krg. g. 84.12.

Starejše pionirke: 1. Mihelič - Alpet. 76.37, 2. Kunc - Jes. 78.42.

ML. pionirji: 1. Zan - Jes. 78.36, 2. Košir - Alpet. 81.11, 8. Robič - Jes. 87.39.

Pri tem bi pohvalili tudi Lavtizarja in Vidica, ki sta z izredno visokimi štartnimi številkami dosegla izredno solidno mesto.

V nedeljo so naši smučarji tekmovali na teh smučaštvih. Smučarska zveza Jesenice je priredila v Kranjski gori tekmo prehodnega razreda v veleslalomu in to na smučaštvu pod Vitancem, kjer so pred nekaj dnevi merili svoje moči najboljši alpski smučarji sveta. Na izredno težki in pole-dneni progi so se pomerili vsi najboljši slovenski starejši pionirji in pionirke ter mlajši mladinci, tekma pa je veljala tudi za slovenski pokal. Od naših se je tokrat najbolje odrezal Aleš Podrekar, ki je kljub napaki na progi dosegel odlično drugo mesto. Tudi Oblak je napravil nekaj napak, Kunčeva pa je ob odlični vožnji žal odstopila. Zmagala sta premočno člana Novi-

narja Petrovič in Leskovekova, med mladinci pa član Aleptoura Grašič. Odlično pripravljena proga pa je omogočala dobro uvrstitev tudi tekmovalcem z višjo štartno številko.

REZULTATI:
Starejši pionirke: 1. Leskovek - Nov. 1:05.90, 9. Klinar - Jes. 1:16.64, ... 17. Grlic - Kr. g. 1:18.69.

Starejši pionirji: 1. Petrovič - Nov. 1:07.22, 4. Oblak - Jes. 1:08.72, 10. Naglič - Jes. 1:12.41, 11. Ravnik - Jes. 1:12.82, 15. Pogačnik - Jes. 1:14.04, 17. Pirč - 1:14.60, 22. Presterel 1:16.66, 28. Gosar - Kr. g. 1:18.60, 32. Vidic - Kr. g. 1:19.74, 36. Borštnik - Jes. 1:20.10.

ML. mladinci: 1. Grašič - Alpt. 1:08.03, 2. Podrekar - Jes. 1:08.23, 9. Kavčič - Jes. 1:09.31.

Na Starem vrhu pa so se v nedeljo pomerili tekmovalci vrhunškega razreda v slalom tekmi za slovenski pokal. Na izredno slabi progi je Grega Benedik med starejšimi mladinci osvojil tretje mesto, Veskova pa je bila pri mlajših mladinkah četrta. Benedičičeva, Kejžarjeva in Čopova pa so odstopile v drugem teku.

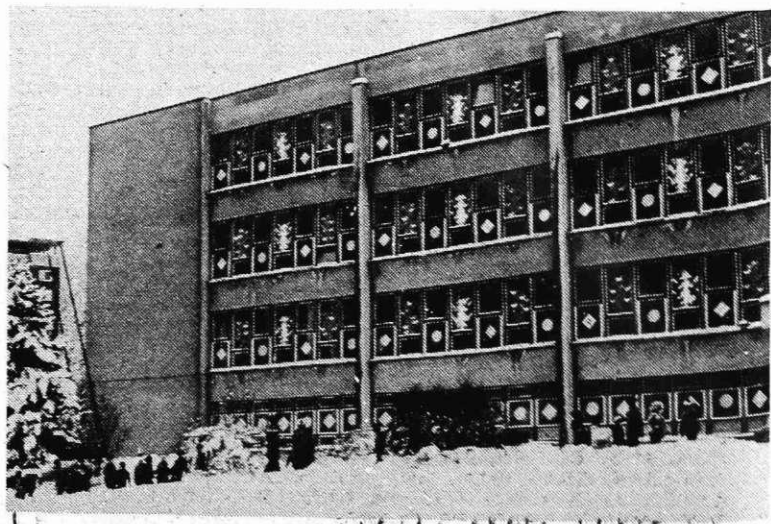
Gorenjska tekmovalna skupnost pa je na Krvavcu v nedeljo priredila tekmo v slalomu za mlajše pionirje in pionirke ter cibane in cibanke. Tudi na tej tekmi sta naša smučarja Zan in Rojnik premočno osvojila prvi mesti, pa tudi v kategoriji cibank smo bili uspešni. Pogoj za tekmo pa so bili izredno težki, saj je megla in slaba proga ovirala tekmovaljevanje, zato je odstopilo precej tekmovalcev.

REZULTATI:
Mlajši pionirji: 1. Zan - Jes. 60.59, 2. Košir - Alpet. 65.08, 3. Robič - Jes. 65.09, 16. Rant - Jes.

Cicibani: 1. Rojnik - Jes. 68.91, 2. Gosar - Kr. g.

Cicibanke: 1. Zemva - Bled, 2. Novak - Jes., 3. Kotnik - Kr. gora.

bef

Praznično okrašena jeseniška osnovna šola

ODVOZ SMETI NA OBMOČJU OBČINE

Po sklepu šeste seje skupščine samoupravne komunalne skupnosti Jesenice objavljamo program zimske službe za leto 1978/1979 in plan odvoza smeti. Vse eventualne pripombe in informacije naj občani oz. krajevne skupnosti javljajo pisno na SKS Jesenice, Titova 65, oziroma telefonično na številko 81-094.

TEDENSKI OPERATIVNI PLAN ODVOZA SMETI S KONTEJNERJI NA OBMOČJU OBČINE JESENICE

KAMION TAM 5500; KR 711-69; VOZNIK: SULEJMAN SAMARDŽIĆ

PONEDELJEK: Železniška postaja - Titova št. 15, Titova št. 71, 51/a, Titova št. 112, 113, Supermarket Union - Titova št. 22, Tržnica Kašta, Titova št. 16, Tomšičeva št. 5 (šola), Tomšičeva št. 70.

TOREK: Družbena prehrana GEŽ - Kežarjeva št. 34, Kazina - C. železarjev št. 9, Ruparjeva št. 8 - samski dom, Ruparjeva št. 2 - ŽIC, Kežarjeva št. 9, 22, Hidromontaža Kežarjeva št. 32/b, naselje Straža (zgoraj in spodaj - 2 kom.), Savska št. 16, Ukova št. 1, 7.

SREDA: C. prvoborca št. 2, Ot. Novaka št. 8, Kurirska pot št. 2/b (SGP Gradbinec), Kidričeva št. 41/c, C. talcev 7/b, Koroška št. 4, Cankarjeva št. 27, Partizanska pot št. 12/a, Svetinova št. 8/b, 4, 2, Kidričeva 37/c, C. talcev 2/a, na Finžgarjevi pri Savskem mostu.

ČETRTEK: Železniška postaja - Titova št. 15 (3 kom.), Titova št. 71, 51/a, 112, 113, 22, Kašta tržnica, Titova št. 16, Tomšičeva št. 5, za gledališčem - Trg T. Čufarja, Tomšičeva št. 70.

PETEK: Družbena prehrana GEŽ - Kežarjeva št. 34, hotel Alpina in hotel Kompas v Kranjski gori.

Krajevna skupnost Mojstrana:

lokacije kontejnerjev:
- Savska št. 5,
- Aljaževa cesta med št. 22 in št. 23,
- nasproti velikega bazena pri mostičku (blizu Delavske ulice),
- na zaključku ceste Alojza Rabiča,
- v zgornjem delu Kurirske poti,
- med trgovino Delikatesa in osnovno šolo.
Mejna prehoda Rateče in Korensko sedlo, bencinski servisi Petrol v Ratečah, Kranjski gori in Podkorenu.

KAMION TAM 5500; KR 722-74; VOZNIK: ZDRAVKO BARAČ

PONEDELJEK: Bolnica Jesenice, Tavčarjeva cesta št. 10, 3/b, 1/a, Šolski center Plavž, Soc. zavod dr. Fr. Bergrla, C. revolucije št. 4, 2/b, 2/a, 1/b, nova stolpnica za Čufarjem (brez hišne številke).

TOREK: C. na Golico, Sob Jesenice, Bokalovala cesta št. 14, Rogljeva c. št. 3 (pri cerkvi), Kosova ulica št. 5, trg. podj. Rožca pri Čufarju, Viator - Titova št. 67 delavnice in uprava, Emona market - Prešernova št. 1/a, Universal - uprava in skladišče, Lesno galanterijski servis Jesenice, SGP Gradbinec - TOZD BZO, TOZD SKO, Samski dom Kovinarja - Bokalovala št. 1/a.

SREDA: Krajevna skupnost Podmežaklja, C. 1. maja št. 108, 96, 75, 52, 34, naselje Nikšič št. 26, C. 1. maja št. 23, 13, Mencingerjeva št. 1 (vrtnice), Medvedova št. 7, Skladiščna ulica št. 2, Prešernova cesta št. 2, 15, 5 (SGP Gradis), Verdnikova cesta št. 14, 35, 38, Kovin - Ledarska št. 4.

Krajevna skupnost Planina pod Golico, dom pod Golico, trgovina Rožca.

Krajevna skupnost Žirovnica, trgovina Rožca in šola Zabreznica.

ČETRTEK: Bolnica Jesenice, Tavčarjeva cesta št. 10, 3/b, 1/a, šolski center Plavž, C. revolucije št. 4, 2/b, 2/a, 1/b, nova stolpnica za Čufarjem, Petrol na Plavžu, Bokalovala št. 5/a.

PETEK: C. na Golico, Bokalovala št. 14, Sob Jesenice, trg. podj. Rožca (pri Čufarju), trgovina Rožca Blejska Dobrava, št. 45/a, Iskra Blejska Dobrava (2 kom.), Finžgarjeva cesta (pri mostu), Petrol Javornik, C. 1. maja št. 26 (naselje Nikšič).

TEDENSKI OPERATIVNI PLAN ODVOZA SMETI Z 80 I POSODAMI NA OBMOČJU MESTA JESENICE, JAVORNIKA, KOROŠKE BELE, HRUŠICE

KAMION TAM 110 T/K; KR 467-29; VOZNIK: MIRKO RAKUŠČEK

PONEDELJEK, ČETRTEK: Titova cesta, C. železarjev, Kežarjeva cesta, Delavska cesta, Industrijska cesta, Benedičeva cesta, C. br. Rupar, Aljaževa cesta, Stražišarjeva cesta, Tomšičeva cesta (do križišča z Ukovo), C. pod Gozdom, Pot pod Mirco, Prešernova cesta, Verdnikova cesta, C. 1. maja, Jeralova cesta, Ledarska cesta, Medvedova cesta.

TOREK, PETEK: C. revolucije, Tavčarjeva cesta, Kurilniška cesta, C. na Golico, Bokalovala cesta (zgoraj), Hrušica, Tomšičeva cesta (od Ukove naprej), Razgledna cesta.

SREDA, SOBOTA: Koroška Bela, Javornik, Prosvetna cesta, Dobravska cesta, C. talcev, Svetinova cesta, Cankarjeva cesta, C. v rovtu, Savska cesta, Finžgarjeva cesta, Mladinska cesta, Pot Ot. Novaka, Kidričeva cesta, Pionirska cesta, Strelska cesta, Likovičeva cesta, C. Al. Travnja, Kurirska pot, Udarna ulica, Potoška pot, Šmidova ulica, Kosovelova ulica, Terenska ulica, Skladiščna ulica.

ČE VAS POT ZANESE V LOČE NA KOROŠKEM

Če vas pot zanese v Loče pri Baškem jezeru na avstrijskem Koroškem, skoraj ne morete mimo športne hiše ŠPORT EKZ, kjer vas vljudno postrežejo v slovenskem jeziku in kjer lahko kupite različno športno opremo. Še posebej opozarjamo na naslednje ugodne ponudbe:

- **SPECIÁLNI SERVIS SMUČI** v katerem popravijo in obnovijo stare smuči (drsnost, robnike, varnostne vezi itd.) za 380 din oziroma 250,- avstrijskih šilingov,
- **KOMPLETNO - KNEISL - OPREMO ZA TEK S SMUČMI** (smuči, čevlji, vezi in palice) za 1500 din, oziroma 950,- avstrijskih šilingov,
- **KNEISL - COMPACT - SMUČI - TXW** (polnosintetične smuči, MDS Construction) za 2230 din, oziroma za 1450,- avstrijskih šilingov.

Razen tega imajo veliko izbiro rabljenih smuči, čevljev in varnostnih vezí. V športni hiši v Ločah pa lahko kupite tudi drugo športno opremo.

REŠITEV KRIŽANKE IZ 48. ŠTEVILKE ŽELEZARJA

MOJSTRANČAN, ANAKSAGORAS, TRIAS, SEL, AR, VAS, PTA, DROBIŽ, KIRO, ANION, ATI, VANONI, ENA, DANNE, POR, IDE, EČ, GRAJANJE, TANI, NAGASAKI, OPAT, ANTARES, ARAS, REN, GOL, NK, VRAČ, NADA, LENA, ANTUN, AN KRONOS, ORA, FA, BREG, BA, RINKA, JALOVEC, SENJOR, GRANATA, CLAES.

NOVOLETNE ČESTITKE

Delavcem temeljnih organizacij in delovnih skupnosti ter pripadnikom teritorialne obrambe želimo srečno in uspešno novo leto 1979

Občinski štab TO Jesenice

Srečno novo leto 1979 in dobro bero želi svojim članom gobarska družina Jesenice.

Vsem članom - invalidom občine Jesenice in Radovljica, vsem organizacijam združenega dela, krajevnim in samoupravnim skupnostim ter družbenopolitičnim organizacijam in društvom v občini želimo srečno, zdravo in uspešno NOVO LETO 1979

Izvršni odbor Društva invalidov Jesenice

Sodelavkam in sodelavcem TOZD Elektrode iskreno čestitam novo 1979. leto in jim želim veliko delovnih uspehov, sreče ter osebnega zadovoljstva

sodelavec - vojak
Niko Kešina
V. P. 7046 - 2
LESKOVAC

Delavcem Železarne in uredniškemu odboru Železarja želi srečno novo leto mornar Mirsad Melić iz Malega Lošinja

V novem letu 1979 želi veliko delovnih uspehov vsem delavcem Železarne, posebno pa sodelavcem iz TOZD HVB
vojak Štefan Dolar
V. P. 7236/5
41430 SOMBOR

DEŽURNE TRGOVINE

V soboto, 30. decembra, bo na Jesenicah od 15. do 19. ure odprta trgovina **SPECERIJA BLED**, Supermarket UNION, Titova 22.

V soboto, 6. januarja 1979, bo na Jesenicah od 15. do 19. ure odprta trgovina **DELIKATESA** - poslovalnica 7, C. maršala Tita 7.

V soboto, 30. decembra, so vse samopostrežne trgovine s prehrabnim blagom, ki delajo z neprekinjenim delovnim časom odprte do 16. ure, dežurna trgovina pa do 19. ure.

V torek, 2. januarja, so odprte trgovine s prehrabnim blagom od 7. ure do 10.30.

IŠČEM SOBO IN KUHINJO

Mlad par išče sobo in kuhinjo v območju Jesenic. Vplačilo naprej. Naslov dobite na uredništvu Železarja.

ZAHVALA

Drugi izmeni na električni peči v TOZD Jeklarna se iskreno zahvaljujem za pozornost in denarno pomoč, ki so mi jo zbrali in ki mi je bila v moji dolgotrajni bolezni zelo dobrodošla.

Safet Pezić

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem sodelavcem in sindikalni organizaciji varnostne službe za prejeto darilo ob odhodu v pokoj. V letu 1979 jim želim mnogo uspehov.

Drago Jasenc

ZAHVALA

OO sindikata TOZD Transport se iskreno zahvaljujem za prejeto denarno pomoč, ki mi je med boleznijo zelo dobrodošla.

Vsem sodelavcem v TOZD Transport želim v letu 1979 veliko delovnih uspehov.

Robert Benko

Kaj bomo gledali v kinu

Kino RADIO

30. decembra amer. barvni risani film MACJI KONCERT, ob 15. uri.

30. in 31. decembra nem. jug. barvni film MED JASTREBI, režija Alfred Vohrer, v gl. vlogi Stewart Granger, ob 17. in 19. uri.

1. in 2. januarja italij. barvni film SVAKINJA, režija Sergio Bergonzelli, v gl. vlogi Robert Wood, ob 17. in 19. uri.

3. januarja amer. barvni pustolovski film USODNA TEKMA, režija Greydan Klark, v gl. vlogi Mel Ferer, ob 17. in 19. uri.

4. januarja franc. barvni film - drama ŽIVLJENJE SE PRICNE DVAKRAT, režija Claude Lelouch, v gl. vlogi Chaterine Danevue, ob 17. in 19. uri.

6. januarja amer. barvni risani film KJE STA TOM IN JERRY, ob 17. in 19. uri.

6. in 7. januarja amer. barvni komedijski film HOLLYWOOD ALI PROPAD, režija Frenk Teschlin, v gl. vlogi Jerry Lewis, ob 17. in 19. uri.

8. in 9. januarja amer. barvni vojni film FANTJE IZ 3. ČETE, režija Sidney J. Furie, v gl. vlogi Stan Shaw, ob 17. in 19. uri.

10. januarja amer. barvni kavbojski film MOŽ Z IMENOM GENON, režija James Goldstone, v gl. vlogi Tony Franciosa, ob 17. in 19. uri.

11. januarja ni predstav.

12. januarja domači barvni film TIGER, režija Milan Delić, v gl. vlogi Ljubka Samardžić, ob 17. in 19. uri.

13. in 14. januarja franc. barvni akcijski film L'ANIMAL, režija Claude Zidi, v gl. vlogi Jean Paul Belmondo.

Kino PLAVŽ

30. in 31. decembra italij. barvni film - komedija SVAKINJA, ob 18. in 20. uri.

31. decembra amer. barvni risani film, ob 10. uri.

1. in 2. januarja nem. jug. barvni pustolovski film MED JASTREBI, ob 18. in 20. uri.

3. januarja ni predstav.

4. januarja italij. barvni film - komedija NENAČADNE PRILOŽNOSTI, ob 18. in 20. uri.

5. januarja amer. barvni pustolovski film USODNA TEKMA, ob 18. in 20. uri.

6. in 7. januarja amer. barvni vojni film FANTJE IZ 3. ČETE, ob 18. in 20. uri.

7. januarja amer. barvni risani film KJE STA TOM IN JERRY, ob 10. uri.

8. in 9. januarja amer. barvni komedijski film HOLLYWOOD ALI PROPAD, ob 18. in 20. uri.

10. januarja ni predstav.

11. januarja franc. barvni film - drama ŽIVLJENJE SE PRICNE DVAKRAT, ob 18. in 20. uri.

12. januarja amer. barvni kavbojski film MOŽ Z IMENOM GENON, ob 18. in 20. uri.

13. in 14. januarja amer. barvni film HELLO DOLLY, ob 17.30 in 20. uri.

Kino KRANJSKA GORA

30. decembra amer. barvni pustolovski film GLOBINA, ob 20. uri.

1. januarja amer. barvni pustolovski film USODNA TEKMA, ob 20. uri.

2. januarja italij. barvni film - komedija NENAČADNE PRILOŽNOSTI, ob 20. uri.

3. januarja italij. barvni film - komedija SVAKINJA, ob 20. uri.

6. januarja nem. jug. barvni pustolovski film MED JASTREBI, ob 20. uri.

10. januarja amer. barvni vojni film FANTJE IZ 3. ČETE, ob 20. uri.

13. januarja amer. barvni film - komedija HOLLYWOOD ALI PROPAD, ob 20. uri.

Kino DOVJE - MOJSTRANA

30. decembra amer. barvni kavbojski film ELDORADO, ob 19. uri.

31. decembra amer. barvni pustolovski film GLOBINA, ob 19. uri.

1. januarja angl. barvni film POSILSTVO, ob 19. uri.

2. januarja amer. barvni pustolovski film USODNA TEKMA, ob 19. uri.

6. januarja italij. barvni komedijski film SVAKINJA, ob 19. uri.

7. januarja nem. jug. barvni pustolovski film MED JASTREBI, ob 19. uri.

13. januarja amer. barvni vojni film JUNAKI IZ 3. ČETE, ob 19. uri.

14. januarja amer. barvni komedijski film HOLLYWOOD ALI PROPAD, ob 19. uri.

PROGRAM ŠPORTNIH PRIREDITEV KLUBOV ŠD JESENICE

UMETNO DRSLIŠČE:

rekreacijsko drsanje:

- petek, 29. decembra, od 20. do 22. ure za železarno Jesenice,

- sobota, 30. decembra, od 14. do 16. ure in od 17. do 19. ure,

- nedelja, 31. decembra, od 14. do 16. ure in od 17. do 19. ure,

- ponedeljek, 1. januarja, od 14. do 16. ure in od 17. do 19. ure,

- torek, 2. januarja, od 14. do 16. ure in od 17. do 19. ure,

- petek, 5. januarja, od 20. do 22. ure za železarno Jesenice,

- sobota, 6. januarja, od 14. do 16. ure,

- nedelja, 7. januarja, od 14. do 16. ure, od 17. do 19. ure in od 20. do 22. ure;

hokej:

- torek, 2. januarja, ob 11.30 prvenstvo pionirjev SR Slovenije HK Jesenice : HK Kranjska gora,

- sredo, 3. januarja, ob 18.30 za državno prvenstvo, člani HK Jesenice : HK Kranjska gora, vstopnina 20 din.,

- petek, 5. januarja, ob 22. uri medobčinska liga HK Kokrica : HK Borovlje Jesenice,

- sobota, 6. januarja, ob 18.30 za državno prvenstvo, člani, HK Kranjska gora : HK Olimpija Jesenice, vstopnina 20 din., ob 21. uri medobčinska liga HK Ljubno : HK Blejska Dobrava.

KEGLJIŠČE ŠPORTNI PARK:

- med novoletnimi prazniki, 1. in 2. januarja 1979, bo štiristezno avtomatsko kegljišče zaprto.

DVORANA ŽIC:

- ni tekmovalni.

Samoupravni organi in delovna skupnost Športnega društva Jesenice želijo vsem občanom Jesenic, športnikom in uporabnikom športnih objektov in naprav zdravo, zadovoljno in uspešno leto 1979.

Iz pisarne ŠD Jesenice

ZAHVALA

Ob prerani smrti naše drage žene in mame

VIDE KOS
roj. LOGAR

se iskreno zahvaljujem vsem sorodnikom, prijateljem in znanecem, ki so darovali vence in cvetje, ter jo spremili na njeni zadnji poti. Posebno zahvala sva dolžna sosedom, ki so v težkih urah nesebično priskočili na pomoč in darovali venec. Zahvaljujem se govornikom za poslovilne besede ob krsti in odprtem grobu. Krajevni organizaciji ZB NOV Blejska Dobrava za poklonjeni venec ter praporščakom ZB NOV, ki so jo spremili na njeni zadnji poti. Zahvaljujem se vsem, ki so nama izrekli ustno in pisno sožalje ter vsem, ki so od blizu in daleč prišli in se poklonili njenemu spominu.

Se enkrat iskrena hvala vsem, ki ste kakorkoli pomagali v težkih trenutkih.

Žaljujoči mož JANEZ-SERGIJ in sin DUŠAN

ZAHVALA

Ob nenadni in boleči izgubi dragega očeta, brata, starega očeta in strica

JANEZA JUSTINA

se iskreno zahvaljujem za pomoč in darovano cvetje ter za spremstvo na njegovi zadnji poti vsem sosedom, prijateljem in znanecem, sodelavcem ELIMA - Jesenice, PLANIKE - Breznica VARNOST - Škofja Loka, pevcem DPD Svoboda - Breznica ter tov. Matiču za poslovilne besede ob odprtem grobu.

ŽALUJOČI: hčere in sinova, brata in sestre z družinami in ostalo sorodstvo

ZAHVALA

Zahvaljujem se osnovni organizaciji zveze sindikatov TOZD Plavž za denarno pomoč, ki mi je v času bolezni zelo dobrodošla.

Ljubo Pretnar

OBISK PRI PISATELJU BEVKU

Prihajala je zima z dolgimi mrzlimi in burjevitimi večeri. Zima 1931.

Za nenehnim novembrskim deževjem je planoto ob Trnovskem gozdu pobelil prvi sneg. Nametlo ga je do kolen in pritisnil je oster decembrski mraz. Mladi smučarji, od meteža in vrtincev burje zardeli v obraz, so se z veselimi živčavom kobacali po prhkem snegu.

Bilo mi je šestnajst let. Tudi mene je vlekle k smučkam. Ob dolgih večerih pa vse močnejše h knjigam. Prebrskal sem vse domače in sosedove skrinje, da bi staknil kje še kakšno neprebrano knjigo. A kako priti do novih knjig?

Fašisti, ki so tedaj v teh krajih kruto vladali, so noč in dan srepo bedeli nad vsem, kar je bilo slovenskega, še posebno mržnjo so izkazovali do slovenskih knjig. Imeti jih rad, je zanje pomenilo pravi smrtni greh proti državi. Tako je nanese, da so mi nekega dne karabinjerji dodobra prebrskali tistih nekaj knjig, ki sem jih skrbno in z vsem spoštovanjem hranil na polici. Nekaj so jih odnesli in mi zapretili z ječo. K mojemu imenu so tudi pritisnili črno piko, ki me je spremljala s posledicami vse do konca fašistične vladavine.

To so bili časi polni hudih stisk, ponižanj in zatiranja. V hiše je skozi vse špranje lezla revščina. Pogostoma se je slišala beseda — gospodarska kriza. Les in živina, edino, kar so ljudje premogli, nista imela nobene cene. Ker ni bilo denarja za davke, je marsikje zapel boben. Na prenekatere domačije se je usedla tuja banka. Skopo so nam bili odmerjeni kosi črnega kruha. In nove knjige — to so bile prav pravcate sanje, dežela za devetimi gorami.

Zgodi se, da v najtemnejši mrak včasih znenada posije svetel žarek. Takšen žarek je bilo meni v tistih dneh pismo pisatelja Bevka:

»Oprostite mojemu molku! Imel sem res toliko dela, da še dihati nisem utegnil. Zdaj pa sem bolj prost in če me obiščete, mi boste dobrodošel gost, da se kaj pomeniva...«

Zdelo se mi je, da me je s tem pismom obiskala nenavadna sreča. Toda ob njej se je brž zastavilo vprašanje: kako jo uresničiti. Kako se v snegu in mrazu odpraviti na pot iz domače samote v daljino Gorico, ko pa dotlej še nisem bil dlje od sosednje vasi, če izvzamem to, da sem bil nekoč z očetom v bližnjem mestecu. Zadevo sem tehtal in mlel v sebi. Naposled sem stisko glede denarja, ki ga nisem imel niti za prebito paro, zaupal materi, ki mi je vselej stala ob strani. Tudi ona je bila revna kakor cerkvena miš, pa glej, ne vem, kje ga je dobila, da mi je stisnila toliko drobiža, kolikor sem ga potreboval za vožnjo iz Čepovana do Gorice.

Sklep, da se odpravim na pot, je dozoreval med bujno domišljijo in stvarnostjo sredi decembra. Nekega jutra kmalu po polnoči sem se natihamo odpravil v zasneženo pokrajino. V kopnem je bilo do Čepovana pet ur hoda, v snegu toliko več. Z ustavila bi me ne bila še taka prepreka. Zagazil sem po samotnih rupah v mrzlo zvezdnato noč. Ko se je svet nagnil v trebuško grapo, je korak po brežini drsel kar sam od sebe, toda iz dna soteske, kjer je žuborela voda, se je bilo treba povzpeti v brežino Kobilice. Bil sem popolnoma sam, nikjer nisem srečal živega človeka, le tu pa tam se je od v snegu skritih domačij zagnal pasji lajež. V Čepovan sem skoraj priteknel še v jutranjem mraku, zasopen in upehan, tik pred odhodom avtobusa.

Vožnja po pustih Puštalah proti Grgarju me je spremljala z vtisi iz grozljivih pripovedovanj vojakov iz prve svetovne vojne.

Po teh krajih so pustili mladost v strelskih jarkih. Sveta gora ... Gabrijel ... in potem Soča in Sabotin, pod njim pa sta se v jutranjem soncu svetlikala Solkan in Gorica.

Zdelo se mi je, da sem se znašel popolnoma v novem svetu. O snegu tu ni bilo sledu, le burja je pometala ulice, ko sem se bližal številki 26 na Solkanski cesti, kjer je bilo v tretjem nadstropju Bevkovo stanovanje.

Kljub zadržki in plahosti sem pozvonil na vratih z Bevkovim imenom. Ni mi bilo treba čakati. Na pragu se je pojavil človek, ki sem ga doslej poznal samo s slik: močne obrvi in košati lasje, v njegovi besedi je zvenelo mehko tolminsko narečje, v besedi, ki je bilo toliko prisrčnosti, da sta iz mene na mah splahneli plahost in zadržka, da se nisem več počutil tako ničevega in drobnega, pač pa sem brez besed sledil njegovemu vabilu. Bevk me je sprejel kot starega znanca. To sicer ni prihajalo toliko iz najinega dopisovanja, kolikor iz njegove zavzetosti do mladega rodu.

Ko sva sedla v njegovi delovni sobi — spotoma me je predstavil ženi Davorini — se je najin pogovor kmalu zasukal z vsakdanjih dogodkov in politike na književnost in pisateljevanje. Ker je Bevk vedel za moje prve literarne poizkuse, vedel, kje me čevlji žuli, kakor se temu reče, je najino kramljanje hitro preusmeril v to smer. Ob tem moram reči, da je bil Bevk odličen mentor in prijatelj. V njegovih besedah, čeprav niso bile prizanesljive v ocenah in kritiki, je bila odkritost, prisrčnost in dobrohotnost dobrega tovariša.

»Svetujem vam, da se učite pri Tavčarju,« se še danes spominjam njegovih nasvetov. »Visočka kronika je doslej najboljši slovenski roman. In seveda, berite Cankarja. To so vrhovi naše umetne besede. Ob tem pa vnaprej povem, da vaš rokopis (neka črtica) še ni goden, pa sem tudi že vnaprej vedel, da ne bo. Stvar je nameč ta, da imate po mojem mnenju talent, to je tisti božji dar, ki se ga ni mogoče naučiti, vse drugo, kar se je treba še naučiti, pa vam manjka. Pa to ni samo slovnica in take reči, ki jih je mogoče dobiti iz knjig in iz šole, ampak je tisti pogled na življenje, ki vam ga bodo dale šele mnogoletne izkušnje. Da me boste laže razumeli, vam povem nekaj o sebi. Z mano je bilo nekoč približno tako, kot je zdaj z vami. Ko sem bil v sedemnajstem letu, sem bil kmečki fant, kot ste zdaj vi. Pisal sem vse večere in pošiljal v vse mogoče liste, a mi seveda z eno izjemo (Zofka Kvedrova) nihče ni kaj sprejel ne odgovoril. Tudi jaz sem bil obupan, a nisem vrgel puško v koruzo in nisem mogel razumeti, kaj je tisto, ko so mi rekli, naj se učim.«

Bevk si je prižgal cigareto, nato pa nadaljeval.

»Nato sem šel v šolo, preteklo je šest let, da se mi je nenadoma odprlo ne vem kaj, in sem začel kolikor toliko dobro pisati, da mi je sprejel Izidor Cankar v Dom in svet, prej mi je natisnil le nekatere pesmi. Pa tisto, kar sem toliko let čakal, ni bila učenost, saj slovnice in drugih stvari se človek lahko nauči tudi doma in v krajšem času, ampak glavno je, da mora človek prej dozoreti, da ve kaj povedati človeštvu...«

Tih, droben in ničev sem poslušal Bevka, njegove besede so padale vame, kakor dobra setev. Tedaj se je na vratih oglasila Davorina:

»Pojdita, kosilo je pripravljeno!«

H kosilu smo sedli v kuhinji. Bilo je skuhano za dva, razdeljeno za tri. Kljub temu, da sem bil lačen kakor volk, tega nisem pokazal, zadržan in neroden sem povčasno srebral in prigrizoval, medtem ko je

Davorina kar žarela od nje lastne goriške šegavosti in smeha. Pozneje sem ju imel priložnost spoznavati tudi v partizanih.

Med prijetnim kramljanjem se je bilo sonce kar prehitro nagnilo globoko nad furlansko ravnino. Prihajal je čas mojega odhoda. Bevk mi je še postregel s knjigami, med katerimi so bila nekatera Krleževa dela in Remarqueov roman Na zahodu nič novega, tedanji evropski bestseller. Še kozarec črnine na zdravje in v slovo. Edino pomarančo, ki je ostala na krožniku na mizi, je Davorina stisnila v žep mojega plašča.

V Čepovanu smo izstopili v trdem mraku. Bil sem poln doživljaj tistega dne in niti pomislil nisem na dolgo pot, ki jo imam pred seboj. Spet sem se jadrno zagrizel v strmino Kobilice in se z lahkotnimi koraki spustil v trebuško globel. Nastajala je noč, polna gostih, mrzlih zvezd. Hiše ob cesti pod Govci so bile tihe, stisnjene v snegu. Iz majhnih oken so mežikale luči. Nikjer nisem srečal živega bitja; mraz jih je nagnal v tople izbe, sem pomislil.

Kmalu za mostom, pod katerim je žuborela v led uklenjena Trebuščica, me je spet sprejela strmina. Pobiral sem jo korak za korakom, ki so postajali proti Rezaziji težji in težji. Začela se je oglašati žeja, ki sem jo tešil s suhim snegom. Nato se je prebudila še lakota — pila mi je moči kot vampir. Kljub temu sem vztrajno rinil proti Bendijskim jamam, v čedalje samotnejši breg in globlji sneg. Daleč za menoj so ostale zadnje hiše, sredi samote in snega sem se znašel popolnoma sam, toda moral sem naprej, kljub slabosti, ki me je obhajala, da so se mi začeli zapletati koraki kakor pijancu. Z zadnjimi močmi, oblit od mrzlega potu, sem počasi prirnil do Bendijskega vrha. Oddahnil sem se in da bi si olajšal hojo, sem knjige zabasal za pas. Pred menoj je bil kak kilometer poti po zlojnejšem svetu, to mi je vilo novega poguma. Toda najhujša strmina tam spredaj, je štrlela navzgor kakor pošast. Racial in kreval sem po snegu in se znašel z občutkom popolne nemoči na njenem vznožju. Zdelo se mi je, da ne bom zmogel niti koraka več. Prešinila me je misel na kruh. O, da bi imel vsaj kosček kruha, skorjico trdega ovsenega kruha!

Z grozo sem spoznal v nekakšnem meglenem občutku breztežnosti, da nisem več gospodar svojih nog. Klecale so kakor brez kosti. Padel sem v sneg in obležal, a volja v meni še ni bila popolnoma odmrta in misel je venomer kljuvala: »Ne smeš obležati, zaspal boš in zmrznil!« Da, le strah pred smrtjo me je dvigal iz ledene utrujenosti. Ne, ne smem počivati, ne smem zaspati. Zbral sem zadnje moči in se po vseh štirih kakor žival, meter za metrom, zaril v brežino. Lezel sem in počival, lezel in počival... Nisem odnehal in se kot polž pritipal na rob te zadnje, najhujše brežine.

Tedaj sem se prekobilil in se usedel v sneg. Premrle roke sem utaknil v žep plašča in tedaj o, čudo vseh čudes! — v žepu sem dotipal pomarančo. Davorinino pomarančo! Občutek nedopovedljive sreče. Rešitev!

V pomarančo sem se zagrizel kot volk, v ta najbolj čudežni sadež v mojem življenju, ki sem ga okusil na robu smrti. V noge in roke se je polagoma začelo vračati življenje, po žilah je zaplala kri. Še trenutek sem obsedel v snegu, nato sem se skobacal na noge, ki so me spet držale in se še vedno kot pijan napotil proti domu čez zasnežene in samotne rupe, kjer me je čakala v skrbeh moja mati.

LISTI izhajajo kot priloga tednika Železar — glasila delovnega kolektiva SOZD SZ ŽELEZARNA JESENICE. Ureja kulturno umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, glavni in odgovorni urednik Joža Varl.

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Ko je aprila 1941 italijanska vojska zasedla Ljubljano in njene pokrajine: Notranjsko, Dolenjsko in Belo krajino, je kvestura fašistične policije najprej naperila svoje kremplje proti komunistom, španskim borcev in drugim politično osumljenim protifašistom, ki so jih že imeli na svojih seznamih. Prav posebno pozornost pa je ta policija obračala proti kulturnikom in umetnikom, zlasti književnikom. Kvestura jih je začela zapirati že v maju. Seveda so se mnogi že takoj umaknili v ilegalo in pozneje odšli med partizane. Vsakogar, ki so ga aretirali in ga stlačili v zapore, so nekaj dni zasiljevali in nato izpustili, razen tistih s Primorskega, ki so bili že prej pred fašizmom pribežali čez mejo. Le-te so kar zadržali v zaporu in jih pozneje odgnali v internacijo, konfinacijo ali ječe v notranjost države.

Najhujši trn v peti pa so bili italijanskim oblastnikom književniki, zakaj najbolj so se bali resnice, ki naj bi jo izražala ilegalna tiskana beseda. K temu je književnike silila močna ogroženost narodovega obstoja, ki je bila tako grozljiva, kot doslej še nikoli v njegovi zgodovini. Književniki, velika večina se je bila pridružila kulturnemu molku, ki ga je oklicala Osvobodilna fronta, so se zato tembolj udejstvovali v ilegalnem tisku. Z ostrimi in odločnimi besedami so obtoževali in obsojali okupatorjevo barbarsko početje in ravnanje s še pred nedavnim svobodnim slovenskim človekom. Seznanjali pa so javnost tudi z gnanim vladajočim vodstvom stare države, ki se je umaknilo v tujino, a je v znatni meri nosilo krivdo za nastali položaj. In končno se je za prvo izpovedjo ilegalne besede skrivala upravičena slutnja o oboroženem upor.

Ljubljana je bila osrednje mesto za književno delovanje v prvem obdobju narodnoosvobodilnega boja. Prve idejne osnove takemu delu je dal program Osvobodilne fronte. Pobudo za to je dal Boris Kidrič. Iz nje se je septembra 1941 izoblikovala pri Izvršnem odboru Osvobodilne fronte kulturniška organizacija. Tako so bile plenumu slovenskih kulturnih delavcev zaupane naloge bodočega literarnega ustvarjanja. V tem plenumu so bile zastopane vse zvrsti umetniškega udejstvovanja. Plenum je vodil akcijski odbor, ki ga je spočetka vodil znani komunist in pisatelj Prežihov Voranc, za njim Ignac Koprivec, nato pa Filip Kumbatovič.

Italijanski oblastniki so dobro vedeli, kje se narodu izpodrežjo korenine. Prežihov Voranc, ki je že od začetka okupacije živel v ilegali, je postal žrtev izdajstva. Zaprl so ga v ljubljanske zapore, od koder je romal v nemška koncentracijska taborišča. Nad pisateljem Francem Finžgarjem, avtorjem romana Pod svobodnim soncem, je visela groznja talstva. Jezikoslovec Fran Ramovž je na italijanski komandi, kamor so pozvali kakih petdeset kulturnih delavcev in jim s hinavskim zavijanjem dali razumeti, da jih imajo pravzaprav za talce, vrgel pred italijanskega oficirja rokavice, razpel suknjo in dejal: »Kaj pa uganjate to komedijo? Postrelite nas! Ako nam pobijete sto najboljših kulturnih delavcev, ste narodu odsekali glavo!«

In narodu so hoteli odsekati glavo. Nad trideset slovenskih kulturnih delavcev,

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev.: 39/VIII

Jesenice, 28. decembra 1978

VEŠ, POET, SVOJ DOLG

mož in žena, je plačalo svoje prepričanje in ljubezen do domovine z življenjem. Padli so kot partizani, kot talci ali shirali v taboriščih smrti. Ko je padel v roke sovražni kom partizan in pesnik Ivan Rob, rojak s Primorskega, jim je še pred ustrelitvijo v Dantejevem jeziku pogumno izrekel prezir nad lastno usodo: »Kdor umre za domovino, je živel dovolj!« Pri znanem slikarju, grafiku in karikaturistu Hinku Smrekarju so ob raciji našli Slovenskega poročevalca. To je bil zanje zločin in smrtni greh. Odpejali so ga naravnost na pokopališče in ga ustrelili.

Slovenski poročevalec je bil med številnimi ilegalnimi tiski osrednje glasilo Osvobodilne fronte. V njem je 6. septembra 1941 izšla prva slovenska odprniška pesem neznanega pesnika VEŠ, POET, SVOJ DOLG? Pesem je vzbudila splošno pozornost in ugibanje, kdo je njen pravi avtor. Morda je po stilu pesmi komu dalo slutiti pravega avtorja Otona Zupančiča, ki je bil kot pesnik dosegel evropski sloves. Toda Zupančič je bil tih, dokaj vase obrnjen človek, ki doslej kot pesnik ni imel vidnejšega političnega posluha. Ljudje so sicer poznali njegove socialne motive, kot na primer Kovaško, Žebljarsko, pa Dumo, v kateri je hodil po naši zemlji in pil nje preleste, prav tako so poznali njegovo nacionalno bolečino, ki jo je izrazil v pesniški zbirki Zarje Vidove. Toda v zadnjih letih pred vojno ni mnogo pisal za javnost, sicer je na tihem pripravljval zbirko Ostrnice, pa ga je prehitela vojna in kot taka ni bila nikoli objavljena.

Pesem Veš, poet, svoj dolg od verza do verza kaže silno pesnikovo bolečino ob temni usodi svojega naroda, hkrati pa sveto jezo, da je z žolčnim gnevom kriknil v svet obtožbo in protest in poziv: »Zob za zob in glavo za glavo!«

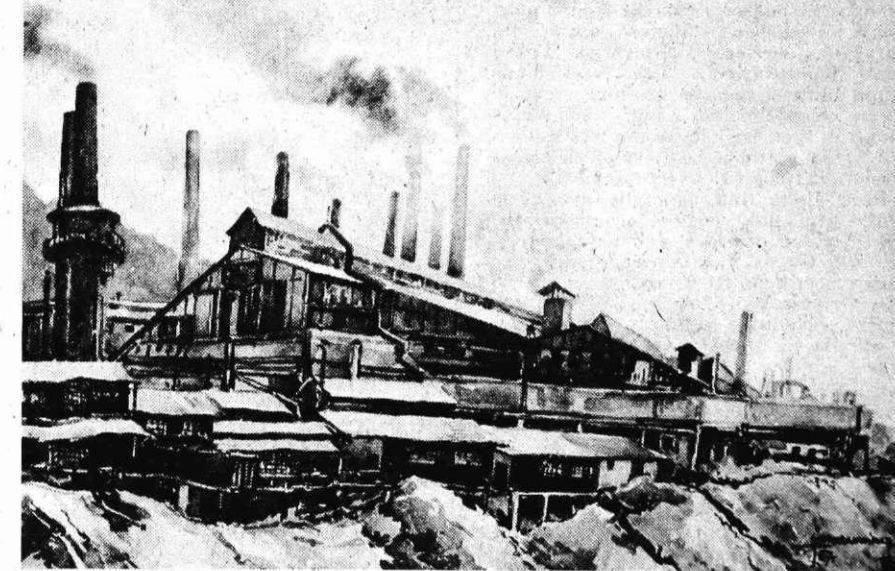
Bolečino, ki jo je Oton Zupančič nosil v sebi, bolečino ob prostaškem in barbar-skem okupatorjevem nasilju, je seveda

morala na papir in v ilegalni tisk. Pesnik je bil ob tem, ker ga je opazovala in zasledovala policija, razumljivo, previden. Ko je poleti 1941 napisal pesem, jo je najprej dal prebrati svoji ženi Ani, ki mu jo je morala prepisati s svojo spremenjeno pisavo. Ta prepis je na skrivaj položil na mizo Josipa Vidmarja v pisarni Slovenskega narodnega gledališča. (Zupančič je bil upravnik tega gledališča, Vidmar pa dramaturg in hkrati predsednik Izvršnega odbora Osvobodilne fronte.) Tako je pesem prišla v prave roke in seveda tudi v Slovenski poročevalec.

Pesem Veš, poet, svoj dolg je, kot že rečeno, vzbudila veliko pozornost. Zato ni prešla le železni repertoar partizanskih mitingov, temveč je bila mnogokrat ponatisnjena. Drugič je izšla v Slovenskem zborniku 1942. Če pa primerjamo ponatis v zborniku 1945, zlahka ugotovimo, da je imel prvotni natis precej tiskovnih napak ter da je pesnik dal pesmi šele zdaj dokončno obliko. Tako dopolnjen pesem tudi objavljamo.

Zupančič je skril svoje avtorstvo tudi za nekatere značilnosti. To je storil v četrtem verzu zadnje kitice, kjer je uporabil roditeljsko »pojde lovce klat«, namesto tožilnika »pojde lovcev klat«, kakor je delal običajno po navadi v njegovi rodni Beli krajini. Zaradi tega verza je tudi potožil svoji ženi, češ da je misel pesnika nevredna, da pa v teh časih ne more drugače ravnati.

V pesnikovi zapuščini je ostalo izredno veliko osnutkov, zapiskov pa tudi pesmi, kar vse kaže, da je pripravljval zbirko, ki naj bi izšla ilegalno kot Borova Previharimo viharje. Literarni zgodovinarji so šele po vojni ugotovili, da je Zupančič prvi pisal odprniške pesmi, pred Borom in Kajuhom. Dušan Pirjevec, urednik Zupančičevega Zbranega dela, pa med drugim pravi: »Leta okupacije in vojne so bila za pesnika nenavadno plodna. Napisal je izredno veliko število pesmi. Reči bi smeli, da ni v nobenem obdobju svojega življenja ustvaril hkrati takšne množine stihov. Vse, kar se je v tem času dogajalo izven njega in v njem, je bilo tako silno in boleče, da je kljub težki in mučni boleznini nenehoma pisal.«

Ljubo Ravnikar: Motiv iz Železarne — akvarel — 1967

ZEITSCHRIFT FÜR GEOPOLITIK IN SLOVENC V TRIDESETIH LETIH

V letih med obema svetovnima vojna-
ma je bila še zlasti v Nemčiji živa veja
geografske »znanosti«, imenovana »geo-
politika«. Z njo se je bralec mogel srečati
tako v revijalnem, kot v dnevnem tisku,
njena politična stran pa je bila namenjena
velikonomski in z njo tudi nacistični misli
(o osnovah in ciljih geopolitike je tik pred
drugo svetovno vojno objavil daljšo
razpravo Svetozar Ilešič v reviji Misel in
delo, 1939, str. 194–210 na katero se
deloma tudi naslanjamo). Ta nota je v
letih pred drugo svetovno vojno na
Nemškem tudi prevladala ter to svjco
usmerjenost niti ni več prikrivala. Ko je
prof. Ilešič ocenjeval usmerjenost nemške
»geopolitike« je ugotavljal, da se je »iz
panoge z zadostno znanstveno osnovo
razvila najprej nekaka pseudoznanost z
izrazito populacijsko in propagandistično
noto, izrazita tendenčna publicistika na
nivoju, ki bi ga najtočneje mogli karakte-
rizirati kot žurnalističnega«.

Omenili smo že, da je »geopolitika«
doživela razmah med obema svetovnima
vojnama. Leta 1924 je tudi prišel v Berlinu
izhajati posebni časnik, nazvan Zeitschrift
für Geopolitik (časnik je bil po drugi
svetovni vojni obnovljen), posebej pa se je
na nemškem prostoru razmahnila literatu-
ra te vrste po Hitlerjevem prihodu na
oblast. Po doktrini, ki so jo uveljavili
nemški zagovorniki geopolitičnega pogleda
na svet, naj bi geopolitika preučevala
»državo kot dinamičen pojav, zlasti tudi v
razmerju do sosednjih političnih tvorov, naj
bi ugotavljala možnosti in potrebe njenega
razvoja, njenega razširjanja, gospodarske-
ga razmaha, politične in kulturne ekspan-
zije, možnosti in potrebe novih, boljših in
prirodnejših državnih meja, ki bi državni
prostor bolje zavarovala in dala državne-
mu ljudstvu možnost popolnejšega razvo-
ja. Dinamičnemu narodu naj se ne prepusti
na milost in nemilost samo njegovo
narodnostno področje (to, kar Nemci nazi-
vajo 'Volksboden') temveč tudi vse
področje njegovega kulturnega vpliva
(t. zv. 'Kulturboden'). Tak 'Volk ohne
Raum' zahteva najširše prirodne meje, ki
naj mu omogočijo pristo pot v oceanski in
kolonialni svet, hoče da se mu izroče kolo-
nije, ki so potrebne zahtevam njegovega
»prostora in ljudstva« (Svetozar Ilešič).

Prof. Ilešič tudi ugotavlja, da so se
nemški geopolitikarji še pred nastopom Hit-
lerja postavili docela v službo velikonom-
ške misli ter da je ta smer geografije po
njegovem prihodu na oblast docela prevla-
dala. Omenja dalje enega vodij takratne
nemške geopolitike, graškega (!) profesorja
O. Maulla ter njegovo opredelitev geo-
politike v knjižici »Das Wesen der Geopoli-
tik«. Po Maulli naj bi bila geopolitika
politična geografija, prirejena za praktično
uporabo. Kot taka daje praktične smernice
politikom na osnovi zakonov in vzornih
zvez, ki jih je za dosedanj razvo držav
empirično ugotovila politična geografija.
Maull je tudi ločil geopolitiko na vrsto
sestavlin, med drugim tudi na geopolitiko
prostora ter geopolitiko prometa. Zelo
važna sestavina naj bi bila dalje takome-
novana »Volksstumapolitik« (drugače na-

zvana tudi etnopolitika). Iz njegove knjiži-
ce nadalje razberemo, da je dolžnost držav-
nega in narodnega organizma, da skrbi za
čim čistejšo uveljavljanje pravega in resno
čistega narodnega tipa, dalje da ima v
evidenci tudi ono narodnostno in kulturno
področje, (Volks- und Kulturboden), ki je
izven meja državnega prostora, pa je s
stališča etnopolitike prav tako latentne
važnosti, kakor je državni teritorij s stali-
šča geopolitike v ožjem smislu. Tako naj

gre skrb tudi vsem po svetu raztresenim
drobncem narodnega telesa, ki naj se prav
tako tesno povežejo na osrednje deblo. Od
tod tudi velika skrb za vse inozemske
Nemce (Auslanddeutschtum). Poleg tega
naj geopolitika tudi daje smernice notra-
njim demografskim ukrepom in podobno,
torej miselnost, ki je po eni strani bila
»predhodnik, na drugi strani pa izraz
nacionalno-socialističnega nazora« (po
analizi Svetozarja Ilešiča). Avstrijski
poznavelec ekspanzionizma tretjega rajha
pa je nedavno zapisal, da je leta 1936
postala geopolitika disciplina, ki se je skoro
izključno ukvarjala s prostorskimi in
ekspanzionističnimi zahtevami takratne
Nemčije ter je temu svojemu početju
skušala dati znanstveno opravičilo (prim.
Norbert Schausberger, Der Griff nach
Osterreich. Der Anschluss, Wien-München
1978, s. 150–151).

Med vprašanji, ki so zanimala sodelavce
predvojne Zeitschrift für Geopolitik je
bilo leta 1928 tudi koroško vprašanje. Pri-
spevek o tem je izšel še pred Hitlerjevo ero,
vendar pa zgovorno kaže takratni in
prihodnji pogled nemškega nacionalizma
na problematiko slovenske manjšine na
avstrijskem Koroškem. Osnovno izhodišče
pri tem je bilo opozorilo o tem, kako so
geografski danosti pogojevale razvoj deže-
le, uokvirjene v njene naravne meje. Ko
prispevek sega v zgodovino, podčrtuje, da
so Slovenci »razumljivo« sprejemali in spe-
jeli »višjo« nemško kulturo, nemške
ustanove in podobno pa tudi nemško bese-
dišče, čisto pa tudi nemški jezik. Tako je
po zapisu tudi prišlo do svobodnega
stapljanja obeh narodov, Nemcev in Slo-
vencev, ki se ga da po tej interpretaciji sicer
označevati za germanizacijo, toda brez
označitve, »kakršno se germanizaciji«
»tako rado« pripisuje. Značilna je dalje
trditev, da koroški Slovenci ne živijo na
strnjenem prostoru, trditev, ki je leta 1972
zašla celo v avstrijsko manjšinsko zako-
nodajo! Za krivce, da se je pričelo v pre-
teklem stoletju rušiti sožitje obeh narod-
nosti v deželi, Zeitschrift pripisuje kranj-
skim Slovencem (»južno od Karavank«).
Kot primer, kako vplivajo spremembe
geografskih dejavnikov na spremembe
določenega stanja se ob tej priložnosti
omenja graditev karavanškega železni-
škega tunela leta 1908, ki da je prebil
dotedanji »ločilni zid« na Karavankah
ter omogočil prtok kranjske propagande
tudi severno od te gorske ločnice. Za-
nimivo je tudi opozorilo, da so se Nemci
po koncu prve svetovne vojne borili proti
pripojitvi južnega dela dežele Jugoslaviji,
ker bi taka priključitev pomenila izgubo
nemškega ozemlja (!). Dalje bi tudi
podčrtali, da je Zeitschrift für Geopolitik v
tem času poznal na Koroškem le Nemce in
Slovence, vsekakor dokaz da nemškonacio-
nalna »vindišarska« teorija po kateri se
deli slovensko prebivalstvo Koroške na
»nacionalne« Slovence ter na takome-
novane »Windische« še ni prdrila od tega
berlinskega mesečnika (Zeitschrift für Geo-
politik, 1928, št. 3.).

Se posebej pa velja omeniti, da se je v
Zeitschrift für Geopolitik oglašil tudi znani

K zvezdam

Jesenice
v sivem dimu,
v rjavem prahu
Jesenice,
Jesenice
v večnih sajah,
vaše sive
Jesenice.

Ko bi gledal jih
ponoči,
pozabil, tujec,
bi stivino;
v noč so razsejane
luči
bolj v dolžino
kot v širino.

V zvezde
se nad plavži
skrje
in stemni Mežaklja,
nad tovarno
časih dimnik
zasvetli se
kakor bakla.

In ko v noč
železna zarja
se razlije
med bregove,
je dolina
kakor ladja,
ki v daljavo
plove.

Vsa od lučk
je obsijana
kot na pravem
morju.
Iz zaliva
v daljo plove
k zvezdam
na obzorju.

Plove, plove ...
Nini sanja,
kakor sanjajo
vsi mali.
Z ladjo sni,
ti nežni sni
bodo k zvezdam
odveslali.

Ni jih strah,
da bi v viharjih
ladja
se razbila
in razbito
globočina
vase
potegnila.

Ni jih strah,
da bi se ladja
v morju
potopila,
ni jih strah,
da bi v teminah
k zvezdam smer
zgrešila.

Saj mornarji
so na ladji,
pravo smer
so si izbrali.
Česa bi
na poti k zvezdam
se potem
še bali?

(1956)

Zlati slikarček

Sonček je slikarček:
kakor vsako leto
vzel v roke je čopič
in paletu.
Zjutraj navsezgodaj
barvice pripravi,
rdečo in rumeno
dene k zlato-rjavi.
Potlej gre na delo,
barvice nanaša
na pobočja bolje
kakor Nini naša.
Vse, kar je zeleno,
spremeni v rumeno,
listje obarva zlato
in osenči rdeče,
s čopičem prevleče
gozdnato pobočje,
log, zeleno trato,
kakor on sam hoče.
Sončce v višavi
kot umetnik pravi
le srce poslušaj,
kar veli mu duša,
slika, vsak dan slika
od jutranje zore
do večerne zarje,
ko gre spat za gore.

Sonček je slikarček:
ko odloži paletu
je v jeseni leto
in slikarček zlati
je od dela truden,
vse bolj pozno vstaja
iz jutranje zore
in vse prej odhaja
v zarjo spat za gore.
Mi pa — kakor znamo —
nehvaležni sončku
vsak dan godrnjamo:
Delu se izmika
in ne da gorkote,
ni nam do lepote,
dela naj, ne slika!
Taki smo ljudje,
četudi nehote ...
V zarjico pogledj
in ljudem povej:
Sončku, joj, ljudje,
krvavi srce,
zjutraj krvavi,
krvavi zvečer,
vsak dan krvavi
za ljudi.

(1956)

MIHA KLINAR NAŠIM NAJMLAJŠIM BRALCEM — MIHA KLINAR NAŠIM

Lastovke

Lastovice male
so iz gnezdec poletele
in na stare
telegrafске žice
sele.
Niso poslušale,
niso utegnile,
da bi se menile,
kakšne se novice
k nam na Jesenice
iz Ljubljane bele
pretakajo skoz žice.
V vrstah,
kot spodobi
se sedeti v šoli,
mirno so čepele,
ne da bi vrtele
glavice naokoli.
Niso se menile
za automobile
in ljudi na tlaku.
Skrbno so pazile
lastovice male,
z očkami sledile
učitelju, ki v zraku,
je uganjal umetnije,
prave vračljive,
da vsak pilot se skrje.
Skrbno so pazile
drobne lastovice,
da bi se naučile
lova na mušice.
Pazljivo so sledile
z bistrimi očesi
med nežnimi peresci
mojstru, ki v oblaku
je za hip izginil,
nato podoben lisi
iz oblaka šnil
in že je v starem fraku
sedel k njim na žice,
skrbno ga pogladil,
poravnal si škrice.
Potlej lastovice
v lov so nad mušice
s krili se pognale.
Ko so jih vlovile
in jih použile,
k mojstru so na žice
v klinu priletele,
v ravno vrsto sešle,
sele, se spočile
in se v jate zbrale
v daljave odletele
in nas zapustile
in šele pomladi
bodo se vrstile.

Deda

Deda!
To je Katjin ded.
Boli kot Katja
sladkosned:
je omlet
z marmelado,
sladki med
in čokolado,
a r'raje —
stadoled.
Tak je deda
Katjin ded.

(1978)

Katja pripoveduje

Skrit pod grmom
muc čepel je,
ptičko
skrepeljci
ušel je.
Oj, ta grdi
črni muc!
Oj, ta grdi
črni muc.
Od uboge
drobne ptičke
pustil je
le perutničke,
pustil je
le perutničke,
oj, ta grdi
črni muc.

(1978)

Godec veter

Usopil se je godec Veter,
ko je zlato listje štel,
skrbno upognil veje,
zraven zadovoljno pel.
S štetjem se je mučil Veter,
kot da bi cekine štel,
skrbno upognil veje,
da bi vsak zlatnik ušel.

Dolgo je prešteval Veter,
da preštel bi svoj denar,
upal trdno kakor pesnik,
da pošten bo honorar.
Skrbno je urejal Veter
svoj denar na zlate kupe,
zraven predel kakor maček,
revež upe je na upe.

A kot vselej svoj račun
je napravil brez krčmarja.
In pogled! Se za dolgove
zmanjkalo mu je denarja.
Človek vsak bi bil obupal,
veter pa ni zgubil upov,
starim upnikom je plačal,
novim mogel ni brez kupov.

Ni se kisal godec Veter,
raje je raztegnil meh
in poskočnico zagodel
po doleh in po bregih.

(1956)

nemški štajerski nacionalec dr. Helmut Carstanjen (alias dr. Gerhard Werner, pisec znane nacionalistične knjige Volkstum in der Untersteiermark, Stuttgart 1935). Leta 1931 se je skupaj z že omenjenim O. Maullom lotil štajerskega vprašanja, ki ga je v omenjeni knjigi zatem še »razširil«. Ena glavnih trditev njunega zapisa je zagotovilo, da so Nemci (v preteklosti) napravili »Spodnjo Štajersko, prav tako pa tudi glavne dele Kranjske, za nemška kulturna tla«, v »neprimerno manjši meri pa za nemški narodnostni prostor (Volksboden)«. Po njihovi zaslugi so se po istem zagotovilu dvignili Slovenci na raven srednjeevropskega naroda. Vsekakor pa je bil po obeh piscih nemški narodnostni prostor na Štajerskem in Kranjskem nekdanj večji, kot pa naj bi bil v času priprave prispevka, ki ga povzemamo. Kot nekdanje strnjeno nemško področje sta bila ob tej priložnosti proglašena Pohorje in Ptujsko polje, ki pa so ju Slovenci že konec srednjega veka v veliki meri »posrkali«. Torej formulacija, po kateri bi utegnili soditi, da je bilo prvotno prebivalstvo tega dela Štajerske vsaj v večini nemško... Še slabše pa se je po tej razlagi ukoreninilo nemštvo na Kranjskem; izjema naj bi bilo tu le Kočevsko območje z 20.000 (!) kočevskimi Nemci. Članek ob tem, še posebej opozarja, da je veleposest na Kranjskem še vedno v nemških rokah. Ko se zatem vrača na štajersko problematiko poudarja, da je »nesporno« dejstvo, da so bila nemška kulturna tla na Slovenskem Štajerskem »v vseh časih« večja od narodnostnih. Dalje izvedemo da je ta nemški kulturni prostor zajel celoten slovenski del dežele pa tudi to, da je kulturna meja »med slovanskim področjem« na obeh bregovih Sotle ostrejša kot tista med nemštvom in slovenstvom. Tako kot na Koroškem se je po tej razlagi tudi na Spodnjem Štajerskem ter v »bistvenih delih Kranjske« slovenstvo tudi na vasi »podredilo višji nemški kulturi«. Temu pa je bil po Carstanjenovem zagotavljanju nesproten le drobni mlajši slovenske inteligence, ki je »z orožjem nemške kulturne miselnosti« poudaril slovensko narodno zavest, vendar pa so imeli ti oporečniki le majhen odmev med podeželskim življenjem. Še zlasti zanimivo pa je, kaj oba Gradčana povesta o dogajanju takoj po prvi svetovni vojni. Tako beremo, da Štajerci v nasprotju s Korošci niso bili v celoti usmerjeni na »prostorski ideal«, ali drugače povedano, na oboroženi boj za pripadnost Slovenske Štajerske nemškemu delu dežele. Po istem pojasnilu naj bi za marsikatero nemškega Štajerca ležala (očitno upravičena) avstrijsko-jugoslovanska meja med Savo in Brežicami predaleč. Predvsem pa je po Carstanjenu manjkala delu zgornještajerskega prebivalstva vidna predstava o »enotnosti« dežele, se pravi predstava, ki bi mogla združiti vse štajerske Nemce v boj za »enotno« nemško Štajersko. Posledica tega je bilo dejstvo, da je nemštvo z novo jugoslovansko-avstrijsko mejo med drugim izgubilo večino v vrsti spodnještajerskih mest (mišljena so mesta Maribor, Ptuj, Celje in Brežice), istočasno pa je padlo tudi skupno število spodnještajerskih Nemcev. Carstanjen v polemiki z uradno jugoslovansko statistiko tudi trdi, da ta ni dajala objektivne narodnostne podobe slovenskega dela Štajerske. Medtem ko je statistika leta 1921 govorila o 4,3 % nemškega življa, pa je Carstanjenu »znanstvena analiza« pokazala 6,6 % ali 32.000 pripadnikov nemške manjšine.

Ko razpravlja o narodnosti slovenještajerskega prebivalstva Carstanjen meni, da je le inteligenca »izrecno nacionalno jugoslovanska«, nasprotno pa je podeželje, še zlasti tisto »na severnih obmejnih (predelih) v veliki meri še vedno nemško usmerjeno«. Najdemo tudi trditev, da bi svobodno glasovanje (plebiscit) pokazal, kam da »tendirajo« ta živeli (namreč k nemški Štajerski); »presenečenje« pri

takem plebiscitu pa bi utegnili pripraviti ob »območju Savinje (Sanngau)« le še Kranjska. Kot minimalno »štajersko« rešitev bi tako po Maullu in Carstanjenu predstavljala prestavitev obstoječe jugoslovansko-avstrijske državne meje na takomenovano »vitanjsko črto«, ki bi potekala od Uršlje gore preko vitanjskih hribov do Boča in Donačke gore. Seveda pa bi bilo po obeh graških nacionalistih treba izvesti plebiscit tudi na območju Savinje (tu bi bila prva plebiscitna cona) ter na Kranjskem (druga cona) saj bi šele plebiscit lahko pokazal voljo naroda pa tudi to, ali tamkajšnje prebivalstvo »resnično gravitira k Beogradu« (Zeitschrift der Geopolitik, 1931, zv. 1.).

Ob tem velja še posebej opozoriti na članek Hansa Stögerja o »avstrijskem vojno-obrambnem položaju na jugu«, ki je izšel v novembrski številki Zeitschrift der Geopolitik leta 1934, se pravi v času po neuspelem nacističnem dunajskem puču. Nadaljnja dokumentarnost članka je tudi v tem, da povzema vrsto nemškonacional-

pridobila postojanko »neizmerno večje važnosti, kot pa s prilastitvijo južne Tirolske in Brennerja, saj je s tem dobila možnost poševnega vpada v Podonavje« ter v nekaj urah doseže madžarsko mejo. Avtor zaključuje, da je tudi Jugoslavija z Mežiško dolino ter s »samostvojo odprto mejo na Štajerskem« dobila naravnost krasne postojanke za »obračunavanje z Avstrijo« ali pa za »hitre sunke proti Celovcu ali Gradcu«.

Stöger v nadaljevanju obžaluje, da v Avstriji ne najde niti sence »obrambnega duha«, pač pa ugotavlja, da je v Jugoslaviji strnjena volja po ohranitvi državne skupnosti, poleg tega pa ima Jugoslavija tudi odlično vojsko. Posledica je dejstvo, da ima Avstrija »radi senžermenskega diktata« nezavarovano, odprto mejo, ki je na razpolago vsakomur, ki ga ta prostor zanima. Stöger tudi postavlja trditev, da mora Avstrija znova postati del nemške države (Reichsland), zatem pa ugotavlja, da mora »nemška vesela prevzeti varstvo nad njo«. Pravi, da je Nemčija k temu poklicana

Ljubo Ravnikar: Na Srednjem vrhu — akvarel

nih pogledov na vprašanje naše severne meje.

Članek se začne z opisovanjem italijansko-avstrijske meje, zatem pa prehaja na naše področje. O tem, dobesedno piše: »Jugoslovanska meja zadene na Peči, trdno ob Korenskem sedlu, na karavanskem grebenu na italijansko in avstrijsko mejo. Od tam sledi grebenu Karavank do Olševe — pri tem pušča staro koroško občino Jezersko Jugoslaviji — od tam pa po zelo samovoljnih črtah proti vzhodu do Murskega kota. Mežiška dolina in ozemlje okrog Dravograda, tja do Labota, je odrezano od Koroške, medtem ko Štajerska izgubi sploh vse ozemlje (mišljena je Slovenska Štajerska), vse območje Save in celotno neposredno obrežje Drave, tako pa padajo nemška mesta Maribor, Celje in Ptuj Jugoslaviji. Isto se je zgodilo tudi s Kranjsko, ki je v srednjem veku pripadala nemški državi, a je sedaj, z izjemo tega kar je dobila Italija, prišla pod Jugoslavijo«.

Ko pisec govori o vojaškoobrambnih posledicah te »čudne meje«, pravi, da si je Italija s prilastitvijo Kanalske doline

poleg tega pa tudi ima potrebno moč »da to varstvo dejansko tudi izvršuje«.

Ob Stögerjevem članku je ljubljanski list Slovenec 14. novembra 1934 zapisal, da ima »sedanja Nemčija trdno voljo seči po Avstriji« poleg tega »trden namen seči dalje (ne le) po nemškem ozemlju Mežiške doline in Štajerske... do Save« (ampak) čez celo naše ozemlje, zvesta svojim starim načrtom, ki jim je narodni socializem dal še večjo pobudo. Bog nas varuj pred tem, da se na Karavankah pojavijo kljukasti križi! To nam pove članek Hansa Stögerja.

O vlogi »geopolitike« za nacizma zgovorno priča zapis, objavljen v Zeitschrift für Geopolitik v začetku leta 1934 (št. 1.). O vprašanju nemških meja. Po gledanju tega prispevka so »narodna tla ter meje kulturnega vpliva trdne osnove nemške usode«. Kot nemško kulturno vplivno območje prispevek označuje področje nekdanje habsburške (»donavske«) monarhije. Ob

(Nadaljevanje na 4. strani)

tem poudarja, da tu sega nemška »nemška obrambna meja daleč preko državne«. Dalje je jasno nakazana težnja tretjega rajha po »reviziji« pariške mirovne konference iz časa po prvi svetovni vojni. Tako beremo, da ima »boj za nemške meje« ustvarjene »z zlomom leta 1918 ter z mirnim diktatom« prihodnje leto »ostrino, kakršne pred tem še ni bilo«. V nadaljevanju beremo, da so obrambne meje nemške države sedaj odtrgane od državne meje ter »preložene globoko v notranjost nemškega rajha«. Vendar pa se, kljub raznorodovalni politiki držav, kjer žive Nemci meje nemške kulture in naroda ne da spremeniti s podpisom (pariškega) »diktata«. Med posebej za nemštvo ogrožena področja sta ob tej priložnosti omenjena Južna (Slovenska) Štajerska ter »odstopljena južnokoroška dolina (mišljena je Mežiška dolina)«. Žarišča omejnega boja so po tem gledanju ležala »očitno« izven rajhovskih mej ter se nahajala na »nemški narodnostni meji ter na mejnih linijah nemškega kulturnega vpliva v Srednji Evropi«. Dalje najdemo zagotovilo, da mora biti v ta boj vključena energija vsega nemškega naroda, napoved, ki je kaj kmalu dobila svojo strahotno uresničitev. Ob tem zagotovu najdemo dalje opozorilo, da »enotnost vzhodne politike (na prostoru) med Memelom in Radgono mora biti ustvarjena prej kot je mogoče, v kolikor se noče, da bi bila nemška vzhodna (pač narodnostna) meja potisnjena nazaj«.

ANDREJ KOKOT

Konec velikih besed

Konec velikih je besed, izrečenih v bran za našo lipo.

Spet sem sam. Z veliko muko nosim kakor kamen težko stvar. Nič več ni usmiljenih oči, zaljubljenih v resnico. Povsod samo prezir čaka na trenutek, da postavi svojo ubogljivo reč.

Prošnja vetru

Obožujem te veter, ti mojster vseh smeri! Prosim te, daj jedru mojemu pogum, da zapusti korenino enosmerja in zaorje v svet brezcvetja.

Tvoj služabnik bom. V tvojo smer bodo uprte moje oči, da jih posejesh s pekočim prahom in mi za vedno ugasne sla po enem soncu.

In ko boš truden, bom podžigal tvojo voljo, da lopute vetrnic nikoli več ne obstoje.

Bodi usmiljen, veter! Usliši mojo željo. Z veseljem bom zabrisal svojo smer, da nikdar več ne bi lomila tvojih prstov.

DR. AVGUŠTIN MALLE SEDEM DESETLETIJ SLOVENSKE PROSVETNE ZVEZE NA KOROŠKEM

(nadaljevanje)

Dokaj spretno, prosto in kritično pisanje »Koroškega Slovence« ter izjave predsednika Slovenske prosvetne zveze dr. Tischlerja ob raznih priložnostih so bile možne le ob upoštevanju meddržavnih interesov Velike Nemčije, kot je to ob primeru potrditve društvenih pravil leta 1939 s strani nacistične Nemčije nazorno prikazal Dušan Biber v knjigi »Nacizem in Nemci v Jugoslaviji«. Isto velja za dovoljevanje izdajanja mladinskega lista »Mladi Korožan«.

Prva večja kulturna prireditev v novi državi je bila konec junija 1938 pri Prangerju v Zmoticah, kjer se je zbralo nad šeststo koroških Slovencev in s tem izpričalo pripadnost k slovenskemu narodu. Tako številne udeležbe nasprotnik očitno ni pričakoval. Praznovanje tridesetletnice Slovenske prosvetne zveze dne 24. julija v Globasnici pod nazivom »Slovenski dan« je varnostna oblast prepovedala. Osrednji prosvetni odbor — SPZ praktično oziroma formalno ni obstajalo več — je izdal zato poseben poziv:

»Rojaki! Podjunčani!

Pozor!

Slovenski dan dne 24. julija v Globasnici je varnostna oblast prepovedala. Prireditev z istim sporedom se vrši nepreklicno 31. julija 1938 z začetkom ob 3. uri pop. Spored in podrobnosti so razvidni z lepakov in zadnje številke našega lista. Osrednji prosvetni odbor pričakuje polnoštevilno udeležbo rojakov, od blizu in daleč« (Kor. Slov. 20. 7. 1938, št. 29, str. 1).

Slovenske manifestacije v kraljestvu kralja Matjaža se je udeležilo nad 1000 oseb in s tem izpričalo in potrdilo zvestobo slovenskemu narodu in svojim voditeljem. Ob tej priliki se je predsednik prosvetne centrale Joško Tischler spomnil tudi bivših voditeljev prosvete in povedal več kot v že citirani izjavi, ki jo je v drugi točki naravnost korigiral: »Košir, Sekol, Starc, Poljanec — bivši voditelji prosvete — za nas to niso imena, marveč vzori delavnosti, požrtvovalnosti in nesebičnosti. Narod gleda vse, kar se dogaja okoli slovenskih duhovnikov, iz slovenskega vidika. Dokler se ne pove, kaj te naše može obremenjuje, smo prepričani, da so obremenjeni samo po delu, za svoj slovenski narod.« (Kor. Slov. 3. avg. 1938, št. 31, str. 1). Posebno je naglasil povezanost koroških Slovencev do materinskega naroda. »Kakor vzdržujejo nemške manjšine kulturne stike z materinskim narodom preko državnih meja, tako bomo tudi mi koroški Slovenci ščitili in branili slovensko zemljo, ščitili našo svojstvenost od jezika do šege in melodije in vzdrževali kulturne stike z materinskim narodom v Jugoslaviji.« (Kor. Slov. n. o. m.).

Slej ko prej je prosvetna centrala skrbela za najmlajši rod. Nacizem je že zdavnaj odpravil vse oblike utrakvistične šole in začel z germanizacijo potom vrtcev. »Koroški Slovenec« je ugotavljal: »Na Koroškem dejstva ne odgovarjajo narodno-socialističnim načelom! To dokazujejo naše šole in dokazujejo otroški vrtci, katerih ponemčevalni namen oficielno potrjuje urad narodno-socialističnega odseka za ljudsko blaginjo. Na to nedoslednost opozarjamo čuvarje narodno-socialistične ideologije!« (Kor. Slov. 7. sept. 1938, št. 36, str. 1). Da take in podobne besede niso bile pogodu nacistom, ni treba posebej poudarjati.

Dne 25. avgusta 1938 je Slovenska prosvetna zveza zgubila svojega bivšega predsednika Vinka Poljanca, ki so mu nacistični zapor skrajšali življenje. Slovenski koroški narod ga je spremljal na njegovi

zadnji poti. Slovenska prosvetna centrala pa je želela, da bi stala pričenojoča se sezona naše slovenske prosvete v Poljančevem znamenju in »Koroški Slovenec« (5. oktober 1938, št. 40, str. 1) je še posebej opozoril na »pomankljivosti šolske vzgoje«. Splošne besede Poljančevemu spominu dopuščajo domnevo, da nacistična oblast ni trpela, da bi se Koroški Slovenec primer- no oddolžil pokojnikovega spomina.

»Koroški Slovenec« je v svoji številki leta 1939 poročal o občnem zboru Slovenske prosvetne zveze in priobčil govor predsednika Tischlerja, ki je govoril o razmerju med koroškimi Slovenci in Veliko Nemčijo. Poudaril je, da Slovenci s »Svojo narodno pripadnostjo«, niso prav nikomur na voljo in naglasil »tesno kulturno povezanost z materinskim narodom na drugi strani«, povedal, da »slovenski kulturni vplivi segajo daleč preko Karavank, prav v naša srca« in rekel, da koroški Slovenci v Karavankah niso nikdar videli ali gledali kulturnih meja. Gotovo predsednikove besede niso bile izraz nekega osebnega gledanja koroških slovenskih kulturnih delavcev. Nadalje je govornik spomnil nacistično oblast na dejstvo, da so slovenske organizacije 10. aprila 1938 povezale svojo izpoved za državo z izpovedjo za slovensko narodno skupnost. Na glasovalnem ozemlju sta se pred 10. aprilom 1938 pojavila tudi Maier-Kaibitsch ter deželni glavar Pawlowski. Očitno sta se oba nacistična mogotca ustrašila možnosti, da bi bilo na nekdanjem glasovalnem območju oddano večje število NE-glasovnic za formalno potrditev priključitve k Veliki Nemčiji. V tej zvezi je Tischler povedal: »V Borovljah je imenovan gospod (Maier Kaibitsch, op. avtorja) povedal sledeče: 'Ni pa izpolnila vlada Slovencev danih obljub. Sedaj smo v Veliki Nemčiji in kar je bilo prej samo na papirju, se bo odslej tudi izpolnjevalo, kajti pravi Nemec ne prelomi besede.' Temu je še go- spod deželni glavar Pawlowski dostavil 7. aprila v St. Jakobu: 'Vaša kultura, vaša kulturna svojstvenost bodo pod zaščito tretjega rajha bolje zavarovane, kakor pod bivšo Avstrijo, kajti Nemčija, ki je svojo veličino zgradila na narodnosti, bo razume- la tudi tujo narodnost.' Navedene izjave in tudi osebna zagotovila, ki smo jih dobili ob raznih prilikah, stojijo v polnem nasprotju z našim dejanskim položajem. Pravice, ki smo jih imeli — celo po priznanju imeno- vanih gospodov — samo na papirju, so tudi danes na papirju, samo da je izginilo še marsikaj, kar smo doslej imeli: izginilo je 67 dvojezičnih šol, v katere je po uradni statistiki prihajalo v šolskem letu 1936/37 10.253 slovenskih otrok, izginil je slovenski abecednik, prepovedana je celo latinica, celo vrsta slovensščine zmožnih učiteljev je prestavljenih v nemške kraje. Da bi se ger- manizacija še pospešila, naj pomagajo otroški vrtci, katerih ponemčevalna naloga se po listih javno priznava. To so stvari, ki niso v skladu z danimi zagotovili...«

Istočasno je Slovenska prosvetna zveza odklonila priznavalo načelo pri ljudskem štetju maja 1939. Na račun nacističnih mogotcev, ki so z Maier Kaibitschem na čelu kovali že čisto druge načrte, pa je bilo re- čeno: »To izpolnjevanje vseh dolžnosti bi pač zaslužilo, da se prijavljena zborovanja ne bi razpuščala po vaških mogočnejih, da se dovoljeni gospodinjiski tečaji ne bi pre- prečevali, da se pri slovenskih prireditvah ne bi zahtevala uporaba državnega jezika, da se ne bi ovirale naše kulturne prireditve, da se ne bi razpuščala naša kulturna dru- štva, da se slovenskemu zdravniku ne bi onemogočila naselitev v slovenskem ozem- lju, da se ne bi grozilo slovenskemu na- stavljencu z odpustom iz javne službe ali celo od dela na cesti, če še nadalje sodeluje

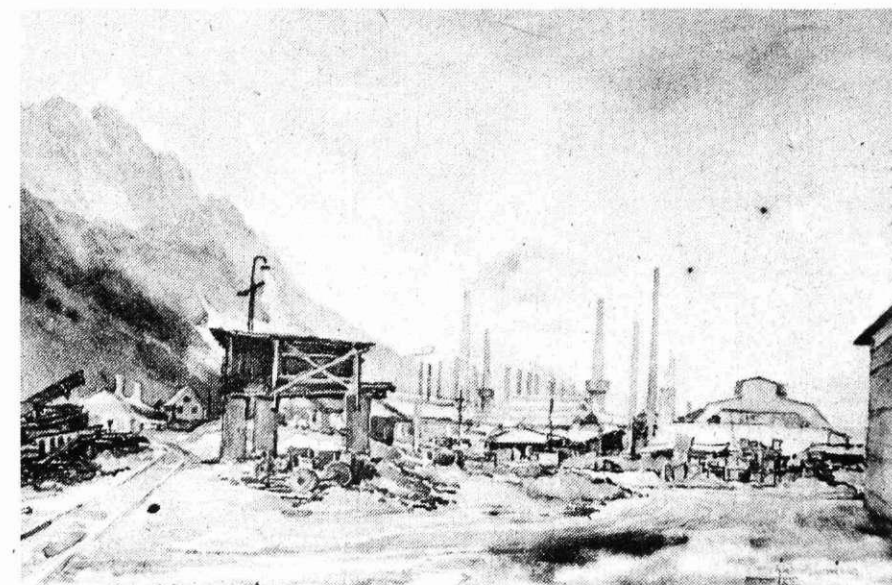
S
r
e
č
n
o
1979

Jeklo je vlito — foto Franci Črv

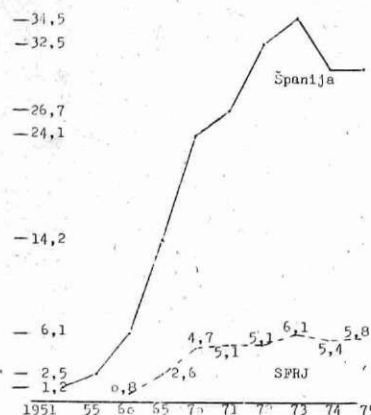
želi vsem bralcem LISTOV

kulturno umetniški klub
pri DPD Svoboda Tone Čufar —
Jesenice

Ljubo Ravnikar: Na nasipu Zelezarne — akvarel — 1967

OBISK TUJIH TURISTOV V ŠPANIJI IN ŠPRJ

Iz grafikona je razvidno kakšen delež ima turizem v španskem gospodarstvu. Le-ta uspešno krije deficit v zunanji trgovini. Leta 1975 je znašala razlika v zunanji trgovini Španije približno 7,6 milijard amer. dolarjev deficita. Istočasno je bil naš zunanjetrgovski primanjkljaj približno 3,8 milijard amer. dolarjev (za leto 1975) in vendar so Španci uspeli negativni saldo izravnati v največji meri ravno s turizmom.

Starodavni Toledo ob Tajo

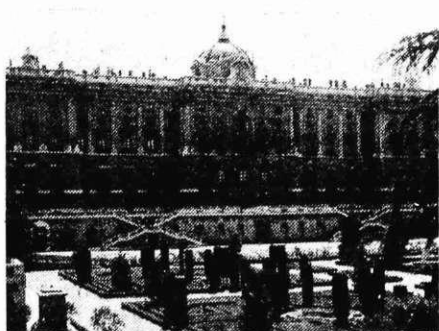
Nacionalni ples ob kitari »flamenco«

Priznati pa moram, da smo videli mnogo več, kot smo pričakovali. Zvečer smo si v Madridu v nekem lokalu ogledali najlepšo folklorno prireditev »Flamenco«, to je ples ob spremljavi kitare, ki je pravzaprav doma iz španske pokrajine Andaluzije. Vendar nismo zdržali dolgo, vse preveč je bilo svežih vtisov in dolge poti iz Lisbone.

EL ESCORIAL IN VALLE DE LOS CAIDOS (nedelja 30. april)

To je bil zadnji dan poti po Iberskem polotoku. Ob osmi uri zjutraj so naši avtobusi odpeljali proti severozahodu v smeri gorske skupine Guadarama. Nekaj časa se peljemo po avtomobilski cesti in kmalu v daljavi zagledamo zasnežene grebene. Tam nekje slutim znano zimskošportno središče, ki pa žal ni cilj naše poti. Kmalu pa v vznožju Guadarama zagledamo okoli 150 m visok križ, ki se dviga nad gričem sredi doline. V griču je katedrala in grobnica. Tu počiva tudi diktator, ki je dal spomenik tudi zgraditi. Gradili so ga seveda pod knuto nasprotniki režima, večidel ujetniki, nekdanji pripadniki republikanske vojske. Baje sedaj počivajo vsi skupaj. Vodič trpljenja ne pripoveduje, to pa lahko slutiti tisti, ki pozna dogodke iz državljanske vojne. Takrat, ko so dolino gradili, svet o tem ni vedel dosti. Evropa je bila v plamenih druge svetovne vojne. Caudillo pa je svoje zaveznike pustil na cedilu, vidno vsaj po porazu »modre divizije« na vzhodu. Od tedaj se je Španija v marsičem spremenila. Danes vse bolj postaja zahodnoevropska, vsaj poskuša biti. Tudi vrata EGS ji niso nikoli bila tako blizu, kakor sedaj! O vsem tem razmišljam, ko se nenadoma znajdem pod ogromno kupolo tik pod velikanskim križem sredi votline. Pravijo, da je kupola kopija znane Petrove katedrale v Rimu, le da je celo večja. To pa zato, ker so se pri gradnji zmotili in jo tako slučajno predimenzionirali. Naj bo tako ali drugače »Valle de los caidos« (dolina padlih) je veličastni spomenik. Ker so ga gradili na »suženjski« način, zaslužijo še posebno spoštovanje graditelji in tega naj bi se zavedali vsi tisti obiskovalci, ki zgodovine te gradnje ne poznajo. To vrzel pa lahko dopolni naš vodič, ki skupino spremlja, saj domačemu tega ne moremo zameriti.

El Escorial, ki leži v vznožju Guadarama le nekaj kilometrov od »doline padlih«, je eden najbolj razkošnih kraljevih dvorcev. Sam kralj Filip II. ga je imenoval

Palača Real v Madridu

za »octava maravilla« (osmo čudo sveta). V starem veku je bilo naslednjih sedem čudes: 1. egiptovske piramide; 2. babilonski vrtovi; 3. Artemidino svetišče v Efesu; 4. Zevsov spomenik; 5. Mavzolej v Halikarnasu; 6. kolos na Rodosu in 7. svetilnik na otoku Farosu. V nekdanji kraljevi palači je 4.565 sob, 10.000 oken, 8.704 stopnic. Sredi cerkve je grobnica španskih kraljev, katerih sarkofagi ležijo v posebnih nišah. Njihove žene so shranjene posebej in bližnje sorodstvo malo bolj vstran. Tudi pred grobnico je vrsta. Ogled poteka po načrtu. Ravno tako se na bližnjem parkirišču razvrsti nekaj deset avtobusov, katerih potniki ravno tako obiščejo »Panteon de los Reyes« (grobnico kraljev). Turistov se tukaj tudi v aprilu ne manjka. To je pač posledica »kulturnega« turizma, kakor smo že omenili.

Z ogledom obeh spomenikov se je naše bivanje v Španiji izteklo. Sledil je povratak v Madrid in odhod na letališče. V zraku sem še enkrat videl mesto. Od tu se prav razločno vidi »Corrida de toros« arena, kjer se prirejajo bikoborbe, ki so posebnost Španije, ki pa jih mi nismo videli. In morda je bolje da ne!

Opomba: Ekскурzijo po Portugalski in Španiji je v izvedbi Kompassa organiziral mag. Ludvik Rebevshek, predsednik skupnosti ŠCBP Slovenije.

v slovenskem kulturnem društvu, in da se ne bi slovenskim gospodarjem odtegovala državna pomoč za njihove otroke.

Dejansko je deželni šolski svet kmalu po občenem zboru prepovedal gospodinjstve tečaje Slovenske prosvetne zveze, ki jih je meseca novembra 1938 za leto 1939 že dovolil. Prvi od javljenih tečajev v Dobrli vasi je odpadel »vsled tehničnih zaprek«, drugi — v Skofičah — »je bil vsled motenja miru prepovedan.« (Kor. Slov. 15. 2. 1929, št. 7, str. 2 in 3). Bila sta napovedana še tečaja na Kostanjah in v St. Vidu. Tečaji, njihova organizacija in izvedba, so bili odsej pridržani nacistični kmečki organizaciji. Tako je oblast krčila delokrog prosvetne zveze.

Svoj soglas je izdala Slovenska prosvetna zveza tudi ob priložnosti ljudskega štetja maja 1939. Vredno je, da ga podamo v celoti:

»Koroški Slovenci!

Naša oseba in narodna čast terja od nas priznanje:

Naš materni jezik je slovenski!

Mi pripadamo k slovenski narodni družini!

To potrjuje naša nprav, molitev in govornica, pesem in melodija, to potrjuje naša 213 tisočletna zgodovina!

Zato izpovejmo slovensko materno govornico in slovensko narodnost v besedi in dejanju povsod pred vsakomur!

Predstojajoče ljudsko štetje predvsem terja od nas vestne, jasne odgovore.

Tako bomo odgovorjali: Staatsangehörigkeit: Deutschland

Muttersprache: Slowenisch

Volkszugehörigkeit: Slowenisch

Opozarjamo, da so neresnični odgovori postavno kaznivi in za Slovence nečastni. Slovenska prosvetna zveza.

Danes vemo, kakšen je bil odziv koroških Slovencev na ta poziv Slovenske prosvetne zveze, čeprav moramo ob tem seveda spoštovati tudi »določen strah« zaradi nekorektnih odgovorov. Ni manjkalo pa tudi tistih, ki so skušali kovati na osnovi ljudskega štetja svoje načrte. Zopet se je oglasila Slovenska prosvetna zveza: »Nepoklicani trdijo, da bodo Slovenci, ki so se ob priliki zadnjega ljudskega štetja izjavili k slovenski narodni družini, prisilno izseljeni in zamenjani z Nemci iz Jugoslavije, da bodo narodno-zavednim Slovincem ukinjene socialne ugodnosti drž. zakona kot podpore novoporočencem, otroške doklade i. dr. ... Tudi Slovenska prosvetna zveza bo razburljive, neresnične izjave, ki motijo javni red in mir, takoj naznanila državni policiji« (Kor. Slov. 26. 7. 1939, št. 28, str. 1).

Avgusta 1939 je oblast odobrila enotna pravila slovenskih prosvetnih organizacij. V kakšni relaciji je treba videti to odobritev, je bilo že rečeno. Društveni namen je bil takole zastavljen (Kor. Slov. 18. 10. 1939, št. 32, str. 4):

— Društvo pospešuje in krepi prirojeno narodnost slovenske koroške družine v vseh njenih elementih,

— utrjuje občestveno življenje v vasi, stanu in narodu,

— nudi članom narodne družine strokovno izobrazbo in telesno blagostanje, jih navaja k štednji in zmernosti ter posreduje ljudstvu pošteno zabavo.

Koroški Slovenec je videl v slovenskem kulturnem društvu »varuha slovenskega značaja naših krajev in našega ljudstva« ter »zaščitnika domače slovenske govornice, slovenske pesmi in starega običaja« (Kor. Slov. u. o. m.).

Zadnji občni zbor (konec decembra 1939) pred dokončno likvidacijo je vodil predsednik Janko Ogris, ki je pozdravil nad 200 zastopnikov 33 članic Zveze. Več govornikov je pozivalo k novim delovnim naporom na kulturnem področju, prav posebno, ker je oblast bila dovolila pravilo.

Ob pričetku nove prosvetne sezone jeseni 1940 je Slovenska prosvetna zveza pozivala Slovence in Slovenke k povečani in

prvenstveni skrbi »za našo mladino, ki mora nadaljevati naše delo in narodno življenje«. »Zavedna slovenska vzgoja v naših družinah je največja dolžnost slehernega rojaka. Naš klic gre na vse: Na delo za krepkost in zavednost slovenskega naroda na Koroškem!« (Kor. Slov. 25. 9. 1940, št. 39, str. 3).

Na Štefanovo leta 1940 se je slovenska narodna družina spomnila na proslavi v Celovcu — zadnji večji prireditvi pred ukinitvijo — sinov — vojakov. Svojevrsna prireditev: osrednji zastopnik Slovenske prosvetne zveze je ob tej priliki pozdravil »spostovane delegate slovenske Koroške« ob navzočnosti nemške vojske, prireditev samo pa so zaključili s himno »Slovenec sem«.

Zadnja vidna akcija Slovenske prosvetne zveze pred napadom Nemčije na Jugoslavijo je bila izdaja »Družinskih večernic« kot »skromen nadomestek za letos izpadle Mohorjeve«. Prosvetna centrala je namerila večernice »za tihe, zbrane urice v slovenskih družinah«. Kaj so bile in kakšen namen so imele? — V prvi vrsti so dokument naše slovenske kulturne volje. Tudi danes še ima slovenska Koroška svoje misli in težnje, svoj nazor o življenju in svetu. Tudi danes izjavlja rod Zilje, Roža, gorjancev in objezerjanov in Podjune svojo pripadnost k slovenskemu kulturnemu krogu. Veliki slovenski sinovi — Prešeren, Aškerc, Gregorčič, Cankar, Župančič, Pregelj, Meško, Finžgar, brata Vodnika — so glasniki naše notranjosti, našega duha in srca. Stevilni sotrudniki Večernic, četudi večinoma brezimni, pristrčni interes rojakov za izdajo in toplja vnema zanjo so za to našo trditev najboljši dokaz. Tako naj bi Večernice postale nekako ljudska čitanka. Posebno naše življenje je ena sama šola in srečen tisti, ki se zna v tej šoli učiti in si nabirati spoznanja, ki so trajna in nesprejemljiva« (Kor. Slov. 12. 3. 1941, št. 11, str. 2 in 3).

Kmalu zatem se je nacizem razdivjal nad slovenskim narodom ne le na Koroškem. Ni bilo več treba nobenih lepih besed, nobenih prepovedi, slovenski živeli na Koroškem je bil obsojen na pogin oziroma izgnanstvo. Nacistična oblast je prepovedala vsa kulturna društva, spravila njih premoženje in uničila vse knjižnice. Veliko številno kulturnih delavcev je bilo izseljenih.

In vendar se je slovenska pesem kljubovalno oglasila v koncentracijskih taboriščih in uporabno zadonela ob partizanskih ognjih sredi gozdov po vseh slovenskih pokrajinah. Kljub zapovedi »Kärntner sprich deutsch!« podivjanim nemškim kulturonošcem ni uspelo doseči svojih naklepov.

Kljub velikim žrtvam je kulturno delo med koroškimi Slovenci po drugi svetovni vojni zaživelo in doživelo nov razmah. Zasedbene oblasti sicer niso takoj obnovile slovensko prosvetno organizacijo in so zavirale normalen razvoj. Tako je Osvobodilna fronta s svojim kulturnim odsekom vodila prosvetno dejavnost; na raznih manifestacijah in prireditvah Osvobodilne fronte so slovenski prosvetasi prispevali svoj delež. Tako je prosvetna dejavnost že živela, ko so 16. 5. 1946 oblasti končno potrdile pravila Slovenske prosvetne zveze. V bistvu so bila ta pravila iz leta 1934 oziroma 1937. Vendar je oblast namenu društva pripisala oziroma zahtevala nov odstavek: namen društva je, ... »podpirati lojalno in z vsemi močmi obnovo Avstrije, čigar obstoj garantirajo zavezništvo in sovinističnim pojavom ...«. O tem, kakšne posledice je imel ta poseg oblasti, danes ne moremo pisati, ker bi morali prikazati kompleksen politični razvoj in vsa dogajanja v zvezi s koroškimi Slovenci vse do trenutka, ko je dokončno padla odločitev, da ostanejo avstrijske meje nespremenjene.

(Nadaljevanje na 6. strani)

VALENTIN POLANŠEK

Osmotrjujem bolečino

Središče pekoče resnice:

jaz!

Vrtinec vseh rajanj:

jaz!

Alfa in omega vsega:

jaz!

Ko

padam

navznoter,

izgorevam

v

temnih

možnostih,

ki

jih

kot

v

tolažbo

usmerjam

v obupno

bodočnost

in ginevam

brez

konca.

(1978-01-27)

Izdavim se

Izdavim se,

izdavim vse,

kar mi spominsko

razjeda dušo.

Izruvam se,

izruvam vse,

kar mi z varljivo

skrivnostjo

uspava zavest.

Ven iz popustljivega

samoljublja

in vratolomnih

pričakovanj!

Kako

bom živel jutri,

ko se še danes

otepam

večernosti?

Vzvalovi nova ideja

sredi množičnih pogovorov

o starih betežnostih

in zoprnih obnavljanjih,

starih že

kot prva sled homo sapiensa.

Se in še prisluškujemo

in pritrjujemo,

prenašamo težave,

ne da bi tarnali,

se gremo glumače

zaradi neke tuje usode,

zraven pa smo z mislimi

daleč stran

pri svojih skritih rečeh:

Kaj je smisel

dih,

glas,

besede?

Sam sebi postajam grezilo

v mikavne, a zanikane zmotljivosti,

katere nepremagljivo

štrle

iz samote.

Ne priznavam sebi boli,

ki je največje razodetje sebe

samemu sebi,

da sem obstoječa kreature

iz temine kamene dobe

z nerazvitimi slutnjami,

ki se skrivnostno

spajajo

v simbole vsega živega in večnega.

KONEC

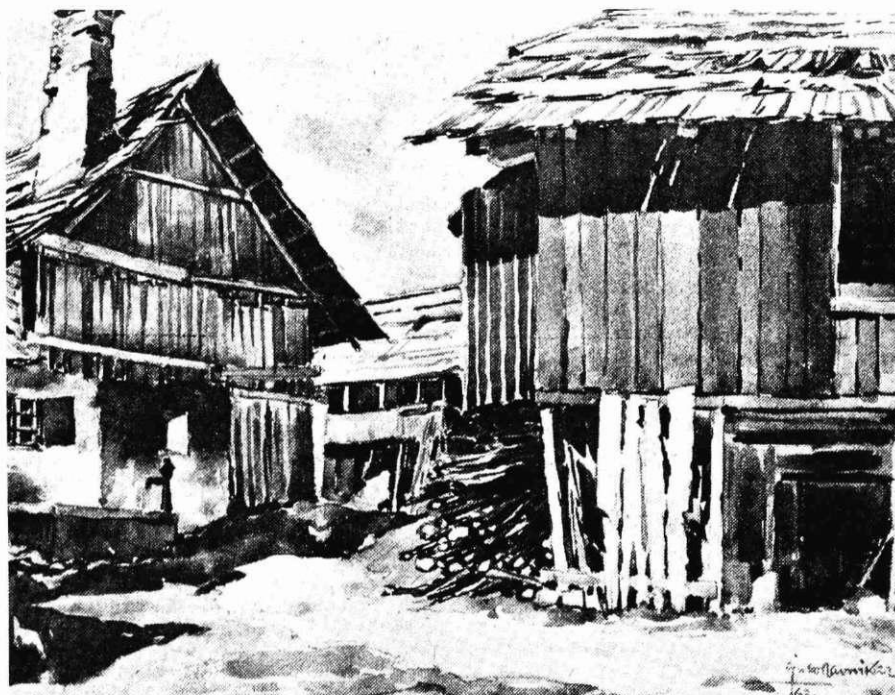
V prvih povojnih letih je prodrla pri kulturnem delovanju napredna misel. »Den slovenskih izseljencev« 15. aprila 1946 je bil prva velika kulturna manifestacija koroških Slovencev, ki pa je določeni krogi na Koroškem niso mogli prebaviti in so se spravili nad udeležence s kamenjem in brizgalnami. Prvič so na Koroškem uprizorili Cankarjevega »Hlapca Jerneja«, igrali Žižkovo »Miklovo Zalo«; zbori Slovenske prosvetne zveze so junija 1947 prvič nastopili v mestnem gledališču, obnovila se je vsa predvojna prosvetna dejavnost, — med drugim je bila obnovljena Centralna študijska knjižnica Slovenske prosvetne zveze v Celovcu — dodale so se nove oblike kulturne dejavnosti.

Svojo obletnico je obhajala Slovenska prosvetna zveza s pevskim koncertom v celovškem gledališču, kjer je tekmovalo večje število zborov iz raznih predelov južne Koroške. Ob tej priložnosti je predsednik Slovenske prosvetne zveze dr. Franci Zwitter naglasil, da ni svojevrstne ljubljanske, tržaške, goriške ali celovške, še prav pa ne posebne koroško-slovenske kulture, temveč je ena samo slovenska kultura (SV 24. 4. 1948, št. 24, str. 1). Prav to slovensko kulturo je Slovenska prosvetna zveza hotela zasigurati slovenski mladini na Koroškem z zahtevo po narodnem šolstvu, še posebno pa z zahtevo po slovenski gimnaziji in učiteljski v Celovcu. Ob 40. obletnici se zaznajo prvi znaki razhajanja na kulturnem področju, ki se pozneje stopnjujejo in privedejo do cepitve.

V naslednjem desetletju Slovenska prosvetna zveza enkrat bolj, drugič zopet manj uspešno deluje in dviga raven svojega dela. Leta 1954 na novo in obširno formulira namen svojega delovanja. Da bi se Slovenska prosvetna zveza vsaj nekoliko odolžila požrtvovalnemu delu posameznih prosvetašev in društev, je 1958 ustanovila Drobosnjakovo priznanje, ki ga je že istega leta podelila zaslužnim posameznikom. Ob zlatem jubileju Zveze se koroški nestrpnosti zaganjajo z vso silo v rezultat protifašističnega boja koroških Slovencev, v dvojezično osnovno šolo. Tako ni čudno, da predsednik Slovenske prosvetne zveze opozori pri jubilejni prireditvi navzočega deželnega glavarja Wederiga na problem šolstva ... »Tem bolj smo zato razočarani, da se moramo še vedno boriti za ohranitev osnovnega šolstva«. Zdi se mi zato potrebno, da tudi ob tej priložnosti apeliram na vse dobro misleče v avstrijskem ljudstvu; v interesu mirnega sožitja in vedno večjega medsebojnega razumevanja upoštevajte naše stališče. Ne odstranitev ali spreminjanje obstoječe odredbe, ne okrnjevanje našega jezika v šoli, temveč resnično izvajanje odredbe! To je naše nesprejemljivo stališče, pa hkrati tudi jamstvo za prepotrebno pomiritev v deželi in za medsebojno odkritosrčno razumevanje. Počlovečenje medčloveških odnosov — to je cilj in smoter naše ljudsko-prosvetne dejavnosti, to pa mora biti tudi zadnji in prvenstveni cilj vsake resnične šolske vzgoje! Zbliževati mladino sosednih narodov v skupni šoli, ne pa deliti v dva sovražna tabora že v šolski dobi.« (SV 20. 6. 1958, št. 25, str. 2). Deželni glavar Wedenig pa je septembra istega leta ukinil obvezno dvojezično osnovno šolo in s tem zadal slovenskemu prosvetnemu delu na Koroškem najhujši udarec. Sicer je deset let pozneje njegov naslednik Simo ob 60-letnici Slovenske prosvetne zveze priznal, da je delež, ki ga doprinašajo koroški Slovenci s kulturno-prosvetnim delom, za Koroško velike vrednosti, seveda pa to priznanje na odnosu dežele do osnovnih slovenskih kulturnih potreb ni ničesar spremenilo.

Tako rase slovenska kultura na Koroškem naprej svoje samoniklo, vendar samorastniško zavedno življenje in je deležna le majhnih drobtin iz bogato obložene mize.

KONEC

Ljubo Ravnikar: V Podkorenu

PLANTAN

Licencija poetika

[(e)migracija (1)]

prišle so driade (visoka pesem)

bogovali smo v noč, avgusta
šestinsedemdeset,
poten: niti sledu ni bilo od mene,
prišel sem Muna in strmel
nad kresničkami v dolinah.

Svet je krut in trd.
Nikdar jim ne pozabim izgnanstev.
Nikdar nas niso učili shraniti
zadnjega koščka svetlobe.

(Hibrid z vsem kar si bilo, da si.
Hibrid ob Spartaku.
Hibrid na pogrebiščih Iličev.
Hibrid si v računalniku.)
Armstronga capljajo po Luni ob vsem tem.

Ura je še enkrat šestnajst.
Pričakujemo se z nevihto.
Megla je napojena s pričakovanjem.
Kuham materino duščico, prižigam sveče,
strašno nam je,
pričakanje nas stiska.

Bojimo se snega.
Konji so uprti k severu.
Govedo prežvekuje v molitvi.
Ne prenesem tolikšnega pričakovanja.
Kličem jih po imenih, soli ponujam.

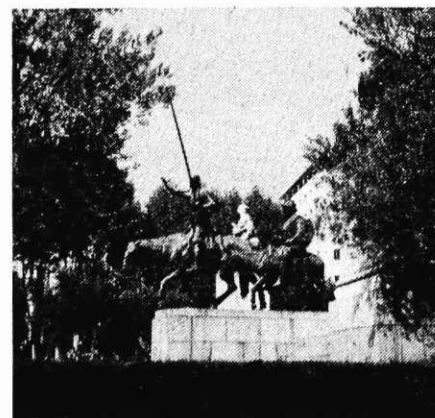
»To ni nič novega v zgodovini.
Ni države, ni epohe, v kateri podoben
slučaj
ne bi dal stajne predhodnike.
Ali se to lahko pripiše dejstvu,
da se v državah periodično pojavljajo
fenomeni izdaje
in antipatriotizma? Ne verjamem, kajti
imena onih,
ki so bili brez razloga preganjani,
obtoženi,
so imena, ki jih danes spoštuje ves svet.
Oni so nosili, kakor največje priznanje —
svoje stalno preganjanje.« (Neruda)

so se pripravljali na proslavo svojega praznika. Za ta dan so čakali štiri desetletja. In medtem je Španija doživela novo obdobje. Spomin na Franca je sicer ostal, toda večina Špancev meni, da je to že preteklost, ki se je neradi spominjajo. Tudi naša vodička nerada govori o tem obdobju in odgovori ostanejo večidel nepojasneni. Za to pa poskrbi naš Kompasov vodič, ki ga njegova kolegica Španka seveda ne razume.

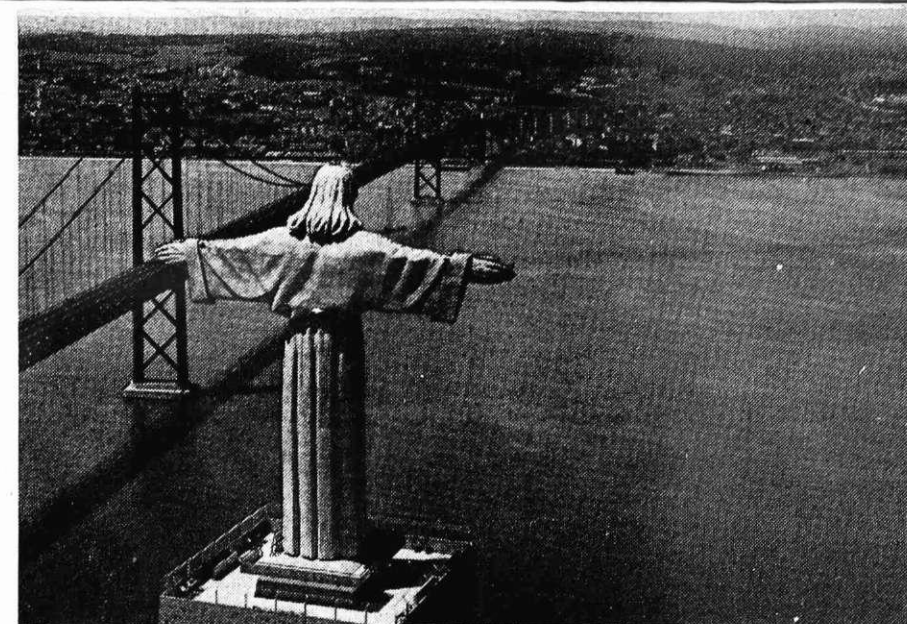
Casa de Campo, kjer so španski prostovoljci v državljanski vojni hrabro branili mesto, je danes park. Ko pobrskam po spominih naših španskih borcev zasledim tudi tale zapis:

Albin Marvin: Konec prve bitke za Madrid. Bili smo v Španiji, Ljubljana 1958, str. 89–98 ... fašisti so pripravljali novembra 1936 napad na Madrid v štirih kolonah. Toda pri Casa de Campo so bili zavrnjeni. Toda med ubitimi in ranjenimi je tudi polovica pripadnikov XI. in XII. mednarodne brigade. Prva četa bataljona Garibaldi je tedaj imela 240 borcev. Od tega jih je pri krvavi bitki pri Pozuelo de Alarcon ostalo le 82. Tedaj so republikanski Španiji prišli na pomoč prostovoljci iz 53 držav, ki so se zbirali v mednarodnih brigadah, med njimi je bilo tudi okoli 1200 Jugoslovancev. Komaj dve leti kasneje so postali dragocena udarna sila naše NOB. Izkušnje nabrane v Španiji so postale še bolj dragocene.

Ob Casa de Campo se nad Manzanarom dviga mogočni »Palacio Real« kraljevski dvorec iz preloma 18. in 19. stoletja, delo italijanskih arhitektov Juvare in Sacchetti-ja. Kljub bližini fronte je ostal nepoškodovan. Veličino gradu sta spoštovali obe strani. Na trgu pred gradom (Palacio de Oriente) je 44 skulptur, predvsem kraljev, zahodnogotskih in španskih, v sredini pa je na konju upodobljen Filip IV. iz leta 1640. Veličastni spomenik so oblikovali kolektivno (Velazquez — začetek, Martinez Montanes — lesni model, Galilei — statika, Pietro Tacca — kiparska dela). Siroko dvorišče gradu pa je obogateno z rimskimi cesarji (Trajan, Hadrijan). Med lepimi dvoranami gradu smo najbolj občudovali predvsem kraljevo dvorano, dvorano s porcelanom in druge. Žal je prostega časa bolj malo. Popoldne je na vrsti Toledo. Skočim le nekaj ulic naokrog do bližnje veleblagovnice po nekaj spominkov. Razveseli me ulica brez prometa — rezervirana samo za pešce. Ob njej je velika blagovna hiša, kjer pa je videti ljubljanski »MM« pravi pritlikavec. Zanimiva je samopostrežna restavracija v zgornjem delu, kjer preberem, da se za 300 pezet lahko naješ in napiješ po mili volji. Žal je premalo časa, da bi vstopil! Časa pa ni tudi za slovito knjižnico, ki ima 1,5 milij. knjig in 31.000 rokopisov.

Don Kihot in Sancho Pansa v Madridu

Ponte Salazar, Rio Tejo in Lizbona — Nekdanje portugalske kolonije, kjer se še danes govori portugalski jezik: Brazilija, ki se je osamosvojila 1882, ANGOLA — samostojna od novembra 1975, Mozambik — samostojen od junija 1975, Gvineja-Bissau — od novembra 1973, GOA (INDIJA) od 1961, VZH. TIMOR od 1976 spada k Indoneziji. Upravlja pa še vedno MACAU (Makau) na Južnem Kitajskem. K Portugalski pa sodijo še otoki AZORI in MADEIRA v Atlantiku. Portugalska je članica OZN od 1955. Sodeluje v EFTA in je članica NATO pakta.

TOLEDO

Madrid, nekdanji mavrski »Madshrit«, je bil pred 400 leti, ko je postal španska prestolnica, malo znano mesto, še preje pa je bila tu vas. Mnogo starejši je Toledo, ki so ga ustanovili že stari Iberijci. Tu so ostanki palače gotskega kralja Vambe. Do leta 1085 so v njem vladali Mavri. Do leta 1561 je bil rezidenca kastiljskih kraljev. Zakaj se je Filip II. tedaj umaknil v stepske predele današnjega Madrida? Verjetno je bil razlog spor z vojskovodji iz Toleda. Stevilne stare cerkve in katedrale so dale povod, da se danes Toledo upravičeno imenuje »španski Rim«. Španci so na to prav ponosni, saj imajo poleg svojega Rima še svoje Atene (Sevilla), svoje Nice (San Sebastian).

Toledo smo iz avtobusa že od daleč zagledali. V značilni rjavi pokrajini Mezete, obdan z reko Tajo, se v prav tako rjavkasti barvi, ki pa ima svetle odtenke, dvigajo zidovi starega mesta. Nad njim pa trdnjava Alcazar, ki so jo Francovi pristaši v državljanski vojni uspeli ubraniti in je tako postala nekakšen simbol novega režima. Zanimivo je, da so mesto širili Rimljani, kasneje Goti in Mavri. In vsak izmed teh gospodarjev je pustil nekaj svojega. Najprej se ustavimo v sloviti Casa del Greco (hiši slovitega slikarja), kjer so razstavljena nekatera dela in pohištvo iz slovite šole Murillos in Velazquez.

Ozke ulice mesta so ena sama prodajalna spominkov, predvsem kovaških del (od sablje do okraskov iz zlata). Na prodaj je tudi kip don Kihota in njegovega oprode. Cena je odvisna od velikosti. Nas bolj zanimata katedrala (Catedral de Toledo), ki je bila grajena v letih 1226–1493. Za Burgoško katedralo je to najlepši gotski spomenik Španije. Zaradi pozne ure uspemo videti le še bogato okrašen stranski portal: »Puerta de los Leones«. Žal moramo naprej (tu vodiči neusmiljeno priganjajo). To je menda edina slaba točka programiranih izletov. Sicer pa v tako kratkem času tudi ni možno več videti.

Mesto je danes zgodovinski spomenik in šteje okoli 45.000 prebivalcev. Čeprav obe državi Pirenejskega polotoka razvijata turizem, je danes Španija daleč pred Portugalsko. Španski »turistični čudež« pa je že zdavnaj prerasel samo Španijo. Morda je tudi tu eden izmed odgovorov zakaj se Španija odpira Evropi in pozablja na diktature, ki so ji prinašale le slabo. Že leta 1970 je imela 24,1 milij. tujih obiskovalcev (pri nas smo jih tega leta zabeležili 4,7 milij. ali 19,5 % obiska tujih gostov v Španiji). Ko stopimo v majhno delavnico okraskov nam prijazno in docela neobvezno pokažejo vse kar premorejo, kljub temu da smo minimalno zapravili so vlnudni in nam zaželejo prijetno potovanje.

Tukaj turizem marsikje pomeni več kot samo formalizem in ko sem prodajalca kovaških izdelkov prosil, da mi posodi veliki meč in tisti značilni klobuk, ki je danes nekakšno nacionalno pokrivalo Indijancev v Latinski Ameriki zaradi slikanja, mi ga je sam prinesel, čeprav je vedel, da v njegovi trgovini ne bom ničesar kupil. V takih malenkostih se kaže odnos do gostov. Iz ekonomskega stališča pa je zanimivo še neko dejstvo. Do leta 1959 je stalno naraščal obisk tujih gostov, medtem, ko se je devizni priliv manjšal. Zadeva je bila v tem, ker je bila pežeta v fazi devalvacije, pa so jo tuji turisti kupovali, seveda poceni v inozemstvu. Po devizni stabilizaciji 1959 pa se je devizni priliv stalno večal in kot smo že uvodoma omenili, je imela Španija tega leta prvič pozitivni devizni saldo. Seveda ne smemo pri tem pozabiti vloge tujega kapitala, ki je bil pri svojih posojilih zelo radodaren. Tudi znamenita avtocesta »Autopista del Levante«, ki vedno bolj povezuje sredozemska pristanišča te dežele, je delo tujega kapitala. Cesto bodo odplačevali kot pri nas z dohodki iz cestnine.

Ko se zvečer vrnemo v Madrid so novosti prepolne novih spoznanj in doživetij.

(Nadaljevanje na 28. strani)

IZ LUZITANIJE

V DEŽELO

DON KIHOTA

Pogled z mosta Salazar je enkraten. To ni reka Rio Tejo, ampak ogromen zaliv, kjer se pretakajo plovila vseh vrst. In vendar je bilo tu nekoč največje pristanišče starega sveta. Nad tri kilometre dolgi viseči most je za nami (najdaljši v Evropi) in s tem tudi Lizbona. Pred nami je avtocesta, žal le nekaj kilometrov. Do Setubala, tretjega največjega portugalskega mesta je 65 km. Gričevnata pokrajina je večidel obrasla s hrastom plutovcem, vmes so nasadi agrumov, tu in tam kako rižovo polje. Že iz avtobusa je videti, da je dežela tipično agrarna in kar je še posebej opazno – zaostala. Razkorak med mesti, zlasti obalnimi in deželo v notranjosti je prav kontrasten. Setubala – industrijskega mesta se izognemo že pod gosto obračkanimi griči Serra da Arabida. Le v daljavi je videti pristanišče z žerjavi in ribiškimi ladjevji. Tu lovijo sardine in na razpolago je za naše pojme kar ogromna flota 2000 ribiških ladij.

Pokrajina skozi katero se peljemo je Alto Alentejo, precej podobna Estremaduri, katero smo zapustili pri Setubalu. Ker se peljemo proti vzhodu je plutovcev vedno manj. Obidemo tudi starodavno Evoro, kjer so pred dvemi leti menda pristala primitivna vesoljska bitja. Tudi nekdanjo obmejno trdnjavo Elvas vidimo le od daleč. Do meje je le 12 km. Kmalu smo na kratkem odseku makadamske ceste. Včasih so bili odnosi med obema sosedoma slabi ali celo sovražni, še danes ni videti večjega zanimanja za prehod čez državno mejo. Tu in tam kakšen avtomobil. Pa še ta je s tujo registracijo. Skušam primerjati kakšen znan prehod pri nas, na primer, proti Italiji. Kje neki! Gostota je bolj podobna mejnim pretokom v kaki vzhodnoevropski državi, le s to razliko, da tukaj ni utrd in bodče žice. Celo mejne rampe ne vidim in medtem, ko naš vodič urejuje mejne formalnosti, se iz avtobusa sprehajamo v bližnji trgovini, da bi zapravili še zadnje »escude« za kakšen spominček. Podobno je na španski strani, vse formalnosti uredi vodič, medtem pa se trudimo v bližini najti kakšno trgovino s spominki. Napisi na vhodnih vratih nas opozore, da je opoldanska zavora. Tako so nam prvi izdatki v novi valuti »pezetiki« prihranjeni za kasnejši čas. Pred nami se kmalu prikažejo stolpnice Bajdajoz-a (Badajoz-a). Za nami je 248 km dolga pot iz Lizbone, čaka nas do večera še 408 km do Madrida.

BADAJOZ – MADRID

Badajoz ob reki Guadiani je bil ustanovljen v 11. stoletju, vidimo ga le od daleč. V državljanski vojni je bilo po upor generala Franca eno prvih oporišč v boju proti republiki. Danes je tu močna usnjarska, keramična in tekstilna industrija. Vendar pečat današnji Španiji ne daje toliko industrija, niti velika naravna bogastva, čeprav brez tega ne bi mogla. Odprte meje in odlično organizirana turistična poraba sta to gospodarsko v celoti dvignili na eno naj-

višjih ravni v svetovnem merilu. Že leta 1959 je bil z dohodkom iz turizma pokrit deficit v španski mednarodni trgovini. Že pet let kasneje – 1964 so Španci dosegli deficit v višini 852 milij. ameriških dolarjev, kar je bilo za celih 25 milijonov dolarjev več, kot jih je v tem letu dosegla renomirana Italija. Španski turistični čudež ima torej realno osnovo in v kratkem času našega obiska smo nekaj tega spoznali tudi mi, čeprav nismo videli niti od daleč slovitih obal kot so to, na primer: Costa Brava, Dorada, Blanca, del Sol in druge. Več o turističnem obisku je prikazano v grafikonu. Na njem je tudi primerjava o obisku tujcev v Španiji in pri nas.

Potujemo po evropski cesti, »E4«, ki se prične pri Lizboni in mimo Madrida nadaljuje v Barcelono in dalje na sever. Pri Miajadas se pričnemo dvigati na okoli 1600 m visoki Sierra de Guadalupe, ki pa ostaja daleč na desni. Ko smo na drugi strani prevala, globoko v dolini, se peljemo čez široko reko, ki je večkrat zajezena, našo znanost iz Portugalske to pot Rio Tajo (Taho). Malo pred tem zagledamo na gričih sloviti Trujillo (Truhiljo). Vodič nas opozori, da je tu doma sloviti konkvistador Francisco Pizarro. Leta 1933 je osvojil državo Inkov in dve leti kasneje zgradil Limo, danes glavno mesto Peruja. Mesto ni doživelo sprememb in je videti tako kot v času osvajanja Latinske Amerike.

Iz doline reke Tajo se začnemo počasi, toda vztrajno dvigati navkreber. Dreves je vedno manj. Pokrajina je videti bolj step-ska in razmeroma redko naseljena. To je slovita osrednja španska planota Mezeta (meza – špansko miza). Poprečna višina planote znaša 700–800 m. Zime so tukaj dolge in izredno hladne, poletja pa vroča (za Madrid pravijo, da ima devet mesecev zimo in tri mesece pekel!). Sierra de Guadarama, na kateri je v tem času ležal sneg, loči Staro od Nove Kastilije. Slednja je nekoliko nižja in po njej se tudi peljemo Madridu nasproti. Že dosti pred mestom opazimo tisto sušno stopo, ki se pravzaprav vleče proti jugovzhodu od španske prestolnice in jo imenujejo La Mancha. Poleg gradov, ki jih ob poti vidimo obilo in po katerih se pokrajina tudi imenuje, kmalu tudi spoznamo Servantesovo deželo. Spomin na don Kihota in Sancho Pansa obudijo številni mlini na veter, ki še danes stojijo, tako kot bi pred stoletji potovali tod. Taho, ki je ne vidimo, se le s težavo prebija skozi suho stopo. Toda izviri v Campo de Montiel so vodnati. Don Kihot, ki se je rad zadrževal v sloviti pečini Montesinos, ni trpel žeje. Sloviti roman pravzaprav doživlja šele v okolju, kjer je nastajal. Vse dežele ne vi-

dimo, kajti le-ta sega daleč do Sierra Morene. Nekje proti jugu slutimo Toledo, ki ga pa ne vidimo. V deželo je legel mrak in pozno zvečer dosežemo Madrid, ki je naslednji cilj naše poti.

MADRID

Madrid s svojo geografsko lego leži skoraj v centru Španije. Pred štiristo leti je kralj Filip II. prenesel semkaj prestolnico iz Toleda. Takrat je imelo mesto 33.000 prebivalcev, danes jih ima blizu štiri milijone. Po industrijski moči ga še vedno prekaša Barcelona. Čeprav so pred sto leti, zaradi novih gradenj, porušili dva ducata cerkva, se še danes nad mestom dviguje 107 zvonikov (61 cerkva in 46 samostanov).

Od že omenjene industrije je najbolj razvita letalska, električna, optična in druge. Centralna lega pogojuje izredno razvitost prometa. In ker je ravno promet, ena izmed osnov turističnega razvoja, so Španci prav na tem področju dosegli izreden napredek. Celo na vsakem od šestih Balearskih otokov so zgradili po eno letališče! Za to skrbi močan državni fond (Denominado Credito Hotelero), ki daje do 70 % posojil za razne infrastrukture! Zanimivo je, da se turizem v španski prestolnici ni razvil na običajni bazi (kopališča, rekreacija, zimski športi, oziroma tranzit), temveč ima predvsem družbene dejavnike, predvsem novejšega obdobja. Zato je v Madridu razvit predvsem izletniški in tako imenovani »kulturni turizem«. Poleg slovite univerze je tu še nepozabni Prado, ki slovi kot najbolj natrpano zbirališče evropske umetnosti. Tam kjer je bila nekoč hiša slavnega slikarja Francisca Goya je danes »Gran Via« španski »Champs-Élysées«. Njegovi »Maji« in skoraj po vseh zgodovinskih učbenikih znani »Desatres de la Guerra« pa krasijo stene Prada skupaj z Rubensom, Tizianom in Velazquezom. Že naslednjega dne si ogledamo del teh zanimivosti. Poleg domačega vodiča se nam pridruži še domačinka.

Že takoj v začetku opazimo široke avenije, sredi katerih se impozantno dviga »Edificio Espana« najvišji nebotičnik v Evropi, ki stoji ob »Plaza de Espana« pod njim le iz drvečega avtobusa zagledamo Cervantesov kip don Kihota in Sancho Pansa. Peljemo se mimo Moncloa, kjer pa ne smemo fotografirati. Tu je bil dosežen sporazum o bodoči demokratizaciji Španije, kjer je sodeloval tudi sedanji sekretar KPS Carillo, ki so ga malo pred tem izpustili iz zloglasnega zavora Carabanchel, blizu katerega tudi zavije naš avtobus in na katerih zidovih je videti na sveže pisane parole KPS. Bližal se je prvi maj in delavci

Vse je grenko, vidim grenko.
Ljudje ne znajo sladkati življenja.
(Presladkanci ne vedo, da je konj seksualen!)

TOČA.

Muna drži sršenje komarjev.

(Za daljši konec bodi čim krajši.)

Žival naj bo žival.

Človek naj bo tako človek kot je žival žival
in je kamen kamen in je drevo drevo.

Mun je jáko zaposlen z mišmi.

Orla sta ga zapazila.

Postajam »gluhi mož ob meji«.

postajam gluh od vetra, megle in samote.

(Mimogrede se spominim, da imajo pesmi svetlane

tisto matje oči...)

Divji prašič raje po molžišču.

Teško je, a bih mora.

Plesnimo od vlage.

Z roso se brado zbudim pred Soncem.

Zvonci pomirjajo.

pomirjajo valj meglenih tantic.

hitro skozi nas.

Že so sence velike in temne.

Kmetje prihajajo v lepem vremenu.

Za njih je Marx »bumbare«.

a so odlični računarji.

boljši kot proletarijat.

ki nima »svoje« zemlje, sužnjem

in ki dela v nezamisljivih pogojih.

(Čas Spartakov in Leninov je vzporedljiv.)

Izgubil se je Lenčkov telček!

Danes je težje živeti.

Zdravil se bom in ozdravel.

SUŠNI DNEVI.

Upamo na veliko dežja.

Problemi pestijo človeško zadevo.

Kmetje in krave, krave in kmetje.

Konji so nekaj posebnega.

Mun je opazil orla.

Včasih se slikam s turisti.

včasim je moja divja brada.

včasim je, ker smo si tuji.

včasim je, ker si dovolim živeti v divjini.

Oh sončnem zatonu sem slišal Ravela

in bil sem v mislih z gverilo.

Pijem pomolženo mleko.

Mun spi ob Kantu, Goetheju.

Nenehna svoboda nas je obšla.

neznanska misel iz globin vseh časov.

Ob tristošestnajstem mejnem kamnu sva

obstala:

gamsja družina šviga v prepade.

»Ni nas strah.

večmo katero življenje živimo...»

Dragi spremljevalec, glej prelep večer

(vredno je potrpeti s kmeti).

Čustva lebdijo z opečnato zarjo,

iščejo dušo sveta.

Nebo je napeto.

Gore so simboli.

(Triglav se bohoti.)

Povsod so svetliniki.

Jaz sem madrigalist.

Povsod so zadovoljni in nezadovoljni.

povsod so prekleli in sveti.

Povsod pridobimo.

(še nekaj, kar boš pozabil):

Sonce je otrok.

Sonce prihaja k Človeku z ljubeznijo.

Sonce prihaja k Človeku s smrtjo.

Pesmi nas zapuščajo.

Nikdar ne bomo zmoogli z njimi.

ker pesmi že vse so.

JUNAK je človeštvo:

ustvarjalec, uničevalec, zmagovalac...

razdeljen milijardam LJUDEM.

ČRTOMIR ŠINKOVEC

PARTIZANSKO ŠOLSTVO NA PRIMORSKEM

Čas se nagloma odmika in marsikaj se izgublja v pozabo, marsikaj postaja neverjetno, legenda. In vendar je resnica primorsko partizansko šolstvo, to svetlo poglavje narodnoosvobodilnega boja, ki smo ga začeli snovati natanko pred petintri-desetimi leti, po zlomu Italije, v septembru leta 1943.

To moje pričevanje sem naslonil v glavnem na lastne spomine. Za razpravo, ki bi dokumentirano in do podrobnosti pokazala veličino partizanskega šolstva na Primorskem, bi moral imeti na razpolago več časa. Zategatelji se že vnaprej zavarujem pred očitki, da sem to in ono pomembno stvar ali dogodek (sicer nehoti) izpustil ali spregledal. Mislim pa, da se bo partizanskega šolstva moral nekdaj lotiti ter zgodovinsko in znanstveno obdelati, zakaj neprecenljiva škoda bi bila, da bi tako pomembno poglavje narodnoosvobodilnega boja, kot je bilo partizansko šolstvo, zatopilo v pozabo. Primerno se mi zdi, da prav zaradi tega pozivam vse sodelujoče, da se potrudijo in napišejo svoje spomine, ki bi jih kasneje morebiti izdali v posebni knjigi.

Tedaj pred tridesetimi leti, v tisti prečudoviti primorski pomladi v jeseni, smo se vračali z vseh vetrov, največ iz italijanskih zaporov in internacije. Za nami je bilo težko breme fašističnega nasilja, ponižanja, pomanjkanja in lakote. Toda zdaj v tej novi pomladi, v tej zlati svobodi smo bili kakor prerajeni, mladi in polni moči. In tako smo zgrabili za delo, ki nas je klical od vseh strani.

Medtem se je pojavil nov, še hujši sovražnik, ki je kot moderni Tevton med nas zasejal novo gorje. Koliko mladih življenj je tedaj presahnilo, potočilo kri v izmučeno zemljo... Bila je goristična fronta in nepopisno junaštvo se ni moglo upirati jekleni sili, ki se je z ognjem in smrtjo razlila čez in čez po Primorski. Toda tudi ta vihar je šel mimo in bili smo mladi in polni sil. S potrjenimi močmi in požrtvovalnostjo smo znova šli na delo.

Tudi jaz sem se po zlomu Italije vračal iz njenih zaporov. Mimogrede sem se v Gorici oglašil pri Francetu Bevku, ki je stanoval na Solkanski cesti št. 26. Tudi on se je bil pred nekaj urami vrnil iz za rešetk. Kot stara prijatelja sva si imela veliko povedati, ker so bili med najinim zadnjim srečanjem zaporu in internaciji. Izenada vstopi Julij Beltram in brez ovinkarjenja povabi Bevka in seveda tudi mene, da gremo v partizane. Bevk je bil takoj narej, zakaj na solkanski postaji so že bili Nemci. Z italijansko kareto se odpeljemo proti Ajdovščini – na poti srečujemo vračajočo se, razoroženo in poklapano italijansko vojsko. Ustavili smo se v Stomažu, kjer je bilo tedaj glavno partizansko poveljstvo za Primorsko. Tu so bili Bebler, Vilfan, Leskošek in drugi. Seveda se je Bevk nenavadno hitro vživel v novo okolje in bil sredi dela, bil je referent za prosveto in propagando pri Narodnoosvobodilnem svetu za Primorsko Slovenijo. Mene so iz Stomaža poslali na Idrijsko, da bi tam pomagal pri organizaciji ljudske oblasti, pri izvajanju splošne mobilizacije itd. Toda že čez nekaj dni, ko je bila nemška ofenziva na višku sem dobil sporočilo, da moram iz Mrzle rupe prepeljati na varno primorsko poveljstvo. In tako je samotna kmetija na Vojčici pri Vojškem, kjer je danes partizansko pokopališče, postala prvo varno zavetišče Pokrajinskega odbora osvobodilne fronte za Slovensko primorje, kakor

se je bil pokrajinski narodnoosvobodilni svet medtem preimenoval. Bevk pa je postal njegov predsednik.

Že 23. oktobra 1943 sem od Bevka prejel naslednje pismo:

»Rad bi osebno govoril s Teboj, toda ker sva zdaj precej oddaljena drug od drugega, Ti pišem te vrstice.

V prvi vrsti Ti čestitam k članstvu Okrožnega narodnoosvobodilnega odbora, dasi tu ne gre za čast, ampak nova funkcija vam vsem nalaga odgovornost in delo. Prepričan sem, da boš na mestu in da boš za boljše bodočnost naroda razvil vse svoje najboljšje moči.

Le tri dni pozneje, 26. oktobra, mi piše naslednje:

»Na željo Ti pošiljam prepis okrožnice Okrožnim narodnoosvobodilnim odborom glede šolstva, obenem s prepisom učnega načrta, ki smo ga dobili iz Cerknega. Ta učni načrt lahko daš v prepisu kakemu učitelju idrijskega okrožja v slučaju, da je začel poučevati na kaki šoli. Opozarjam pa Te, da bomo izdali v doglednem času nov, izpopolnjen in podroben učni načrt, ki se bo bistveno najbrž ne bo razlikoval od priloženega.

V cerkljanski občini je šolstvo za zdaj tako uzorno urejeno, da Ti ta kraj ne bo dal nič dela. Potrebno pa bi bilo poskrbeti, da se odpre kakšna šola v drugih občinah vašega okrožja.

Citiram naj še eno Bevkovo pismo, ki kaže zanj tako značilno vneto, predanost in delavnost, zanimivo pa tudi za celotno vzdušje tistega časa. Bevk je bil sam po poklicu učitelj in vse kaže, da se je za razvoj partizanskega šolstva in prosvete prav posebno zavzemal.

»Tvoje pismo in poročilo sem z veseljem prejel in se Ti zanj zahvaljujem. Menda veš, da je rajon Cerkno odpadel od vašega okrožja in se je torej Tvoj delokrog zožil. Mladi rod' bomo poslali na okrožni OF, za Mladega puntarja' pa se je treba priporočiti tovarišu Planincu, sicer pa ga tako pošiljajo na vsa okrožja.

Posebno sem bil vesel Slovenskega pravopisa, za katerega se Ti posebej zahvaljujem. Mi, ki smo tu, pri uredniških osrednjih glasil, ga res nujno potrebujemo. Vedno je treba komu dokazovati, da se ta ali ta beseda piše tako in ne drugače. Pa tudi meni ne včasih porodi kak dvom. Saj ne boš hud, če Ti ga ne bom takoj vrnil. Tiste redke knjige, ki jih imamo, nam res prav pridejo.

Večkrat bi Ti pisal in obširneje, a imam res mnogo dela. Je to drobno delo, po večini uradno in žurnalistično, a danes zelo potrebno. Saj zadnji politični dogodki pomenijo zmago partizanskega gibanja. Pa tudi notranje dobro napredujemo. Mnogi, ki so doslej oklevali, a so v svojem bistvu pošteno prestopajo k nam...»

Bevkova pisma citiram nalašč za to priložnost, da bi tudi v tem trenutku med nami oživel njegov spomin, njegova vera v zmago. On počiva na solkanskem pokopališču, in živel bo večno, ne le v svojem Čedermacu, temveč tudi v tem, kar je storil za osvoboditev svojega zasužnjene ljudstva, pa tudi za partizansko šolstvo in prosveto, čemur je prav on z neutrudnim prizadevanjem postavljaval trdne temelje, saj so bili prav le-ti najtrdnjši dokaz o obstoju nove države in nove ljudske oblasti, zlasti pa o slovenstvu te pokrajine.

Slovensko šolstvo na Primorskem med dvema vojnama ima prav posebno zgodovino. Kmalu potem ko so Italijani zasedli naše ozemlje in odložili bele zastave ter se s sladkimi objubami udinjali, so že mnogo pred uradnim nastankom fašizma pokazali, kakšna bo pod njihovo oblastjo usoda primorskih Slovencev. Fašizem sam pa je bil za nas postoteren zlo. Ni bilo upanja, da nam bi pustil le trohico narodnih pravic, da bi bila v njem le iskrica človečnosti. Najprej je s smrtnim udarcem segel po našem orožju — po kulturnih ustanovah in po šolah. V prvi fašistični vladi je zasedel ministrski stolček za šolstvo in prosveto Giovanni Gentile, ki je z zagriženostjo fašista zasnovala šolsko reformo, ki so jo uveljavili 1. oktobra 1923. Določala je poitalijančenje razreda za razredom, kot slepilo pa dopuščala slovenskim otrokom nekaj ur tedensko dodatnega slovenskega pouka. To je bil za slovensko šolstvo smrtni udarec, saj je bil postopoma odpravljen iz šol slovenski in (tudi hrvaški) jezik, kot učna jezika v vseh 285 slovenskih in hrvaških šolah na Primorskem in v Istri. Čez nekaj let ni bilo več nobenega osnovnošolskega učenca ali dijaka srednje šole slovenske ali hrvaške narodnosti, ki mu ne bi v duhu vcepili v tujem jeziku našemu duhu tuje učne snovi. Tudi ni bilo več ne šolske ali društvene knjižnice. Fašizem je naperil vse svoje sile v »sanacijo obmejnih pokrajin«, tako je imenoval svoje prizadevanje za poitalijančenje Slovencev. Da bi pospešil ta proces, je šolsko mrežo zgostil tudi s posebno šolo družbe »Italia Redenta«. Te šole so odpirali v vsakem naselju, ki je imelo vsaj deset, pa tudi manj otrok. Na vse kriplice so poiskovali otroka odtrgati od družine, ga vzgojiti v janičarja. Temu naj bi služile tudi organizacije, kot na primer Picco italiane, Balilla, GIL in še katera. Tako se je vnel za otroške duše prikrit boj med fašistično šolo in slovenskim domom — zavedno slovensko družino. Na srečo je bil v tem boju največkrat zmagovalec — slovenski dom.

Posebno poglavje bi bilo potrebno, če bi hoteli orisati v tem času življenje slovenskih učiteljev, ki je bilo nenehno na udaru. V svojem plemenitem poslanstvu ljudskega učitelja niso bili nikjer dovolj na varnem, da bi jih ne zalezovali in preganjali. In kdo je bolj bridko občutil poniževanje, potujčevanje, izničenje vsega, kar je bilo naše, kakor naš učitelj. Morda pa je prav to nasilje marsikoga naučilo in mu utrdilo pripadnost in zavest, da se je zavestno postavil po robu. Mnogi so na skrivaj pobegnili čez mejo, mnoge so razkropili po vseh zakotjih Italije, da bi kot posamezniki potonili v tujem morju. Toda v tej nakani so se potujčevalci učeli; med pravimi učitelji ni bilo poturic. To smo videli tudi po zlomu Italije, kako so se zvesti svojemu rodu kot vselej in z veliko ljubeznijo do napredka in svobode vključili v narodnoosvobodilni boj. Na mesta pregnanih slovenskih učiteljev so potujčevalci postavili svoje, ki niso znali ene slovenske besede in ki so so bili čisto bolj fašisti kakor pa učitelji. Znani so primeri zasramovanja slovenskih otrok, višek v tem je bil jetičen pljunek učitelja Sotlacantija v Vrh polju pri Vipavi v usta slovenskim otrokom zaradi slovenske besede. Znan je tudi primer z Bovškega, kjer je učitelj uporabljal srednjeveško kazeno. V znak zasramovanja je obesil otroku za vrat rdeč suknast jezik, nato ga pa postavil na šolski prag kot na sramotilni oder, da so ga videli vsi sošolci, v opomin in svarilo. Takih primerov je še več.

Več kot dvajset let je bila slovenska beseda pregnana iz učilnic, dvajset let so se tuji učitelji trudili vsaditi nam tujo dušo, spodrezati korenine v domači zemlji in nas vzgojiti v — janičarje. Toda vsi stroški in trud so bili zaman.

Dolga leta smo hrepeli po svobodi, po združitvi s Slovenijo in Jugoslavijo. Leta 1941 pa so italijanski, nemški, madžarski in bolgarski fašisti zaradi izdajstva in notranje gnilobe tedanje vladavine v kratkih dvanajstih dneh pregazili, razkosali in zaslužnili Jugoslavijo. S tem je za nekaj časa zamrl še tisti medli žarek upanja na zedinjenje in združitev z matično državo.

Toda kmalu je zasijalo novo upanje — prinesla ga je Osvobodilna fronta. Njen program smo sprejeli z navdušenjem. Kmalu so se tudi oglašili prvi glasniki osvobodilne misli. V gozdovih so se pojavili partizani in zasejali fašističnim oblastnikom strah v kosti. Že leta 1942 so partizani prepovedali italijanskim učiteljem po hribovskih vaseh potujčevanje v šolah. Tako je bilo tudi konec potujčevalnega in raznarodovalnega šolstva. Italijanski učitelji so hitro spoznali nesmisel svojega početja in jo odkurili. Tako je še pred koncem uradnega fašizma odklenkalo nasilju, ki ga je bil pred dvajsetimi leti ustoličil Giovanni Gentile, ki je tudi sam 15. aprila 1944 v Firencah plačal svoje račune italijanskim partizanom.

V septembru 1943 so tuji oblastniki v celoti kar čez noč pobrali šila in kopita in odšli z zemlje o kateri so tako vztrajno zatrjevali, da je »terra italianissima«. Na Primorskem je nastalo obsežno osvobodeno ozemlje, kjer je takoj začela delovati naša ljudska oblast. Njena glavna skrb je bil sicer oboroženi boj za osvoboditev domovine, vzporedno ob tej pa nič manjša skrb za socialno in kulturno svobodo. Tako je po volji ljudstva, brez kakšnih dekretov spontano zrastle partizansko šolstvo, kakor ga upravičeno imenujemo, saj je zrastle iz totalnega ljudskega odpora proti drugemu, še hujšemu sovražniku. In čeprav ni bilo najosnovnejših pogojev se je zgodilo nemogoče in neverjetno. Ta partizanska šola je zrasla iz upora proti dvajsetletnemu zatiranju in poniževanju. Koliko je bilo iznajdljivosti, požrtvovalnosti in junaštva učiteljstva, ko je postavljalo nove temelje slovenskemu šolstvu!

Najprej je bilo treba urediti šolska poslopja, saj so bila prej večidel zasedena po italijanski vojski. Odstraniti je bilo treba bunkerje, zaklone in bodečo žico. Nekatere šole so bile deloma poškodovane, druge popolnoma uničene; nič zato, partizanski šoli so se na stežaj odprla vrata v kmečkih hišah. Ljudski oblasti ni pomenilo oviro niti pomanjkanje usposobljenih učiteljev. Učiteljice so postale dekleta in žene, ki so vsaj za silo znale pisati in brati slovensko. Danes si težko predstavljamo, s kakšnimi težavami so se te preproste učiteljice srečavale pri pouku. Najtežji problem pa je bilo pomanjkanje učbenikov in drugih knjig, ki so jih bili fašisti popolnoma iztrebili. Tu so odigrali odlično vlogo »Prvi koraki«, ki ji je bila že davno prej izdala »Edinost« v Trstu. Ta učbenik za najmlajše je bil dovoljen le na videz, vendar zaplenjen in hudo preganjan, prav tako »Kolački«, ki so bili izšli v Gorici; prav, pa so prišli celo stari učbeniki iz avstrijskih časov. Kmalu pa je začel izhajati »Mladi rod« — urejal ga je France Bevk in je v osmih številkah v mnogočem nadomeščal sicer predpisano šolsko berilo. Pionirsko delo, spontani začetki so se kmalu razrasli v organizirano šolsko mrežo s strokovnimi službami in tiskanjem šolskih knjig in drugih pripomočkov v partizanskih tiskarnah, ker je bil nedvomno edinstven primer v zgodovini kakšnega naroda.

Omenili smo že »Učni načrt«, ki ga je že oktobra 1943 izdal odsek za prosveto pri POOF. Zelo pomembne so bile tudi te šolske knjige: »Slovenska beseda«, branje za večerne tečaje, »Partizanska čitanka«, »Slovenski pravopis«, izvleček iz Breznikove in Ramovške male izdaje, »Slovenija«, priručnik za zemljepis, Fran Zwitter: »Pregled zgodovine Slovencev v okviru

južnih Slovanov«, Makso Pirnik: »Kratek pregled glasbene teorije« in »Otroške narodne pesmi«. Učiteljstvu pa je dajal prva navodila »Učiteljski list«, katerega delo je nadaljevala osrednja izdaja »Prosvete«. Že teh nekaj imen partizanskega šolskega nam pove, kako globoko je partizansko vodstvo pojmovalo resnico, da k najpomembnejšim šolskim pripomočkom sodi dobra šolska knjiga.

Nešteto je bilo težav in ovir, toda ljubezen do slovenskega jezika je mlademu učiteljstvu vlivala vedno novih moči, da je samozavestno vztrajalo na svojih mestih. Zato smo lahko vsi, ki smo se v tistih hudih, a velikih časih ukvarjali s prosveto in kulturo, lahko ponosni na svoje delo. Opravljali smo ga neusposobljeni, toda to pomanjkljivost smo nadomeščali z izredno požrtvovalnostjo in ljubeznijo do napredka svojega rodu.

Uspehi so se kljub težavam kmalu pokazali. To dokazujejo ohranjeni sestavki otrok iz tistih časov, iz katerih razberemo globoke otroške vtise iz narodnoosvobodilnega boja.

Konec 1944 je bilo na Primorskem že 340 šol, katere je obiskovalo nad 16.000 otrok, ki jih je poučevalo 481 učiteljev od tega je bilo le 98 poklicnih in 383 pomožnih učiteljev. Razen tega je v 185 učnih krožkih veliko število odrasle mladine pridobivalo manjkajoče znanje. Mnogi od takratnih partizanskih učiteljev so po vojni doštudirali na učiteljskišči, nekateri celo na univerzi in se vključili v povojno prosvetno delo.

Že na začetku sem omenil »Učni načrt«, ki ga je bil France Bevk prejel iz Cerknega. Kdo je bil avtor Učnega načrta? Dajmo kar besedo učitelju Viktorju Jerebu: Tedaj sem bil na počitnicah. 14 let sem namreč že služboval kot učitelj v starih pokrajinah Italije in prav tiste dni (septembra 1943) bi se bil moral vrniti na svoje službeno mesto. Na to pa niti pomislil nisem, ampak začel pomagati, da bi se v življenju vasi čimprej vzpostavil red. To delo pa je bilo nanašeno in neprestano sem imel sila neprijeten občutek, da pravzaprav nič koristnega ne počnem. Tedaj pa mi je šinilo v glavo, da bi kot šolnik moral poskrbeti, da se čimprej ustanovijo slovenske šole. Ta misel se mi je sicer zdela v danem položaju, predvsem pa zaradi negotove prihodnosti malo preuranjena, vendar sem se je trmasto oprijel. Spoznal sem, da se je treba brez odloga lotiti dela z mladino, ki je obiskovala italijanske potujčevalne šole, in jo v slovenskih šolah vzgojiti v duhu OF in v ljubezni do slovenskega naroda in njegovega jezika. Spoznal sem, da je to moja prava naloga in takoj začel z delom...

Za začetek pouka je bil določen 17. oktober 1943. Do tedaj pa naj bi učitelji imeli sestanke s starši, pripravili sezname šoloobveznih otrok in uredili vse tako, da se bo pouk lahko začel. Ker nismo imeli učbenikov, smo sklenili, da bomo na šolah uporabljali za branje stare knjige, ki so jih ljudje ohranili, predvsem seveda mladinske. Nekaj teh knjig so otroci potem sami prinesli, druge pa smo nabrali po hišah. Pozneje, ko je začela izhajati partizanska literatura, smo tudi to uporabljali za branje v šoli in doma. Računice in drugih učbenikov seveda tudi ni bilo, zato so si učenci snov zapisovali v zvezke, ko je teh zmanjkalo, pa na kakršen koli papir.

Naslednji problem je bil, kaj bomo učili na naših šolah. Potreben je bil učni načrt. Ker sem dvomil, da bi ga mogel od kod dobiti, sem sklenil da ga bom sestavil kar sam. Načrt je bil kmalu gotov. Ker nisem vedel, komu naj ga predložim v potrditev, sem ga izročil Gabrijelu Pernelju, predsedniku rajonskega odbora OF Cerkno, da bi ga nesel na pokrajinski odbor OF, ki je bil takrat v Jadrščah, in ga tam pokazal. Pernelj je potem povedal, da je načrt izročil Francetu Bevku. To je bil navdušen nad tem, kar smo v Cerknem naredili za

Prevladujejo melodije aus der guten alten Zeiten (iz dobrih starih časov).

Iz veletoka ljudi se izlušči razposajena družčina. Sami zreli moški in usihajoči lepi spol. Piiuuu — tale dolarska kozmetika pa ni poceni! Mrhe se z njeno pomočjo še kar drže na površju, čeprav ne verjamem, da bi se katerakoli izmed njih mogla veseliti srečanja z Abrahamom. Bilo i prošlo.

Stisnejo me v klešče. Brhko sosedo kar razganja. Vstaja, seda, steguje (lepe) roke, se neprestano meša v vsesplošno žlobudravščino, objema in poljublja vse povprek, kogarkoli le doseže, zgrabi mojo litrsko keramiko in krepro kagne, me iz gole prešernosti stisne za lica in pritisne vroč poljub — fant, ejga, sapo mi je kar zaprlo.

Američani. Na cross-country potovanju. Iz Jugoslavije sem? Kakšna škoda, da je ni v njihovem načrtu! Ona ima čedno, veliko hišo v Kaliforniji. Moža je pokopala, otroka preskrbela, bančni račun je trden. Dokaz: čekovna knjižica. Trdo jo položi na mizo, iztrga prazen ček in na hrbtno stran napiše svoj naslov.

»Obiščite me!«

Z omizjem vred se krohotam, ček z naslovom pa za spomin potisnem v žep na srajci. Po naključju mimogrede zadenem z desno roko levi komolec.

Komolčni sklep je ena sama velikanska oteklina. Vroč, kot bi kdo v njej zakuril kres. Pojma nimam, kdaj in kje bi bula mogla zrasti. Oblil me je mrzel pot, nato pa moker vročinski val. Smeh me je minil, kot bi odrezal.

Planem pokonci in se zrinem izza mize. Američani buljijo; nenadnega odhoda si ne znajo razložiti.

Skoraj tečem v olimpijsko podcestno mesto pri železniški postaji. V sanitarijah namakam robec pod pipo v mrzlo vodo in ga potem ovijam okrog komolca. Snažilka si vso reč ogleda; čez čas pripelje dežurno sestro z gazo in povoji. Potolaži me, da bo kirurg s tem doma brž opravil. Nič strašnega, moj gospod! (Saj prav to je tisto: ustrašil sem se, da gre z mano o koncu.)

Dachau, tokrat si odpisan! Prihodnjič. Zvečer sem v Salzburgu. Izstopim. Strah je minil, temperatura, porojena iz gorenske trme, pa narašča. Tujega nočem, svojega ne dam.

Na carini dolga vrsta. Bomo pač čakali. Slednjič pokažem potrdilo, da so mi ob prihodu odvzeli liter slivovke in tride-

set skatne marke. Zatemnjen prostor kot gu pri nasprotni mizi. Ta nekaj časa tuhta, potem pa me povabi v sosednji prostor.

»Bi vi to prodali? Dajemo vam petdeset mark.«

Hitro računam: več kot toliko so vredne cigarete. Slivovko jim moram torej podariti.

»Hvala, ne prodajam.«

»Potem pa devet mark in pol za ležarino.«

Praktično sem — glede na naše cene — vse skupaj znova kupil. Trma je včasih draga stvar...

V blodni dremavici opažam, kako se noč umika, kako prihaja dan. Nov dan. Znano delo z neznanimi skrbmi.

Na Jesenicah čakam, da se bo oglasil kdo od naših. Samo obmejni pride. Znan obraz. Gleda na uro.

»Avtobus boste zamudili!«

»Nihče od carine se še ni prikazal.«

Vidi, da pestujem komolec. Zgrabi prtljago — čez dve minuti sem že sedel v avtobusu Jesenice—Mojstrana. In ob enajstih dopoldne sem se vrnil z Jesenic z operiranim komolcem...

Ja, to so pa naši fantje. To je domovina.

KONEC

(1) Václav Husa, Zgodovina Čehov in Slovakov. Prevedel Viktor Smolej. DZS, Ljubljana 1967. Str. 45.

(2) Ko sta me v letošnjem oktobru (1978) Elisabeth in Siegfried obiskala, sem jima pripovedoval to zgodbo. Dodal sem tudi podrobnosti, ki sem jih v Dnevniku izpustil. Z njima je bil še drug zakonski par. Oboji so zmerni espedejevci, ki pa se jim zdi, da Schmidt in Brandt preveč popuščata na desno. Razložili so uganko:

V Marburgu imata svoja lokala dva brata Pavlič. Eden je zmeren in soliden človek, ki da se ne vtika v politiko, pri drugem pa se zbirajo ustaši. Ampak oni (Nemci) o takih rečeh res niso nič vedeli, dokler niso po zahodnih deželah začele odmevati ustaške bombe in padati kot žrtve naši diplomati... In jaz sem imel »srečo«, da sem zašel v ustaško gnezdo. Was kann man eben tun?

MIHA KLINAR

Mrtvim prijateljem

Zaman iščeš
bivališča
svojih prijateljev
iz mladih let
med blede spomine
razpet
Zemlja
jih pokriva
in teži kamni
besed
In vendar
se bližaš uri
ko potkaš
na njihove duri
poet.

Pismo iz ječe

Lahko, da se ne vidi nič več;
pogosto ječe peljejo v grobove...
Tedaj ne joči, draga, saj domove
napolnil bo svobode plamen rdeč.

Če moj spomin kot solza ti v očeh
kdaj zablesti, ga deklica utrni;
saj jaz bom spal, spal mirno v prsti črni,
ko da zasnul na tvojih bi dlaneh.

V svobodo pot nam krčijo le žrtve,
trpljenje, boji, ječe, taborišča
in — tiha pesem, ki oživlja mrtve.

O, saj življenja smrt ne more streti,
ne more v prah porušiti ognjišča,
kjer tihe pesmi večni plamen sveti.

Mrtvi padajo

Mrtvi padajo skozi nas v večnost.

Jaz sem ta večni živi pad.

Ker se nihče ne bo rodil,

kdor ni iz moje krvi;

in nihče se ni rodil,

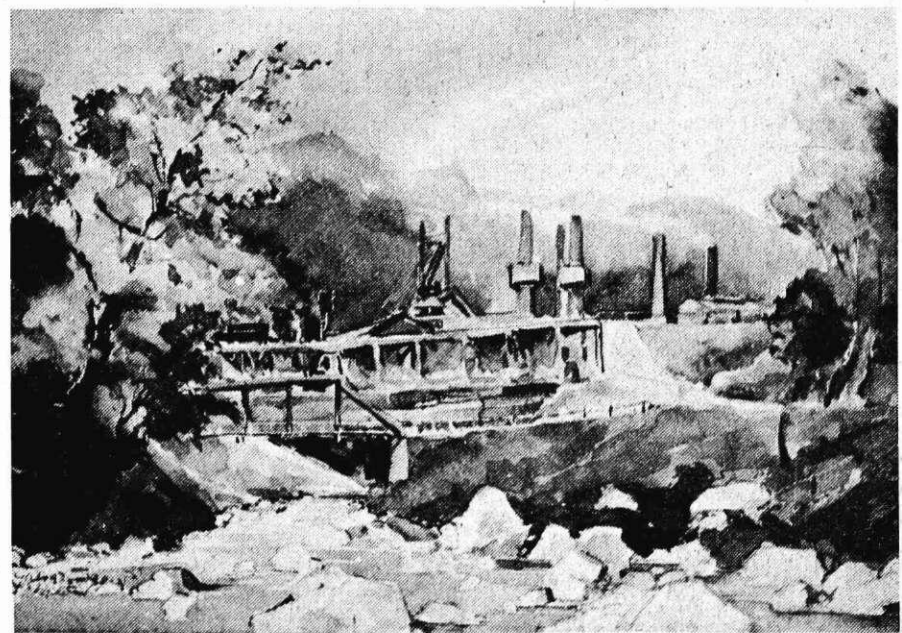
kdor ni bil moj oče.

Mrtvi se dvigajo skozi nas v večnost.

Jaz sem ta večna živa rast.

O moja majhna sled

širi veselje.

25 Ljubo Ravnikar: Pogled na Železarno — akvarel — 1967

Ko je prišel pospravljat, sem držal denarnico že v roki. Brez besed je z velikimi številkami napisal na listek 9 DM 30 pf. Dal sem desetak in, kroteč svoj bes, ki je bil tik pred izbruhom, čakal, da je skotalil drobiž na mizo. Odšel sem — enkrat za spremembo brez besed (2)

Dovolj imam Marburga! BALKAN — GRILL mi ga je zasmradil. K vragu grad deželni knezovi in največja nemška viteška dvorana!

Poskusim še enkrat s telefonom. Nobe-nega odziva. Torej gremo na vlak!

TOREK, dne 14. avgusta 1973
MUNCHEN, prestolnica države Bayern

Dolga noč na vlakih je minila. V zgodnjih urah pohajkujem po velenosti. Včasih se premaknem nekoliko hitreje. Ujamem korak z reko ljudi, ki hite na delo. Kako oko postave bi takegale jutranjega postopača kaj lahko sam bogvedi česa osumilo.

Vstopim v avtobus, ki vozi od olimpijskega mesta. Ob tem času, upam, tam ne bo vrveža. Popoldne skočim v Dachau, proti večeru pa z vlakom do Salzburga. Tam me na carini čakajo liter slivovke in trideset škatic Ibar.

Preden smo pristali na ploščadi pred olimpijskim mestom, so ljudje v avtobusu že stopali drug drugemu na nogo. Nismo bili prvi; parkirni prostor je bil že skoraj do polovice poln. Vse mogoče evropske registracije; opazil sem celo CS.

Prijetno je. Nič zapiskov, ki bi me cel dan gonili sem in tja po natančno izdelanem načrtu. Lagodno obredem športna prizorišča, poklepetam s starejšim švicarskim gospodom, ki športne zvrsti pozna samo s televizijskih zaslonov (kako sva si enaka!), se pustim povleči na TV stolp, se sprehodim do nekoliko bolj oddaljenega jezera, kamor se nikomur več ne ljubi, poiščem senco mlade breze in na dišeči, postriženi zelenici utonem v mirno spanje. Nekdo me obzirno stresa za ramena. Senca se je med tem že močno premaknila. Zažmerim v žgoče opoldansko sonce.

Stari, uniformirani možakar z zgubanim obrazom se prijazno zareži:

Stari Marburg z značilnimi pročelji hiš. Slika je pravzaprav povsod enaka: tlačani so na griču sezidali grofu grad, menihi in duhovniki pod njim postavili cerkve in samostane, okrog njih pa so se zgrnili trgovci in obrtniki.

»Tako trdo ste vlekli dreto, da ste me priklicali. Saj mi je žal, ampak na travi vas ne smem pustiti. Pravzaprav bi morali plačati kazen. Toda če bi vas našel moj nadzornik, bi doletela mene.«

Prijaznost mora biti nagajena. Pohajkam med drobižem in mu ga nekaj stisnem v roko. Debelo zazijam: stari mirno sede zraven.

»Tisto z nadzornikom je že star vic,« me potolaži. »Tujci se največkrat pustijo nategniti.«

»Saj tudi vi niste domačin?«
Njegova nemščina je namreč čudno mehka.

Na vprašanje je odgovoril z vprašanjem:

»Od kod prihajate?«
Razložim mu. Pristavim, da se po malo manj kot tritedenskem potepanju po svetu drevi vračam spet domov. Med svoje. V domovino.

Gube na obrazu so se poglabile. Oči so se zagledale nekam v daljavo. Iz besed je zadihalo zastrto domotožje.

»Domačija? Kar je bilo živga, je zdavnaj mrtvo. Ukrajinec sem. Vojna naplavina. Triinštiridesetega so me ujeli. Naj bi se vračal na pogorišča in grobove, če jih sploh kaj je?«

Prisluhnem žalostni zgodbi. Družno preklinjava vojno, zverinstvo, ponorelost, ideale in simbole, ki so se kot bakterije redili v potokih in rekah človeške krvi, neumno mladost, ki se je dala podkuriti hujskaškemu leporečju, malega človeka, ki se obnaša kakor noj in ga še tako boleče življenjske skušnje ne morejo pripeljati do zdrave pameti.

Moj čas se izteka. Poslovim se od sodobnika, čigar življenje se je že izteklo. Ves svet in vsa modrost sta se mu zožila v vrček bavarskega piva.

V Hofbrauu je veselo. Tu se za praznikom zvrsti nedelja; »med božičem in veliko nočjo ni pepelnice« (Cankar). V tisti neznanosti norišnici se vedno najde kaka prazna miza ne glede na to, da se okrog vsake more posesti po deset ljudi. Grmadaste porcije bi nasitile dva povprečna Kranjca, piva pa tako in tako ni treba naročati. Litrske vrčke menjajo pred tabo v določnem časovnem zaporedju. Če nič ne ješ, moraš hitreje piti: mar boš zastoj poslušal tako dobro glasbo? Non-stopovski koncert,

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Mati ne čudi se

*Mati, ne čudi se, da se tvoj sin
klati po gmajnah s svobode prividom:
noče si groba sam izkopati,
noče kot talec pasti za zidom.*

*Mati, ne čudi se, da kruh naš zamesen
je z žolčem,
črn in trd po krvi greni,
da pred hišo vsako smrt stoji
in žuga z rdečim petelinom...*

Drenov cvet

*V nežni zori črni hudiči
naperijo v bajto samotno cevi.
Vzleteli bi trije kurirji kot ptiči,
pa jih na pragu zgrabijo psi.*

*Nje in očeta za drenov grm
s kopiti odženejo. Jeklene strelj.
Drobni, žolti cveti vzbrsteli
so jim za bridek spomin.*

*Trpek in nežen drenov cvet
lega nam čez oči, čez srce,
čez bajto, čez zeleno polje,
čez ta naš bridki svet...*

Pogovor s smrekami

*Kaj bo z vami, kaj bo z vami
moje mlade, temne smreke,
ko mi z belimi rokami
smrt zatisne veke?*

*— Globlje bomo se vsesale
v zemljo s slednjo korenino,
a z vrhovi se poglajale
kakor jambori v višino.*

*s soncem bomo se ljubile,
s pticami v jasno peko,
moč iz zemlje rodne pile
za viharje in za strele.*

*Vedno vedra rast bo z vami,
moje mlade, temne smreke,
rasle boste, ko bom v jami
jaz zaspal na veke.*

Na Hudem polju

*Trudni v gazi smo obstali
v Hudem polju, se vprašali:
— Kje so Jože, Tone, Tnja?*

*Tih in strt de mladi Vanja:
— Sneg jih je odel z belino,
smreke jim pojo v tišino.*

*Težko nam je ob praznini.
Pokosili na čistini
so sovražni jih vojaki.*

*Tiho dalje pod Goljaki
šli smo s trudnimi koraki
tja pod zvezde v Kozje stene.*

*Tam nas z ivjem noč odene,
mrtev smeh nesrečne Tanje
žalost nam priliva v sanje...*

slovenske šole in tudi nad učnim načrtom. Načrt je bil brez sprememb odoben za slovenske šole na Primorskem. — «
Ta učni načrt je predvideval za partizanske šole naslednji snov: politične ure, slovenščino, računovodstvo in geometrijo, zgodovino, zemljepis, prirodopis in prirodoslovje, petje in telovadba. Razumljivo, da je bila odvisna uporaba tega, precej zahtevnega učnega načrta, od usposobljenosti in iznajdljivosti učitelja.

Mreža partizanskih šol se je že novembra in decembra 1943 nagosto razpredla. V Baško-cerkljanskem okrožju, kjer je začelo partizansko šolstvo pionirsko vlogo, je bilo 23 šol s 310 učenci. Poučevalo jih je 17 učiteljev, od tega 3 poklicni in 14 pripravnikov. V Idrijskem okrožju je bilo 20 šol s 550 učenci. Poučevalo jih je 26 učiteljev, od tega 4 poklicni in 22 pripravnikov. Na Tolminskem in Bovškem je bilo 30 šol s 770 učenci. Poučevalo jih je 40 učiteljev, od tega so bili trije poklicni in kar 37 pripravnikov. Na Kanalskem je bilo 20 šol s 791 učenci. Poučevalo jih je 23 učiteljev, od tega samo dva poklicna in 21 pomožnih. Na Goriškem je bilo 16 šol s 1344 učenci. Poučevalo jih je 32 učiteljev, od tega 9 poklicnih in 23 pripravnikov. V Brdih je bilo 20 šol s 1026 učenci. Poučevalo jih je 18 učiteljev, od tega 4 poklicni in 14 pomožnih učiteljev. Prva šola je bila odprta v Višnjeviku. Še beneška Slovenija, ki so jo potujočevali že od leta 1866, je prvič v zgodovini dobila slovenske šole in sicer v vasi Kras, v Lombaju, Dreki in Topolovu ter še v štirih drugih vaseh.

Na Vipavskem je bilo 36 šol s 2245 učenci in 65 učitelji. Od tega jih je bilo 14 poklicnih in 51 pomožnih. Na Krasu je bilo 48 šol s 2656 učenci in 86 učitelji, od teh je bilo 14 poklicnih in 72 pripravnikov. Na Pivškem je bilo 36 šol s 1630 učenci in 37 učitelji, od teh je bilo 10 poklicnih in 27 pomožnih učiteljev. V Brkinih je bilo 54 šol s 3586 učenci in 95 učitelji, od teh je bilo 34 poklicnih in 61 pripravnikov. V Slovenski Istri se je partizansko šolstvo začelo nekoliko kasneje, kakor drugod. Vzrok za to je bila nemška ofenziva, ki se je začela prve dni oktobra 1943. To je bilo pravo zversko divjaštvo modernih Hunov, ki je preplavilo celotno istrsko območje. Stebri dima so se za njimi dvignili iz 18 gorečih vasi, v katerih so prej postrelili 95 fantov in mož. Zato je Istra doživela svojo partizansko pomlad šele prve meseca leta 1944. Prvi šolski nadzornik je bil tedanji medicinar Ivan Matko-Imko. V Istri so bile še hujše težave kakor drugod zaradi fašističnega opustošenja, ponekod že deloma odtuje mladi, ki je bila odmaknjena od virov našega duhovnega bogastva. Pozneje je prevzela skrb za šolstvo in prosveto Breda Preinfalk, ki ji je uspelo s pomočjo novoustanovljenih roditeljskih svetov in tudi pedagoških tečajev za pomožne učitelje, ustvariti dokaj gosto mrežo partizanskega šolstva. Ponekod so poučevali tudi narodno zavedni in z OF lojalni duhovniki.

Glavno težo in odgovornost pri organiziranju in tudi življenju partizanskega šolstva pa so nedvomno nosili šolski nadzorniki in referenti za prosveto. I.e-ti so morali biti v stalnih stikih z učitelstvom, prirejati učiteljske konference in pedagoške tečaje. Morali so bodriti in vlivati poguma, da so pomožni učitelji laže zmagovali težave. Konference, ki so jih organizirali po okrožjih in okrajih, so bile mnogokrat združene s praktičnimi nastopi in sklenjene s pogovori o organizacijskih vprašanjih. Tako so učitelji postopoma dobili najnujnejšo učiteljsko izobrazbo.

Marsikaj je bilo laže rešiti potem, ko je izšel odlok o ustanovitvi roditeljskih svetov. S tem so dobili starši najširšo možnost sodelovanja s šolo. Roditeljski sveti so imeli tudi drugo pomembno vlogo. Spočetka je bil učitelj namreč odvisen od prostovoljnih prispevkov vaščanov glede prehrane in stanovanja, delno je tudi bilo

rešeno vprašanje preskrbe šole z opremo in kurjavo. Kurjava je bila zelo važna, ker so bili otroci brez zadostne obleke in obutve. Prvi roditeljski svet je bil ustanovljen v Sebeljah, kjer je poučeval Franc Pavšič-Zvonko. Na tej šoli je izšel tudi prvi šolski časopis »Odmev«.

Glede na razvoj in izpopolnjevanje partizanskega šolstva je bilo treba misliti na nove oblike in pobude. Na prvi pokrajinski šolski in prosvetni konferenci, ki je bila 19. in 20. maja 1944 v Gačniku pri Vojskem — udeležilo se je je kakih 60 šolskih nadzornikov in prosvetnih referentov iz vseh primorskih okrožij — se je med drugim rodila tudi ideja o pedagoških tečajih, saj je bila očitna potreba po kolikor toliko usposobljenih učiteljih. Edina možnost in rešitev tega perečega vprašanja je bila v tem času oblika postopnega izobraževanja. V ta namen je predsedstvo SNOS julija 1944 poslalo na Primorsko tri predavatelje: Jožeta Dolgana, Vlada Schmidta in Maksa Pirnika, da naj bi predavali na prvem takem tečaju, ki so ga pripravili v Gorenji Trebuši, ki ga je vodil Henrik Zdešar, pokrajinski šolski nadzornik, je obiskovalo 25 tečajnikov. Predavali pa so: Jože Dolgan, znan pedagog, metodiko, Mara Samsa, dramatik, Saša Dominko, slovenščino, Vlado Schmidt psihologijo in Maks Pirnik teorijo glasbe in petje. Mimogrede naj bo povedano, da je na tem tečaju nastala tudi Pirnikova skladba na besedilo Nade Dragan »Smrt v Brdih« — posvečena Jožetu Srebrničju, ki je 11. julija 1944 utonil v Soči.

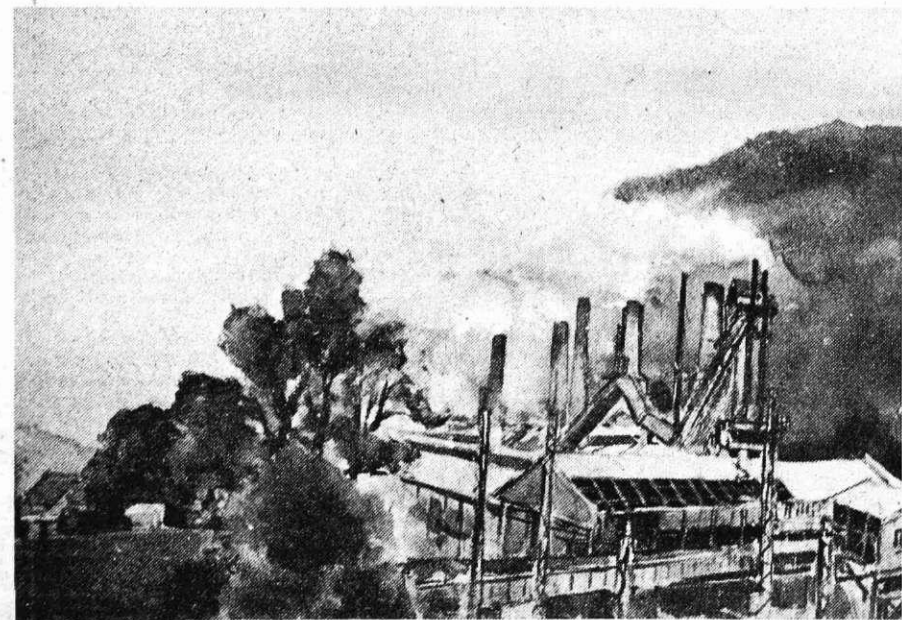
Drugi podoben tečaj je bil v septembru 1944 v Višnjeviku in Brdih. Udeležilo se ga je 51 tečajnikov. Tretji tečaj je bil decembra 1944 v Soči pri Bovcu. Menda je bil izdan, saj o njem ni drugih podatkov. Četrti tečaj je bil že v letu 1945, v Svetem pri Komnu. Peti tečaj je bil od 10. julija do 20. septembra 1945 v Ravnah pri Smihelu na Pivki. Tega se je udeležilo kar 138 tečajnikov. Vodil ga je Jože Dolgan.

Omenim naj še pevovodske tečaje, ki jih je vodil Makso Pirnik za potrebe IX. korpusa.

Za pravilen, napreden razvoj partizanskega šolstva je bila vseskozi živo zainteresirana KPS. Iz tega izhaja tudi Okrožnica POOF z dne 22. januarja 1944, ki sta jo podpisala predsednik France Bevč in tajnik dr. Aleš Bebler-Primož. Le-ta utemeljuje pomembnost politizacije šolstva, šolstva, ki mora biti samo naše, samostojno, brez okupatorjevega nadzorstva, zakaj »boj proti Nemcem je danes naša glavna stvar in če pustimo Nemcem zmagati, bi odpravili naše šole, pa še nas povrh...« Tako se ni Nemcem, niti domobrancem posrečilo razen v mestih odpreti svojih šol.

Za uspešen razvoj tega naprednega šolstva pa so imeli velik delež zaslug prav šolski nadzorniki. Naj omenim Henrika Zdešarja, Viktorja Jereba, Izidorja Miklavčiča, Draga Pustiška, brata Saša in Stanka Dominko, Marinko Ribičič, Draga Pahorja, Oskarja Venturinija, Albina Završnika, Marico Čepe, Majdo Majnikovo in še mnogi drugi.

Pionirji partizanskega šolstva pa so plačali težak krvni davek. Nad dvajset aktivnih partizanskih učiteljev in učiteljic je na Primorskem žrtvovalo svoja življenja v temelje naše zmage. Spomnimo se Draga Pustiška, šolskega nadzornika za Idrijsko okrožje, ki je padel pod nemškimi krogli 25. februarja 1944 v Javorjevem dolu pri Ledinah. Črnovski domobranci so odpeljali iz Zadloga v začetju februarja 1944 učiteljico Ljubo Bavdek. Mučili so jo, ustrelili in popolnoma golo založili v grmado dračja ob cesti, ki drži proti Logatecu. Spomnimo se nesrečne Katice

Ljubo Ravnikar Pogled na jeseniški plavž — akvarel — 1967

POSKUS OBRAVNAVE BERILA

Rutar, učiteljice in Čadrga, ki so jo Nemci zverinsko pobili v Mrzli rupi pri Vojskem. V Samatorci pri Nabrežini so 15. avgusta 1944 Nemci ustrelili učitelja, referenta za prosveto in okrajnega partijskega sekretarja Lojzeta Kokoravca-Gorazda. Prav ta primer kaže, in velja za večino, da jih učiteljevanje ni odtegovalo od dejavnosti na drugih območjih ter da se je tudi v prosveti in šolstvu v vseh oblikah prepletal naš osvobodilni boj. Joško Turk, učitelj in mladinski aktivist iz Hrenovic pri Postojni je končal svoje življenje 23. aprila 1944 v tržaški ulici Ghega. Na Opčinah so 29. avgusta 1944 Nemci ustrelili Miro Bandi, učiteljico iz Prebenegov in kurirko Komande mesta Koper. Učiteljico Zoro Purger iz Gabrovice so ubili v tržaški Rižarni. Cvetka Glavina je padla 8. avgusta 1944 v boju z Nemci. Z doma v Čežarjih so koprski skvadristi odpeljali učiteljico Elviro Vatovec in jo 6. septembra ubili v Dekanih. V Podnanosu pa so umikajoči se četniki tik na pragu svobode zverinsko ubili Boženo Premrl, sestro Janka Premrla-Vojka. To je le nekaj primerov, žrtev pa je bilo še veliko več. Na splošno je bil krvni davek med slovenskimi prosvetnimi delavci izredno velik, saj je padlo v boju nad 50 učiteljev in nad 10 profesorjev, ubitih kot talci in ob ofenzivah je bilo 123 učiteljev in nad 24 profesorjev, medtem ko je umrlo v internaciji in izgnanstvu 243 učiteljev in 39 profesorjev. Dejanske žrtve so bržkone še večje, saj se je bilo okoli 250 prosvetnih delavcev umaknilo iz učiteljskih vrst v razne druge poklice, da ne bi služili okupatorju.

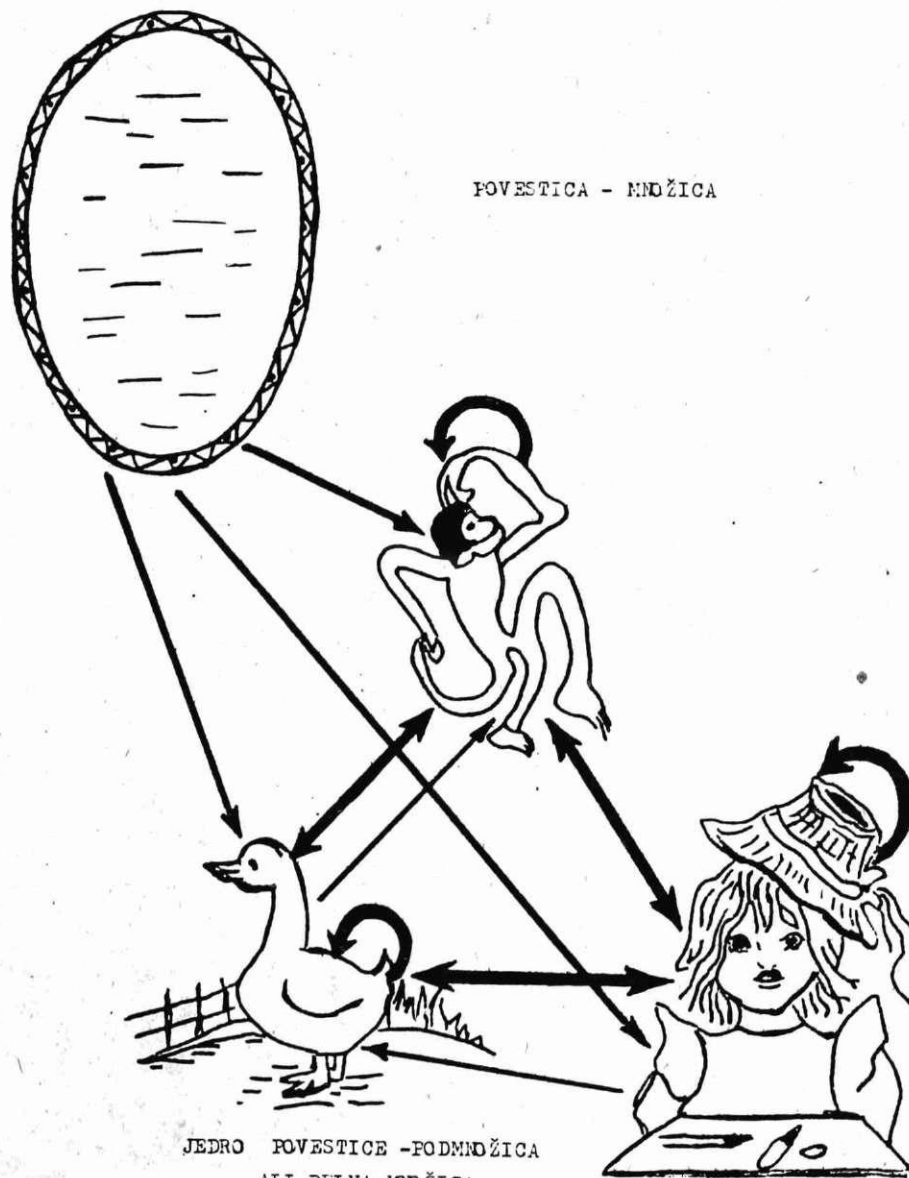
Slovenski prosvetni delavci so se tudi častno odzvali klicu domovine, saj je bilo med aktivisti OF nad 1000 učiteljev in 269 profesorjev, v vojaških enotah je sodelovalo nad 300 učiteljev in 92 profesorjev, preseljenih je bilo 979 učiteljev in 92 profesorjev.

Vendar danes praznujemo že tridesetletnico nastanka partizanskega šolstva. Daleč se nam zdi ta čas in vse bolj se odmiha. Snomini bledijo, pomud se le ob najbolj tragičnem in pretresljivem, celota pa že dobiva nekakšno podobo neverjetnosti in legende. Toda bili smo sami v kolesju tisočerih dejanj, tudi sami smo bili borci v tem velikem boju, tudi sami smo bili ustvarjalci svetlega poglavlja našega narodnoosvobodilnega boja, ki se imenuje partizansko šolstvo.

Tako bi tudi z današnjih zornih kotov lahko kakšno rekli o današnjem šolstvu. Morda to, da ni morda ne dobro in je celo škodljivo, da tako kategorično ukinjamo šole v odročnejših hribovskih vaseh, da postavljamo prav tiste vasi, ki so bile nekoč središče partizanskega gibanja, v neenakopraven položaj. In končno, namen šole ni samo ta, da se v njej naučimo pisati in brati, če mora biti šola prosvetno, napredno žarišče vasi. Ob tem pa se pritožujemo, da med našo mladino prihajajo nevšečni vplivi od drugod. Verjetno bomo morali vrniti pravo ceno v vsakem pogledu tem, zdaj umirajočim hribovskim vasetem iz različnih razlogov. Eden je tudi koncept naše splošne narodne obrambe. Kakšno pozornost so posvečali prav vaški mladini prosvetni delavci — narodni heroji: Stane Žagar, Jože Kerenčič, Jože Šeško, Vida Janežič, Franjo Vrnč, Silvira Tomasini in Miha Pintar-Toledo! Njim, ki so vse življenje posvetili napredku mladine, tiste mladine, ki je izvajala zmago v našem narodnoosvobodilnem boju; njim, ki so žrtvovali življenja za našo svobodo, dolgujemo tudi zdaj in vselej iskreno zahvalo. Ohranimo jim večni spomin.

Naj že na začetku povem, da bom opisal poskus obravnave berila, ki je resnično samo skromen poskus; z vsemi pomanjkljivostmi in dobršno mero problematičnosti, čeprav je v praksi preverjen in se je učenec zdel zanimiv. Morda bo kdaj komu koristil za popestritev dela, ali pa se mu bodo ob njem porodile zanimive misli in asociacije. Zavoljo čudovitih, srečnih ur, polnih kramljanja, ki sem jih doživel v nekem tretjem razredu prav pri urah slovensčine, se mi zdi, da ga moram opisati. Izbor teksta verjetno ni najbolj posrečen, vendar so se zanj odločili učenci. (S. Makarovič: Oglevalo, iz knjige: Miška spi.) Pri obravnavi gre za povezavo med predmetom moderna matematika — slovenski jezik oziroma teksta: Oglevalo — s poglavjem o relacijah. Moderna matematika ni bližja samo učen-

cem, ampak pojasnjuje mnoge stvari iz konkretnega, vsakdanjega življenja tudi odraslim. Če izhajamo iz spoznanja, da je struktura vsakega literarnega teksta v bistvu zgrajena na matematično logičnih zakonitostih, potem ni težko najti povezave med obema predmetoma. Vendar naj takoj poudarim, da je tako spoznanje — kot vsako — hudo relativno, zato bi bilo zgrešeno, če bi dolgo delali samo po tem načinu, saj bi učenca oddaljili od celovitega dojemanja teksta. Razen tega je v matematiki neka togost in statika, ki nam nikdar ne odkrije vseh povezav, protislovij in medsebojnih učinkovanj, ki tvorijo neko duhovno, umetniško tvorbo (ker znanost še ni življenje, umetnost pa je vsaj njegov akvarij!), da bi smeli vse enostavno in nekritično enačiti ter posploševati. Pri tej obravnavi,

JEDRO POVESTICE - PODMNOŽICA
ALI DELNA MNOŽICA

kom) samo slovenski Maribor — in Marburg an der Lahn v zvezni deželi Hessen sta se pobratila. Pobratenje zajema vsa področja družbenega delovanja. Tudi športna. Jasno?

Siegfried je trener mladinske nogometne vrste v Marburgu ob reki Lahn. S svojim moštvom prihaja po nekajkrat vsako leto v slovenski Maribor ob Dravi. Potovanja so ... hm ... reprezentančna. Dovoljeno je uzakonjeno zakonsko žensko spremstvo. In ker sta z ženo obsedena od planin, ju vsako pot zanese v Julijce.

»Glejte, kako je vse preprosto: Pripeljem svoje žogobrarje v vaš Maribor. Odigramo dogovorjeno prijateljsko nogometno tekmo. Premagajo nas. Jasno — Maribor je vendar v prvi zvezni nogometni ligi. Ko srečno izgubimo, nas mariborska družina za tolažbo potegne na Pohorje. Tedaj jo midva že oddrnava v Tamar, v Bohinj, v Vrata, na Vrščič. In če nama lepo vreme služi, se od tod povzpneva na vršace. Jasno?»

»Se ne bojite, da bi se vašim fantom na povratku kaj zgodilo? Da bi ne postali bolj objestni, kot se še da prenesti? Sodč po naših nogometnih zvezdah ...«

»Zakaj pa imam vendar pomočnika, Mensch!«

Podravinec Varaždinec se je vrnil. Prvo pošiljko je že odložil v Mojstrani, poroča. Madonca, fant je vso zadevo vzel zares!

Počakamo na marsovece v polivinilu. Opazim: prvotno navdušenje kopni. Vztrajno namakanje izpod neba ohlaja vroča srca. Redkim neugnancem so dež in vrečka, pešačenje, razrednik in sploh ... in sploh ... ves svet ... kdo pa nam kaj more ... juhuu!

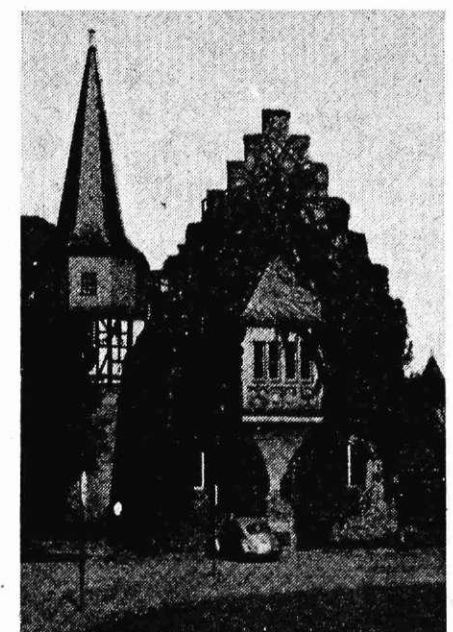
Tri twiggyevke le še nekako nalovim in jih sllačim v avto. Ko se zahvaljujem za brezplačni taksi, voznik resno vrne:

»Z ženo ostajava dolžnika za prelepo doživetje.«

Pod Peričnikovim klancem so zadnja dekleta zlezla v avto. Ob meni je ostalo dvanajst fantov. Ti se mi menda ne bodo prehladili.

Končno sta se ukrcala še Nemca. Zdaj smo že dobri znanci. Naslove smo si izmenjali. Ko pridem k Walterju — do Marburga je samo poldrugo uro z vlakom. Ves čas ob reki Lahn. In ko bosta spet jadrala skozi Mojstrano v Aljažev dom — s ceste pa do moje hiše je samo tri minute. Velja: Na svidenje!

Na, pa imam svidenje! Na drugi strani žice — molk ...

Marburški sedež nemškega viteškega reda.

Kakor že tolikokrat tudi tokrat: sam svoje vodič.

Oblezem postajne kioske. S šopom propektov, z zemljevidom mesta pa s kratko monografijo sedem za bližnjo mizo. Listam, berem, ugotavljam, kaj moram vedeti in videti. Ni tako hudo. Vse, kar je ogleda vredno, je v starem delu mesta, nad katerim na hribu gospoduje grad hessenških deželnih grofov.

Mesto je položeno v hrib. Sonce pripeka, da mi celo tu, v senci, curlja znoj po čelu. Zamahnem in preženem muho: ko bo postalo prehuho, se bom nadaljnjim znamenitostim odrekel. Lahko mi prospekt stotisočkrat prišepetava: dečko, stojiš na znamenitih tleh. V tem mestu sta se reformatorja Luther in Zwingli pogovarjala o veri, tu je grof Filip Hessenški v letu 1527, ko je Luther šele desetletje prej pripeljal svoje znamenite teze na vrata wittenberške cerkve, že ustanovil prvo protestantsko univerzo, brata Grimm sta mesto vzljubila, španski filozof Ortega y Gasset je trdil, da se je v Marburgu prikopal do najglobljih spoznanj, pa še z Nobelovcem Borisom Pasternakom se bahajo. Seveda ne manjka nekaj naj-naj-naj: največja viteška dvorana na nemških tleh v gradu deželnih grofov, najstarejša zgradba v zgodnjegotskem slogu v tevtonskih kneževinah in grofijah in ... Dosti! Odločila bo vročina: zgodovine je tukaj tako in tako polna vsaka ped.

Hočem začeti s sedemsto let staro cerkvijo sv. Elizabete. Nisem prišel s pravega konca, pa jo moram vso obhoditi, preden se najdem pred portalom. Na vratih sama stroga gotška ornamentika. In zraven obvestilo, da odpirajo šele ob desetih. Do takrat so mi brošure povedale: Tale Betka je 1207 prišla na svet kot ogrska kraljica. Od četrtega leta so jo vzgajali na gradu Wartburg blizu Eisenacha v današnji DDR. (Tudi tam se na slehernem koraku srečaš z Luthrom.) Štirinajst let staro so poročili s thürinškim deželnim grofom Ludvikom IV., ki je mlado rožico lepo viteško zaklenil, sam pa s križarji odpeketal nad Saracene. Na poti se ga je usmili Matilda — adieu, l'amour, odklenkalo! Pobožna dvajsetletna vdova se je vdala dobrotelnosti: bosa in v raševini je zbiralala miloščino za »najmanjše izmed bratov«. Celo nekemu gobavcu je dovolila zlezi v svojo zakonsko posteljo. Komaj štirindvajsetletna je umrla, potem pa hitro uprizorila nekaj čudežev na svojem grobu. Rodbinske zveze so začele delovati:

Njen svak Konrad, deželni grof in veliki mojster nemškega viteškega reda, je že 1233, komaj dve leti po Betkini smrti, prenesel sedež reda v Marburg, potem pa navalil na papeža, da je — spet že čez dve leti! — njegovo svakinjo povzdignil na svetniški tron.

1. maja 1236. leta je Friderik II., cesar svetega rimskega cesarstva, bos in v sporkorniški halji odkril pokrov sarkofaga, v katerem je počivala svetnica, ter ji na glavo položil zlato krono iz svojega zaklada.

Eh, kakšna revščina ... Uboštvo ... Miloščinarstvo ...

Kako že piše Vaclav Husa v svoji Zgodovini Čehov in Slovakov?

»Razglašanje nekaterih članov vladarskih rodbin za svetnike ni bilo v dobi fevdalizma osamljen pojav. Tako razglasitev je hotela podeliti vladajočim dinastijam slavo in svetniški obdret, ki sta jim bila potrebna za utrditev njihove oblasti. Obenem naj bi bila druge člane vladajočega sloja podžigala k podpiranju Cerkve.« (1)

Kazalca na uri kaže deset.

»In ključ zaročlja, in glej, hram odprt ...«

Prvič v življenju se mi je zgodilo, da sem moral ob vходу v cerkev plačati vstopnino. Sicer pa bi lahko s tem računai: ena najbolj slavnih božjepotnih hiš, cilj mnogih romarskih procesij, je že od leta 1570, od smrti zadnjega deželnega komturja viteškega reda, v rokah protestantov. Umetnostni kulturni zgodovinski spomenik, muzej. Ob izbruhih sovraštva do cerkvenega

Kakor že tolikokrat tudi tokrat: sam svoje vodič.

Oblezem postajne kioske. S šopom propektov, z zemljevidom mesta pa s kratko monografijo sedem za bližnjo mizo. Listam, berem, ugotavljam, kaj moram vedeti in videti. Ni tako hudo. Vse, kar je ogleda vredno, je v starem delu mesta, nad katerim na hribu gospoduje grad hessenških deželnih grofov.

Mesto je položeno v hrib. Sonce pripeka, da mi celo tu, v senci, curlja znoj po čelu. Zamahnem in preženem muho: ko bo postalo prehuho, se bom nadaljnjim znamenitostim odrekel. Lahko mi prospekt stotisočkrat prišepetava: dečko, stojiš na znamenitih tleh. V tem mestu sta se reformatorja Luther in Zwingli pogovarjala o veri, tu je grof Filip Hessenški v letu 1527, ko je Luther šele desetletje prej pripeljal svoje znamenite teze na vrata wittenberške cerkve, že ustanovil prvo protestantsko univerzo, brata Grimm sta mesto vzljubila, španski filozof Ortega y Gasset je trdil, da se je v Marburgu prikopal do najglobljih spoznanj, pa še z Nobelovcem Borisom Pasternakom se bahajo. Seveda ne manjka nekaj naj-naj-naj: največja viteška dvorana na nemških tleh v gradu deželnih grofov, najstarejša zgradba v zgodnjegotskem slogu v tevtonskih kneževinah in grofijah in ... Dosti! Odločila bo vročina: zgodovine je tukaj tako in tako polna vsaka ped.

Hočem začeti s sedemsto let staro cerkvijo sv. Elizabete. Nisem prišel s pravega konca, pa jo moram vso obhoditi, preden se najdem pred portalom. Na vratih sama stroga gotška ornamentika. In zraven obvestilo, da odpirajo šele ob desetih. Do takrat so mi brošure povedale:

Tale Betka je 1207 prišla na svet kot ogrska kraljica. Od četrtega leta so jo vzgajali na gradu Wartburg blizu Eisenacha v današnji DDR. (Tudi tam se na slehernem koraku srečaš z Luthrom.) Štirinajst let staro so poročili s thürinškim deželnim grofom Ludvikom IV., ki je mlado rožico lepo viteško zaklenil, sam pa s križarji odpeketal nad Saracene. Na poti se ga je usmili Matilda — adieu, l'amour, odklenkalo! Pobožna dvajsetletna vdova se je vdala dobrotelnosti: bosa in v raševini je zbiralala miloščino za »najmanjše izmed bratov«. Celo nekemu gobavcu je dovolila zlezi v svojo zakonsko posteljo. Komaj štirindvajsetletna je umrla, potem pa hitro uprizorila nekaj čudežev na svojem grobu. Rodbinske zveze so začele delovati:

Njen svak Konrad, deželni grof in veliki mojster nemškega viteškega reda, je že 1233, komaj dve leti po Betkini smrti, prenesel sedež reda v Marburg, potem pa navalil na papeža, da je — spet že čez dve leti! — njegovo svakinjo povzdignil na svetniški tron.

1. maja 1236. leta je Friderik II., cesar svetega rimskega cesarstva, bos in v sporkorniški halji odkril pokrov sarkofaga, v katerem je počivala svetnica, ter ji na glavo položil zlato krono iz svojega zaklada.

Eh, kakšna revščina ... Uboštvo ... Miloščinarstvo ...

Kako že piše Vaclav Husa v svoji Zgodovini Čehov in Slovakov?

»Razglašanje nekaterih članov vladarskih rodbin za svetnike ni bilo v dobi fevdalizma osamljen pojav. Tako razglasitev je hotela podeliti vladajočim dinastijam slavo in svetniški obdret, ki sta jim bila potrebna za utrditev njihove oblasti. Obenem naj bi bila druge člane vladajočega sloja podžigala k podpiranju Cerkve.« (1)

Kazalca na uri kaže deset.

»In ključ zaročlja, in glej, hram odprt ...«

Prvič v življenju se mi je zgodilo, da sem moral ob vходу v cerkev plačati vstopnino. Sicer pa bi lahko s tem računai: ena najbolj slavnih božjepotnih hiš, cilj mnogih romarskih procesij, je že od leta 1570, od smrti zadnjega deželnega komturja viteškega reda, v rokah protestantov. Umetnostni kulturni zgodovinski spomenik, muzej. Ob izbruhih sovraštva do cerkvenega

okrasja so evangeličanske množice pospravile že marsikakšno dragocenost.

Stavba je grajena v obliki križa. V enem kraku je grobnica deželnih grofov, v drugem grob sv. Elizabete — prazen seveda. Njene telesne ostanke so prenesli v »cerkev v malem«, v takimenovano »zlato skrinjo«, v kateri leži danes — prazna krsta ... Kostni in koščice so kot relikvije razdali, kar pa je ostalo, je pa kaj vem kateri deželni grof odnesel. Razblinilo se je v nič.

V brošuri, ki sicer z nemško natančnostjo razlaga vsak nagrobni kamen, sleherno podobo v zares čudovitih barvnih oknih, so stavki o praznem grobu in o prazni krsti zapisani z očitnim cinizmom in z neverjetno mero privoščljivosti. Samo tega niso protestantje napisali, da se klanja zlatemu teletu, kdor na teh dveh mestih v cerkvi skloni glavo ...

»Zlata skrinja« stoji v posebnem prizidku. Nad skrinjo stebri, na njih sedlasta streha, ob straneh skrinje pa apostoli v nišah s streho nad seboj. V napuščih streh nad vsako figuro stavek iz apostolske vere. Vse iz tolčenega bakra, bogato premazana z zlatom. Pozlata se blešči, da obiškovalcu jemlje vid. Koliko podložniškega znoj in krvi je skritega v tejle enkratni umetnini!

Vračam se po severni cerkveni ladj. Čisto na koncu, še skoraj pri izhodu, grobnica človeka, ki je s svojo smrtjo pokopal hkrati weimarsko republiko in sprostil najbolj temne tevtonske sile: Hindenburga. 1945. leta so ga prenesli sem.

Na ulicah pripeka sonce. Hodim gor in dol po mestu. Značilne, z lesom obdelane fasade hiš, univerzitetne klinike, ki so zaslovele po vsem svetu, stara univerza z močno avlo, v kateri je na velikanskih freskah upodobljeno tristo let marburške in hessenške zgodovine — dosti (je zapovedal moj želodec)!

Ustavim se pred napisom BALKAN — GRILL. Takim vabam običajno ne nasedam, velja pa vendarle poskusiti.

Lokal je okusno urejen, brez gostov. Poiščem mizo v kotu, sedem pa tako, da skozi razporek med stebrom in steno vidim k točilni mizi in skozi odprta vrata celo v kuhinjo. Slišim barmana, kuharja in strežnika, kako med sabo klepetajo po hrvaško. Natakaj je kajkavec. Prihaja. Nima jih več kot petindvajset.

Brskam po jedilnem listu.

Prijazen »Guten Tag!« in takoj za tem: »Was wünscht mein Herr?«

»Midva se bova pa kar po naše pogovorila. Pivo mi prinesite in porcijo dobro zapčenih ražnjičev!«

»???«

»Pivo bi rad in ražnjiče. Ampak ne tako bledih, kakršne pečijo pri nas v Ljubljani.«

»Entschuldigen Sie, aber ich habe Sie nicht verstanden.«

Ni kaj — govori tekočo knjižno nemščino brez tujega naglasa.

Loteva se me zoprn občutek, da gospodič v črnem z belo servieto preko lakta malce pretirava.

»Poslušajte,« poskusim zlepa in z najzapeljivejšim nasmeškom, »pravkar sem vas slišal, kako ste tamle s kolegom po kajkavsko robili. Kaj potlej ne razumete, kaj sem vam ja rēkel?«

Senca mu je hušnila čez lice, oči so se zočile. Sovražen pogled se je uprl vame.

»Ein Bier?«

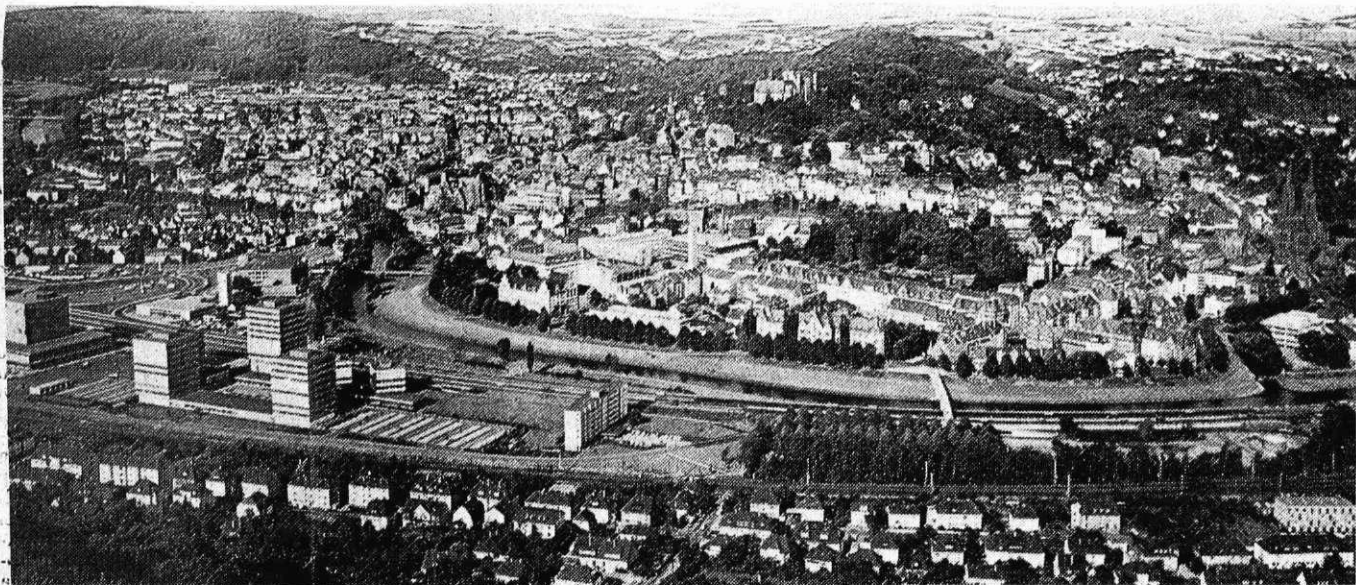
Samo prikimal sem. Zaboga, pa ja nisem padel v enega tistih brlogov, ki jih ima ustaška emigrantska banda raztresena po vsem Zahodu? Napnem ušesa, da bi ujel, kako bo naročal.

»Daj mi jedno pivo!«

In v kuhinjo:

»Jedanput ražnjiče! Ali požuri, da se što brže skida! Nije naš.« Posmeh, ki bi še butca opamētil.

Dobil sem pivo in ražnjiče, nič boljše od ljubljanskih. Njegov »Bitte schön!« je obkrat učinkoval kot mrzel tuš.

Panorama Marburga, nad katerim gospoduje grad, prva rezidenca hessenških deželnih grofov, mesta, za katerega sta »onečeden zrak« in onečedeno okolje neznana pojma.

(Nadaljevanje z 21. strani)

Nas čas je drugačen. Toliko stvari si moramo vsak dan vtisniti v spomin, da včasih že danes pozabljamo na včeraj. Kar je zdaj še prav, bo jutri že narobe.

A vendar... Za človeka se v bistvu ni nič spremenilo. Prelazili, prehodili, preživeli, preboleti mora svoja leta, da odkrije starše, dom, družino, prijatelje, sosedo, vas in mesto, svet, življenje. Najdalj traja, preden se mu razkrije njegov lastni jaz. Mnogokrat nikoli.

Zrelost mi je minila v napornem snemanju mrene-z oči. Najprej in vselej sebi, da bi nikoli ničesar ne pozabil. Zamudno, umazano, najbolj nevhvaležno opravilo: za zunanjo masko, za zrcalno sliko — klavna podoba. Kdor samega sebe neprestano spoveduje, preživlja vice in pekel tu, na tem svetu.

Zato pa je v poklicu, kakršen je moj, bogato nagrajen:

Previdno lahko pomaga mladim, da se zazro vase. Popolni jaz, ki živi v vsakem izmed nas, se ob tem ruši kakor hišica iz kart.

Tale moj razred!

Vsa leta smo jim na vse kriplje pogledovali skozi prste, da bi jih nazadnje le približali do zadnjega razreda. Njihovi učni »uspehi« so pomenili non-stop prižgano rdečo luč. Tu pa tam se je redko zasvetilo kalo rumeno; zelene nisem nikdar videl. Kako preprosto je bilo seštevati ocene v redovalnici ob konferencah: ena, dve, štiri, pet, šest, devet, deset, enajst, trinajst... pa je bila tretjina razreda mimo. Pa nikoli si nisem belil glave, na katerem mestu med oddelki bom pristal. Zadnje je bilo vedno rezervirano za nas.

Kljub temu:

Tale moj nesrečni razred, tebe moje deklice in pobje so zlatega denarja vredni. Niso ne geniji in ne garači: so pa lju dje in pol! Se bodo že učili, ko bodo spoznali, da v današnjem direndaju brez znanja pač ne gre. Zdaj je klasje še zeleno. Potrebuje sonca, nežnih sapic, vetra, neviht in viharjev, da bo dozorelo.

Z njimi hoditi po svetu je svojevrsten užitek:

Pet, šest jih hodi ritensko pred mano, drugi pritisnjajo v hrbet, v boke, stopajo na (moje) noge — nestrpno čakajo na trenutek, ko jih bo razrednik utegnil poslušati. Krivice! Koliko krivic, tovariši! Starši jim

jih doma dele brez slehernega smisla za pravičnost. In učitelji šele! (Zanimivo: pojma »pravičen učitelj« slab učenec praviloma ne pozna.) Teté in strici so nemogoči, bratranci in sestrične strašni, mlajši bratci in sestrice teroristi. Kako je naša Makalona reva, ker sta ata in mama šla narazen. Zakaj morajo za malico v šoli žreti kar naprej kofe in skuto?

Ure in ure dolgo, dokler se nisem navečal.

Odkritosrčni so, da zaboli. Čutečega in dobrega srca, da sem ponosen nanje, čeprav me sili zbornica, da me je sram zaradi njih. Dobrota in poštenje sta jim prešla v meso in kri. Ob tuji stiski se jim odpro revni žepki.

Lju dje so.

Autobus pripelje. Muki se trga z vrvice: moj mladostni cvet naju obkoljuje.

V megli, v oblakih, v pršcu, v hladu, v zoprnem vremenu jo uberemo po cesti v Vrata.

Skrbi me:

Skoraj trideset najstnikov in najstnic. Pust, deževen dan. Kako naj se izulečem iz zadrege? Kaj početi cel ljubi božji dan, da bo nazadnje le volk sit in koza cela?

Po poti v dobrih meri Muki rešuje položaj. Obleta in obvoha po stokrat vse moje mlade spremljevalke in spremljevalce, ne skopari s pasjimi poljubčki, radovedno ovohava torbice in vrečke, se smuka med tridesetimi pari nog, laja zdaj za zadnjim, skače spet pred sprednjim hodom — zaposluje vso ekspedicijo od prvega do zadnjega udeleženca.

Preden nam je zašumel v ušesa slap, je bila prtljaga v glavnem prazna. Bojim se, da je polovico vseh dobrot, kar so jih zelo ali nekoliko manj skrbni starši namenili za ta dan potomcem, pospravil Muki.

Sredi dopoldneva vstopimo v Aljažev dom. Zunaj dežuje.

Dom je prazen. V Aljaževi sobi se dolgočasita zakonska para.

V jedilnici sedem pod starega Aljaža. Rosna mladost se posede okrog mene. Med nami je eno samo zadovoljno bitje: prepirajo se, v tigavem naročju bo smel ležati Muki. Tedaj večna izostankarica Stanka zapove:

»Zapojmo!«

Nisem še imel razreda, ki bi tako pel. Vsi, ampak prav vsi so peli. Dvoglasi, štiriglasi — kakor je naneslo. Prepevali so, da je še častitljiv Aljaž na steni postal boljše volje.

Brigade so se vsule s hribov, dekle je na vrtu rože, plela, Tito je poromal preko Ro-

manije, na planincih je sonce sijalo, junak bo zavriskal in vrgel bo titovko v zrak, iz nizkih ravan nas je zvalil moj dom Triglav (nič zato, če smo ga gledali samo na slikah!), Soča voda je šumela, na Kordunu je iskala mati sina, pred nami pa je bil svoboda dan.

Kakšno bogastvo pesmi in melodij! Gledno, s te strani jih nisem še poznal! Le kje so se sulci vsega tega naučili? V šoli morda kakšnih dvajset, drugo pa — odkod jemljejo za vruga, da jim jih ne zmanjka?

»Tovariš, ozrite se!«

Za hrbtom zagledam ves dómški personal in oba zakonska para. Navdušeno so ploskali.

»Kakšne čudovite otroke ste pripeljali!« Zakonci so se predstavili: prva dva sta Varaždinca, druga dva Zahodna Nemca iz Marburga ob reki Lahn.

Naredili smo jim prostor, potem smo pa skupaj peli. Izmenično slovenske, slavonske, nemške, bosanske, srbske pesmi. Cel dan! Nemec in Varaždinec sta tekmovala, kdo bo neugnanim mladim grlom več plačal za jed in pijačo.

Internacionalna družčina pa je srečna pela. Ko so moji prenehali, sta se oglašala Nemca, za njima sta se izpržnila Slavonca, potem pa jo je spet užgal naš razred.

Preden smo se razšli, je dež za hip prenehal. In Siegfried nas je zbral pred Domom in posnel.

Čez dva tedna sem dobil toliko barvnih fotografij, kolikor nas je bilo na posnetku. Izjema je bil Muki. Psi ne zbirajo fotografij.

Odhajamo. Dežuje.

Kuharici pričarata polivinilaste vrečke in jih natikata na nekolikaj zamolklo mlado pevsko ljudstvo. Preobleka jim je naduse vseč. Ogledujejo se in se režijo plastičnim prikaznim. Varaždinec vabi Nemca v stoenko ali kar že je njegova pločvina. Ne, ne! Nič ne bo iz tega. Onádva gresta z nami peš. Torej bo zvozil naša dekleta v Mojstrano. Vsakokrat po tri.

Siegfried in Elisabeth me stisneta v klešče. Kakorkoli bi že rad simpatično gospo spravil na sredo med dva moška, se mi ne posreči. Plastificirana raja za nami je razposajeno zavzela vso širino ceste. Pojejo. Kaj pojejo — predirajo se, kolikor zmorejo glasilke. Tokrat za spremembo vsakdo svojo vižo. Počasi se razdalja med našo trojico in norišnico za nami veča. V Turko vi ridi smo se že toliko odlepili, da se lahko slišimo.

Nekdanji Marburg an der Drau — zdaj že šest desetletij (z okupacijskim presled-

kot bomo videli, gre za to, da učenca naučimo ob tekstu razmišljati. S čisto konkretnimi nalogami ga prisilimo, da začne iskati odnose — povezave med akterji zgodbic, pesmic... Matematika pa nam pri tem pomaga.

Vzemimo, da so učenci doma povestico brali in so o njej razmišljali. Tako v šoli lahko že v uvodnem delu iz teksta izluščimo njegove generalije:

NASTOJAJOČI: opica, ogledali, goska, deklica, mama.

JUNAKINJA, KI OMOGOČI NASTANEK POVESTICE: opica z ogledalom.

JEDRO POVESTICE: opičenje — opice, goske in deklice.

DEKLICINO OPIČENJE: se obrača, si mrši lase, kaže jezik, si namaže ustnice in lica, zariše obrvi, da na glavo slamnik.

LASTNOSTI, KI JIH ODRASLI PRIPISUJEMO:

— opici: šemljenje, spakovanje...
— goski: ošabnost, neumnost...

ZAKLJUČEK: V hiši je za mizo sedela deklica, sveže umita, s trdo spletenimi kitkami in jezno pisala domačo nalogo.

Zaključek je lahko naloga: Izpiši iz povestice stavek, ki nam pripoveduje o preprosti, lepo počesani in umiti deklici! Možnost za spontano realizacijo vzgojnega smotra je tako dovolj velika.

Približno do tu po navadi poteka obravnavna beril, s tem da razložimo še manj znane pojme in tu pa tam narišemo kakšno skico. Razumljivo, da takšno zbiranje podatkov o berilu učenca ne sili k razmišljanju, zato je to lahko samo podlaga za analizo berila. Od tu startamo v jedro povestice, k njegovi »matematični razlagi«, ki mora biti konkretno delo učencev na osnovi matematičnega znanja. V začetku jim naloge sestavlja učitelj, po nekaj vajah pa sposobni učenci z lahkoto delajo vse sami. Ugotovi in prikaži s puščicami odnose v jedru povestice:

a) Odnos:

se opiči kot z debelo črto!

b) Odnos:

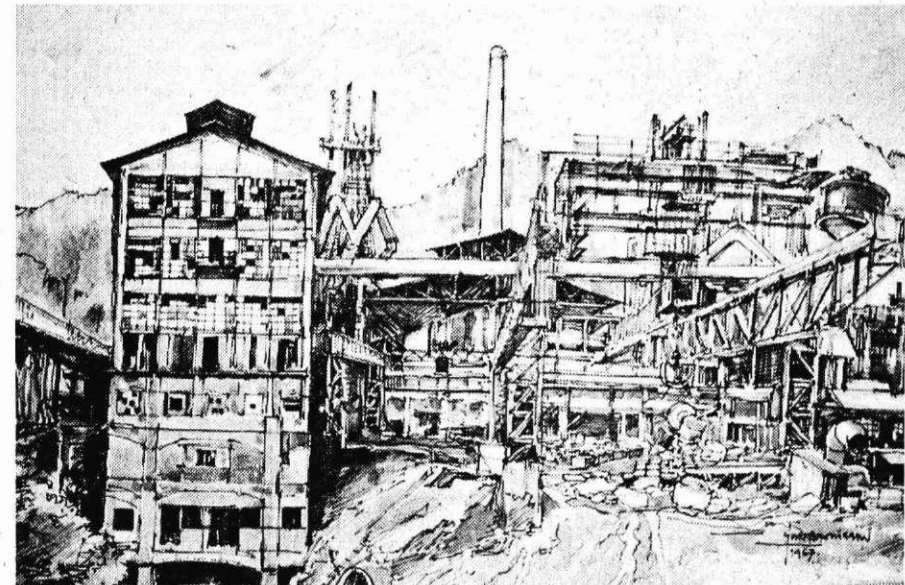
se nauči opičenja pri (s tanko črto!)

c) Odnos:

omogoči opičenje

(s srednje debelo črto!)

Tej razlagi naj bi sledila slovnična, ki bo v jedru razčlenila odnose tudi med besedami — stavki, pri tem pa utrjujemo že predelana poglavja iz slovnice. Špet s primernimi nalogami!

Ljubo Ravnikar: Plavž — akvarel — 1967

a) Naštej junake povestice Ogledalo!

Besede, s katerimi jih poimenujemo, so

b) Katera beseda nam pove, kaj delajo — počnejo v povesti?

Beseda je

c) Beseda — opičiti se — označuje pri junakih povestice več dejanj skupaj. So ta dejanja pri vseh enaka ali različna?

č) Kako se opiči: (Glej tekst!)

OPICA:

GOS:

DEKLICA:

Poišči med besedami:

SAMOSTALNIKE:

GLAGOLE:

Za domačo nalogo učenci raziščejo še odnose med mamó in drugimi. Poskusa ne bi časovno niti metodično omejeval, saj zahteva določeno privajenost učencev na način dela, je odvisen od njihove inteligentnosti in delavnosti, nemalo pa je pri njem pomembna tudi učiteljeva iznajdljivost, zlasti pri postavljanju vprašanj in sestavljanju nalog.

Opomba: Pisateljica uporablja izraz povestica zavoljo priljubljenosti in splošnega pomena med otroki.

MIHA KLINAR

Otroci poletnega babilona

Morje liže obalo.
Vame udarjajo jeziki
poletnega babilona.
V moji bližini
otroci
in mlada gospá z lašmi
iz samega sonca:
od njenih oči sta si
morje in nebo
barvo sposodila.

Z grozo
opazujem otroka,
ki je ujel skržata
in ga utopil
v vrču iz polivinila.
Z grozo
opazujem otroke:
potapljački
se potapljajo v morje,
stikajo za morskimi ježki,
dokler ne pričofotajo iz vode
s pračloveškimi vzkliki:
Vati, Vati, Vati,
schon wieder ein Aschenbacher!

Morje liže obalo.
Vame udarjajo jeziki
poletnega babilona:
Mein Gott, wie unbarmherzig
sind unsere Kinder!

Né krivimo otrok
iz dežele
gospé Wie-unbarmherzig.
ne krivimo jih,
če utapljajo brez groze
skržatovo pesem,
ne krivimo jih,
če gledajo
v vijoličnem umiranju
morskih ježkov
samo lep pepelnik.
V deželi
gospé Wie-unbarmherzig
so še ljudje, ki so videli
v tetoviranih jetnikih
samo
lep senčnik
za luč na svoji mizi
ali čudovito torbico
v rokah svoje plavalaske
ali samo omot za knjigo
na knjižni polici.

Morje liže obalo.
Vame udarjajo jeziki
poletnega babilona.
Rad bi se osvobodil groze,
a se je ne morem znebiti.
Otroci poletnega babilona!

Otroci vseh jezikov!
Strah me je
vijoličaste umiranja,
strah me je
utopljené skržatove pesmi
v vrču iz polivinila.

(1956)

EDO TORKAR

POMLAD V UKOVI (ODLOMEK IZ ROMANA)

Medtem, ko nisem hodil ven, je sneg že zdavnaj skopnel v mestu, razcveteli so se tulipani pred zdravstvenim domom, v parku so delavci komunalnega podjetja že kosili prvo travo (vonj po travi se je mešal s smradom izgorelega goriva motornih kosilnic), razcveteli so se stari kostanji ob glavni cesti in meščani so topla zimska oblačila že zamenjali s flanelastimi srajcami in tankimi pomladanskimi pulaverji, škornje in visoke čevlje pa z nizkimi čevlji in sandali. Solarkam iz višjih razredov so preko zime zrastle prsi, šolarjem prvi pubertetniški mozolji (in na bolj skritih mestih mogoče še kaj), na zeleno prepleškanih klopeh pred spomenikom padlim borcem so se spet zbirali starci, z bledimi obrazi in mežikajočimi očmi, kot da se zdaj ne morejo prav verjeti, da jim je uspelo preživeti zimo.

Slonel sem na železni ograji pred gimnazijo, žvečil bazooko in se kot martinček grel na prijaznem majskem soncu. Na ulici je živahno potekal avtomobilski promet in na modri pločnici neba nad dolino so se igrivo prekopicavali beli oblaki. Mimo mene so hodili šolarji: manjši in večji. Večje šolarke so že pozibavale z bokli. Da ne govorim o gimnazijkah — te so bile že cele ženske.

K meni je prišel majhen fantek z rumeno biciklistično kapo na glavi, ni mogel hoditi več kot v tretji razred.

»Ali ima tvoja žena kraste po rokah?« me je vprašal. In takoj nato: »Ali jo tepeš?«

Rekel sem, da nimam žene in tudi če bi jo imel, je najbrž ne bi tepel.

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Pesem koscev

Ptički že dolgo v grmovju molčijo in skoz večer ves mehak in vonjav, kosci, ko slednje redi odskojo, zbrano domov si pojo mimo njih.

Pesem je trudna in vsa hrepeneča, svetla ko vrisk in temna ko jok, v njej je v trpljenje uvezena sreča, sanje človekovih v njej so otrok.

Poje o nagelnih in rožmarinu, poje o Turkih in krvi in dimu, poje o tlaki in puntarskem robu, poje o grobih tam na Dوبرdolu, poje o ječah, kjer umirajo dragi, poje o uporu in boju in zmagi.

Poje o želji, ki vsa je v razcvetu, da ne bilo bi več vojne na svetu!

Ni več vojne

Ni več vojne. Ej, ostal sem živ! Čudežno ušel sem šapam smrti. Zdaj so vsi zakladi mi odprti: pesem in dekle in radost nje.

Nisem hlapec več in vojna je v pozabi, ko iz trti svobode srkam novo vino: vojne žrtve tiho počastim s sedmino in ljubezen me v objemu svoje vabi.

Mlade slé zéhté že v slednji travi, ko v plenice čipke bele je sivala, ko povoj je s svilenim obrobila, pa v očeh je črnih nagajivost tkala, ko mi z dobrim materinskim smehom pravi:

»Potepuško sló ti s tem bom ukrotila!«

»Nimaš žene?« se je začudil fantek. »Potem imaš pa gotovo starko?«

»Ne, tudi starke nimam,« sem ga moral razočarati. »Imam sestro, ki komaj zdaj začena biti mlada in imel sem tudi mamo, pa je zdaj nimam več, ker je že šest let mrtva, pa tudi, če bi bila živa ne bi bila še starka.«

Fantek me je pogledal z izrazom skrajnega začudenja na obrazu. »Nimaš niti starke?«

»Ne,« sem rekel. Fantek je za hip umolknil in zamižal na eno oko, ker ga je slepilo sonce.

»Potlej imaš pa želvo doma za pepelnik — in noter pljuvaš,« je nazadnje rekel, ne da bi me nehal gledati s svojimi velikimi črnimi očmi.

»Želvo?« sem se začudil. »Kaj bom z želvo?«

»Da nimaš želve? Niti prazne ne?«

»Imam samo prazne školjke, ki sem jih nabral poleti v pesku!«

Fantek me je kar naprej gledal in gledal.

»O, saj tebe pa poznam!« se mu je nazadnje posvetilo. »Ti si od Ive ljubček!«

»Hudiča, kje si pa to zvedel?« se nisem nehal čuditi.

»Ona mi je povedala.«

»Kdo? — Iva?«

»Ja. — Pa je res?«

Bo pa že res, če Iva pravi tako,« se nisem mogel ubraniti smeha.

Ko sem pozneje o tem dogodku pripovedoval Ivi, je ploskala z rokami in vzklíknila: »To je bil Poldek! Moj prijatelj Poldek! — Kaj ga nisi še nikoli prej videl? V naši hiši stanuje.«

»Ne,« sem odkimal.

»To je moj najboljši prijatelj. Ne razumejo ga, nihče ga ne razume. V posebno šolo so ga dali, v navadni se ga boji. Preveč brihten je zanje. Si videl, kakšne oči ima? Čisto črne, kot noč, vse gre noter, nič se ne odbija od njih. Vsi drugi otroci se obnašajo kot majhni nerazviti odrasli — Poldek je pa zares otrok.« Za hip je umolknila in se zamišljeno zazrla predse.

»... Črne oči ima. Zakaj nimam tudi jaz črnih oči?«

»Tudi sive so lepe,« sem menil.

»Niso,« je rekla Iva. »Črne so lepše. Zakaj nimam črnih oči?« je užaloščeno vzklíknila. »Zakaj sem to, kar sem? Zakaj nisem kdo drug? Zakaj nisem Poldek?«

Hodila sva po produ vzdolž Save, daleč ven iz mesta, do Hrušice in še naprej.

»Iskala sem te,« je rekla Iva. »Bala sem se že, da si šel nazaj na ladjo.«

»Na ladjo grem samo takrat, kadar na kopnem nimam česa zapustiti.«

Prijela me je za roko in mi položila glavo na ramo. »Veš, kadar sem ob tebi, mi je tako kot v maminem trebuhu.«

»Vse kar je prav, ampak mamica ti pa res ne morem biti,« sem se zasmejal.

Iva je bila oblečena v lila puloverček in v cigansko krilo z rožami in metulji. Prve majske vročine so njeno prej kot mleko belo kožo obarvale z rjavkastim nadihom. Lasje so ji medtem že nekoliko zrastle; spredaj si jih je česala na čelo, zadaj za ušesa. Poskakovala je, se smejala in frfotala okoli mene kot metulj.

»Tako blazno lepo se mi vse zdi,« je vzklíknila. »Spomladi čisto ponorim.«

Na Hrušici sva šla čez most in se vračala po drugi strani Save, mimo separacije peska, betonarne in smetišča. Iva je ves čas brskala med smetmi, jih obračala in ogledovala kot otrok, ki se nenadoma znajde pred kupom novih igrač in se ne more odločiti, s katero bi se najprej začel igrati.

»Packa!« sem jo ozmerjal, ko je sezula sandal in si začela pomerjati plesniv in razmočen ženski čevlji, ki je ležal ob poti.

»Tak si, kot vsi odrasli,« se je našobila Iva. »Če bi bila jaz kdo drug — če bi bila jaz Poldek...«

»Poldek, Poldek — « sem se posmenil.

»Ja, ko bo zrasel, se bom poročila z njim.«

»Bojim se, da to ne bo že takoj jutrišnjim.«

»Potrpežljiva sem.«

»Ha!« sem pihnil. »Potrpežljivost ni ravno ženska čednost.«

»Nisem ženska! Nočem biti ženska!«

»Kaj pa si?«

Po otroško je našobila usta. »Fantek sem. Majhen fantek s črnimi očmi...«

Potem je še zmeraj tekala in frfotala, a bolj iz neke kljubovalnosti, kot pa iz čistega veselja nad tem. Ob Savi je odtrgala velik lapuhov list in potem se je vso pot igrala z njim; zdaj ga je nosila nad glavo kot sončnik, zdaj se je z njim pahljala, zdaj si je za njim skrivala obraz. Bil je zares izredno velik lapuhov list in z njim je vzbujala na ulici precej pozornosti med mimoidočimi.

»Če hočeš, grem s tabo do tistih dreves,« je rekla, ko sva prišla do njene hiše. —

»Tista drevesa« so bili kostanji pod Mesarjevo plano. Pri kostanjih se me je oklenila okoli vratu in se mi kakor mačka podrgnila ob lice. »Po zemlji dišiš,« je rekla. In potem: »Včeraj sem napisala pesem o mestu Limi in rdečih morskih vetrnicah. — Vse je bilo tako kot zdaj: ta vonj po zemlji, lapuh in šmarnice, vse...« In potem ko sva se že razšla, je pritekla nazaj za mano: »Veš, sem sama doma, pridi k meni, če imaš čas — ti bom kuhala kaj za večerjo.«

Z roko v roki sva se vrnila nazaj, od koder sva prišla.

»Ampak veš, to noč ne bom mogla spati s tabo,« je rekla Iva, ko sva prišla do njenih vrat.

»Zakaj ne?« sem požrl slino.

»V plodnem obdobju sem. — Mar bi mi rad napravil otroka?«

»Ne vem,« sem obotavljivo nagrbančil čelo. »Zaenkrat najbrž še ne.«

»No, vidiš. Da boš priden!«

Ko sva prišla v stanovanje, mi je skuhalo puding in stepla smetano.

»Ti pojej,« je rekla, »jaz pa se bom še malo učila, ker bom jutri vprašana.«

Z zvezkom v roki se je po turško usedla v naslonjač, jaz pa sem se zleknil na divan nasproti nje in jedel.

»Počakaj, se grem umiti,« je rekla potem, ko je odločila zvezek.

Iz kopalnice je prišla v samih spodnjih hlačkah in v sivi flanelasti majici, najbrž očetovi. Umita koža ji je rožnato žarela in njeni že tako kratki lasje so se ji zdaj, ko so bili mokri, povsem orpijemali glave. Nekje sem jo že videl tako, me je prešinilo, ampak kje? Gledal sem jo, kako hodi gor in dol po preprogi in se zibaje v bokih z brisačo otira lase. Potem sem se spomnil: bila je igralka v nekem kriminalnem filmu, ki sem ga bil gledal nekoč pred leti. Vse skupaj se je dogajalo v neki bogataški vili, prišla je iz bazena, kjer je bila pravkar utopila moža, k svojemu mlademu ljubimcu: s prav takšno, od umivanja pordelo kožo in s čistim, nedolžnim smehljanjem na obrazu.

Gledal sem Ivo, mislil sem na tisto igralko, potem sem spet gledal Ivo — ne kakšno čudno nesozzmerje je bilo med njenim skoraj še otroškim obrazom in njenim bohotnim ženskim telesom. Še naprej sem mislil na tisto igralko, na truplo moža, ki ga je bila utopila, mislil sem na njenega mladega ljubimca, gledal sem Ivo, mislil sem na igralko, spet sem gledal Ivo, njen otroški obraz, njeno žensko telo — dolge mišičaste noge, bel in mehek trebuh, velik in temen trikotnik sramnih dlak, ki se ji je črtal skozi vzorec spodnjih hlač. Z

Janez Svolfšak

12

DNEVNIK S POTOVANJA PO OBEH NEMČIJAH

vseh ljudstev, kar sta jih zaplodila Adam in Eva z neandertalci vréd.

»Nichts!« (Nič!)

Bolj po domače in vsemu evropskemu občestvu razumljivo:

Niks.

»Vestè, tam v Hessenu... Da, pri nas... Verjemite: iztisnili smo zadnjo konjsko figo! Seštevka naših prizadevanj ni mogoče spremeniti: niks... Po svoj potni list se morate pač peljati v Hessen! Ja: Kako se že imenuje tisti kraj, kjer ste ga pozabili?«

Za zahvalo in slovo ni časa. Tečem kupiti vozni listek. Še dobro, da ni vrste pred blagajno. Dirjam na triindvajseti peron. V zadnji sekundi ujamem brzec za Frankfurt.

Kako srečen se pustim Bundesbahnu prevoziti tistih petsto kilometrov, si lahko vsakdo sam predstavlja. Kolnem.

»... a psovk domačih ni...« (Menart)

Hitro se naveličam, ker jih zmanjka. Rad bi zaspal, če bi le mogel. Suša v denarnici in skrbi mi preženejo še to veselje.

Moji Biebertalci so se pravkar vrnili iz Königsberga. Ko planem v hišo, je presenečenje tako popolno, da vsaj ob tèm začutim majhno zadoščenje. Vsi prostori odmevajo od samih enozložnih vzklikov (medmetov začudenja).

Ko držim končno spet svoj potni list v rokah, mi je takó pri srcu kot človeku, ki so mu zaradi lepega obnašanja odpisali težko kazen. Če si bom kdaj zunaj svoje blagoslovljene Jugoslavije preoblačil magari gate — tá zaklad bom trdno stiskal v pesti!

Potem pa Walter pravi:

»Ostani pri nas čez noč! Kaj, če bi se peljal jutri v Marburg an der Lahn? Prijatelj — leto dni že čaka náte — bi te bil vesel!«

Saj rés: čemu pa ne v Marburg? Pomisleke imam zaradi krhke banke v žepu.

»Daj mi tvoj Kómpasov vozni blok!«

Posvėti se mi. Jasno:

Od Frankfurta do Münchna se sprevodnik sploh ni prikazal. Voznega listka v mojem bloku niso z žigom omadeževali ne v Hessenu ne v Staat Bayern. Na razpolago imam torej štiristokilometrsko brezplačno vožnjo! Majčkena goljufija sicer — ampak jaz zánjo nisem kriv. To poméni suhih petinšestdeset mark v mojem prerešetanem safu. Ostanemo! Moj hišni narod bo preščen, če me bo zagledal dan pozneje, kakor sem se napovedal.

Nenapovedano snidenje smo proslavljali pozno v noč. Še soséde je prebudil hrup. Ob enajstih zvečer, ko bi moral v Frankfurtu v kakem oblazinjenem vagonu brskati za svojo rezervacijo, se je ljudi v kuhinji kar trlo.

Góre salam na mizi, bifteki in toast, Apfelwein in echter Bieberschnaps, Ella pa je vodila veseli zbor, ko smo vsi skupaj prepevali:

»Bolen mi leži mile pop Jordanov...«

Rád sem med njimi.

Poznajo, cenijo, ljubijo mojo drago domovino. Vsd, kar je jé:

Od oboževanega Trigláva do daljne Gėvgelije.

Spoznali so jo šelè v zadnjih petnajstih lėtih. To me teš. Zató jih imam rád. Med njimi ni nikogar, ki bi mu lahko pripisal kakšen greh... Vše, kar je našega, jim je neznansko všeč. Še jaz. Takšna prhla in preperela reklama za Jugoslavijo!

PONEDELJEK, dne 12. avgusta 1973

MARBURG AN DER LAHN.

Po naše: MARIBOR OB REKI LAHN.

Avgustovsko sonce je pravkar zamežikalo na obzorju. Komaj dodobra prebujen mrzlično iščem na giessenski postaji marburški vlak. Prostora v njem je na pretėk.

Dežela, ki se skoznjo vozimo, je zanimiva. Škoda je zaspati, čeprav je prav to tisto, kar bi zaradi kratke noči najraje storil.

V Marburgu vtikam prst v številčnico na telefonu. Kličem Herrmannstrasse enainšestdeset. Priatelja Siegfrieda in njegovo ženo. Slušalka na številki aparata, kamor kličem, ostaja nema. Vseeno le poskusam vnovič. Možganske celice, ki imajo na skrbi naš spomin, mi med tem zavrtje film, kako, kdaj in kje smo se seznanili.

Autobusna postaja v Mojstrani. Četrtež sedem jutraj. Pusta, mokra megla se je težko vlegla prav nad hiše. Prši. Slabe volje krotim Mukija, ki je zaslutil potovanje in od veselja ponorel.

Cakava na moj antisuper-razred. Šli se bomo zaključni izlet ob koncu šolskega leta. Kam pa naj pelješ človek po splošnem mnenju najbolj podivjani razred, če ne v divjino? Nekam pač, kjer se ne bo vanje ogorčeno upiral kak štiridest ali petdeset let star kazalec.

»Je to kakšna vzgoja? Fej! Taka mladina! Sram naj vas bo!«

Potrkaš se na prsi, se sprašuješ:

Koga naj bo sram? Mene, ker moje fante in dekleta puberteta kar razganja? Tistega jeznoritega svetohlinca, ki je svojih prvih petnajst let življenja že poslal v muzej pa se zdaj obnaša, kot da so ga, z resno šobo že splovili iz maternice!

Sam nosim tista mlada leta vsak čas s seboj. Norčava, solzava, prešerna, polna stisk in hrepenenja, samopašna, bolj lačna kot sita, nikdar potešena, neumna, sanjava, nabita z vedno praznim žepom, polna domisljic, ki so odrasle spravljale ob pamet, splašene ljubezni, ki zanje nihče ni nikdar zvedel; orglic in krepcev, pritiskanja na hišne zbonce in hihitanja za vogali, ko so mestne gospe prihajale na vrata gledat, kdo zvoni...

Jah, če sem pošten:

Kar tako v tri dni me niso topli. V tistih davnih, težkih časih sem svojemu vzgojiteljskemu kolektivu nadomestil RTV Ljubljano, NK Olimpijo, EKK Velenje in nevtronsko bombo, množične ali manj množične sestanke, (ne)sporazume — vse tisto, kar sodobnemu slovenskemu Etruščanu blažljivo rahlja rahlo prenapete živce.

(Nadaljevanje na 22. strani)

kev in potrjene so bile pravice le-te nad jezersko cerkvijo in prošijo.

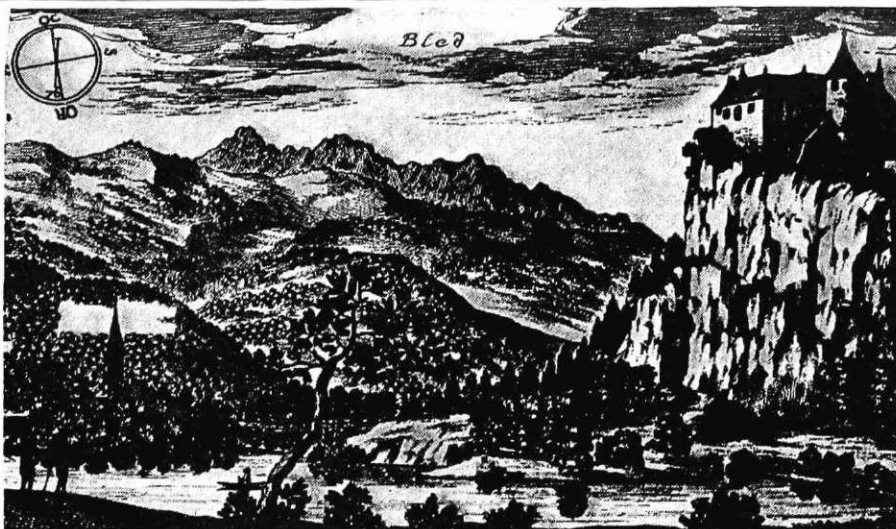
Ze prej skicirane in predpostavljene razloge in vzroke, ki so do te pravde sploh privedli, tolmačijo in razlagajo ukrepi briksenskih dostojanstvenikov, ki so sledili rimski obravnavi. Briksenski kanonik in blejski prošt Melchior de Meckhau se je namreč odrekal »vsem pravicam do blejske prošije in jo za vse večne čase izročil in vtelesil skupni mizi briksenskega kapitlja« (27). Skof Jurij je vse to sprejel in papež Klemen VII. je v buli (pismu) z dne 3. septembra 1485 to poravnava potrdil in priznal jurisdikcijo briksenskim škofom nad sporno lastnino in posestijo.

Naslednji zaplet pa je nastopil dobrih stol let kasneje, ko je tudi na Kranjskem začel gospodariti Lutrov nauk, t. j. protestantizem. Po smrti grajskega župnika cerkve sv. Martina Robana, ki je bil hkrati tudi jezerski prošt (28) (1572–1592), je škof briksenski Andrej Avstrijski, ki je bil hkrati tudi kardinal, kar kaže na rastočo moč Salzburga in njemu vtelesenega Brixna, imenoval dne 12. avgusta leta 1592 za novega prošta Sebastiana Konstantina de Seepoch (morda tudi Seepacher, Seepocher ali Seebacher), ki je bil popreje nakleski župnik in obenem kanonik ljubljanske škofije! Po rodu je morda bil Blejčan z Mlinega, ali pa potomec gospodov Seebacherjev, ki so nekaj časa pred tem (1442–1469) imeli v posesti grad Kamen pri Begunjah (glej: Valvasor XI 55 os.). S cerkveno-političnega gledišča pa je pomembno predvsem to, da je ustoličenje Seepocha potrdil tudi ljubljanski škof V. skladu z »vetrom«, ki je tedaj velj po Kranjski, se je kmalu pokazalo, da novi blejski prošt pripada Lutrovi veri in načelom. Glede na svojo duhovno pripadnost se seveda ni brigal toliko za svoje dolžnosti kot za zlošno življenje, ker je vse prošijske dohodke zase porabil, briksenskim kanonikom pa nič dajale (29). Posledica tega je bila, da ga je briksenski škof Krištof Andrej leta 1607 odstavil. Vendar to ni bil pravi vzrok temu, kajti znani in prosluli preganjalec krivovercev, ljubljanski škof Tomaž Hren, ga je potem svojega komisarja Andreja Kralja leta 1608 zopet siloma (kot piše v briksenskem arhivu) vmesnil na Jezeru.

Vsi ti boji in trenja nam v bistvu osvetljujejo boj ljubljanske škofovske stolice za njene meje in posest. Temu je sledil ukrep briksenskega škofa, ki se je obrnil po pomoč k samemu papežu in Seepoch se je moral umakniti z otoka. Namesto prošta pa je nastopil novi jezerski duhovnik Jurij Burnel, ki je »zgodno opravljal službo jezerskega prošta« (1609–1638).

Dokončna sprava med ljubljansko in briksensko škofijo pa je bila dosežena šele 10. junija 1688, ko sta se briksenski škof Janez Frančišek in ljubljanski Ziga Herberstein zedinila in sporazumela, da pripada otok ljubljanski škofiji, škofje iz Brixna pa so imeli pravico v cerkvi na Jezeru, oz. v otoški cerkvi, rabiti škofovsko opravilo (pontificalia), kakor v svoji škofiji. Pismo, ki je v njem ta sporazum bil potrjen, je imelo naslov compositio amicitiae, kar naj bi pomenilo: prijateljski sporazum.

Razmere v obdobju reformacije na blejskem območju in na tedanjem Kranjskem, so podrobneje in širše prikazane na drugih mestih (npr.: Gornik, Bled v fevdalni dobi), vendar moramo na tem mestu omeniti, da je duh protestantizma na Bledu imel globoke in močne korenine in to zahvaljujoč podpori tedanjih blejskih oskrbnikov in glavarjev s Herbartom Turjaškim na čelu. V zvezi z otokom moramo poudariti, da je Herbart VIII. Turjaški (Auersperg) postavil za jezerskega prošta furlanskega duhovnika Jurija Aslarija (1560–1572), ki je bil hkrati tudi župnik v Zasipu in kot Herbart navdušen luteran. Tudi njegov naslednik, prejšnji jeseniški in kasnejši blejski župnik Matija Roban

Blejski otok z gradom — po Valvasorju

(1572–1592) se ni dosti trudil, da bi stvari izboljšal. Kot lahko beremo v briksenskem arhivu, je tedaj »božja pot propadala, dohodki od posesti niso prihajali v Brixens, itd. O njegovem nasledniku na mestu prošta, pa je že bilo govora.

Da je bila cerkev Jezerske M. B. sloveča božja pot nam poroča tudi J. V. Valvasor. Zaradi tega je, poleg rednih dohodkov svoje posesti, prejela tudi razne darove in prispevke, ki so jih prinašali pobožni romarji in božjepotniki.

Cerkev je zato imela tudi svojo zakladnico v kateri so bile shranjene razne dragocenosti. Le-teh so se pred svojim umikom s Kranjskega, kot je bilo že omenjeno, hoteli polastiti z uradnim potom tudi Francozi. Dandanes je božja pot na otoku, kot toliko drugih na Gorenjskem (npr. Lesce, Mošnje, Ljubno, Kamnik), takorekoč pozabljena in le »zvon želja« spominja nanjo.

Pri velikih preureditvenih delih na otoku, ki jih je vodil Plečnikov učenec in sodelavec arhitekt Tone Bitenc (za kar je bil nagraden tudi s Plečnikovo nagrado), so notranjost cerkve tako uredili, da so pod novim marmornim tlakom kakor skozi osvetljena okna vidni nekateri deli starejših, srednjeveških gradbenih faz, ki smo jih omenili: skozi zakristijo pa se dá priti prav do polkrožnih apsid romanskega sloga in stila. Seveda pa je poleg vseh teh arheoloških odkritij, ki so pomembna za kontinuiteto stavbnega razvoja od »kromnih kapelic zgodnjega srednjega veka do poznega baroka, za poprečnega obiskovalca še vedno odločilna podoba, ki jo nudi spomeniško in muzejsko urejeni stavbni kompleks na Blejskem otoku.

Blejski otok, o katerem je pel tudi Prešeren, je sicer svojo romarsko vlogo zdaj zamenjal za turistično, muzejsko in mogoče se katero, ostalo pa je poleg čudovitega naravnega okolja še vedno njegovo zgodovinsko in umetnostno pričevanje v najširšem pomenu besede, s katerim se uvršča med največje, vrhunske spomenike naše domovine in nenazadnje celo širšega kulturnega prostora.

Opombe:

1. Krajevni leksikon Dravske banovine, 1939.
2. F. Schumi, Urkunden — u. Regestenbuch d. Herzogthums Krain I, 23 s.
3. »cum ... ecclesiis, castellis, aedificiis ...«
4. Schumi, o. c. I, 24 s.
5. Schumi, o. c. I, 35 s.
6. Odkar je prišla Kranjska pod nemško nadoblast, so jo upravljali in vodili deželni grofje. Popon, prvi znani deželni grof (973–976), je bil hkrati tudi mejni grof (glavar). Njegova naslednika Vailon in Ulrik sta bila le deželna (gorenjska) grofa.

7. Schumi, o. c. I, 59 s.
8. Schumi, o. c. I, 66 s., 81 s.; Schumi, Archiv für Heimatkunde I, 75 s.
9. F. Pokorn, Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko XIV, 1 s.; popolnejši seznam in pregled po posameznih vaseh prinaša Gornik v svojem delu Bled v fevdalni dobi.
10. Dimitz, Geschichte Krains IV, 261 s., I 153 s.
11. F. Pokorn, o. c., 1 s.
12. Schumi, Urk. u. Rgb. II, 66 s.
13. Schumi, Archiv I, 115 s.
14. V nemško pisanih virih in listinah nahajamo različne variante imena: Maria Wörth (Inselwert), U. L. Frau am See, Maria am (im) See.
15. Schumi, U. u. Rgb. II, 79 s., 98 ss., 102 s., 108 s.; njegovo ime se omenja v več listinah.
16. Pokorn, Izvestja XII, 85 s.
17. J. G. Dolničar, »Marianale Carnioliae« (rokopis) 1691.
18. Skof. arhiv v Ljubljani, fasc. 14.
19. J. Gruden, Cerkevne razmere med Slovenci v XV. stoletju, 54 s.; Pokorn, o. c. 88 ss.
20. Slika jezerske cerkve pri Valvasorju oltarja sv. Martina nima več zunaj cerkve, ampak na njegovem mestu kaže malo kapelico.
21. J. Lavtizar, Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radovljica, 1897, 69 s. Zanimivo je, da so potopljivi zvon I. 1900 v jezeru iskali potapljači iz Pule in ga seveda niso našli.
22. V vizitacijskem protokolu iz l. 1685 se »puščava« imenuje »Eremitorium Waichmanianum«, dekret pa veli, naj se leta priredi za prenočevanje božjepotnikov in romarjev.
23. Valvasor, Die Ehre d. Herzogthums Krain VIII, 1689, 805 s.
24. Blejske prošte so skozi 480 let nastavljali briksenski škofje. Prošt je navadno postal eden izmed njihovih kanonikov, ki mu je prošija letno prinašala cca. 365 renskih goldinarjev čistega dohodka. Od tega je prošta papežu plačeval desetinski davek v znesku 20 mark. Dolžnost proštova je bila, da je »po stari navadi« imel službo božjo vsako nedeljo, zapovedan praznik in še dvakrat med tednom v otoški cerkvi. Ker pa briksenski kanoniki in blejski prošti niso bili večji slovensčine in zvečine niso sami prebivali na Bledu, so imeli od svojega ordinata potrjene namestnike — kaplane.
25. J. Gruden, o. c., 72 s., op. 2.
26. Pokorn, Izvestja XII, 85 ss.
27. Pokorn, Izvestja XIV, 164 s.: tu se nahaja tudi celoten tekst listine.
28. Službo župnika je opravljal do l. 1586, ko jo je moral zapustiti, pač pa je ostal še dalje do svoje smrti 1592. leta jezerski prošt.
29. Pokorn, Izvestja XII, 89 ss.

»Packa!« sem jo ozmerjal, ko je sezula sandal in si začela pomerjati plesniv in razčrčen ženski čevlji, ki je ležal ob njej.

»Ne!« je čez čas vzkliknila Iva, kot da bi se zbudila iz grešnih sanj. »Ne smeval!«

Vsa svetla je bila in čista, jaz ves temen od poželenja po nji. Izvlekla je mojo roko izza hlačk; dišeča vlažnost njenega mednožja se mi je posušila na prstih in nehala dišati.

»Divjak!« se je našobila in si hitela natikati pižamo. Iz omare je privlekla rjuhe, blazine in odeje in mi pripravila ležišče na kavču, sama pa je šla v svojo sobo. »Dobro spi!« je rekla še prej in me previdno poljubila na lice, kot da bi se bala, da jo bom spet potegnil k sebi. »Uh, kako bodeš! Kdaj si se zadnjič obril?«

XII

Negibno sem ždel v fotelju in pri odprti luči strmel v ležišče, ki ga je bila Iva pripravila zame. Tu, na tem kavču, kjer me je prvič spustila vase, komaj dva tedna sta minila od tedaj, tu naj bi zdaj moral spati sam? Tu, med temi belimi, opranimi rjuhami, ki še niso izgubile vonja po pralnem prašku in likanju? Tu, na tem prostranem ležišču, ki se mi je zdaj, ko bi moral spati na njem sam, zdelo podobno veliki puščavi, v kateri mi bo za umreti od lakote in žeje po njenem telesu? Tu ležati? Vso noč, do jutra? Z rokami pod glavo buljiti v strop in prisluškovati nezavednim premikom njenega telesa v sosednji sobi, medtem ko bo ona spala?

Ne! se je nenadoma vse uprlo v meni. Ugasnil sem luč, se po prstih splazil v pred-sobo, obul čevlje in nataknil površnik, počasi obrnil ključ v vratih, previdno odprl vrata, jih prav tako previdno zaprl za seboj in stekel po stopnicah navzdol.

Cez polnoč je že bilo, bližale so se najbolj mrtve ure noči in dneva, ure, v katerih bojo tudi najbolj zagrizeni ponočnjaki in pijanci zalegli v svoje brloge, saj so bile že vse gostilne zaprte in ni prav nič kazalo, da se bojo kaj kmalu spet odprle. V vseh oknih je bila tema, le izložbe so bile še razsvetljene kot božična drevesca, s kričnimi napisi ponujajoč najnovejše modele, konkurenčne cene, sezonsko znižanje, eleganco, trepžnost in praktičnost. Ceste so bile prazne, ulične svetilke so pršele belo neonsko svetlobo po asfaltu. Vanje so se zaganjali, ob njih razbijali glave in lomili krila roji majskih hroščev, še več pa jih je ležalo spodaj na pločniku, kjer so leželi na hrbtu nemočno migali z nožicami, kot da bi rotili mimoidoče, naj se jih za božjo voljo usmilijo in postavijo nazaj v pravo lego.

Ampak da ne bo kdo mislil, da so bili majski hrošči edina živa bitja, ki so bedela v tej noči. — Še malo ne. Na pločniku pred pasažo trgovine Zarja je bil parkiran policijski avto s prižganimi žarometi in dva mlada, golobrada miličnika sta na vse kriplje spravljala k sebi nekega južnjaka, ki je na mrtvo pijan obležal v pasaži. Južnjakova obleka je bila blatna in povaljana, ležal je v svojem lastnem urinu in kozlanju, na usta mu je silila pena in skupaj z njo raztrgane besede: »Majko, majko, što si me rodila?«

Pri cerkvi sem zavil na Murovo in od tam na Razgledno pot. Moral sem skrbno paziti, da se nisem spotaknil ob kak kamen, saj so goste krošnje dreves na obeh straneh poti skoraj povsem zastirale pot svetlobi — svetlobi luči, ki je prihajala iz razsvetljene-ga mesta, pa tudi svetlobi polne lune z neba. Moji koraki so prebujali pse za plotovi; trgali so se z verig in mi z besnim laježem polnili ušesa. Globoko sem se oddahnil, ko so drevesa, hiše in psi ostali za menoj in sem prišel do mesta, kjer Razgledna pot doseže Mesarjevo plano. Sedel sem na eno izmed praznih klopi ob poti (čez dan so ponavadi zmeraj zasedene z zaljubljenimi srednješolci), gledal sem dol na Mesarjevo plano, na razcvetene jablane in hruške na Polajnarjevem vrtu, na razsvetljeno, a

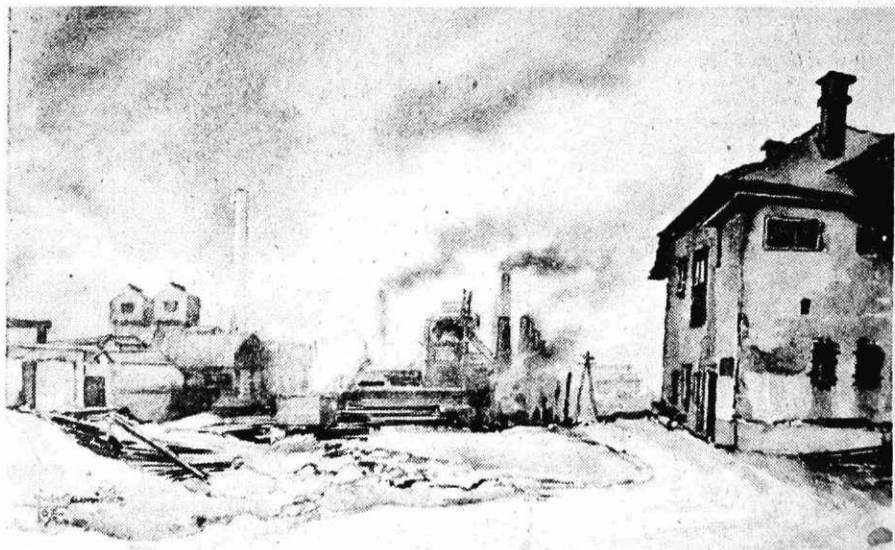
prazno cesto maršala Tita, na ugasle semaforje pod malim golfom, gledal sem črna pobočja Mežaklje na oni strani, njen od lune svetlobe posrebrnen hrbet, kobaltno modro nočno nebo in majcene, od lune presijane oblacke, ki so se pasli na njem. Nazadnje sem spodaj v mestu s pogledom poiskal Ivino hišo, na tistem si želeč, da bi videl v njeni sobi goreti luč, kar bi pomenilo, da si me je Iva sredi noči zaželela in prišla k meni, pa me ni našla, zdaj pa me pri odprti luči čaka in se sprašuje, kam neki sem bil odšel.

Toda nič, Ivina hiša je bila zavita v temo, tako kot vse druge hiše v mestu, nič se ni zganilo na oknih. Sel sem naprej, sledeč belemu traku z gramozom posutega kolovoza pred seboj. Prisluškoval sem šelestenu drevesnih krošenj v nočnem vetru in vdihaval vonje, ki jih je ta veter prinašal s seboj: vonj po mladih koprih, po bezgu, po cvetju, po starem listju v gozdu, zraven pa še vonj po dimu, ki je prihajal iz fabriških dimnikov, vonj po žveplu, izgozemem koksu in praženi železovi rudi. Fabrika tudi ponoči ni spala, mirovali so samo nekateri predelovalni obrati, medtem, ko je njeno srce — plavž, martinarna — utripalo v istem silovitem ritmu kot čez dan. V njeni notranjosti je ropotalo, sikalo, grmelno, žarelno in se kadilo kot kakšen perpetuum mobile.

Oddaljenemu hrumenju fabrike se je v Ukovi pridružilo še šumenje potoka spodaj v globeli. Povzpel sem se mimo opuščene vodnega rezervoarja, mimo skladovalnice olupljenih hlodov, skozi gozd in še zmeraj skozi gozd, in še in še, dokler nisem dosegel majhne jase, kjer se potok umiri in ga steza prečka po leseni brvi. (Saj veste kje je to, mar ne?)

Tam zgoraj mora biti tisti slap, sem pomislil, in pod slapom je tolmun, kamor se je Iva poleti hodila kopat. Spomnil sem se njenega pripovedovanja o neki mrtvi živali, ki jo je bila nekoč tam videla, bil je zajec, pravzaprav samo še njegova koža, razpeta čez naplavljeno dračje. »Hotela sem pobegniti proč,« mi je pripovedovala, »bilo me je strah, toda še nekaj drugega je bilo v meni, neka čudna sila, ki me je prikovala k tlom in me prisilila, da sem stopila k mrtvi živali in se jo dotaknila z roko. Potem sem zbežala proč, v meni so se divje začele razraščati neke rastline, začela sem jokati.«

Prisluškoval sem šumenju slapu, ki je prihajalo iz teme, in v duhu gledal mrtvega zajca, roko, ki se ga dotika, Ivino belo, od sonca obsijano telo, njen pegast obraz, kratke, v vetru pregibajoče se lase, znova in znova se je ponavljal ta prizor pred mojimi očmi.

Ljubo Ravnikar: Pogled na Železarno s Stare Save — akvarel 1967

Ko sem se vrnil na Razgledno, sem v senci nekega drevesa ob robu poti opazil parkiran avtomobil, ki ga prej še ni bilo. Bil je ruski zaporozec svetle barve in ko sem šel mimo, sem skozi temo za okni videl dve spleteni telesi, moško in žensko, obe goli in beli in krčevito se premikajoči, kot da hoče-ta drug drugega utopiti v globoki vodi, kot da se združata v smrtnem boju, v ritmu odteka-joče krvi. Kar se le da hitro in neslišno sem švignil mimo, zavil s poti in stekel kar po travi dol čez Polajnarjev vrt; tekel sem hitro, ker se mi je zdelo, da se bojo psi, ki so s takšno besnostjo lajali za mano, zdaj zdaj strgali z verig. Zavihel sem se čez ograjo, potem spet tekel in se ves zasopel ustavil šele na dvorišču Ivine hiše.

Ne! Ne bom se vrnil! Zdaj še ne, sem si rekel. Počakal bom do jutra, počakal bom, da se bo zbudila. Naj ve, da me ni bilo. Naj ve, da mi je bilo ležišče, ki mi ga je pripravila, potrebno samo zato, da sem se mu lahko odrekel. Naj ve, da nisem polovičar! Naj ve, da mi ni dovolj zgolj puding s smetano in poljub za lahko noč! Naj ve, da nisem človek, ki ga je mogoče potolažiti z drobtinicami!

Kam naj zdaj grem? Sele tri zjutraj je bila ura, ni se še začelo svitati, jaz pa sem prehodil že vse ceste in vse steze v Dolini. Noge so me bolele od hoje, utrujen sem bil in — priznam — zmeraj bolj zaspan. Sedel sem na klop pred spomenikom padlim borcem, pa me je kaj kmalu začelo mraziti — pa tudi policaji so me nekam sumljivo pogledovali iz patrolnega avtomobila, ki je vozil gor in dol po mestu. Sel sem čez cesto na kolodvor. V avli je bilo prazno kot v mrtvašnici. Drugje nič drugače, Prazni tiri. Prazni peroni. V restavraciji tema ko v rogu. V postajnem uradu prav tako. V kiosku prav tako. In speči dežurni železničar v svoji zastekleni in zatemnjeni kabini je spominjal na balzamirano mumijo v egiptčanski grobnici.

A vendarle so se od nekod oglašale piščalke premikačev, neke je puhala stara vlečna lokomotiva, neke so cvilele zavore, neke so se s treskom zaletavali vagoni. Tudi potniška čakalnica je bila razsvetljena in polna ljudi. No, kmalu po mojem prihodu se je čakalnica domala spraznila, ker je večina čakajočih potnikov šla na Thesaloniki express, ki je bil pravkar z neznanim trušcem pripeljal na prvi tir prvega perona. Razen mene sta ostala v čakalnici samo še dva mlada južnjaka, ki sta s poslovnima kovčkoma in elegantno krojenima oblekama skušala vzbujati menežerski vtis, čeprav je že bežen pogled na njune velike grčaste dlani opazovalcu razkril, da sta le neuka fizična delavca, ki skušata — kdove zakaj? — prikriti svojo pravo identiteto in poklic. (Nadaljevanje na 14. strani)

Čez čas so s vrata odprla in v čakalnico so vstopili trije potniki iz Thessaloniki ekspresa: moški in ženska, oba srednjih let in podeželsko oblečena, po vsem sodeč nekje iz Slavonije ali Bosanske krajine, ter mlado in ljubko, ne več kot šestnajstletno dekle v zametastih hlačah in progasti volneni jopiči, najbrž njuna hči. Vsi trije so posedli k mizi blizu okna. Starima dvema sta bili glavi kaj kmalu klonili na mizo, dekle pa je vzela iz torbe neko zabavno revijo in se lotila križanke — vmes pa so ji oči živo in prav nič zaspano švigale gor in dol po čakalnici. Pogledovala je zdaj skozi zasteklena vrata na perone, zdaj mene, zdaj oba južnjaka; mene še najmanj, čeprav sem ji bil najbliže. Opazil sem, da jo eden izmed obeh mladih južnjakov ves čas motri z drznim, samozavestnim smehljajem na obrazu. Deklica se je najprej zmedla, nervozno

MIHA KLINAR

Bolečina

Če je življenje
morje,
zemlji
v nedra položeno,
si ti plima,
bolečina,
slana plima,
ki obreže
je nobeno
ne obdrži.

(1954)

November

Zakaj te ni,
ko toliko besed
nocoj je zate
v mojem srcu skritih.
Zaman na jash
iščem tvojo sled:
dež jo izpral je
na stezah raztrtih.

Ne bo te, vem,
in čakal bom zaman.
Ljubzen ledeni
mi v tej goloti
novembrski
in blede kakor dan
ugašajo spomini
mi v samoti.

Samota v meni je
in sivi mrak
in gole veje,
veter, ki ihti,
november pretepen,
oropan, nag,
vse —
kot mrlič
z ugaslimi očmi.

(1948)

Mladost

Moja mladost
pomlad v gorah,
viharji v gorah,
kakor plaz
se je odtrgala
v čas.

Ponosnih strmin
izklesana lepota
je zdaj
le brezoblična gmota
pustega kamenja.

Moja mladost
pod plazom pokopana
brez groba,
brez znamenja.

(1952)

se je zagrizla v svinčnik in nagrbčila čelo, kakor da silno napeto premišljuje, katero je glavno mesto Jordanije pod tri navpično in kako se imenuje človeku podobna opica pod sedemnajst vodoravno. Ko pa je videla, da jo črnolasi neznanec še zmeraj uporno in ognjevito gleda, je storila nekaj, kar od tako mladega in ljubkega dekleta pravzaprav ne bi pričakoval (ali pa bi moglo pravi zaradi tega moral pričakovati): — sprejela je njegovo igro. Odložila je križanko in svinčnik in se mu smeječih oči nasmešnila, kot da bi hotela reči: »No, vidiš, nič več se ti ne skrivam.« A hip za tem jo je bilo že sram svoje lastne drznosti, z dlanmi si je pokrila zardela lica in se z razbolelim nasmeškom na ustih obrnila proč. A črnolasec je spet ujel njen pogled in deklica je za hip vztrepetala kot košuta pred jelenom, boječe in poželjivo hkrati so ji zaplale nosnice. Nič več si ni mogla pomagati, na milost in nemilost se je prepustila svojemu zapeljivcu. Mlada, bistra voda njenih oči je spet neustrašno lovila vase njegovo vročo poželjivost. »Glej me, še naprej me glej!« so govorile njene oči. »Zapeljaj me, ne nehaj me zapeljevati! Ne boj se mojega strahu, steci za mano, če bom zbežala. Ujemi me! Objemi me! Vzemi me! Tvoja hočem biti, vsa hočem biti tvoja. Bodi vroč, hiter in predrzen, bodi nesramen, če je treba. Ujemi me, če bom bežala, zlomi me, če se bom branila, smej se, če bom jokala, ljubi me, ljubi me, ljubi me!«

Zdajci ji je črnolasec nekaj namignil z roko. Deklica se je ugriznila v ustnico in za hip povesila oči, potem pa je užaloščeno skomignila z rameni, z roko namigujoč na starše, češ: pogled, zvezana sem, nikamor ne morem. Črnolasec se je smehljaj in ji še kar naprej dajal znamenja z roko. Deklica je zlezla vase kot kup nesreče, z izrazom velikega obžalovanja na obrazu. Njene oči so govorile: »Joj, če bi mogla, kot ptica bi zletela k tebi!«

Črnolasec pa ji je še kar naprej namigoval. Deklica je najprej žalostno odkimavala, potem pa pogledala najprej na svojo desno k očetu, potem na levo k materi, in ko je videla, da oba trdno spita, je obotavljivo vstala in se izmuznila ven. S črnolascem je izmenjala dolg, pomenljiv pogled in se s sklonjeno glavo napotila iz čakalnice ven. Nekaj časa se je delala, kot da pazljivo preučuje vozni red na hodniku, potem pa je z očmi še enkrat ošinila črnolasc in odvihrala nekam ven na perone.

Črnolasec je zmagoslavno pomežiknil svojemu tovarišu. »Vidiš sada, kako se to radi?« je rekel. Potem si je brž vtaknil v usta cigareto in si z rokama pretipal žepe, kakor da išče ogenj. »Da li imaš vatrú?« se je obrnil k meni. — »Nimam,« sem rekel. — »Da li imaš ti?« je v šali dregnul svojega tovariša. »Pa nemam, bogami,« je odvrnil oni. — »Idem da potražim šibice,« je potem kar se le da glasno oznanil črnolasec, še enkrat pomežiknil prijatelju in se domišljavo odmajal skozi vrata.

Glasno govorjenje in loputanje z vrati je naposled predramilo dekletova starša. Mencala sta si oči in se zbegano ozirala naokrog. »Gde je Ivica?« — »Potraži je!« je mati dregnila očeta. Oče je odmahnil z roko, češ, kaj me to briga, in spet zadremal. Ko pa hčerke čez kakih pet, deset minut le ni bilo še nazaj, se je naposled vdal ženinemu prigovarjanju in jo z vzdihom šel iskat.

Moški je prišel nazaj. »Nema je,« je skomignil z rameni, »svugdje sam je tržilo.« — »Vjerovatno je išla u ve-ce,« je zaključila ženska. In spet sta obema klonili glavi na mizno ploščo.

Električna ura pod stropom je kazala polpetih. Že se je sirilo jutro iz noči. Najzgodnejši potniki so že kapljali na kolo-dvor, čakajoč prve jutranje vlake in avto-buse. Kot zaspane večje so se trgali izza vogalov, opletajoč z aktovkami in škrici svojih plaščev. Jutranji hlad mi je izmil zaspanost iz oči, utrujenost je razjedla vso mojo ponosno kljubovalnost. Prečkal sem cesto in se napotil proti Ivini hiši, nič več

VALENTIN POLANŠEK

Objeti pojemo

Na vsem lepem
se kar tako dobimo
na prijetnem kraju.
Nekdo
vzdigne pesem.
Pa vse zapoje.
Najprej
nas objame
melodija srca,
potlej se objamemo
usi prepevajoči.
Iz pojočih oči
ustajajo
nove zvezde,
ki svetijo vsenaokrog;
iz pojočih grl
ustaja novo življenje,
ki se raduje
vsenaokrog.
Odkrivamo
skupno govorico,
ki ji je svet
premajhen.

(1978-01-27)

Pripravljam mesto

Prestopam se
iz ene negotovosti v drugo,
presedam se
iz ene neprijetnosti v drugo,
premikam se
iz ene neokretnosti v drugo,
obotavljam se
iz ene neodločnosti v drugo,
dvigam se
iz ene pogube v drugo
v svojem polovičarstvu,
svoji neugnanosti,
svoji strasti,
svoji predanosti,
svoji veri —
in bijem boj
s seboj:
Kaj pride za menoj?

(1978-01-27)

sovražno razporežen do postelje, ki me je tam čakala.

Tedaj sem ju zagledal — deklico iz čakalnice in črnolasc namreč. Tesno objeta sta se naslanjala na garaže za Ivino hišo in se strastno poljubljala. Deklica se je s stegni tesno oklepala fantovih kolen in njeni roki sta počivale na njegovih ramenih kot dva bela ptica.

Za hip sem se zdrznil in korak mi je zastal ob tem prizoru. Kot val grenke vode me je opljusnila žalost. Žalost, s kakršno se kdaj v hladnih in deževnih jesenskih večerih vračamo iz kina, primerjajoč naša pušta, nezanimiva in malokrvna življenja z velikimi strastmi, ljubeznimi in junaštvji, ki smo jih gledali na filmskem platnu.

Počasi kot stavec sem se vzpenjal po stopnicah. Prišel sem potih, kot sem bil odšel, sezul čevlje in odložil suknjič. Soba me je čakala takšna, kakršno sem zapustil, tudi postelja je bila še zmeraj nedotaknjena. To sem opazil, ne da bi mi bilo treba prižigati luči, saj je bilo zunaj že popolnoma svetlo. Slekli sem se in legel pod odejo, visoko čez glavo sem si jo povlekel, da bi si naredal noč v tem jutru, ki je postajalo zmeraj svetlejš, zmeraj bolj polno hrupa z ulice, zmeraj bolj polno loputanj z vrati, ropotanja rolet in peketajočih korakov zunaj na stopnišču. Zaspal sem s svežim vonjem po oropanih rjuhah v nosnicah — kot pisan ptič v zlati kletki, z glavo pod peruto, bi rekla Iva.

»Dolgo si spall!« je rekla Iva. »Deset je že ura.«

kipa svetniškega cesarja Henrika II. in njegove žene, cesarice sv. Kunigunde. Avtor oltarja je neznan. Menzo obdajajo leseni reliefi, ki so Vurnikovo delo. Omenjeni stranski oltarji so starejši in iz črnega italijanskega marmorja. Idelala jih je za cerkev »della B. V. del lago« kamnoseška delavnica Mihaela Cusse iz Ljubljane leta 1699 in v njih se nahajajo kvalitetne slike sv. Magdalene, Blaža in Mihaela, ki so delo neznanega, verjetno italijanskega slikarja.

Oltar sv. Ane je stal sredi cerkve ob stebri. Le-tega so tudi v tem času prestavili k zidu in mu napravili nasproti oltarja sv. Mihaela malo nišo.

Prvotno mesto oltarja sv. Mihaela je bilo do leta 1685 zunaj cerkve pod lopo, ki je bila na treh straneh odprta. Tega leta so poleg nekkih drugih del, o katerih bo še govora, za ta oltar prizidali cerkvi malo kapelo (20).

V virih je omenjen tudi oltar sv. Helene, ki je stal na pevskem koru, vendar so ga zaradi postavitve orgel odstranili in dandanes o njem ne vemo ničesar.

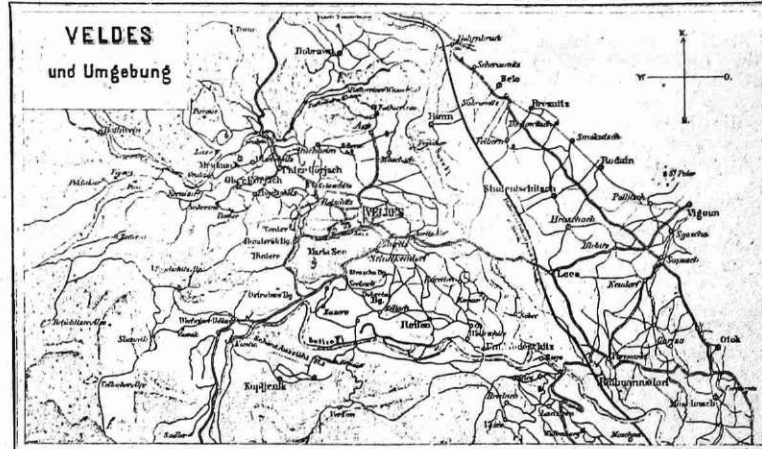
Pred cerkvijo je stala do leta 1685 velika in prostorna lopa. Tega leta je bilo ukazano s strani škofijskega vizitatorja, naj se lopa predela. Dvignili so tla in napravili okna, da bo ljudstvo moglo videti v cerkev. V ta namen je bilo treba podreti prvotni kor in ga postaviti nad lopo.

S tem je dobila lopa, ki iz nje vodi dvoje polzastih stopnic na kor, sedanje podobo. Tudi nizko segajoči lok pred glavnim oltarjem so tedaj zvišali, da ni vernikom preveč zastiral pogleda na oltar. Tako je oltarska cerkev, razen portala stranskih vrat, ki je delo Vurnika iz leta 1866, dobila svojo dokončno — današnjo podobo in obliko. Notranjost cerkve meri brez lope 21,25 m, širina ladje znaša 9 m, na mestu prav tako v 17. stol., pred letom 1688 in ima na pročelju že davno obledeli grb briksenskih škofov. Nekoliko dalje stoji še cerkovnikovo bivališče, ki pa je v njem navadno bival jezerski kaplan kot zastopnik, oz. namestnik proštov, ki zaradi neznanja slovenskega jezika niso mogli vršiti službe božje, ali zaradi kakih drugih razlogov.

Celotni kompleks otoškega pristanišča je ograjen z obzidjem, ki izvira iz srednje 17. stoletja. Pod cerkovnikovo hišo stoji kapelica iz leta 1655 s kipom Jezerske Matere in angeli, za katere nekateri menijo, da so bili sestavni del starega oltarja (glavnega) izpred leta 1666. Mimo te kapelice vodi devetindevetdeset stopnic iz kamna do zahodnega otoškega pristanišča. Zgraditi jih je dal na lastne stroške Maks Pečaher leta 1655, kot nam o tem priča kamnita plošča, vzidana v kapelici.

Na vzhodno obalo otoka vodi poleg poti tudi nekaj ožje stopnišče s 76 stopnicami. Na desni strani tega stopnišča je leta 1893 dal knez Ernest Windisch-Graetz postaviti v spomin svoje soproge kapelico Lurdske matere božje. Izpod nje izvira studenec, ki ga je omenil že Valvasor.

Hude in težke pretrse usode je otoška božjepotna cerkev doživljala v času francoske okupacije in Napoleonovih vojn. Leta 1812, ko se se francoski vojaki že umikali iz Rusije, je zaradi splošne krize grozila davčna zaplemba premičnin otoški cerkvi, predvsem njene zakladnice. Vendar so se Blejci in Blejke temu ostro in odločno uprli. Grozil je oz. delno celo izbruhnil pravi upor; pisale so se pritožbe in prošnje, rožljale se je z orožjem. Končno je zmaga odločnost in trma prebivalcev Bleda in tudi sicer so morali Francozi jeseni leta 1813 dokončno zapustiti Kranjsko. Že pred tem je za časa avstrijskega cesarja Jožefa II., ki je, kot je znano, zatrl poleg večine samostanov tudi vse božje poti, grozila ista nevarnost. Jezerska cerkev se je izmaknila tej usodi zato, ker je vzdrževala šolo in plačevala učitelje. Kljub temu pa je božja pot na otoku začela počasi pešati. Od leta 1835 ni več imela stalnega duhovnika. Tega leta je namreč umrl zadnji samostojni jezerski

Bled z okolico (Führer durch Bad Veldes und Umgebung, 1892)

časa tod prebival, ko pa je prišel v spor s tedanjim otoškim kaplanom Jurijem Bur-nelom (1609 — 1638) in kmeti, je kmalu otok in »puščavo« zapustil. Tudi njegov naslednik ni dolgo živel na otoku, ker so ga ljudje zaradi »premalo svetega in golju-fivega življenja«, sami pregnali. (23) Poslej je »puščava« služila kot prenočišče romarjem, ki so ob raznih priložnostih in praznikih priromali k Jezerski Materi božji po pomoč. To je bilo urejeno tudi uradno z dekretom, izdanem ob priliki že omenjene vizitacije leta 1685.

Proti zahodni strani stoji na otoški ploščadi prostorno bivališče nekdanjih blejskih proštov, ki je tudi v večini služilo kot prenočišče romarjem. Zgrajeno je bilo prav tako v 17. stol., pred letom 1688 in ima na pročelju že davno obledeli grb briksenskih škofov. Nekoliko dalje stoji še cerkovnikovo bivališče, ki pa je v njem navadno bival jezerski kaplan kot zastopnik, oz. namestnik proštov, ki zaradi neznanja slovenskega jezika niso mogli vršiti službe božje, ali zaradi kakih drugih razlogov.

Celotni kompleks otoškega pristanišča je ograjen z obzidjem, ki izvira iz srednje 17. stoletja. Pod cerkovnikovo hišo stoji kapelica iz leta 1655 s kipom Jezerske Matere in angeli, za katere nekateri menijo, da so bili sestavni del starega oltarja (glavnega) izpred leta 1666. Mimo te kapelice vodi devetindevetdeset stopnic iz kamna do zahodnega otoškega pristanišča. Zgraditi jih je dal na lastne stroške Maks Pečaher leta 1655, kot nam o tem priča kamnita plošča, vzidana v kapelici.

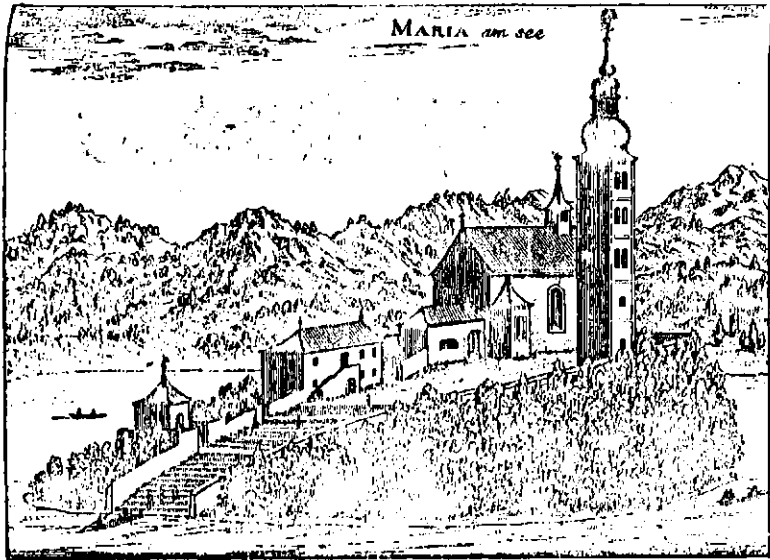
Na vzhodno obalo otoka vodi poleg poti tudi nekaj ožje stopnišče s 76 stopnicami. Na desni strani tega stopnišča je leta 1893 dal knez Ernest Windisch-Graetz postaviti v spomin svoje soproge kapelico Lurdske matere božje. Izpod nje izvira studenec, ki ga je omenil že Valvasor.

Hude in težke pretrse usode je otoška božjepotna cerkev doživljala v času francoske okupacije in Napoleonovih vojn. Leta 1812, ko se se francoski vojaki že umikali iz Rusije, je zaradi splošne krize grozila davčna zaplemba premičnin otoški cerkvi, predvsem njene zakladnice. Vendar so se Blejci in Blejke temu ostro in odločno uprli. Grozil je oz. delno celo izbruhnil pravi upor; pisale so se pritožbe in prošnje, rožljale se je z orožjem. Končno je zmaga odločnost in trma prebivalcev Bleda in tudi sicer so morali Francozi jeseni leta 1813 dokončno zapustiti Kranjsko. Že pred tem je za časa avstrijskega cesarja Jožefa II., ki je, kot je znano, zatrl poleg večine samostanov tudi vse božje poti, grozila ista nevarnost. Jezerska cerkev se je izmaknila tej usodi zato, ker je vzdrževala šolo in plačevala učitelje. Kljub temu pa je božja pot na otoku začela počasi pešati. Od leta 1835 ni več imela stalnega duhovnika. Tega leta je namreč umrl zadnji samostojni jezerski

duhovnik Anton Mulej, ki je svojo službo tod vršil celih 48 let od leta 1787 dalje.

Z ustanovitvijo ljubljanske škofije (6. decembra leta 1461 je cesar Friderik IV. v Gradcu sestavil ustanovno listino, ki jo je papež Pij II. v Rimu potrdil 6. septembra 1462) se je začel dolgotrajen spor in pogajanja za oblast nad cerkvijo Matere božje in s tem za pravico, kdo sme nastavljal blejskega prosta (24). V tem času, po letu 1450, si je namreč oglejski patriarhat začel prizadevati, da bi uveljavil svojo duhovno nadoblast (jurisdikcijo) nad deželami južno od Drave. Drava je namreč bila še za Karla Velikega določena (z nekaterimi manjšimi kasneje formuliranimi izjemami) kot meja med solnograško nadškofijo in oglejskim patriarhatom. Ta cerkveno-politični pravni spor je imel po vsej verjetnosti svoje korenine (kajti slo je le za otoško cerkev, ki je bila »božja pot«) v materialni podlagi »Jezerske« cerkve, ki je, kot romarska postaja najverjetneje imela precejšnje dohodke. Pravni vzrok, oz. »možnost«, da je do pravde sploh prišlo, pa moramo iskati v statusu, ki ga je cerkev Matere božje imela v okviru od cesarja investirane briksenske posesti. Vedeti moramo, da je namreč ta fevdalna posest nastala v času, ko se je t. i. »investiturni boj« med papežem in nemškimi cesarjem že začel in da je bila vrhovna cerkvena oblast svete stolice zgolj nominalna. V tem dolgotrajnem boju je zmagal rimski papež in s tem postal edini merodajni glede cerkvenega prava. Po drugi strani pa je blejska prošnja in s tem tudi otoška ali »Jezerska« cerkev, imela zaradi že omenjenih homatij in težav z oskrbniki t. i. posvetnega dela posesti briksenskega dominiona, svoj poseben status (njene dohodke je direktno užival le vsakokratni prošt, t. i. kanonik briksenskega kapitala) in je s tem spadala pod izključno cerkveno pravno jurisdikcijo. Te okoliščine so torej pogovorne nastanku in hkrati dajale osnovo temu sporu in »pravdi«.

Tednji briksenski škof, kardinal rim-ske cerkve sv. Petra »ad vincula« Nikolaj iz Kuze (1450—1464), se je obrnil v Rim na papeža (25). Razprava je bila v Rimu 16. marca 1459. Med pričami so se nahajali »duhovniki in laiki obeh strank«, med njimi tudi osem Blejcev z msgr. Gebhardom de Bulach, ki je bil tedaj prošt in vodja kapele M. B. na Jezeru; in vsi, tudi oglejski podložniki so izjavili, da so imeli od pamtikeva le briksenski škofje duhovno oblast nad Jezerom in da si tudi doslej noben oglejski patriarh ali njegov namestnik ni lastil kakršnih koli pravic glede jezerske cerkve« (26). Razsodba je bila razglašena 16. marca 1459 v cerkvi »sv. Marije sopra Minerva«: zmaga je briksenska cer-

Valvasorjeva upodobitev blejskega otoka

(Nadaljevanje z 17. strani)

Vse prostrano posestvo je merilo v originalnih merah 55.453 orolov in 1122 kvadratnih sežnjov (10). Mejilo pa je na naslednja gospostva: gorisko, loško, radovljiško in belopeško.

Takorekoč 800 let (do 25. februarja 1803) so briksenski škofje ohranili to posestvo v svojih rokah; imenovanega dne je bilo vsled sklepa glavnega državnega stanovskega zbora sekularizirano, vzeto briksenski cerkvi in je prešlo v last tedanje Avstrije. Vendar je cesar Ferdinand I. z vrhovnim odlokom z dne 23. junija 1838 (št. 48.318) vrnil posestvo in vse pravice briksenski kroni. Ker pa le-ti niso imeli tedaj nobene prave koristi od blejskih posesti, so zato, dne 16. junija 1858, prodali celotno posestvo lastniku fužin Viktorju Ruardu za 150.000 goldinarjev (11). Le-ta je gozdne površine kmalu prodal. Tudi veliko večino ostale posesti (grad, posestva okoli jezera in deloma v Bohinju) je leta 1882 prodal dunajskemu trgovcu A. Muhru.

Škofje iz Brixna in njihovi kanoniki so s svojih posestev pri nas glavni vir svojih dohodkov imeli predvsem od izkoriščanja gozdnega bogastva, koriščenja raznih vodnih pravic jezer in rek ter lova in ribolova. Pri tem mislimo predvsem na redne in stalne viro dohodkov, ki niso bili toliko odvisni od naravnih in splošnih okoliščin (kvaliteta letin in politične razmere). Vsekakor pa je bila zemlja, kot nam kažejo računi tedanjih oskrbnikov, v tem razmeroma goratem svetu, zgodaj in dobro ohedana in je bila glavni vir za preživljanje prebivalstva, ki je moralo izpolnjevati predpisane obveznosti do svojih vsiljenih gospodarjev.

Sploščka so škofje po svojih oskrbnikih sami upravljali blejsko posest. Do spremembe je prišlo, ko je cesar Friderik II. v avgustu leta 1236 s svojim posredovanjem, opozoril škofa na nevdružne razmere in pritožbe, ki jih je sam slišal in videl, ko je šel s svojo vojsko na poti v Italijo preko dela briksenske posesti. Stolica v Brixnu je spoznala, da je sama preveč šibka, da bi preprečila ropanje posesti in podložnike ter svoje interese učinkovito ščitila in varovala, zato je v soglasju s kanoniki oddala vso upravo (regalia) posestev v cesarju v roke. Blejsko posestvo je cesar do škofove smrti izročil v upravljanje in zaščito koroškemu vojvodi, dohodke in užitek pa je prihranil škofu in briksenski cerkvi (12). Ob izvolitvi in ustoličenju novega briksenskega škofa Egon, je koroški vojvoda in goriški grof Meinard sicer dne 30. aprila 1241 vrnil upravo blejskega gospostva, vendar si je pridržal pravico gospostva (ius advocatie) in škof mu je moral dati še neke druge ugodnosti. Poleg tega je moral novi škof Egon (11. aprila 1245) plemiču Gerlohu Harten-

berškemu in Viljemu Blejskemu, ki sta za časa uprave in varstva Meinhardovega blejski grad oropala in prodala, plačati 250 srebrnih mark. To »varuštvo«, ki je bilo rezultat in odkup tedanjih političnih, gospodarskih in družbenih razmer, je bilo za Brixen nedvomno nadležno in neučinkovito, a vendar edina možna rešitev. Tako je šestdeset let kasneje (3. novembra 1302) škof Johannes, seveda v sporazumu s kapitljem in dekanom Friderikom, zastavil vsa svoja posestva »varuhom« briksenske cerkve Otonu, Henrik in Ludoviku, vojvodom koroškim in grofom goriskim ter tirolskim.

V teku razvoja kasnejših stoletij visokega srednjega veka se je ta družbenopolitični odnos spremenil in briksenski škofje so svoja posestva, več ali manj, samostojno in nemoteno oskrbovali, nastavljali in odstavljali glavarje, oz. oskrbnike. Za le-te so večinoma izbirali kranjske plemiče in med njihovimi imeni srečamo imena znanih rodov Kreighov, Turjačanov, Turnov, Lenkovičev, Gallefeldov in dr. Brez dvoma je bil med njimi najbolj znan slavni kranjski junak in borec proti Turkom Herbart Turjaški (Auersperg), ki je bil blejski glavar v letih od 1558 do 1574, ko je moral vsled pripadnosti protestantski veroizpovedi na dan sv. Jurja (23. aprila) odstopiti.

Glavarji so morali Brixnu plačevati določeno vsoto, najemnino (v 17. st. je le-ta npr. znašala 600 goldinarjev na leto). Razumljivo je, da se je vsakdo skušal okoristiti, kolikor je mogel in uspel, čeprav na škodo samih blejskih podanikov. V sled tega so se podložniki večkrat pritoževali pri škofu, naj jih varuje in ščiti, posebno pred oskrbniki, ki so jih posamezni glavarji postavljali, da so jim, zlasti v njih odsotnosti, vodili gospodarstvo in upravo. Več glavarjev so zato škofje morali odstaviti in le-ti so se navadno temu upirali, ker niso hoteli kar tako izpustiti iz rok bogati vir dohodkov, ki so jih prinašala blejska posestva. Mednje je spadal tudi glavar Žiga pl. Thurn Valsasino, ki se je svojemu odposlancu upiral dobro leto in pol, preden je prepustil posest novemu briksenskemu upravitelju (23. aprila 1597). Popustil je šele po posredovanju in grožnji s strani nadvojvode Ferdinanda in samega papeža Klemen VIII. Poleg tega je marsikaj plemič, ki je bil glavar ali oskrbnik blejskih posestev, odnesel s seboj tudi najemnino, tako da so po več let tekale pravde za vrnitev in izplačilo le-teh. Končno so vse te različne homatije, krize, gospodarske in politične razmere ter okoliščine in nenačrtno vseplovna nemoč oddaljenega Brixna privedle do prodaje celokupnega blejskega fevdalnega gospostva.

Poleg že omenjenih arheoloških rezultatov in spoznanj, ki nam pojasnjujejo in

osvetljujejo najstarejšo preteklost blejskega otoka, je potrebno omeniti in navesti tudi staro ljudsko izročilo. Le-to pravi, da je v zgodnjem srednjem veku v obdobju, ko so bili Slovenci še »pogani«, stalo na otoku svetišče boginje Žive (13); po pokristjanjenju naj bi ga spremenili v krščansko cerkev in posvetili Materi božji (Jezerški) (14). O nastanku samega otoka, oz. jezera, pa ljudska govornica z besedami Fr. Kimovca pravi sledeče: »Na mestu, kjer sedaj šumljajo jezerski valovi, so bili v davnih časih pašniki. Sredi med njimi je na gričku stala majhna cerkvica, posvečena Devici Mariji. Ker okoli cerkve ni bilo nobene ograje, je živina nemoteno hodila prav do cerkve; celo v cerkvico je uhajala in ovce so lizale oltar in sveto podobo. Brezbrižnim ljudem ni bilo kaj prida mar, da je neumna žival sveti kraj oskrunjala, zato so večkrat slišali svaričen glas: »Ogradite cerkev, če ne jo bom jaz ogradil!« — pa se za glas niso nič brigali. Ko pa nekega jutra vstanejo, zapazijo sebi na veliko žalost cerkev daleč na okrog — ograjeno; kjer so se prej razprostirali obširni pašniki, so se zdaj igrali — jezerski valovi.« Tako govori ljudsko izročilo. V listinskem, t. j. pisnem gradivu pa se omenja, da je leta 1238 bival na otoku prošt z imenom Henrik (15). Blejski »prošt« niso bili cerkveni dostojanstveniki v pravem pomenu besede kot načelniki kapitlja (kanonikov), ampak le predstojniki jezerske cerkve in njenih posestev. Teh posestev je bilo sedemdeset in so bila razdrobljena po blejski okolici (16). Glavna naloga prošta je bila, da je skrbel za redno službo božjo na otoku in če sam ni bival na Bledu, je moral poskrbeti za ustreznega namestnika. S tem imamo tudi v pisanih virih, dasiravno posredno izpričan obstoj kulturnega objekta na otoku. Obstoj cerkve pa se direktno prvič omenja leta 1245 (17).

V zvezi z gradnjo in slogovnimi spremembami v 15. stoletju nam je znano, da je 21. aprila 1431 (18) škof Lavrentius Lauen-tinus za jezersko cerkev podelil odpustek za 1000 dni vsem vernikom, ki so ob določenih praznikih otok in cerkev obiskali in prispevali k gradnji. Gradnja pa je le počasi napredovala. Mnogo sredstev je nedvomno šlo za obrambo Kranjske pred turško nevarnostjo. Tako je bil šele leta 1465. dozidan prezbiterij (kor) z glavnim oltarjem, ki ga je prvi ljubljanski škof Žiga Lamberg posvetil 15. decembra t. l. (19). V tem času je torej nastala gotška cerkev s tristrano zaključenim prezbiterijem, ob njej pa na južni strani še samostojen zvonik, ki še danes stoji in ima v pritličju got-ski portal.

Ze leta 1509 pa je potres cerkev precej poškodoval. Popravljen in prenovljen je ljubljanski škof Kristof Ravbar znova posvetil (reconciliiral) 25. junija 1523.

To pozno srednjeveško stavbo so v baroku predelali v sedanjo, ji dodali na zahodni strani lopo in ob prezbiteriju veliko zakristijo, k ladji pa so prizidali še dve stranski kapeli. Ta dela so morala biti izvršena pred letom 1669, najverjetneje leta 1620, ko je namreč Horatius Anton Carrara kot briksenski vizitator (vizitacijski dekret z dne 8. maja 1669) med ostalim odredil, naj se slike v koru pri velikem oltarju in po stenah ali prenovi, ali pa naj se cerkev ponovno prebela. To se je kasneje tudi zgodilo.

Zanimivo je, da so stari gotski prezbiterij skoraj v celoti porabili za sedanjega, le na vzhodni strani so mu odrezali tristrani zaključek in ga na novo obokali. Na obeh stranskih stenah pa so se pod mlajšimi beleži ohranile vsaj delno še gotške freske iz 15. stol., kar dokazuje pravkar navedeno.

Barok prevladuje tudi v notranjosti. Cerkev je takrat že imela petero oltarjev: glavni oltar Matere božje in stranske oltarje sv. Magdalene, sv. Blaža, sv. Ane in sv. Mihaela. Prvotni glavni oltar je bil postavljen leta 1666, vendar je dobil dokončno današnjo obliko in podobo leta 1747. V tronu sedi Mati božja s stoječim Detetom v naročju, ob straneh pa stojita

»Sanjal sem,« sem odgovoril. »Vso noč sem sanjal.«

»Res?« se je začudila Iva.

»Ja. — Sanje so bile najprej grde in mo-raste, potem pa so postajale zmeraj lepše in na koncu že tako neznansko lepe, da se ni sem in nisem mogel pripraviti k temu, da bi odprl oči.«

»Povej mi jih!« je zaprosila Iva in se po turško usedla na tepih pred kavčem. »Po-vej mi jih takoj, še preden jih pozabiš. Sa-nje so iz nežnega tkiva. Vsaka sapica jih odnese, vsaka glasna beseda jih prekrije ali uduši.«

»Najprej sem hodil po neki cesti,« sem začel pripovedovati. »Noč je bila in v luči nad cesto so se zaletavali majski hrošči. Hodil sem in hodil, potlej pa sem nena-doma obležal, nekaj me je spodneslo ali kaj. Pred menoj je ustavil policijski avto in ven sta prišla dva policaja. Hotel sem vsta-ti in se jima skriti, pa nisem mogel. Polica-ja sta me začela brcati in suvati in to sta počela toliko časa, dokler se nista utrudila. Vstal sem in začel bežati. Tekel sem skozi gozd, zelo temno je bilo in za mano so bes-no lajali psi, tako da sem še bolj tekel. Po-tem se je kar naenkrat vse razsvetlilo, son-ce je zasijalo, še prav neznansko vroče je postalo. Zgoraj med skalami je bučal slap, pod njim je bil bajer in zraven bajerja si bila — ti. Čisto čisto in čisto bela, gledala si neko mrtvo žival, ki je ležala na bregu. In potem je bila spet tema in ti si ležala naga v vašem avtomobilu — saj ste imeli pred leti zaporožca, mar ne? — in jaz sem ležal na tebi in se ljubil s tabo ...« (Iva ni vede-la, ali bi zardevala ali bi se smejala ob teh mojih besedah — no, nazadnje se je ven-darle odločila, da se bo smejala — čeprav je še zmeraj malo zardevala zraven) ... In potem sem se ustrašil, da te bom izgubil, če se bom zbudil, pa sem te zato raje malo manj ljubil, da se mi ne bi ravno sredi naj-lepšega strgal film. Potem ko sva se nehala ljubiti, so se sanje nadaljevale, a tebe ni bilo več v njih. Iskal sem te po mestu in ko te nikjer nisem našel, sem šel gledat v okna tvoje hiše. Ni te bilo, nikjer te ni bilo. Po-tem sem šel ves obupan na kolodvor in v čakalnici sem videl — tebe. Sedela si v sredi med atom in mambo, ves čas sem te gledal, ti pa kot da me ne poznaš — kar naprej si reševala križanko in grizla kemični svinčnik. Čisto mogoče, da me res nisi spo-znala in da sem bil zate nek popolnoma tuj človek. — Ja, gotovo je bilo tako. In potem sem se začel s tabo igrati. Kar naprej sem te gledal in se ti smehljaj, dokler me nisi začela tudi ti gledati in se mi smehljati. Začel sem ti namigovati, da bi šla z mano ven in ti si res šla. Vprašal sem te, kako ti je ime, v katero šolo hodiš, koliko let imaš in druge take reči. Ti si mi vse to povedala in potem sem te peljal za garaže, nasproti tvoje hiše in te začel poljubljati ...«

»In potem?« je rekla Iva.

»Kaj potem?«

»Kaj se je zgodilo potem?«

»Nič, to je konec. Sanje so se potlej končale.«

»Aha,« je rekla Iva. Zamišljen smehljaj se je zarisal na njenem obrazu. »Kako lepe sanje — in kako dolge. Meni se še nikoli ni tako dolgo sanjalo.«

»Seveda se ti je. Samo da si nisi zapom-nila.«

»Si ti zmeraj vse zapomniš, kar ponoči sanjaš?«

»Nikoli si ničesar ne zapomnim. Danes sem si prvič.«

»Čudno,« je rekla Iva.

»Čudno, ja,« sem rekel tudi jaz.

IX

Če zdaj pišem o vsem tem, o tisti davno minuli pomladi z Ivo, počnem to samo zato, da bi priklical ves tisti čas nazaj, da bi ga nekako obvaroval pred smrtno od poza-be. Včasih se mi zazdi, da naše življenje po-

dobno od znotraj trohneči kopi sena; stva-ri, ki jih doživimo, se nalagajo v plaateh ena vrh druge in tiste spodaj se kmalu za-čenjajo razkrajati, tako da jih spomin ne more več doseči. In vse, česar se ne moremo spomniti, je za nas toliko kot mrtvo. In zdaj grebem po tej kopi in vlačim na dan tfohino, polagam jo na sonce, da bi prikli-cal vanjo staro življenje. Zakaj tisti meseci, ki sem jih bil preživel z Ivo, živijo zdaj v meni le še kot nejasen, z motno svetlobo obsijan obris, tu in tam se mi prikaže kak-šna bežna slika, kratak prizor, odlomek iz pogovora, tu in tam zaživijo v meni barve tistega neba, včasih mi prinese veter vonj tiste zemlje in tistih rastlin, vonj Ivinih od dežja zmocenih las. Kadar se zdaj lju-bim s kakšno drugo žensko in lovim v nos-nice vonj njene kože, si zmeraj skušam pri-klicati v spomin vonj Ivine kože. — Ne, Iva je dišala drugače. Ampak kako drugače? — Da bi si odgovoril na to vprašanje, pišem to knjigo. Pišem kot da bi kopal luknjo v hrib. Nobenega zemljevida nimam, nobenega načrta, in najbrž nikoli ne bom našel zlate žile. Vse sem stavil na eno cifro in možnost da dobim je prav neznatna. Pa kaj potlej! Poskusil sem pa le. Kierkegaard je ba-je na-pisal petnajst filozofskih knjig, samo zato, da bi ženski, s katero se je v mladosti raz-šel, razložil zakaj in kako. Pravzaprav je imel čudovito opravičilo za svoje krancanje po papirju, čeprav sem mnenja, da pisanje ni ravno najboljši način, da bi komu kaj razložili — sploh pa ne ženski. Če zdaj pi-šem o vsem tem med Ivo in menoj, tega ne počnem zato, da bi komu kaj razlagal, tudi Ivi ne, pač pa zato, da bi se spomnil; da bi ta spomin upodobil in si ga tako ohranil za naprej. Zakaj, če je sploh kaj spomina vrednega v mojem življenju, je to čas, ki sem ga preživel z Ivo.

Moj prikaz tega časa je kajpak od sile reven in nepopoln; malo zaradi okornosti peresa, veliko zaradi slabega spomina, naj-več pa zaradi tega, ker je to moje pisanje do kraja enostransko, saj prikazuje samo moje razmerje do Ive, nikjer pa se ne izreče o njenem razmerju do mene. Beležim njene besede, ničesar pa ne znam povedati o tem, kaj se skriva za njenim molkom. Še malo si ne domišljam, da je Iva, kakršna živi na teh listih, natanko taka kot resnična. Bo-jim se celo, da ni niti približno taka. Navse-zadnje sem le skromen kronist nekih do-godkov in mojih lastnih odzivanj na te do-godke. Prekletko dobro se zavedam svojih meja, nisem psiholog, ne znam se vživljati v duše ljudi okoli sebe, kot so to znali vse-dni in vsepovod navzoči pisatelji klasi-čnih romanov. Ne preostane mi drugega, kot da še naprej krevaljam s tem šantavim kljušetom po razdrapani cesti mojega spo-mina, pobiram s tal kamenje in veje in travo, nalagam vse to na voz in pazim, da se ne izgubim. Kdaj bom prišel, kamor sem se namenil? Kaj bom spotoma pobral in kaj bom spregledal in kaj izgubil? Pridejo trenutki, ko se z obupom zavem, da hodim po prazni puščavi, da sem do kraja sam, da Ivo sploh ni, kjer jo iščem, da je tam nikoli ni bilo in je nikoli ne bo, da hodim le za svojo lastno senco in ne za Ivinu svetlobo. V takih trenutkih ni ne navzočnosti, ne spomina, ne sanj, ne slutenj, še prividov ne; nič drugega kot bel, razbeljen pesek pod mojimi podplati in prav tako prazno, razbeljeno nebo nad mojo glavo. A ne ustavljam se, vem da se ne smem ustaviti. Še naprej hodim, zdaj gledam v tla, z upa-njem, da bom uzrl njene stopinje v pesku, zdaj v nebo, da bi se mi prikazala v podobi kakšnega ptica ali zvezde. Hodim, se opote-kam, obupujem — a nikoli do kraja ne od-neham. Mogoče tod res ne bom našel Ive, lahko pa da najdem pot do nje; lahko da najdem pot v tiste kraje, kjer bi mogla biti; lahko da srečam kakšnega popotnika, ki bi mi mogel kaj povedati o njej; lahko da najdem pot do njene sence; lahko da naj-dem pot vsaj do sence njene sence. Še zme-raj bolje, kot pa da bi ostal sam v tej puščavi in čakal, da me zagrne noč in zasue pesek.

MIHA KLINAR

Sicut
philosophia
dixit —

Tako je rekel

Od dne, ko se
začelo je
izžemanje
človeka
po človeku
bil si suženj
kri praprednikov
brezpravno bitje
upognjeno
od dela in nadlog
in biča,
ki ga vihtel
po tvojem hrbtu
je gospod
in dal ti vedeti,
da zarj
manj vreden si
kot vol,
ker sodiš
med nizkotne duše
nizkotna duša
Tako je rekel
filozof

in za dokaz
nizkotne duše
navajal tvoje
od dela tvojih rok
upognjeno
izmučeno telo
Narava sama
(tako je rekel)
na nesvobodne
in svobodne
je razdelila
človeški rod:

geometrična pravičnost
(tako je trdil)
v državljanih gleda
neenaka bitja
in geometrična pravičnost
za državljane terja
neenako razdelitev
zemeljskih dobrin.

Tako je rekel
filozof.

A kar je za ljudi
enako
ureja
aritmetična pravičnost
ki sodi po zakonih
in kaznuje zakonolom.

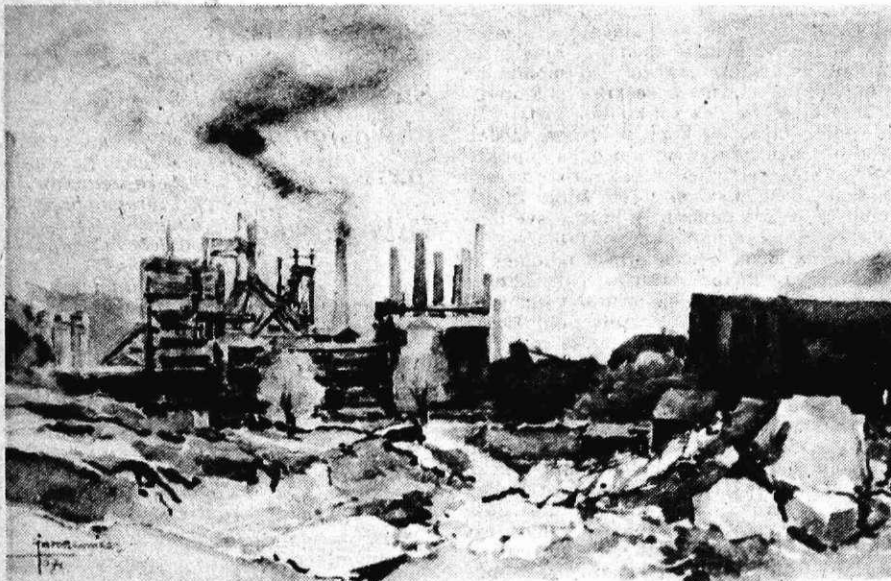
A kdo je ta, ki sodi
in kaznuje?
Razume se,
da državljan samo,
ki v zbornici sedi
in ki odloča
v sodstvu
in javnih ustanovah.

Ta pa
ne more biti suženj,
ne rokodelc,
ki živi
od dela svojih rok.

Tako je rekel
filozof.

Ne oni
in ne ta
pravice nima
biti državljan
in ne Helen.

Ko stavbe
same tkale bi
brez dela
in brenkale kitare
same bi
filozofskemu
helenizmu brezdelju
med muziko
in bojnimi pohodi,
bi mirne duše
v helenski
demokraciji svobodni
iztrebili
vso rokodelsko
suženjsko zalego.
A stavbe same ne tko,
strune same ne pojo.
In tako je celo
Aristotel odkril,
da za človeško družbo
je najbolj potrebno
delo.

Ljubo Ravnihar: Na Stari Savi – akvarel – 1967

SLEPA POSLUŠNOST

(ZGODBA S TRAGIKOMIČNIM KONCEM)

Kajno Sebeljub je še enkrat vstal in z ukazujočim glasom dejal:

»Da se razumemo, zadeva je skrajno resna. Gre za ugled našega združenja. Temu zlikovcu, fakinu salamenskemu, je končno treba onemogočiti zlorabo našega kulturnega monopola. Ali se zavedate, kaj to pomeni, biti neposlušen? Taki škodljivci so včasih končali na grmadi, na vešalih ali pod giljotino. In mi, se pravi jaz sem poklican, da napravim red in pometem z vsakim, ki noče v ojnice mojega duhovnega voza. Torej vi ste me dolžni ubogati, pomagati neusmiljeno pospraviti s takimi tipi, ki mimo mene in nas žanjejo čast in slavo. Treba jih je brezobzirno pokončati. Seveda ne dobesedno, danes takega škrica lahko onemogočimo drugače. Lahko ga vsestransko diskvalificiramo, ožigosamo z vsemi razpoložljivimi madeži in slabimi lastnostmi, da bo čim prej postal smešna in neškodljiva kultura. Do vrata globoko mora pasti v zanj pripravljeni gnoj, da mu bo pošteno zasrdelo pod nosom. Torej se razumemo, storite vse, da ta samozvani pisun ne bo več dolgo kvaril idličnosti naše vzorno obdelane kulturne njive. Dajem vam vse možnosti, da se mi dopadljivo prikupite. Zdaj, strumni ubogljivci, pa takoj na delo.«

Strogo zaupni nauk so kot po navadi zaključili z obvezno prisego, podobno oni štirih mušketirjev. Lajnruf Sesamopil, najzvestejši izvrševalec direktiv je počakal, da sta s patriarhalno razpoloženim poglavarjem ostala sama. Zaupal mu je svoj načrt, ki si ga je zamislil med tem, ko so drugi mlatili prazno slamo. To je storil tudi zategadelj, ker je bil prepričan, da bo stvar učinkovala in tudi v javnosti doživela imeniten odziv. Sesamopilova ideja o skorajšnjem uničenju škodljivega tipa se je poglavarju Kajnu Sebeljubu strašno dopadla. Od samega veselja je svojega klečeplazca objel in navdušeno tolkel po rami. Za nameček je potočil še nekaj krokodilovih solza. To je ubogljivemu Sesamopilu dalo občutek brezmejnega zaupanja, kar je za tako pomemben načrt sila pomembno.

Zavedajoč se tega predjuma, se je Lajnruf Sesamopil takoj odpravil na delo. Že je videl, kako bo k njegovim dosedanjim podvigom prišla nova zvezda, ki bo še kako zasenčila vse dosedanje uspehe njegove psevdolikvidatorske here. V danem primeru se Lajnruf Sesamopil na tihem lahko ponaša še s tem, da ima za to poleg zaupanja vseh sodelavcev in svoje absolutne poslušnosti, tudi najboljše lastnosti prilagodljivosti, tako psihološke kakor fizične. K učinkovitosti njegove uničevalske pohote, doprinaša bojda tudi idealna geografska lega, od koder lahko povsem neopazno sproža svoje izstrelke strupenih besednih nabojev. Da pri celi zadevi niti ne omenimo veselja in strasti, s katero se mož meče na posamezne zadobljene inspiracije, in ne nazadnje slepo poslušnost, ki nemalokrat presega najboljše izsledke sodobne robotske tehnike. Danemu primeru pa se bo Lajnruf Sesamopil posvetil s posebno vnemo, ker mu osumljena oseba leži v žolcu še iz časov, ko ji je bil navidezno še prijatelj. Razpihnol bo vse registre svoje maskevalne strasti, pomešane s hladnokrvno preračunljivostjo.

Svojega posla se je res temeljito lotil. Uničebniški se je sprva narpčil na vse lokalno in inozemsko časopise, nabavil TV in radijski sprejemnik vseh valovnih dolžin. Zakaj človek s tako pomembno mislijo mora biti stalno na tekočem, vedeti mora, kaj se v svetu dogaja. Že v ranih jutranjih urah pregleda vse časopise ter očrta sleherno vest v zvezi z osumljenim osebo, ki tako nemarno skrini njihovo literarno simbiozo. Kasneje Sesamopil svoj čas posveča TV oddajam, v katerih bi se kanila pojaviti živa slika te kretenske, samovoljne figure. Zdaj je Sesamopilov zasledovalni stroj tako dovršen, da sovražnika številka ena vsak čas lahko opazuje na posebnem monitorju.

Vse to mu je v veliko veselje in radost. Zjezi se le, če početje tega zlikovca postaja preveč gizdalinsko. Tedaj bi ga najraje zmečkal kot nadležen mrčes. A Sesamopil

se zaveda časa, v katerem živi, zato se pridno poslužuje okvirjenih možnosti. V pomoč mu je njegov papirnati tiger in brizgalna naprava črnila. Oboje polni s prispodobami abotne in škodljive pisarske samozavesti, da misli ob konzumiranju teh izdelkov kar same od sebe zadobijo ježjo podobo. V tem je Sesamopil postal ekspert prvega razreda. Vse, kar nima žegna njegovega poglavarja, stolče v tla z vsemi stranskimi učinki vred. Za to svojo dovršenost je od svojega kolo-vodje prejel že vrsto pohval, razen tega pa ga ob vsaki priložnosti drugim poslušnikom postavlja za zgled. V zadnjem času se to pogosto dogaja, ker menda doslej še na nobeno osebo ni pobrizgal toliko svoje srdoritosti kot na to kužno pokveko. Edino, kar poglavarju in kajpada tudi Sesamopilu ne gre v račun, je to, da vsi njegovi nešteti in skrbno pripravljeni brizi niso pokazali pravega učinka. Seveda ga ta ugotovitev ne odvrača od častnega početja. Pohvale, ki jih v zvezi s tem prejema, ga navdajajo s še večjo zagnanostjo. Svoje jedikavo pero vihti s čedalje bolj hudo vsebino. Vsako besedo in kapljo strupene brozge posveti temu falotu, ki tako priskledniško izrablja ugled njihove predstavniške zaveze. Zdaj je nanj pobrizgal že toliko iht, da bi že davno moral crkniti kot miš, ki od same ošabnosti čofne v smetano.

A Lajnruf Sesamopil je potrpežljiv in vztrajen. Globoko veruje v svoj uspeh. Prepričan je, da bo kaj kmalu napočil čas, ko bo podal svoje težko pričakovano sporočilo. To ga navsezadnje še drži pokonci, daje mu pravi življenjski zagon. Na stene svoje delovne sobe riše figure izprijenca, da niti za hip ne bi pozabil njegove podobe. Da, za nobeno stvar ne bi več odstopil idealov, posvečenih temu poslanstvu. Niti dobljenih čirov in jeznih pogledov ne bi nikomur odstopil, kaj šele porabljenih peres in praznih črnilnih sodov, izsrkanih v pogin tej pokveki. Posebno zdaj bi bilo res nespretno prenehati s tem nepridipravom, ko ga ima na piki celotno združenje. Posebno za Sesamopila se ne bi spodobilo vreči puško v koruzo, ampak bi prav zanj bilo koristno sneti razpisano trofejo. Že zaradi velike inflacije besed in črnila bi bilo zgrešeno opustiti enkratni in obetavni projekt pisateljske brige.

Sesamopil je bil že nekajkrat čisto blizu svojemu cilju. Nemalokrat je veselo poskočil, zavrisal in je že bil na tem, da veselo novico javi veseljnemu občestvu. Pa se mu ta mrcina lisjaška vedno spet zmaže. Vsaki, še tako spretno nastavljeni zanki se kot jegulje izvije. Se tedaj, ko ga je zadel z največjim curkom svoje črne popolnosti in ga dobesedno prilepil na tla, se je potepuh pobral kot figura v risanki in nadaljeval svojo skurno pot.

Po tistem dogodku je Sesamopil postal nesiguren. Prijel se ga je občutek, da nad svojim duhom in telesnostjo nima več popolne oblasti. Razen tega so ga zalotile še hude sanje. Prikazala se mu je pošastna pojava, ki se je naglo bližala in ga jela grabiti za goltanec. Lovil je sapo. S skrajnim naporom se mu je posrečilo zlodeja strgati z zatilja in ga z vso silo treščiti v tla, da se je na mah zmazal v veliko črno liso. V tistem trenutku se je ves prepoten in omotičen prebudil. Vseeno se ga je naglo oprijel zmagoviti ponos. Pomencal si je oči in smeje pogledal na tla. Toda njegov smeh je kaj hitro minil, ko je videl, da je velika črna lisa še vedno na tleh! S prvotnim triumfalnim ponosom vred je smuknil z glavo pod odejo. Opazno je izpod zaklonišča še enkrat pokukal na čudno pojava na tleh. Svoji ugotovitvi ni in ni mogel verjeti. Zadeva na tleh je bila namreč čisto podobna tistim madežem, ki jih neprestano meče na pojava s hudo grešnim in nemarnim početjem. Zadeva mu je rahlo načela živce. Nenavadni pripetljaj ga je skoraj vrgel iz ravnotežja. Že je hotel dogodek sporočiti svojemu poglavarju, a se je nazadnje le odločil, da nočni dogodek najprej obdrži zase. Previdnost, je pomislil, je le nevesta uspeha, polovične reči pa so vedno

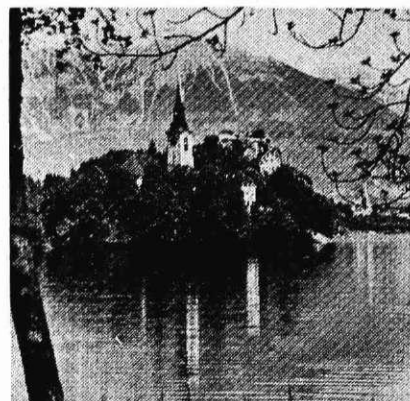
dvoimljive. Sam je vedno stavil na vse ali nič. Tudi v tem primeru naj bo tako. To je dolžan svoji zaobljubi, svoji doslednosti in svojemu poglavarju.

Tisti dan Sesamopil razumljivo ni bil dobro razpoložen. Kljub temu je za misteriozni dogodek hitro našel dovolj razlag. Miru pa mu vseeno ni dalo. Zanimaril je celo svoje delo, kajti preveč so ga gnjavile analize nočnih ur, vendar je vseeno prišel do zaključkov, ki so opravičevali vse to. S tečajev pa ga je pošteno vrglo, ko je na pragu svojega ležišča spet ugledal veliko črno liso. Vsak pogled v to smer ga je močno stresel. Svoje čudno trzanje z glavo mu je dalo misliti. V večurni meditaciji je tudi za ta pojav našel svojo razlago in končno je trdno zaspal. Vso noč se ni prebudil, tudi hudih sanj ni bilo.

Lajnruf Sesamopil bi neprijetne dogodke gotovo kmalu pozabil, če se po nekaj dneh ne bi pojavila še večja lisa in se stvar ne bi stopnjevala tako, da je vse okoli Sesamopila postalo črno. Brez oklevanja se je

JANEZ METERC

BLEJSKI OTOK IN NJEGOVA PRETEKLOST

Pod krajevnim imenom Bled tako danes, kot nekdanj, moramo razumeti celotno kotlino; oz. vasi, ki leže ob obrežju blejskega jezera. Te vasi ali zaselki so: na severu Grad (kjer je župnijska cerkev), Rečica s prijazno cekvijo na gričku in spodaj ležečim gradiščem Grinčice, na jugu Mlino, proti vzhodu Želeče in Zagorice. V širšem pomenu spadajo k Bledu, predvsem v cerkevno – organizacijskem smislu, tudi vasi Zaspine (župnija) s podružnično cekvijo sv. Katarine na Homu (v starejši literaturi in uradnih spisih Holm), na severozahodni strani Gorje (župnija) s podružnicami v Spodnjih Gorjah, Sebenjah in Mevkužu. Ob Savi Bohinjki, ki vsa deviška prihaja od svojega šestdeset metrov visokega izvira, ki mu pravimo Savica, pa leži Bohinjska Bela (župnija). Na jugozahodu pa tvori vas Ribno s podružnico v Bodeščah skrajno mejo.

Sam Blejski otok je kakih 170 m dolg in do 80 m širok greben, ki se dviga do 20 m nad gladino jezera. (1). Njegova strma pobočja so poraščena z gostim in visokim drevmem ter zapirajo pogled na obzidano baročno ploščad, na kateri je pet stavb. Le-te so razprostranjene v smeri od severa proti jugu, in sicer t. i. »puščava«, t. j. hiša, v kateri je v 17. stoletju nekaj časa prebival puščavnik, cerkev, zvonik, proktija in mežnarija; v slednji je danes gostinski objekt.

odločil, da zadevo osebno zaupa svojemu poglavarju. Ta se je njegovega prihoda grozno prestrašil. Instinktivno se je pognal na lestene pod stropom, misleč, da ga je prišel obiskat sam Lucifer. Sesamopilu se njegovo obnašanje ni zdelo posebno naravno. Ob njegovem primeru pa tudi to ni bilo sumljivo. Zanj je zadeva postala kritična šele tedaj, ko ga je njegov bingljajoči se poglavar poklical z imenom osporavane osebe ter pričel dokazovati, da ga tako ni očrnil on, marveč Lajnruf Sesamopil, on, Kajno Sebeljub, pa da ne more verjeti, da je vražji načrt Sesamopila imel tako peklenške posledice. Predno je prišlec artistsko razpoloženemu poglavarju dopovedal, da je pri samem kozjem »tegnu on sam, Lajnruf Sesamopil, je njegov zmeden sodrug pri pričel padel s stropa.

Od tistihmal se Lajnruf Sesamopil z vso resnostjo posveča mačje zmešanim šrenam in noč in dan razmotava začarane voze, v katerih sta se po tako nesrečnem naključju znašla on in Kajno Sebeljub.

Abel Sešiziv

cerkev, ki je bila večja od dandanašnje in je imela vse značilnosti t. i. romanskega sloga, v 15. stoletju pa so jo predelali v enoladijsko stavbo v gotskem slogu. Leta 1620 je cerkev dobila današnjo podobo in obliko.

Znotraj otoške cerkve, in še posebej pod »zvonom želja«, je stavbno zaporedje od najstarejših obdobjev t. i. železne dobe (halštatsko obdobje) pa do danes. V tem zaporedju lahko zasledimo dva stavbna poskusa v prazgodovini, leseno stavbo pred 9. stoletjem in še osem cerkvá (gradbenih faz), od male kapele iz 9. stoletja do današnje 25 m dolge, bogate baročne enoladijske cerkve. Pri tem je treba poudariti, da o zidani kulturni arhitekturi v Sloveniji v glavnem govorimo le od t. i. romanike dalje, t. j. od 12. stol. naprej. Na Blejskem otoku pa so bile že pred tem časom kar štiri take stavbe. Pri današnjem poznavanju in vedenju o tej problematiki je to tako rekoč edinstven pojav v naši kulturni in splošni zgodovini.

Leta 1004 je bila blejska okolica že dokaj močno obljubljena. Na dan 10. aprila tega leta je namreč daroval tedanji nemški cesar Henrik II. Sveti (1002 – 1024) briksenskem škofu Albuinu blejska posestva (2). Poglejmo si vsaj začetek te darovnice (v prevodu), ki pravi sledeče: »Ako cerkve božje z rečmi, ki nam jih je Bog podaril, povzdigujejo in povišujejo, upamo, da ne bomo za to dobili samo človeške hvale, ampak tudi plačilo od Boga. Zato naj dobro pomnijo vsi naši verniki, sedanji namreč in prihodnji, kako smo v uteho duši našega ljubljeneega prednika Otona, namreč vzvišeneega cesarja, in pa za (dušo)našo in naše ljubljene soproge kraljice Künigunde ... gospostvo ... Bled ... izročili ... častitemu škofu Albuinu«. S pravno – političnega gledališča moramo v zvezi s to darilno listino povedati še to, da je cesar Henrik II. določil, da naj dalje škof Albuin od dohodkov daje desetino svojim kanonikom, po njegovi smrti pa naj pripade ena tretjina briksenskim kanonikom, ostali dve pa samim briksenskim škofom.

Na samem Bledu je torej vse prišlo pod oblast fevdalno-cerkvene gosposke s tirolskega Bixna (3). Le grad si je cesar še pridržal zase. Kranjsko mejno grofijo (marko), v okvir katere je spadal tudi Bled, je tedaj vladal grof Vutilon (976 – 1011). Pod njegovim naslednikom grofom Ulrikom je cesar 22. maja leta 1111 podaril nasledniku škofa Albuina Adalheronu tudi grad (castellum) in poleg tega še trideset krajevnih posestev med »večjo in manjšo« Savo (4). Cesar Henrik III. je darilo svojega prednika še razširil: dne 16. januarja 1040 je podaril škofu Poponu »vso zemljo od reke Bistrice (Bohinjke) do blejske graščice z »leškim gozdom« (5). Kranjsko je takrat upravljal kranjski deželni glavar Eberhard (6). Istega dne je cesar dal v »nepreklicno last vso zemljo in vse pravice« nad gozdovi in gorami, in pravico do celotne uporabe nad vsem obširnim ozemljem, ki ga obkrožata obe Savi od izvira do sotočja« (pri Radovljici).

Cesar Henrik IV. je podaril 23. maja 1073. leta lovske pravice od »Dobrega potoka« do Bistrice in od »vrha Kranjske gore« do »srede Save« (7). Poleg vsega omenjenega, so tudi razni drugi plemiči in »prostaki« darovali razna posestva briksenskim škofom (8). Tako je celo istrski in kranjski mejni grof Ulrik daroval svoje posestvo »Lesce« in nekoliko kasneje tudi posestvo (villam) v Bistrici na oltar briksenske cerkve. S tem je bila oblast in obseg škofov briksenskih na tedanjem Kranjskem oblikovana in utrjena. Pod t. i. blejsko gospostvo so spadale naslednje naselbinske enote: Bled, Želeče, Ribno, Višelnica, Gornje in Spodnje Gorje, Bohinjska Bela, Srednja vas in Bistrica v bohinjskem kotu, Češnjica, Gorjuše, Nova vas, Studor, Nomenj, Savica, Selo, Nemški Rovt, Javornik, Koroska Bela in Lesce (9).

(Nadaljevanje na 18. strani)